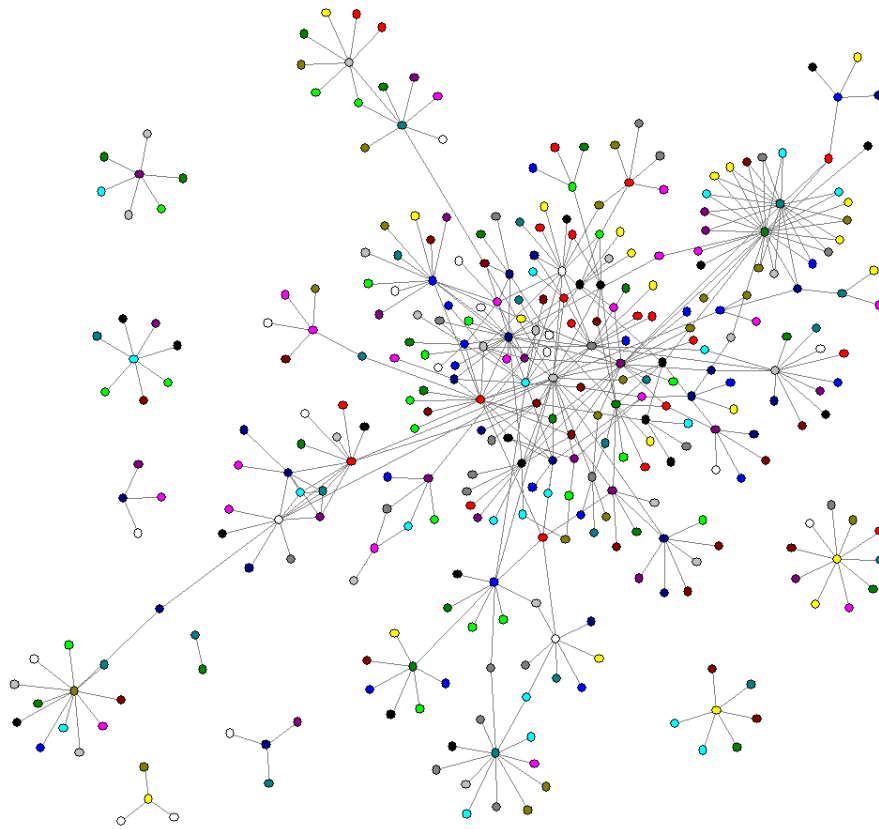

De duurzaamheid van burgerinitiatieven vanuit een sociaal netwerk perspectief

Een onderzoek naar de effecten van netwerkstructuren en boundary spanning op het bestaan van duurzame burgerinitiatieven

Malika Igalla

Masterthesis
Erasmus Universiteit Rotterdam
Begeleider: dr. Ingmar van Meerkerk
Tweede lezer: prof. dr. Jurian Edelenbos

De duurzaamheid van burgerinitiatieven vanuit een sociaal netwerk perspectief
*Een onderzoek naar de effecten van netwerkstructuren en boundary spanning op het bestaan van duurzame
burgerinitiatieven*

Malika Igalla 359121
Erasmus Universiteit Rotterdam
Faculteit der Sociale Wetenschappen
Master of public administration
Programma Beleid en Politiek

Eerste lezer: dr. Ingmar van Meerkerk
Tweede lezer: prof. dr. Jurian Edelenbos
SCP: dr. Jeanet Kullberg
Datum: augustus 2015

Voorwoord

Als afsluiting van mijn master Beleid en Politiek van de opleiding Bestuurskunde heb ik mij verder mogen verdiepen in de duurzaamheid van burgerinitiatieven. Gedurende mijn opleiding heb ik mij op verschillende manieren bezig gehouden met onderzoek naar zelforganisatie door burgers in het publieke domein. Het is een onderwerp dat mij erg geïnteresseerd heeft en nog steeds blijft prikkelen om meer te leren over het ontstaan van initiatieven om maatschappelijke uitdagingen bottom-up op te pakken en de factoren om de levensduur ervan te vergroten.

Met een stage binnen het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in het kader van het afstuderen heb ik mij verder mogen verdiepen in dit onderwerp. Als lid van een gezellig en gedreven team dat onderzoek doet naar factoren die de leefbaarheid en veiligheid van aandachtswijken beïnvloeden, ben ik de empirie ingedoken om de bijdrage van bewonersinitiatieven aan de leefbaarheid van hun wijken in beeld te brengen. Het was een mooie ervaring om de praktijk van wetenschappelijk onderzoek mee te mogen maken en ik bedank dan ook mijn collega's van het team voor de prettige en leerzame samenwerking.

Het eindresultaat van 7 maanden onderzoek doet u nu voor u. Dit resultaat zou er niet hebben gelegen zonder de hulp van een aantal personen. Die wil ik hier dan ook hartelijk bedanken.

Ik wil graag mijn scriptiebegeleider, Ingmar van Meerkerk, bedanken voor zijn begeleiding, enthousiasme en constante bereikbaarheid gedurende het onderzoek. Dankzij zijn motiverende rol, kritische en constructieve feedback en grote interesse in het onderzoeksonderwerp heb ik mijn masterthesis kwalitatief naar een hoger niveau kunnen tillen. Hiernaast wil ik Jurian Edelenbos bedanken voor zijn rol als tweede lezer van het onderzoek. Ook zijn constructieve feedback en bereidheid om een toelichting 'verder toe te lichten' hebben bijgedragen aan het verbeteren en structureren van het onderzoek. Ook wil ik Jeanet Kullberg, mijn stagebegeleidster van het SCP, bedanken voor haar begeleiding en enthousiasme om destijds mijn opzet door te lezen en van feedback te voorzien. Tot slot wil ik graag alle respondenten hartelijk bedanken voor hun enthousiaste en informatieve bijdragen. Zonder jullie inzet en tijd was het onderzoek niet mogelijk geweest.

Rest mij nog u veel leesplezier te wensen!

Malika Igalla

Rotterdam, 21 augustus 2015

Samenvatting

Aanleiding

Burgerinitiatieven worden door de overheid gezien als oplossing voor uit de pan rijzende kosten bij het oplossen van sociale problemen (Denters, Tonkens, Verhoeven en Bakker, 2013; Van der Zwaard & Specht, 2013). Sociale problemen zijn echter complex en vragen om een duurzame aanpak (Koppenjan & Klijn, 2004). Het ontstaan van burgerinitiatieven is dus niet genoeg; ze moeten nog wel blijven voortbestaan. Bovendien is er nog veel onbekendheid over de vragen in hoeverre burgerinitiatieven in staat zijn om lokale behoeften daadwerkelijk duurzaam op te pakken en wat condities zijn voor het voortbestaan van burgerinitiatieven (Zie bijvoorbeeld Igalla & Van Meerkerk, 2015; Van der Zwaard & Specht, 2013; Van Meerkerk, Boonstra & Edelenbos, 2013). Dit maakt onderzoek naar duurzaamheid van burgerinitiatieven in het publieke domein maatschappelijk en wetenschappelijk relevant. Twee concepten uit de literatuur, netwerkstructuren en boundary spanning, bieden inzichten over het bestaan van duurzaamheid.

Doelstelling en hoofdvraag

Dit onderzoek heeft als doel relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid te verkennen en verklaren. Dit door een multiple case study en sociale netwerkanalyse van drie burgerinitiatieven op het terrein van leefbare omgeving. De hoofdvraag van het onderzoek is: *Wat zijn de effecten van netwerkstructuren en boundary spanning op het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven?* Met een deductieve (theorie als leidraad) en inductieve (empirie als leidraad) benadering zijn deze relaties onderzocht en in een nieuw en verscherpt conceptueel model samengebracht.

Belangrijkste conclusies

Het volledige netwerkperspectief van de variabele netwerkstructuur biedt met de eigenschappen netwerkhierarchie en netwerkdichtheid de meeste verklaringskracht voor het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven, waarbij netwerkhierarchie een negatief effect heeft: een toename van netwerkhierarchie betekent een afname van duurzaamheid, en netwerkdichtheid heeft een positief effect: een toename van netwerkdichtheid betekent een verbetering van de duurzaamheid. Het interne netwerk, gemeten met de dichtheid van het interne netwerk, heeft een negatief effect op de duurzaamheid van burgerinitiatieven, omdat het bestaan van een hogere contactfrequentie tussen interne leden van het burgerinitiatief geen voldoende voorwaarde is voor meer duurzaamheid. Het externe netwerk, gemeten vanuit brugverbindingen en structurele gaten, heeft tot slot negatieve effecten op het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven, omdat de aanwezigheid van veel brugverbindingen, verbindingen tussen het burgerinitiatief en externe partijen, nog niet betekent dat er veel toegang is tot de gewenste resources en omdat structurele gaten, de afwezigheid van relaties tussen externe partijen in het netwerk, de toegang tot nieuwe resources belemmert in plaats van vergroot.

Verbindende boundary spanning activiteiten bij burgerinitiatieven zorgen voor een toename van ervaren boundary spanning kwaliteiten en vertrouwen bij externe partijen met positieve indirecte (via netwerkstructuren door het ontstaan of de versterking van brugverbindingen) effecten op de duurzaamheid als gevolg. Verbindende boundary spanning activiteiten bij externe partijen kunnen de brugverbinding met het burgerinitiatief verder versterken en voor nieuwe resources zorgen, waardoor

directe en indirecte (via netwerkstructuur) positieve effecten op de duurzaamheid van het burgerinitiatief ontstaan. Wanneer burgerinitiatieven de eerste resources voor het creëren van een fysieke locatie en het opstarten van activiteiten hebben gekregen en vervolgens in een groeifase terecht komen, kunnen de positieve effecten van verbindende BSA van burgerinitiatieven niet tot stand komen als gevolg van de belemmerende werking van de politieke organisatiestructuur op netwerkstructuren. De politieke organisatiestructuur (POS) van gemeenten kan namelijk een negatieve mediërende werking hebben op de positieve relatie tussen netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid door het ontbreken van afstemming tussen de POS en ontwikkelingen, behoeften en eigenschappen van burgerinitiatieven, die diensten leveren aan de gemeenschap. Verbindende BSA van externe partijen kunnen deze belemmering opheffen, doordat ze voor veranderingen in de POS kunnen zorgen.

Belangrijke aanbevelingen

Vervolgonderzoek

Een belangrijke aanbeveling voor vervolgonderzoek waarin verschillen in prestaties van burgerinitiatieven worden verklaard vanuit sociale netwerktheorie is om de theorie meer te verbinden met de context van burgerinitiatieven, bijvoorbeeld door:

- Ook kwalitatieve indicatoren mee te nemen voor het meten van de mate van verbondenheid van interne netwerken, naast de kwantitatieve maat dichtheid. Deze aanbeveling geeft het belang aan, dat door verschillende auteurs wordt aangegeven, om sociaal kapitaal niet alleen vanuit een kwantitatief perspectief te meten, maar ook om de kwaliteit van relaties mee te nemen (Zie bijv. De Wilde, Hurenkamp & Tonkens, 2014; Uitermark, 2014).

Praktijk

Doordat de invulling van de rol van de gemeente (een onderdeel van de POS) in het contact met burgerinitiatieven belemmerende invloeden heeft op de positieve effecten van boundary spanning en netwerkstructuren op duurzaamheid, zijn belangrijke aanbevelingen gericht op veranderingen in de POS. De afnemersrol is in vergelijking met de faciliterende en niet-structurele financiële rol minder aanwezig in de politieke organisatiestructuur van de lokale overheid. Deze rol biedt wel voordelen voor de duurzaamheid van burgerinitiatieven, die diensten leveren aan de gemeenschap die voorheen door de gemeente zelf werden geleverd of die gemeentelijke beleidsdoelen met nieuwe instrumenten kunnen realiseren, door een vergroting van de financiële zekerheid. Deze rol biedt bovendien een mogelijke invulling voor de aanbeveling van de VNG (2013) richting gemeenten om een ondersteuningsrol te ontwikkelen die past bij behoeften van initiatieven. Daarom zijn aanbevelingen om:

- De rol van afnemer als lokale overheid in het contact met burgerinitiatieven meer te agenderen.
- Ruimte te maken in de organisatiestructuur voor aanbesteding van publieke diensten van burgerinitiatieven.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	8
1.1 Aanleiding & achtergrond	8
1.2 Probleemstelling	9
1.2.1 Doelstelling	10
1.2.2 Vraagstelling	10
1.3 Relevantie	12
1.3.1 Maatschappelijke relevantie	12
1.3.2 Wetenschappelijke relevantie	13
2. Theoretisch kader	15
2.1 Zelforganisatie door burgers	15
2.2 Duurzaamheid van burgerinitiatieven: definitie en indicaties	16
2.2.1 Indicaties van duurzaamheid: robuustheid, effectiviteit en kwaliteit actorrelaties	16
2.2.2 Definitie duurzaamheid	17
2.3 Sociale netwerktheorie	17
2.3.1 Concepten binnen de netwerktheorie	18
2.3.2 Eigenschappen van het externe, interne en volledige netwerk	19
2.3.3 Relevante netwerkmaten	22
2.3.4 Resumé: welke netwerkeigenschappen dragen bij aan duurzame initiatieven?	23
2.4 Actorrelaties onderhouden: met wie, waarom en hoe?	24
2.4.1 Lokale actoren en hun belangen en resources	24
2.4.2 Het onderhouden van actorrelaties: boundary spanning	26
2.5 Factoren en hun invloeden op boundary spanning en netwerkstructuren	27
2.5.1 Politieke organisatiestructuur	27
2.5.2 Vertrouwen	28
2.6 Conceptueel model	30
3. Methodologie	34
3.1 Dataverzameling	34
3.1.1 Netwerkafbakening	34
3.1.2 Methoden voor het verzamelen van (netwerk)gegevens	35
3.2 Strategie en case-selectie	37

3.2.1 Selectiecriteria en effecten op validiteit en betrouwbaarheid	38
3.3 Analysetechnieken	42
3.4 Operationalisering.....	43
3.4.1 Deductie en inductie voor het vaststellen van variabelen	45
3.4.2 Metingen	46
3.5 Validiteit en betrouwbaarheid	60
4. Feitelijke bevindingen	61
4.1 Casusbeschrijvingen	61
4.1.1 Casus Zeeheldentuin	61
4.1.2 Casus Rotterdamse Munt	61
4.1.3 Casus Speeltuinvereniging Kruiskamp.....	62
4.2 Interne en externe relaties: samenwerking, financieel en begeleiding	62
4.3 Netwerkstructuren en netwerkeigenschappen	63
4.3.1 Netwerkgegevens cases	63
4.3.2 Zeeheldentuin: sternetwerk extern en clique-achtig intern	64
4.3.3 Rotterdamse Munt: polycentrisch met centrale verbindingen.....	67
4.3.4 Speeltuinvereniging: een grote clique.....	70
4.3.5 Netwerkeigenschappen vanuit kwantitatieve netwerkmaten.....	72
4.4 Boundary spanning activiteiten en kwaliteiten.....	79
4.4.1 Boundary spanning activiteiten: volgen, betrekken en verbinden	79
4.4.2 Boundary spanning kwaliteiten: kunnen vertalen en begrijpen	90
4.5 Gepercipieerd vertrouwen	97
4.5.1 Vertrouwen in casus Zeeheldentuin.....	97
4.5.2 Vertrouwen in casus Rotterdamse Munt	98
4.5.3 Vertrouwen in casus Speeltuinvereniging.....	99
4.5.4 Vergelijking cases gepercipieerd vertrouwen	100
4.6 Politieke organisatiestructuur	100
4.6.1 POS in casus Zeeheldentuin	100
4.6.2 POS in casus Rotterdamse Munt	102
4.6.3 POS in casus Speeltuinvereniging.....	105
4.6.4 Vergelijking cases POS.....	106
4.7 Scores op duurzaamheid	108
4.7.1 Duurzaamheid in casus Zeeheldentuin	108
4.7.2 Duurzaamheid in casus Rotterdamse Munt.....	113

4.7.3 Duurzaamheid in casus Speeltuinvereniging.....	116
4.7.4 Vergelijking cases duurzaamheid	119
5. Analyse	120
5.1 Netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid.....	120
5.1.1 Effecten van netwerkeigenschappen op duurzaamheid burgerinitiatieven.....	120
5.1.2 Effecten van boundary spanning op duurzaamheid van initiatieven.....	126
5.2 De rol van de politieke organisatiestructuur.....	131
5.2.1 Directe invloeden van de POS op duurzaamheid.....	132
5.2.2 Indirecte invloeden van de POS op duurzaamheid	132
5.3 De rol van vertrouwen.....	134
5.4 Resumé: relaties tussen variabelen.....	136
6. Conclusies & reflectie	139
6.1 Conclusies.....	139
6.2 Reflectie.....	144
6.2.1 Relevantie bevindingen en toepasbaarheid theoretisch kader	144
6.2.2 Methodologische beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	147
6.3 Praktische aanbevelingen voor burgerinitiatiefnemers en gemeente.....	149
Literatuurlijst	151
Bijlage I Achtergrondinformatie caseselectie	159

1. Inleiding

1.1 Aanleiding & achtergrond

10.000 euro voor Flori om haar initiatief de 'Speel-o-theek leuk leren 010' verder te ontwikkelen. Ze won de RET Aardig Onderweg Award voor haar initiatief om educatief speelgoed toegankelijk te maken voor nog meer kinderen uit sociaal kwetsbare gezinnen in Rotterdam. Zelf geeft ze aan dat mensen op steeds minder plekken terecht kunnen voor hulp, vanwege bezuinigingen die onder andere hebben geleid tot de sluiting van buurthuizen en halvering van openingstijden van de buurtbibliotheken. Flori ontving haar prijs van burgemeester Aboutaleb en is werkzaam bij Stichting De Katrol (Metro, 2014).

Het voorbeeld van de Speel-o-theek staat niet op zichzelf. Op verschillende plekken in Nederland nemen burgers het initiatief om maatschappelijke vraagstukken op te pakken (Zie bijvoorbeeld: Rotmans, 2015). Wat Flori's speel-o-theek goed illustreert zijn een aantal actuele thema's in het maatschappelijke debat rondom burgerparticipatie, waaronder: het belang van duurzame initiatieven voor complexe sociale problemen, de terugtrekkende overheid en de participatiesamenleving en de rol van de overheid bij burgerinitiatieven.

Het huidige Kabinet wil meer overlaten aan de burger en zet daarmee de eerder gezette koers van onder andere Balkenende voort (Volkskrant, 2013; Trouw, 2014). Volgens staatssecretaris Van Rijn van volksgezondheid moeten we elkaar meer gaan helpen voordat we de rekening naar de overheid sturen (Tonkens & Duyvendak, 2013). Er wordt meer accent gelegd op het sociaal netwerk en de eigen kracht van burgers, mede als gevolg van de stijgende kosten van de verzorgingsstaat (Binnenlands Bestuur, 2014; Regeerakkoord VVD – PvdA, 2012). De overheid ziet met de roep voor meer burgerinitiatief voor zichzelf enerzijds een terugtrekkende rol en anderzijds een nieuwe, faciliterende rol weggelegd; Rutte: *"De kunst is vooral om niet in de weg te lopen en een luisterende houding aan te nemen"* (Gebiedsontwikkeling, 2012; NOS, 2013).

Volgens Tonkens en Duyvendak probeert de overheid hiermee affectief burgerschap te realiseren; burgers die affectieve banden met elkaar onderhouden en door positieve gevoelens betrouwbare vervangers van betaalde krachten zullen zijn (Tonkens & Duyvendak, 2013). Een grote verwantschap met de schets van sterke verbindingen tussen burgers is te vinden in Putnam's theoretische concept *bonding social capital*. De relevantie van het netwerk van burgers wordt hiermee in de recente participatiesamenleving-retoriek benadrukt.

Het belang van een netwerk en sterke verbindingen met actoren komt ook naar voren als het gaat om het realiseren van duurzame initiatieven. Burgerinitiatieven zijn er in verschillende soorten en maten en men kan zich afvragen of het noodzakelijk is dat een initiatief duurzaam moet zijn. Kunnen initiatieven na een tijd niet gewoon verdwijnen? Het belang van duurzaamheid als uitkomst van een burgerinitiatief kan worden verduidelijkt met het onderscheid in lichte en zware initiatieven. Lichte initiatieven kunnen worden beschouwd als ad hoc en veelal kleinschalig. Het verdwijnen van deze initiatieven gaat meestal niet samen met een door burgers ervaren vermindering in effecten, zoals participatie en zelfredzaamheid (Van der Klein, Stavenuiter & Smiths van Waesberghe, 2013). Een zwaarder initiatief vervult een breder maatschappelijke behoefte, waardoor het resultaat van duurzaamheid bij zware initiatieven relevanter is dan bij lichte initiatieven. In een samenleving waarin de overheid zich steeds meer terugtrekt in de organisatie van publieke voorzieningen spelen zware

initiatieven een vitale rol. De gemeente heeft er vaak ook belang bij dat die initiatieven blijven bestaan voor de gemeenschap (Ibid.).

De ontwikkeling van duurzame initiatieven in het publieke domein is echter een ingewikkeld proces en niet altijd succesvol. Bereidheid om je langdurig in te zetten voor een doel, het ontstaan van conflicten en het wegvallen van trekkers kunnen langdurige zelforganisatie, zeker bij complexe en veeleisende initiatieven, in de weg staan (Tonkens & Duyvendak, 2013; Uitermark, 2014). Er is ook nog niet veel bekend over het ontstaan en voortbestaan van duurzame burgerinitiatieven (Igalla & Van Meerkerk, 2015; Mujde & Daru, 2005; Uitermark, 2014; Van der Zwaard & Specht, 2013; Van Meerkerk e.a., 2013). Hoe kunnen activiteiten, diensten en producten van burgerinitiatieven langdurig voor de gemeenschap ter beschikking blijven? Wat zijn condities voor het voortbestaan van burgerinitiatieven in het publieke domein?

Om de kennis over het bestaan van duurzame burgerinitiatieven te vergroten is het daarom belangrijk om factoren die de weg naar duurzaamheid vergroten of belemmeren in beeld te brengen. Het sociaal netwerk van een burgerinitiatief en theorie over boundary spanning bieden handvatten om de duurzaamheid van initiatieven te verklaren.

De professional, de ambtenaar, maar ook de buurtbewoner; het zijn allen spelers die zich vanuit hun eigen netwerk bewegen rondom een burgerinitiatief en een rol kunnen spelen in de ontwikkeling naar een duurzaam bestaan (Denters e.a., 2013; RMO, 2000; Tonkens & Verhoeven, 2011; Van Ankeren, Tonkens & Verhoeven, 2010; Van Meerkerk e.a., 2013). De vorm van het netwerk waarin een burgerinitiatief zich beweegt lijkt invloed te hebben op de duurzaamheid van het samenwerkingsverband tussen burgers (Igalla & Van Meerkerk, 2015). Met sociale netwerktheorie kunnen eigenschappen van netwerken onderzocht worden om uitkomsten, zoals prestaties te verklaren (Borgatti & Halgin, 2011; Burt, 2000). Gezien het belang van netwerken bij het verduurzamen van burgerinitiatieven wordt daarom gebruik gemaakt van inzichten uit deze literatuur.

Boundary spanning theorie vormt de tweede bron waaruit wordt geput. Het belang van actoren die vanuit hun eigen netwerken interacteren met een burgerinitiatief roept namelijk de vraag op hoe verbindingen tussen actoren van verschillende netwerken kunnen ontstaan en kunnen worden gemanaged. Hier kan boundary spanning een verklarende rol in spelen. Door grensoverschrijdende activiteiten en specifieke kwaliteiten kunnen actoren elkaars netwerken verbinden en hulpbronnen mobiliseren. De relaties en netwerkstructuren die hiermee ontstaan kunnen van belang zijn voor duurzame burgerinitiatieven, maar er is nog veel onzekerheid over de vragen hoe deze relaties worden vormgegeven en onderhouden, hoe de netwerkstructuren eruit zien en wat de precieze bijdrage is aan het voorkomen van ineenstorting van initiatieven (Peters, Van Stipdonk & Castenmiller, 2014; Specht, 2012; Tonkens & Verhoeven, 2011; Uitermark, 2014; Van Ankeren e.a., 2010).

1.2 Probleemstelling

In de aanleiding is geschetst welke elementen een rol spelen bij het verduurzamen van burgerinitiatieven. Netwerkstructuren en boundary spanning management zijn centrale aspecten om het bestaan van duurzame initiatieven verder te onderzoeken. De relaties tussen de drie kernvariabelen, netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid, zijn daarom leidend voor de doelstelling en vraagstelling van het onderzoek.

1.2.1 Doelstelling

Het doel van het onderzoek is verkennend en verklarend van aard. Enerzijds bevat de huidige literatuur inzichten om het bestaan van duurzaamheid te verklaren vanuit netwerkstructuren en boundary spanning en anderzijds is er nog weinig (empirisch) onderzoek gedaan naar de relaties tussen deze variabelen. Een eerste doelstelling is daarom gericht op het verkennen van relaties tussen deze kernvariabelen om de verbanden scherp te krijgen. De tweede doelstelling is gericht op het verklaren van de relaties door te zoeken naar oorzaken voor het bestaan van duurzaamheid in de literatuur over boundary spanning en sociale netwerken. Hiernaast kunnen andere oorzaken uit de empirische bevindingen naar voren komen en deze worden ook meegenomen in het onderzoek. Uiteindelijk wordt er op deze manier toegewerkt naar een nieuw conceptueel model waarin de relaties tussen de kernvariabelen duidelijk worden neergezet. Om de relaties te onderzoeken in de empirie wordt kwalitatief onderzoek uitgevoerd door drie burgerinitiatieven als cases te hanteren en wordt een kwantitatief gedeelte onderscheiden door de netwerkstructuren van deze initiatieven met sociale netwerkanalyse in beeld te brengen. Samengevat ziet de doelstelling van dit onderzoek er als volgt uit:

- *Het verkennen en verklaren van relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning en de duurzaamheid van burgerinitiatieven door een multiple casestudy onderzoek en sociale netwerkanalyse van 3 lokale burgerinitiatieven.*

1.2.2 Vraagstelling

Om de relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning en het bestaan van duurzame burgerinitiatieven te verkennen en verklaren, is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

- *Wat zijn de effecten van netwerkstructuren en boundary spanning op het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven?*

Voor het beantwoorden van de centrale vraag worden diverse deelstappen ondernomen, elk geleid vanuit een deelvraag. Allereerst worden vijf beschrijvende deelvragen onderscheiden om de kwaliteit en kwantiteit van de verschillende variabelen in het onderzoek voor de drie burgerinitiatieven te bepalen. De eerste deelvraag is gericht op het construeren van netwerkstructuren voor de cases aan de hand van sociale netwerkanalyse. Hierdoor wordt duidelijk welke actoren betrokken zijn bij de burgerinitiatieven, welke vormen de structuren aannemen en welke eigenschappen de netwerkstructuren bezitten. De bijbehorende deelvraag is:

- *Hoe zien de netwerkstructuren van de burgerinitiatieven eruit, welke interne en externe actoren zijn te onderscheiden en wat betekenen de structuren in termen van netwerkeigenschappen?*

Wanneer duidelijk is geworden wat voor soort netwerkstructuren de burgerinitiatieven bezitten, is een volgende stap in het onderzoek gericht op het vaststellen van het soort en het aantal boundary spanning activiteiten en kwaliteiten bij de burgerinitiatieven en bij de geïdentificeerde externe actoren. De deelvraag hierbij is:

- *Welke en hoeveel boundary spanning activiteiten en kwaliteiten zijn te onderscheiden bij de burgerinitiatieven en externe actoren?*

In de literatuur over netwerkstructuren en boundary spanning wordt duidelijk dat er een aantal relevante omgevingsfactoren bestaan, die samenhangen met de twee variabelen en de relatie met positieve netwerkuitkomsten. Twee relevante factoren zijn vertrouwen en de politieke organisatiestructuur, omdat ze gerelateerd worden aan het vermogen van burgers en politieke officials om resources uit de politieke omgeving te mobiliseren en samenhangen met boundary spanning activiteiten en kwaliteiten (De Wilde e.a., 2014; Edelenbos & Van Meerkerk, 2011; Maloney, Smith & Stoker, 2000; Stevenson & Greenberg, 2000; Williams, 2002). Er wordt daarom bekeken hoe het vertrouwen tussen burgerinitiatief en externe partijen in de drie cases eruit ziet en hoe de politieke organisatiestructuur wordt ervaren. Dit gebeurt met de deelvragen:

- *Hoe ziet het vertrouwen in de cases eruit vanuit het perspectief van burgerinitiatieven en externe lokale actoren?*
- *Hoe ervaren burgerinitiatieven en gemeente de politieke organisatiestructuur in de drie cases?*

Wanneer duidelijk is geworden welke partijen van belang zijn in de cases en hoe de relaties eruit zien, is de volgende stap het vaststellen van de duurzaamheid van de initiatieven. Hiervoor worden drie indicatoren uit de literatuur gebruikt, te weten: robuustheid, effectiviteit en kwaliteit actorrelaties. De deelvraag hierbij is:

- *Hoe scoren de drie burgerinitiatieven op duurzaamheid?*

Wanneer de beschrijvende deelvragen zijn behandeld kunnen patronen worden geïdentificeerd, waarmee relaties tussen de variabelen worden geanalyseerd. Vervolgens kunnen effecten van netwerkstructuren en boundary spanning op duurzaamheid worden afgeleid. De deelvragen om de relaties te verkennen en verklaren zijn:

- *Welke relaties bestaan er tussen de netwerkstructuren die de burgerinitiatieven bezitten, de boundary spanning activiteiten en kwaliteiten van burgerinitiatieven en externe actoren en de duurzaamheid van de burgerinitiatieven?*
- *Wat is de rol van vertrouwen in de relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid?*
- *Wat is de rol van de politieke organisatiestructuur in de relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid?*

Wanneer deze deelvragen zijn behandeld, kan de hoofdvraag worden beantwoord. Dit vindt plaats in het slothoofdstuk met conclusies en een reflectie op de bevindingen, theoretische toepasbaarheid en gebruikte methodiek. In dit hoofdstuk wordt ook een aantal aanbevelingen geformuleerd, omdat het realiseren van duurzame burgerinitiatieven, in een context waarin de overheid zich terugtrekt en meer input van de gemeenschap verwacht in het organiseren van het publieke domein, een maatschappelijk en wetenschappelijk relevant vraagstuk is. Vandaar dat de laatste deelvraag luidt:

- *Wat kunnen burgerinitiatiefnemers en externe actoren leren van de relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning, vertrouwen, politieke organisatiestructuur en*

duurzaamheid om duurzame burgerinitiatieven te realiseren en welke aanbevelingen kunnen worden gedaan voor vervolgonderzoek naar duurzaamheid van burgerinitiatieven?

1.3 Relevantie

Dit onderzoek biedt zowel een maatschappelijke als wetenschappelijke bijdrage rondom de praktijk en theorie van burgerinitiatieven.

1.3.1 Maatschappelijke relevantie

De trend van de terugtrekkende overheid, die haar taken als verzorgingsstaat wil overhevelen naar de burger, maakt onderzoek naar dit onderwerp actueel (Van Houwelingen, Boele & Dekker, 2014). Er wordt hierbij volop aandacht besteed aan gevolgen en kansen van inzet op burgerkracht en de invulling van de rol van actoren, zoals de overheid (Zie bijvoorbeeld: Bakker, Denters, Oude Vrielink & Klok, 2012; De Wilde e.a., 2014; Nienhuis, 2015; Tonkens & Duyvendak, 2013). Dit onderzoek vormt een aanvulling voor dit huidige maatschappelijke debat door te verkennen hoe factoren, verbindingen en duurzaamheid rondom burgerinitiatieven in de praktijk samenhangen. Hiermee zijn de inzichten relevant voor burgers die bezig zijn met (of willen beginnen aan) een burgerinitiatief, maar niet weten hoe de duurzaamheid hiervan moeten vergroten. Daarnaast brengt het onderzoek ervaringen van zowel burgerinitiatief als externe actoren bijeen (zie wetenschappelijke relevantie) wat inzichten kan opleveren om eigen interacties te beoordelen en indien nodig aan te passen.

Burgerinitiatieven worden bovendien door de overheid gezien als oplossing voor uit de pan rijzende kosten bij het oplossen van sociale problemen (Denters e.a., 2013; Van der Zwaard & Specht, 2013). Zo wordt er in verschillende gemeenten een beroep gedaan op burgerkracht om vorm te geven aan lokale behoeften. Denk bijvoorbeeld aan het coalitieakkoord 'Vertrouwen op Haagse Kracht' van de gemeente Den Haag of de gebiedscommissies in Rotterdam waar bewoners in beide gemeenten tot belangrijke spelers worden benoemd in het oppakken van maatschappelijke uitdagingen (Gemeente Den Haag, 2014a; Stadskrant Rotterdam, 2014). De gemeenschap wordt door beleidsmakers als alternatief gezien om diensten van de verzorgingsstaat over te nemen (Nederhand, Bekkers & Voorberg, 2014). Ook internationaal gezien is dit waar te nemen, bijvoorbeeld in de Britse tegenhanger van de participatiesamenleving, de 'Big Society', bedoeld om een sterker beroep te doen op het zelf-organiserend vermogen van de gemeenschap in de aanpak van hedendaagse maatschappelijke kwesties (Igalla & Van Meerkerk, 2015; Nederhand e.a., 2014).

Sociale problemen zijn echter complex en vragen om een duurzame aanpak (Koppenjan & Klijn, 2004). Het ontstaan van burgerinitiatieven is dus niet genoeg; ze moeten nog wel blijven voortbestaan. Reeds is duidelijk geworden dat het realiseren van duurzame burgerinitiatieven een ingewikkeld proces is en dat het niet altijd lukt. Bovendien is er nog veel onbekendheid over de vragen in hoeverre burgerinitiatieven in staat zijn om lokale behoeften daadwerkelijk duurzaam op te pakken en wat condities zijn voor het voortbestaan van burgerinitiatieven (Zie bijvoorbeeld Igalla & Van Meerkerk, 2015; Van der Zwaard & Specht, 2013; Van Meerkerk e.a., 2013). Dit onderzoek is in dit opzicht dan ook maatschappelijk relevant, omdat het kennis oplevert over de vragen wat er nodig is om te komen tot duurzame burgerinitiatieven en in hoeverre de politieke inzet op burgerkracht in combinatie met een faciliterende rol voor de overheid hierin passend is.

1.3.2 Wetenschappelijke relevantie

Onderzoek naar zelforganisatie door burgers concentreert zich volgens Uitermark voornamelijk op de overheid als aanspreekpunt. Met het loslaten van de beleidsfixatie van onderzoekers kunnen andere partijen profiteren van de kennis en inzichten (Uitermark, 2014:24-25). In dit onderzoek wordt een breder perspectief gehanteerd door de ervaringen en verwachtingen van burgerinitiatiefnemers, professionals en overheidsactoren in beeld te brengen.

Door in dit onderzoek de politieke organisatiestructuur als factor mee te nemen, wordt een tweede bijdrage geleverd aan de literatuur: rekening houden met de rol van politieke keuzes en processen bij zelforganisatie door burgers (Uitermark, 2014:24). Deze politieke kant is onderbelicht in onderzoek naar burgerinitiatieven, maar kan wellicht een belangrijkere factor zijn dan technische kennis van de overheid om met burgerinitiatieven om te gaan.

Door perspectieven van verschillende spelers rondom burgerinitiatieven in beeld te brengen wordt ook een bijdrage geleverd aan het gebrek aan kennis over ervaringen van actoren in de gemeenschap, zoals professionals die betrokken zijn (Peters, Van Stipdonk & Castemiller, 2014; Tonkens & Verhoeven, 2011; Van Ankeren e.a., 2010). Daarnaast is kennis over de wisselwerking tussen vertrouwen, burgerinitiatieven en overheden gewenst (Tonkens & Verhoeven, 2011; Van Ankeren e.a., 2010). Dit zijn vraagstukken die ook in dit onderzoek worden verkend.

Ook is kennis over resultaten van burgerinitiatieven gewenst. Het onderzoek van Voorberg, Bekkers & Tummers (2014) laat namelijk zien dat het identificeren of evalueren van specifieke resultaten van co-creatie/co-productie processen, samenwerkingsverbanden tussen overheid en burger waarbinnen één van de partijen de initiërende rol kan hebben, schaars is in de huidige literatuur. Er is niet veel bekend over de vraag of initiatieven de verwachte of gehoopte opbrengsten hebben geleverd (Voorberg, Bekkers & Tummers, 2015). Dit maakt de verkenning van resultaten van burgerinitiatieven relevant. De uitkomst die centraal staat in dit onderzoek is duurzaamheid, omdat dit niet alleen een maatschappelijk relevant thema is, maar ook wetenschappelijk gezien meer onderzoek vereist. Er is namelijk nog niet veel bekend over de duurzaamheid van burgerinitiatieven (Zie bijv. Igalla & Van Meerkerk, 2015; Mujde & Daru, 2005; Uitermark, 2014; Van der Zwaard & Specht, 2013; Van Meerkerk e.a., 2013). Zo is bijvoorbeeld onderzoek naar condities voor het voortbestaan van burgerinitiatieven in het publieke domein gewenst (Van der Zwaard & Specht, 2013). Met het verkennen en verklaren van relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning, contextuele factoren en duurzaamheid wordt geprobeerd om meer kennis te genereren over het bestaan van duurzame initiatieven.

Tot slot is onderzoek naar netwerkstructuren in sociale samenwerkingsgroepen, waarbij de vorming van stabiele netwerken onderzocht wordt, gewenst (Reuven, Erlich, Ravid & Geva, 2003). Met dit onderzoek worden netwerken van burgerinitiatieven en invloeden op duurzaamheid in beeld gebracht. Waar het onderzoek van Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak (2006) de ervaren mate van bonding en bridging social capital van actieve burgers in verband brengt met de bestendigheid van initiatieven door het netwerk uitsluitend vanuit het perspectief van de burger te labelen, wordt als aanvulling op de inzichten uit dat onderzoek, naast een constructie van de structuur van het netwerk, een meervoudig perspectief gehanteerd om het netwerk te begrijpen. Dit laatste wordt gedaan door naast vertegenwoordigers van burgerinitiatieven ook met vertegenwoordigers van externe partijen (gemeente en maatschappelijk middenveld) te spreken. Dit geeft het voordeel dat er meer de diepte kan worden ingegaan, waardoor het begrip bridging social capital (meer hierover in het theoretisch

kader) ook wordt belicht vanuit ervaringen van partijen die dat type sociaal kapitaal van een burgerinitiatief mogelijk maken. Hiernaast kan er met sociale netwerkanalyse eigenschappen van het netwerk en de effecten daarvan op bestendigheid worden geanalyseerd door netwerkstructuren te construeren. Dit biedt een meer kwantitatieve aanvulling op de kwalitatieve beschrijvingen van typen netwerken door Hurenkamp e.a. (2006).

2. Theoretisch kader

Dit hoofdstuk biedt een synthese van inzichten uit de literatuur en handvatten voor de beantwoording van de hoofdvraag. Er wordt allereerst gedefinieerd wat er in dit onderzoek wordt verstaan onder een burgerinitiatief en zelforganisatie door burgers. Vervolgens wordt beschreven wat de duurzaamheid van een initiatief inhoudt en op welke wijze dit is te meten. Hierna wordt de sociale netwerktheorie geïntroduceerd om de mate van duurzaamheid van burgerinitiatieven te verklaren vanuit netwerkeigenschappen. Een burgerinitiatief valt namelijk te beschouwen als een sociaal netwerk: er bestaan relaties tussen burgers en partijen, die zichtbaar kunnen worden gemaakt in een netwerk. Met het gebruik van sociale netwerktheorie kan worden onderzocht welke kenmerken van een netwerk bijdragen aan positieve prestaties (Burt, 2000), zoals in dit geval het bereiken van een hoge mate van duurzaamheid. *Bridging social capital* (in dit onderzoek wordt hiernaar verwezen met de term brugverbindingen) is relevant in de sociale netwerktheorie en geeft het belang aan van resources om als burgerinitiatief vooruit te kunnen komen. Verschillende actoren rondom het netwerk van een burgerinitiatief kunnen door initiatiefnemers worden benaderd om toegang te krijgen tot deze resources. Welke actoren zijn dit en hoe zijn verbindingen tussen lokale actoren en burgerinitiatiefnemers te onderhouden voor het bereiken van duurzaamheid? Het begrip boundary spanning wordt gebruikt om het management van deze verbindingen kwalitatief verder te operationaliseren. Vervolgens worden twee factoren onderscheiden, die de netwerkstructuur en boundary spanning activiteiten van initiatiefnemers en lokale actoren kunnen versterken dan wel belemmeren. Vertrouwen en de politieke organisatiestructuur beïnvloeden de mate waarin brugverbindingen worden gelegd en bestaan binnen de netwerkstructuur en de mate waarin lokale actoren uit de publieke sector zich kunnen committeren aan initiatieven. Het theoretisch kader wordt afgesloten met een conceptueel model. Hier worden de verschillende theoretische concepten en hun invloeden samengevat en vormen de leidraad voor het empirische gedeelte van het onderzoek.

2.1 Zelforganisatie door burgers

Zelforganisatie kan worden gedefinieerd als “het ontstaan en onderhouden van structuren uit lokale interacties, een ontstaan dat niet is opgelegd of bepaald door één actor, maar eerder het resultaat is van een verscheidenheid aan complexe en non-lineaire interacties tussen verschillende elementen” (Van Meerkerk e.a., 2013:1632). Er ontstaat structuur en orde zonder de aanwezigheid van een centrale regie, zoals de sturing van bovenaf door de overheid. Het is een manier om problemen op te lossen, waarbij mensen bottom-up hun omgeving vormgeven, initiatieven nemen en oplossingen zoeken (Uitermark, 2012:8).

Een vorm van zelforganisatie is het burgerinitiatief. In dit onderzoek wordt gekeken naar die burgerinitiatieven waar het initiatief niet van de overheid komt, maar van de burger. Een burgerinitiatief bestaat veelal niet onafhankelijk van de omgeving; initiatiefnemers kunnen bewust relaties aangaan met overheidsactoren, actoren uit het maatschappelijk middenveld en/of de lokale gemeenschap om bijvoorbeeld het netwerk rondom het initiatief te verduurzamen door vrijwilligers te werven of politieke steun te mobiliseren (Huygen, Van Marissing & Boutellier, 2012). Burgerinitiatieven worden in dit onderzoek gedefinieerd als initiatieven die door de lokale gemeenschap of individuen binnen de lokale gemeenschap worden geïnitieerd, die gericht zijn op een specifieke set van publieke vraagstukken of gemeenschappelijke behoeftes en die middels langdurige samenwerking tussen burgers door productie van diensten of goederen in deze behoeften voorzien

(Van Meerkerk, 2014; Van Meerkerk, Koppenjan & Keast, 2015). In het licht van de maatschappelijke ontwikkelingen wordt er bovendien gekeken naar zware initiatieven, initiatieven die een breder maatschappelijke behoefte vervullen (Van der Klein e.a., 2013). In het volgende onderdeel wordt besproken wat er wordt verstaan onder een duurzaam burgerinitiatief.

2.2 Duurzaamheid van burgerinitiatieven: definitie en indicaties

Het verkennen van duurzaamheid als resultaat van een burgerinitiatief is gezien het maatschappelijke belang en de gebreken in de huidige literatuur relevant (Zie bijv. Denters e.a., 2013; Igalla & Van Meerkerk, 2015; Van Houwelingen e.a., 2014; Voorberg e.a., 2014). Duurzaamheid wordt zichtbaar gemaakt met de indicatoren robuustheid, ervaren effectiviteit en ervaren kwaliteit van actorrelaties (Van der Klein e.a., 2013; Van Montfort, Griffioen, Bokhorst, Asbeek Brusse & De Visser, 2014). Hieronder worden de indicatoren besproken en vervolgens wordt dit onderdeel afgesloten met een definiëring van duurzaamheid voor het onderzoek.

2.2.1 Indicaties van duurzaamheid: robuustheid, effectiviteit en kwaliteit actorrelaties

Duurzaamheid of bestendigheid van initiatieven kan aan de hand van twee indicatoren verder worden geconceptualiseerd, namelijk: robuustheid en effectiviteit (Van Montfort e.a., 2014). Met robuustheid wordt bedoeld dat initiatieven schokbestendig zijn, kunnen omgaan met veranderingen in de omgeving. Belangrijke indicatoren hiervoor zijn dat initiatieven financieel stabiel zijn, een bestendige groep van gebruikers/afnemers kennen, niet omvallen bij personele wisselingen en kunnen meebewegen met veranderingen in de vraag.

Variëteit in inkomstenbronnen en de aanwezigheid van inkomstenbronnen, die ontstaan door de verkoop van diensten en producten die het initiatief levert, dragen bij aan financiële stabiliteit. De variëteit zorgt ervoor dat burgerinitiatieven minder afhankelijk zijn van één type inkomstenbron, waardoor ze beter kunnen omgaan met situaties waarin een inkomstenbron verdwijnt. Veelvoorkomende inkomstenbronnen van burgerinitiatieven zijn: subsidies van overheden, subsidies van non-profitorganisaties, donaties en zelf verworven inkomstenbronnen, zoals ledenbijdragen en/of inkomsten uit de verkoop van producten. Met het genereren van eigen inkomstenbronnen kunnen burgerinitiatieven beter omgaan met financiële veranderingen bij sponsors (Hassink, Elings, Van Dam & Fontein, 2013; Igalla & Van Meerkerk, 2015; Sharir & Lerner, 2006).

Een duurzaam burgerinitiatief wordt hiernaast gekenmerkt door de aanwezigheid van voldoende vrijwilligers, die ook bereid zijn om verantwoordelijkheden van een actieve trekker over te nemen. Dit is noodzakelijk voor de omgang met personele wisselingen onder bepaalde omstandigheden, zoals het wegvallen van een actieve trekker (Van der Heijden & Van der Hijden, 2013).

Met de tweede indicator, effectiviteit, wordt bedoeld dat initiatieven doen waar ze voor zijn bedoeld. De vraag wat een burgerinitiatief oplevert is echter om verschillende redenen moeilijk te beantwoorden. Een initiatief kan afhankelijk van de gebruikte criteria wel of niet effectief zijn en effectief voor de ene persoon en in de ene situatie kan net zo goed niet effectief zijn in een andere situatie of voor een ander persoon (Van Montfort e.a., 2014:51). Voor een gemeente en burgerinitiatief die zich bijvoorbeeld allebei inspannen om de leefbaarheid van een wijk te verhogen, kan de mate waarin dit effectief gebeurt verschillend worden ingevuld. Voor een gemeente is de effectiviteit van een initiatief bijvoorbeeld gelijk aan het aantal activiteiten, producten of diensten voor de wijk en voor een burgerinitiatief kan het gaan om empowerment; het weerbaar maken van

bewoners. Daarom wordt in dit onderzoek rekening gehouden met de ervaren mate van effectiviteit door actoren: wat werkt voor wie en waarom (Van Montfort e.a., 2014).

Er kan een derde indicatie van duurzaamheid worden onderscheiden. Onvoldoende stevigheid van samenwerkingsverbanden tussen burgerinitiatief en instellingen en instituties wordt als een mogelijke oorzaak gezien voor het gebrek aan bestendigheid van burgerinitiatieven (Van der Klein e.a., 2013). Samen met de besproken rollen van politieke officials, wordt het belang aangegeven van 'kwalitatief goede' actorrelaties als indicator voor een duurzaam burgerinitiatief. Een bepaalde mate en vorm van verbondenheid in activiteiten en houdingen van belanghebbende actoren is relevant voor goedlopende relaties tussen instituties en burgers (Edelenbos, Van Schie & Gerrits, 2010). In welke mate een relatie tussen bijvoorbeeld burgerinitiatief en ambtenaar als kwalitatief goed wordt ervaren hangt af van de context waarin deze relatie zich plaats vindt en kan dus verschillend zijn voor verschillende situaties en cases (Edelenbos e.a., 2010). Over het algemeen kan worden gesteld dat een dergelijke relatie zich kenmerkt door de afwezigheid van conflicten, ontevredenheid en deadlocks/impasses (Edelenbos, Van Meerkerk & Van Leeuwen, 2015; Edelenbos e.a., 2010).

2.2.2 Definitie duurzaamheid

Onder duurzaamheid wordt in dit onderzoek het volgende verstaan: de mate waarin een burgerinitiatief in staat is om op de lange termijn te voorzien in behoeften uit de gemeenschap, waarbij de behoefte als belangrijk wordt ervaren door gemeente en gemeenschap. Burgers kunnen erop rekenen dat de diensten van een initiatief levensbestendig zijn, beschikbaar voor de lange termijn (Van der Klein e.a., 2013; Van Montfort e.a., 2014). De mate waarin initiatieven schokbestendig zijn, effectief voorzien in behoeften en kwalitatief goede actorrelaties onderhouden met externe partijen zijn indicatoren voor het vermogen van een burgerinitiatief om langdurig in behoeften te kunnen voorzien.

2.3 Sociale netwerktheorie

Sociale netwerktheorie wordt in sociale wetenschappen voornamelijk gebruikt om twee soorten uitkomsten te verklaren. Netwerktheorie kan allereerst worden gebruikt om succes als uitkomst te verklaren door netwerkeigenschappen te onderzoeken. Veel onderzochte succesvariabelen zijn prestaties, beloningen en creativiteit. Literatuur op dit gebied staat bekend als theorie over sociaal kapitaal (Borgatti & Halgin, 2011; Burt, 2000). Dit type uitkomst is relevant voor de vraagstelling, omdat duurzaamheid in dit onderzoek wordt gezien als een te bereiken succesuitkomst en burgerinitiatieven vergelijkbaar zijn met sociale netwerken. Met theorie over sociaal kapitaal kun je daarom onderzoeken hoe eigenschappen van het netwerk van een burgerinitiatief de mate van duurzaamheid verklaren. Naast succes is de keuze van mensen een tweede type uitkomst die met netwerktheorie kan worden onderzocht. Gedragingen, houdingen en overtuigen worden onderzocht om te verklaren of en waarom actoren in een netwerk dezelfde keuzen zullen maken. Literatuur op dit gebied wordt sociale homogeniteitsliteratuur genoemd (Borgatti & Halgin, 2011; Burt, 2000). Gezien de relevantie om duurzaamheid als prestatie / succesvariabele te verklaren vanuit netwerkeigenschappen, wordt dit tweede type uitkomst niet toegepast.

In dit onderzoek wordt onder meer gebruik gemaakt van inzichten en het netwerk-prestatie model van Burt (2000) (zie bijv. figuur 2 voor het model). Deze inzichten en het model zijn gebaseerd op *prestaties* als te bereiken succes uitkomst en netwerkeigenschappen als determinatievariabelen. Prestaties worden in het onderzoek van Burt gedefinieerd als: "Een ongedefinieerde mix van innovatie, positieve

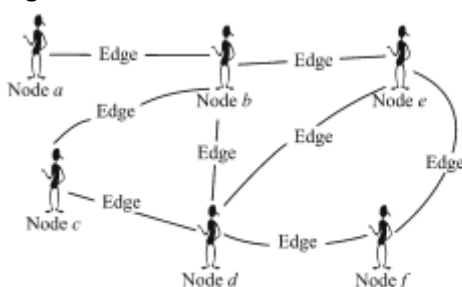
evaluatie, vroege promotie, compensatie en winst” (Burt, 2000:393). In dit onderzoek staat duurzaamheid centraal als te bereiken succes uitkomst / prestatie, waarbij de indicatoren te relateren zijn aan indicatoren van prestaties, zoals in het betoog van Burt uiteen wordt gezet. Een indicatie van prestatie is in het werk van Burt (2000) bijvoorbeeld een positieve evaluatie van de werkzaamheden van een individu of groep van een organisatie. Deze indicator vertoont verwantschap met de indicator goede actorrelaties voor duurzaamheid, waarbij bijvoorbeeld de situatie kan bestaan dat er een positieve relatie door een gemeentelijke actor wordt ervaren, omdat het burgerinitiatief diens werkzaamheden goed uitvoert. Hiernaast is compensatie een prestatie-indicator en houdt het salaris in dat je krijgt voor je werkzaamheden (Ibid.). Het bestaan van inkomstenbronnen als indicator voor duurzaamheid is te vergelijken met een burgerinitiatief dat door gemeente en maatschappelijk middenveld met bijvoorbeeld subsidies wordt gecompenseerd voor de geleverde diensten en activiteiten. Tot slot zijn in het werk van Burt innovatie en ondernemerschap prestatie-indicatoren (Ibid). Uitingen hiervan kunnen bijvoorbeeld worden gevonden in twee indicatoren van duurzaamheid, namelijk: het genereren van eigen inkomstenbronnen (ondernemerschap) en het kunnen meebewegen met veranderingen in de vraag vanuit de gemeenschap (innovatie).

Kortom, waar in de verdere bespreking van sociale netwerktheorie wordt gesproken over ‘prestatie’ als te bereiken uitkomst kan er worden gelezen: duurzaamheid. Burt bespreekt namelijk diverse onderzoeken waarin allerlei prestatie-indicaties worden onderzocht, zoals ondernemerschap, promoties, leiderschap, coördinatie en teamwerk en definieert deze als prestaties (Burt, 2000). De gehanteerde uitingen voor duurzaamheid bevatten veel overeenstemming met deze prestatie-indicatoren en daarom wordt er betoogt dat duurzaamheid als een te bereiken prestatie kan worden opgevat.

2.3.1 Concepten binnen de netwerktheorie

Centraal binnen de sociale netwerktheorie zijn de verbindingen tussen sociale entiteiten en de implicaties van deze verbindingen. Om deze te begrijpen zijn een aantal concepten van belang. Sociale entiteiten worden omschreven als actoren en dit kunnen individuen of eenheden zijn, zoals een burger, afdelingen van een organisatie of een publieke dienstverlener. Tussen deze actoren bestaan verschillende banden/verbindingen (edges of links), waarbij iedere verbinding een relatie aangeeft, die ontstaat als actoren interacteren. Regelmatige patronen in een relatie vormen een structuur waarmee het *netwerk* manifest wordt (Wasserman & Faust, 1994). Een sociaal netwerk is dan de som van de relaties die de aanwezige actoren aan elkaar verbindt. In figuur 1 is een voorbeeld van een sociaal netwerk te vinden met knooppunten en verbindingen.

Figuur 1: Voorbeeld van een sociaal netwerk

Bron: Musial & Kazienko, 2013:33

2.3.2 Eigenschappen van het externe, interne en volledige netwerk

De verbindingen tussen actoren in een netwerk zijn een belangrijk onderdeel van de netwerktheorie; in deze relaties is sociaal kapitaal te vinden (Coleman, 1988). Putnam definieert sociaal kapitaal als “kenmerken van het sociale leven - netwerken, normen en vertrouwen - die ervoor zorgen dat deelnemers samen effectiever handelen met het oog op wederzijdse voordelen” (Putnam, 1995:664-665). Sociaal kapitaal is hiermee een bron voor het bereiken van collectieve acties (Coleman, 1988). Dit kan op verschillende manieren worden gemeten/bereikt. Drie uitingvormen van sociaal kapitaal, zoals beschreven in de literatuur zijn: bonding, bridging en linking social capital. Het aspect van brugvorming, dat de laatste twee typen kenmerkt, staat in dit onderzoek centraal voor het externe netwerk van een burgerinitiatief. De closure-argumentatie van Coleman wordt als relevante eigenschap meegenomen voor het interne netwerk van een burgerinitiatief. Dit onderscheid in intern en extern netwerk heeft te maken met het bestaan van interne (de eigen organisatie / het eigen initiatief) en externe oriëntaties (de netwerkomgeving / externe partijen) bij initiatief-nemende burgers (Hurenkamp e.a., 2006). Het externe en interne netwerk vormen gezamenlijk de volledige netwerkstructuur van het burgerinitiatief. Dit volledige netwerkstructuur wordt vanuit de netwerkeigenschap hiërarchie bekeken en op grond daarvan worden drie vormen besproken die dit netwerk kan aannemen (Burt, 2000; Igalla & Van Meerkerk, 2015).

2.3.2.1 Extern netwerk: bruggen naar succes

De vormgeving van een netwerk beïnvloedt de voordelen die een netwerk kan bereiken. Volgens Burt (2000) en Granovetter (1973) behoort het externe netwerk van een organisatie ‘open’ te zijn, want dan is de potentie tot structurele gaten en brugverbindingen het hoogst. Met een dergelijke vormgeving van het netwerk kunnen de meeste voordelen worden binnengehaald, zoals:

- Een grotere toegankelijkheid tot resources, zoals financiële ondersteuning;
- Een grotere kans om partnerschappen te vormen waarmee interne doelstellingen kunnen worden behaald;
- Een grotere mogelijkheid om toegang te krijgen tot moeilijk te bereiken doelgroepen (Burt, 2000; Granovetter, 1973; Varda, 2010:9-10).

De termen structurele gaten, brugverbindingen en zwakke verbindingen benadrukken allen hetzelfde: de overlapping tussen netwerken van leden uit verschillende groepen. Granovetter’s zwakke verbindingen of Putnams bridging social capital, verwijzen naar de minder sterke banden met minder intieme vrienden, burens en collega’s. Ze vormen bruggen tussen hechte netwerken (Dale & Newman, 2010; Granovetter, 1973). Burt bespreekt het belang van zwakke verbindingen onder de naam structural holes (structurele gaten). In ieder netwerk circuleert er een stroom van informatie en andere resources. Gaten/openingen in netwerken bieden mogelijkheden om de stromen van informatie aan elkaar te verbinden, waarmee actoren van verschillende netwerken worden verbonden. Een meer open netwerk (een netwerk met minder grote dichtheidsscores) bevat dus een grotere potentie voor structurele gaten, die door brugverbindingen/zwakke verbindingen kunnen worden overbrugd om toegang te krijgen tot resources, waarmee het eigen netwerk vooruit wordt geholpen (Burt, 2000; Granovetter, 1973; Stone, 2013). Putnam onderscheidt ook linking social capital. Dit type sociaal kapitaal verwijst naar relaties tussen actoren die verschillen wat betreft hun macht of sociale status. Het weergeeft de relatie van burgers met hun institutionele omgeving (De Wilde e.a., 2014).

2.3.2.2 Interne verbondenheid

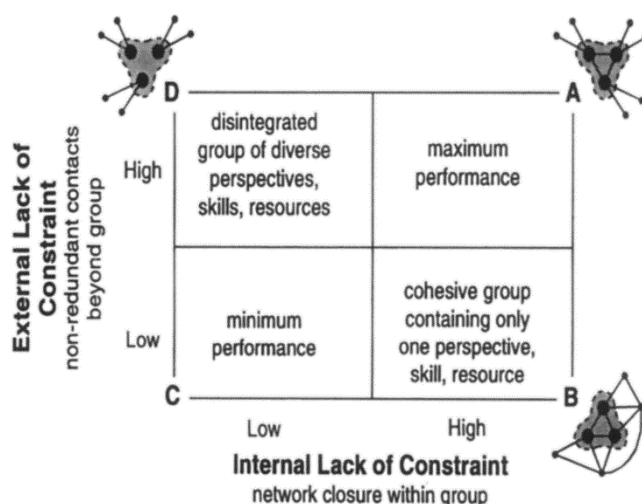
Naast de externe focus van de netwerkstructuur speelt het closure-argument als interne focus een belangrijke rol. Coleman (1988) benadrukt het belang van geslotenheid (closure) voor een goed intern presterend netwerk. In een netwerk met een intern gesloten structuur zijn directe relaties te vinden tussen actoren en dit bevordert de interne communicatie.

Een intern gesloten netwerk kenmerkt zich verder door de aanwezigheid van een hogere mate van verbondenheid en samenwerking en dit vergroot bonding social capital. Dit type sociaal kapitaal is gebaseerd op vertrouwen en interactie binnen netwerken waarin de leden onderling sterke relaties hebben (Stone, 2003). Dit hechte netwerk vormt voor een burgerinitiatief de kerngroep: een groep personen die relatief veel tijd in het initiatief stopt en elkaar goed kent; de harde kern (Uitermark, 2014). De structuur van een gesloten netwerk vertoont daarom cliquevorming. Een clique is een maximaal en duurzaam verbonden deelverzameling van actoren, waarin elke actor verbonden is aan iedere andere actor in de deelverzameling en minimaal drie actoren bevat (Borgatti, Everett & Johnson, 2013; Granovetter, 1973).

2.3.2.3 Verhouding interne en externe netwerkstructuren

Voor het bereiken van succesvolle prestaties (lees: duurzaamheid; zie 2.3) is een juiste combinatie van interne en externe netwerkeigenschappen noodzakelijk (Burt, 2000). Brokerage, de vorming van brugverbindingen tussen actoren van verschillende netwerken, is volgens Burt de bron van toegevoegde waarde. Dankzij deze brugverbindingen kan een organisatie namelijk voordelen mobiliseren bij externe partijen om daarmee succesvolle prestaties te bereiken. Echter, om de voordelen van brugverbindingen te benutten zou een dicht intern netwerk nodig zijn (Varda, 2010; Burt, 2000; Granovetter, 1973). Er bestaat dan ook een wisselwerking tussen closure in het interne netwerk en structurele gaten in het externe netwerk (zie figuur 2).

Figuur 2: Prestaties van een organisatie aan de hand van structurele gaten en closure

Bron: Burt, 2000:395

Uit deze figuur is af te leiden dat een maximale prestatie van een organisatie samenhangt met een hoge mate van closure in het interne netwerk en een hoge mate van structurele gaten in het externe netwerk (aangegeven met constraint, hieronder meer over constraint). Dit houdt in dat actoren intern

maximaal verbonden zijn om verantwoordelijkheden te delen en de communicatie soepel te laten verlopen en de actoren extern onderling niet verbonden zijn, zodat nieuwe resources de organisatie kunnen binnenkomen waarmee gewenste successen kunnen worden gerealiseerd. De stelling van Burt en Granovetter is namelijk dat in gevallen die nieuwe informatie vereisen (een burgerinitiatief dat op zoek is naar resources, zoals inkomstenbronnen en advies, om de wens van duurzaamheid te realiseren bijvoorbeeld) een hechte netwerk minder goed in staat is om optimaal te presteren, omdat de leden over dezelfde informatie beschikken. Sterke verbindingen willen wel helpen en zijn gemotiveerd, maar kunnen het minder goed en zwakke verbindingen bieden toegang tot informatie en hulpbronnen die verder gaan dan de hulpbronnen in de eigen sociale kring. Granovetter noemt dit 'het primaat van structuur boven motivatie' en dit houdt in dat voor het bereiken van doelen de structuur van een netwerk – brugverbindingen en structurele gaten – belangrijker is dan de motivatie van netwerkleden (Burt, 2000; Granovetter in: Volker, Flap & Mollenhorst, 2013:46).

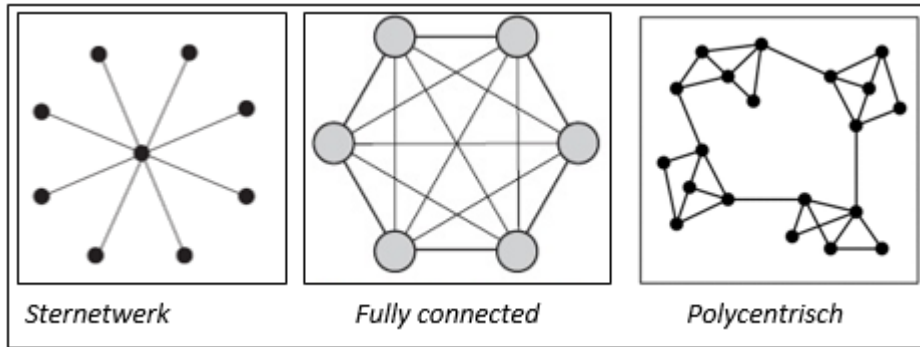
In gevallen waar veel structurele gaten zijn, is er sprake van een lage mate van constraint, netwerkdwang. Constraint meet de mate waarin contacten van een persoon onderling verbonden zijn; wanneer deze verbonden zijn is er sprake van overtollige resources. Voordelen van een lage constraint kunnen worden behaald dankzij de afwezigheid van een hecht extern netwerk, waardoor nieuwe resources het netwerk kunnen binnenstromen. Een tweede manier waarop een interne netwerk voordelen kan halen uit een open externe netwerk is door externe spelers tegen elkaar uit te spelen. Een interne actor a die verbonden is met externe actoren b en c, die anders niet verbonden zouden zijn, kan namelijk op strategische wijze resources van b doorspelen naar c tegen een bepaalde prijs. Het creëren van winsten door het beheersen van informatiestromen als gevolg van het wegblijven van onderlinge relaties, wordt het arbitrageperspectief op sociaal kapitaal genoemd en komt uit het werk van Burt (Borgatti e.a., 2013).

In figuur 2 is een voorbeeld van een netwerkstructuur te vinden met weinig structurele gaten (het plaatje bij de letter B). In deze structuur is te zien dat het extern netwerk van de kerngroep (de kerngroep is de binnenste kern met drie knooppunten) partijen bevat die onderling verbonden zijn. Er is hier daarom sprake van een hoge mate van constraint. Verbindingen die het interne netwerk verbinden met externe actoren zijn wel relevant, gezien de toegang tot resources en andere voordelen. Het bestaan van gaten tussen actoren in het interne netwerk (zie figuur D in figuur 2) is echter onwenselijk, omdat het de interne communicatie en coördinatie verzwakt. Dit verzwakt op den duur het vermogen van een organisatie om te profiteren van mogelijkheden tot het aangaan van verbindingen buiten de eigen groep (Burt, 2000).

2.3.2.4 Volledig netwerk: minder hiërarchie voor betere uitkomsten

Naast eigenschappen van interne en externe netwerken is tot slot hiërarchie als een relevante eigenschap voor het netwerk als geheel te onderscheiden (Burt, 2000). De hiërarchie van het volledige netwerk gaat over de vorm van het netwerk wanneer het interne en externe netwerk gezamenlijk in beeld worden gebracht. Voor deze vorm is een lage mate van hiërarchie voordelig. Hiërarchie geeft informatie over de mate waarin een netwerk georganiseerd is rondom een klein aantal personen. In het extreme geval kan één actor centraal staan en lopen de verbindingen met de overige actoren via deze actor; hiërarchie is hier maximaal. Dan is er sprake van een sternetwerkstructuur, zie figuur 3 (Burt, 2000; Igalla & Van Meerkerk, 2015; Volker e.a., 2013).

Figuur 3: Netwerkstructuren vanuit het volledige netwerkperspectief

Bron: Igalla & Van Meerkerk, 2015:4

Bij een sternetwerkstructuur is er sprake van machtsconcentratie wat een verduurzaming van een netwerk in de weg staat, omdat de ineenstorting van een initiatief door het wegvallen van centrale actoren een reëel gevaar is van een meer hiërarchische structuur (Baldassari & Diani, 2007; Uitermark, 2014). De overige twee netwerkstructuren uit figuur 3 zijn minder centraal, omdat ze niet rondom een centrale actor zijn opgebouwd. Er is daar dan ook meer cliquevorming zichtbaar, waarbij de polycentrische structuur uit meerdere onderling verbonden cliques bestaat. Het vertrek van actoren vormt bij deze structuren een minder groot risico voor de duurzaamheid (Igalla & Van Meerkerk, 2015). Het is nog wel de vraag hoe meer cliquevorming voor het volledige netwerk zich verhoudt met een meer open structuur voor het externe netwerk volgens het perspectief van Burt.

2.3.3 Relevante netwerkmaten

Een netwerk dat optimaal presteert bevat meer sterke verbindingen in het interne netwerk, meer structurele gaten in het externe netwerk en minder hiërarchie voor het gehele netwerk, zoals duidelijk is geworden uit het bovenstaande. Voor een relatief hoge mate van bridging en linking social capital zijn meer brugverbindingen niet voldoende; een relatief lage mate van overtolligheid, het wegblijven van verbindingen tussen externe actoren, bleek ook relevant te zijn. Een relatief hoge mate van bonding social capital in het interne netwerk ontstaat als er meer sterke verbindingen bestaan leidend tot meer dichtheid. Ten slotte geven de centraliteitsmaten betweenness en degree centrality aan wanneer er sprake is van minder centraliteit / hiërarchie in een netwerkstructuur.

De netwerkconcepten om de structuur van een succesvol (lees: duurzaam) initiatief hiermee verder zichtbaar te maken met sociale netwerkanalyse (zie verder methodologie) zijn: netwerkdwang (constraint) C, netwerkdichtheid D, netwerkgrootte N, betweenness centrality en degree centrality.

- C is een maat voor het niveau van overtollige resources. Het meet de mate waarin een actor verbindingen heeft met actoren die onderling ook verbonden zijn. Een relatief lage C voor het netwerk betekent dat er meer nieuwe resources in het netwerk kunnen stromen, doordat er meer structurele gaten bestaan, waardoor succesvolle prestaties kunnen worden gerealiseerd (Burt, 2000; Varda, 2010:15). Dit is het besproken arbitrage perspectief op sociaal kapitaal van Burt en wordt in dit onderzoek meegenomen om te bekijken in hoeverre de verbondenheid van overige actoren invloed heeft op de prestaties van het netwerk.
- D is een maat voor de gemiddelde cohesie en interactie in een netwerk. D meet de mate van verbondenheid van een netwerk gebaseerd op de verhouding van waargenomen verbindingen

tussen actoren van het netwerk en het totaal aantal mogelijke verbindingen. Een hogere dichtheid voor het interne netwerk wordt geassocieerd met succesvolle prestaties (Varda, 2010).

- N meet het aantal contacten in het externe netwerk. Een relatief hoge N is geassocieerd met een succesvolle prestatie (Burt, 2000). Er geldt wel de kanttekening dat naarmate het netwerk groeit, het risico ontstaat dat leden niet meer in staat zijn om actief te participeren in het netwerk (Varda, 2010:9).
- Er zijn verschillende maten om hiërarchie te meten. Deze maten geven op twee niveaus informatie:
 - Op het niveau van knooppunten: voor elke knooppunt uit het netwerk wordt berekend hoe centraal die is;
 - Op het niveau van het netwerk: iedere centraliteitsmaat geeft ook een score voor de netwerkcentralisering. Dit is een percentage dat uitdrukt hoe centraal de meest centrale knooppunt is ten opzichte van hoe centraal de andere knooppunten zijn.

Een eerste maat voor hiërarchie is degree centrality. Dit is de meest simpele en bekende centraliteitsmaat en geeft het aantal verbindingen aan die een knooppunt heeft. Bij gewaardeerde data komt de degree centrality overeen met de som van de waarden van de verbindingen die een knooppunt heeft (Borgatti e.a., 2013). Met deze maat krijg je informatie over het aantal sterke relaties dat een actor heeft in een netwerk, waardoor duidelijk wordt welke actor(en) de meeste sterke relaties heeft/hebben en daarmee het meest centraal is/zijn volgens degree centrality. Degree centrality houdt verder geen rekening met de posities van knooppunten in het netwerk; je kunt de waardes van iedere verbinding van een knooppunt gewoon optellen.

Om meer te weten over de mate waarin knooppunten centrale posities in het netwerk hebben, wordt gekeken naar de afstanden tussen knooppunten. De centraliteitsmaat die hiervoor het meest gangbaar is, is betweenness centrality en meet de mate waarin een actor een schakel vormt tussen alle andere actoren in een netwerk (Borgatti e.a., 2013; Burt, 2000; Uitermark, 2014). Deze centraliteitsmaat bekijkt in hoeverre knooppunten een bepaalde knooppunt nodig hebben om andere knooppunten te bereiken via de kortste routes. Het valt te interpreteren als de potentie om stromen in het netwerk te beheersen. Een knooppunt met een hoge betweenness-centraliteit kan een gevaar vormen voor de bestendigheid van het netwerk, omdat die in een positie zit die de alledaagse praktijk van een netwerk kan verstoren, bijvoorbeeld bij afwezigheid. Er is dan sprake van machtsconcentratie (Borgatti e.a., 2013; Uitermark, 2014).

2.3.4 Resumé: welke netwerkeigenschappen dragen bij aan duurzame initiatieven?

Op grond van de verschillende perspectieven op sociaal kapitaal zijn drie dimensies van een netwerkstructuur naar voren gekomen: het interne netwerk, het externe netwerk en het volledige netwerk. Uit de perspectieven van o.a. Burt (2000), Granovetter (1973) en Coleman (1988) zijn een aantal netwerkeigenschappen voor deze drie dimensies te onderscheiden, die bijdragen aan duurzamere burgerinitiatieven. Deze effecten zijn in een theoretische verwachting samen te vatten. De duurzaamheid van burgerinitiatieven is gebaat bij:

- Een externe netwerk met een open structuur: er zijn relatief veel brugverbindingen en structurele gaten te vinden en externe partijen zijn onderling niet verbonden (C is laag en N is hoog);
- Een interne netwerk met een gesloten structuur: de knooppunten van de kerngroep zijn onderling nauw verbonden; er zijn sterke relaties tussen de knooppunten (D is hoog);
- Het volledige netwerk met weinig hiërarchie: er zijn relatief weinig knooppunten die een grote schakel in het netwerk vormen en een relatief groot aandeel van het totaal aantal verbindingen bezitten (de betweenness centrality en degree centrality zijn laag en de vorm heeft eerder een fully connected of polycentrische structuur dan een sternetwerkstructuur).

Dit is een nogal kwantitatieve manier om sociaal kapitaal te meten en verschillende auteurs geven aan dat de kwaliteit van relaties ook van belang is (Zie bijv. De Wilde e.a., 2014; Uitermark, 2014). Hoe ontwikkelen en onderhouden groepen verschillende sociale relaties? (De Wilde e.a., 2014:3367). Met de sociale netwerktheorie kan in beeld worden gebracht hoe een netwerk op een bepaald moment eruit behoort te zien ter bevordering van de uitkomst duurzaamheid. De aanwezigheid van brugverbindingen om resources te mobiliseren blijken voor deze structuur relevant te zijn. De vraag hoe deze brugverbindingen worden vormgegeven en gemanaged door actoren kan echter niet worden beantwoord met sociale netwerktheorie. Dit is een kwalitatieve vraag. Het concept verbindingen wordt daarom op kwalitatieve wijze verder geconceptualiseerd aan de hand van boundary spanning theorie als aanvulling voor de sterk kwantitatieve netwerkstructuurliteratuur om het onderhouden van actorrelaties rondom een netwerk van een burgerinitiatief vanuit verschillende actoren beter te begrijpen. Maar eerst is het interessant om te kijken welke lokale actoren een relevante rol kunnen spelen in de bevordering van de duurzaamheid van een burgerinitiatief en welke resources in de context van burgerinitiatieven relevant zijn.

2.4 Actorrelaties onderhouden: met wie, waarom en hoe?

De behoefte aan samenwerking en om meer te doen voor de lokale omgeving in combinatie met de ontwikkeling waarin de verzorgingsstaat zich verschuift naar een participatiesamenleving, vergroten de rol van het lokaal maatschappelijk middenveld. Lokale overheden en professionele organisaties, zoals welzijnsorganisaties, zijn belangrijke instituties in lokale civil society (Bekkers & Fenger, 2007; Boel, Hovenier & Van der Vorst, 2013ab; De Wilde e.a., 2014). De lokale overheid kan worden onderverdeeld in ambtenarij, college van Burgemeester en Wethouders en de gemeenteraad. Naast de lokale overheid spelen welzijnsorganisaties, zoals maatschappelijke dienstverleners en woningbouwcorporaties een belangrijke rol in de Nederlandse lokale civil society (De Boer & Van der Lans, 2011; De Wilde e.a., 2014). Onder de noemer professionele actoren worden deze twee spelers in dit onderzoek meegenomen. Tot slot vormt de lokale gemeenschap, (groepen van) medebewoners, een laatste belangrijke actor voor burgerinitiatieven.

2.4.1 Lokale actoren en hun belangen en resources

Burgerinitiatieven kunnen om verschillende redenen interessant zijn voor overheden. Deze initiatieven hebben voor hen namelijk een maatschappelijke betekenis die uiteenlopend kan zijn vormgegeven. Voorbeelden zijn het aanpakken van maatschappelijke problemen, de bijdrage voor leefbaarheid, sociale cohesie en integratie, het aanpakken van veiligheidsproblemen, zoals inbraken en het bezitten van een signalerende functie door behoeften en/of problemen uit de gemeenschap in beeld te brengen (Denters e.a., 2013; Igalla & Van Meerkerk, 2015; Van Dam, Salverda & During, 2011). Daarnaast kunnen initiatieven passen in gemeentelijke beleidsdoelstellingen en kunnen ze, ook door

hun resultaat- en praktijkgerichtheid, worden ingezet om politieke successen te boeken (Legendijk & Bürmann, 2004). Resources die overheden kunnen aanbieden zijn divers. Voorbeelden zijn: subsidies, accommodatie, begeleiding, kennis en informatie, draagvlak, netwerkcontacten, waardering en exposure voor meer bekendheid (Boel e.a., 2013a; Hurenkamp e.a., 2006; Meerkerk e.a., 2013; Mensink, Boele & Van Houwelingen, 2013; Van Dam, Salverda & During, 2010; Van Houwelingen e.a., 2014).

Ook voor professionals kunnen burgerinitiatieven betekenisvol zijn. Uit het onderzoek van De Wilde e.a. (2014:3374) komt naar voren hoe initiatieven in contact kunnen komen met bewoners die woningbouwcorporaties niet kunnen bereiken. Hiermee wordt lokale kennis beschikbaar gemaakt. Voor welzijnsorganisaties kunnen initiatieven bronnen zijn voor het realiseren van gemeentelijke opdrachten en prestatietargets (De Boer & Van der Lans, 2011; De Wilde e.a., 2014). Dit kan tegelijkertijd ook voor spanning zorgen tussen initiatief en professional in termen van concurrentie en toe-eigening (De Wilde e.a., 2014; Van der Heijden & Van der Hijden, 2013). Dit kan overigens ook bij de relatie met overheden ontstaan (Boel e.a., 2013). Initiatiefnemers kunnen verschillende resources van professionals ontvangen, zoals: informatie, advies, deskundigheid en ervaring (De Boer & Van der Lans, 2011; Mensink e.a., 2013; Van Dam e.a., 2010).

Vrijwilligers en draagvlak kunnen belangrijke resources zijn, die burgerinitiatieven uit de gemeenschap mobiliseren. Initiatieven werken veelal met vrijwilligers en werving van onvoldoende vrijwilligers kan tot uitsterving van een initiatief leiden (Voogt & Broekman, 2003). Met draagvlak wordt hier bedoeld dat initiatieven sympathie van andere bewoners verkrijgen om bijvoorbeeld te weten wat er speelt in de gemeenschap, activiteiten goed uit te voeren en om subsidieverleners te laten zien dat het een breed gedragen initiatief is als dit een voorwaarde voor ondersteuning is (Van Dam e.a., 2010). Fysieke verbeteringen in de lokale leefomgeving, persoonlijke ontwikkeling, weerbaarheid voor ontwikkelingen, aanpak van problemen en voorzien in behoeften; het is een greep uit mogelijkheden die initiatieven voor de gemeenschap kunnen betekenen (Boel e.a., 2013ab; Van Dam e.a., 2011).

Het onderscheid in benodigde en bezittende resources is in tabel 1 samengevat voor de verschillende actoren.

Tabel 1: Actoren en resources

Actoren	Resources (a: benodigde b: bezittende)
Burgerinitiatief	a Ondersteuning (bijv. financiën en materiële middelen), vrijwilligers, exposure, betrokkenheid, draagvlak, informatie b zie onderdeel a overige actoren
Actoren lokale overheid	a Aanpakken van maatschappelijke problemen, bijdrage voor leefbaarheid, sociale cohesie en integratie, het bieden van maatwerk, het bezitten van een signalerende functie door behoeften en/of problemen uit de gemeenschap in beeld te brengen, politieke successen b Betrokkenheid, financiën, accommodatie, begeleiding, kennis en informatie, draagvlak, netwerkcontacten en exposure
Professional	a Input voor prestatie-targets en gemeentelijke opdrachten, leveren lokale kennis b Informatie, advies, deskundigheid, ervaring, zorgen voor verbinding met anderen in de wijk en ondersteuning
Gemeenschap	a Aanpak van problemen, fysieke verbeteringen in de lokale leefomgeving, persoonlijke ontwikkeling, weerbaarheid voor ontwikkelingen en voorzien in behoeften b Draagvlak, vrijwilligers

Deze lijst is niet uitputtend: de resources geven een beeld over wat relevante mogelijkheden kunnen zijn.

2.4.2 Het onderhouden van actorrelaties: boundary spanning

Verbindingen tussen burgerinitiatief en externe netwerken van de onderscheiden lokale actoren kunnen door middel van boundary spanning activiteiten en kwaliteiten ontstaan en worden gemanaged. Boundary spanning is een theorie uit de organisatiekunde (Specht, 2012). Tussen organisaties (of netwerken) bestaan grenzen, die ontstaan naarmate organisaties zich ontwikkelen en zich van elkaar onderscheiden. Tussen deze grenzen kunnen verbindingen worden gelegd. De personen uit een netwerk die dergelijke verbindingen met andere netwerken aangaan, worden boundary spanners/verbinders/brokers genoemd. Het zijn individuen die bekwaam zijn in het bouwen van interpersoonlijke bruggen: ze zijn zowel intern als extern van hun organisatie goed verbonden (Burt, 2000; Tushman & Scanlan, 1981; WRR, 2012).

Boundary spanners houden zich bezig met het managen van de raakvlakken tussen hun netwerken en hun omgeving. Ze proberen hiertussen een fit te realiseren door drie hoofdactiviteiten: het verbinden van verschillende mensen en processen aan beide kanten van de grens, het selecteren van relevante informatie op beide kanten van de grens en het vertalen van de informatie naar de andere kant van de grens (Van Meerkerk & Edelenbos, 2014:6-7).

Met het ondernemen van deze activiteiten, die uiteindelijk gericht zijn op het maken van verbindingen over grenzen heen, ontstaan er steeds meer verbindingen, waardoor de veerkracht van een systeem kan worden verbeterd (Quick & Feldman, 2014). Dit houdt in dat een systeem diens praktijken voor het aanpakken van uitdagingen kan voortzetten wanneer een verbinding verstoord raakt, omdat er andere verbindingen bestaan dankzij de ondernomen boundary spanning activiteiten. Dezelfde of verbeterde uitkomsten kunnen worden bereikt op nieuwe manieren / met nieuwe verbindingen (Ibid.). Er is hierdoor een relatie te vinden tussen boundary spanning management, netwerkstructuur en robuustheid: door boundary spanning activiteiten kunnen brugverbindingen met actoren ontstaan, die de toegang tot resources kunnen verhogen. Hierdoor wordt de afhankelijkheid van één inkomstenbron verlaagd, waardoor de robuustheid van een organisatie toeneemt en dit houdt in dat deze beter in staat is om met veranderingen in bijvoorbeeld het verdienmodel om te gaan en daardoor diens activiteiten kan voortzetten als bijvoorbeeld een inkomstenbron door verstoringen in de omgeving (zoals een bezuinigingsronde in de publieke sector, zie bijv. Quick & Feldman, 2014) verdwijnt.

De mate waarin deze activiteiten tot effectieve relaties leiden is sterk afhankelijk van het vermogen van boundary spanners om de taal van verschillende netwerkactoren te kunnen begrijpen om relevante informatie te verzamelen en deze ook te kunnen vertalen naar hun eigen netwerk (Honig, 2006:361). Voor het voortbestaan van een organisatie is het namelijk van belang dat het zich weet te relateren aan de omgeving om input te kunnen verwerven – dit vereist dus dat boundary spanners weten wat er bij externe actoren speelt (Balogun, Gleadle, Hailey & Willmot, 2005:267; Honig, 2006:361; Jemison, 1984:133-135).

Een tweede type vermogen (kwaliteit) hangt hiermee samen. Doordat boundary spanners zich bezig houden met inter-organisationale activiteiten waarvan veel van deze activiteiten zich plaats vinden in teams waar samenwerking nodig is, is empathisch vermogen belangrijk. Dit houdt in dat verbinders in staat zijn om anderen, mensen en organisaties buiten de eigen cirkel, te begrijpen. Dit door zich in te spannen om verschillen met anderen in termen van bijvoorbeeld cultuur, waarden, belangen en perspectieven te erkennen, te respecteren en te waarderen (Williams, 2002).

2.5 Factoren en hun invloeden op boundary spanning en netwerkstructuren

Het onderzoeken van een succes-indicator als uitkomst door rekening te houden met de structuur van een netwerk zonder oog te hebben voor de context, wordt als een tekortkoming van veel netwerktheorieën gezien (Maloney e.a., 2000; Stevenson & Greenberg, 2000). In dit onderzoek wordt daarom rekening gehouden met factoren die de mate waarin boundary spanning activiteiten en netwerkstructuren succesvol kunnen uitpakken, versterken dan wel belemmeren. Er kunnen verschillende factoren worden onderscheiden. Een eerste relevante factor is te vinden in de literatuur over sociaal kapitaal, namelijk de politieke organisatiestructuur en wordt in verband gebracht met de mate waarin burgers toegang hebben tot resources (Maloney e.a., 2000; Stevenson & Greenberg, 2000). De tweede factor die in dit onderzoek wordt onderzocht is vertrouwen en wordt in onderzoeken naar boundary spanning management in verband gebracht met boundary spanning activiteiten en kwaliteiten (Edelenbos & Van Meerkerk, 2011; Van Meerkerk & Edelenbos, 2014; Williams, 2002).

2.5.1 Politieke organisatiestructuur

In het contact tussen actoren uit de gemeenschap (zoals een burgerinitiatief) en overheidsinstituties kunnen kenmerken van de politieke organisatie een rol spelen (Maloney e.a., 2000). Uit de empirische studie van De Wilde e.a. (2014:3379) wordt duidelijk dat initiatieven in grote mate worden beïnvloed door keuzes en voorkeuren van lokale instituties. De mate waarin lokale instituties zijn onderworpen aan prestatietargets en verantwoordingsstructuren beïnvloedt het vermogen en de bereidheid van deze instituties om initiatieven te ondersteunen. Prestatiestandaarden vanuit de lokale overheid brengen met zich mee dat er keuzes moeten worden gemaakt door instituties over de inspanningen, tijd en andere resources die beschikbaar kunnen worden gesteld en over de initiatieven die kunnen worden ondersteund.

Andere kenmerken van de organisatiestructuur van lokale overheidsinstituties en hun invloeden op actorrelaties kunnen met het begrip *political opportunity structure* (POS) worden verduidelijkt. De POS (in dit onderzoek wordt met politieke organisatiestructuur verwezen naar POS) is te definiëren als “dimensies van de politieke omgeving die prikkels leveren voor mensen om collectieve actie te ondernemen door hun verwachtingen van succes of mislukking te beïnvloeden” (Maloney e.a., 2000:809). Het omvat de kansen en belemmeringen, die in het politieke systeem zitten voor het realiseren van collectieve activiteiten door burgers. De POS beïnvloedt het vermogen van actoren uit de gemeenschap om toegang tot resources te krijgen (Maloney e.a., 2000). De volgende dimensies en eigenschappen van POS worden onderzocht:

- De formele institutionele structuur: over de mate van formele toegang tot politieke besluitvormingsprocessen. Specifieke regels opgesteld door lokale overheden als gevolg van hun autoriteit, kunnen ervoor zorgen dat initiatieven aan voorwaarden moeten voldoen om steun te ontvangen;
- Informele procedures en strategieën: over de informele aspecten van relaties tussen publieke autoriteiten en collectieve initiatieven. Er kunnen twee brede strategieën worden onderscheiden die de acties van publieke autoriteiten vormgeven: uitsluitende (confronterend, onderdrukkend) en insluitende (uit eigen beweging, samenwerkend) strategieën (Maloney e.a., 2000:810-812).

Literatuur over burgerinitiatieven bevatten richtlijnen en ideeën over rollen en activiteiten van overheidsactoren. Deze rollen bieden een specificering voor de dimensie van POS waarin gesproken wordt over strategieën van publieke autoriteiten in het contact met collectieve initiatieven.

Specificering strategieën politieke officials

Uit het onderzoek van Denters e.a. (2013:25) naar burgerinitiatieven in Enschede, Hengelo en Leiden blijkt dat overheid en professionals veelal op drie manieren betrokken zijn. Er kan sprake zijn van een stimulerende aanpak, waarbij bewoners met wijkbudgetten worden aangemoedigd om iets te gaan doen voor hun buurt. De faciliterende aanpak wordt gekenmerkt door het bieden van ruimte waar nodig en wat praktische hulp en subsidie aan initiatieven die uit zichzelf ontstaan. Tot slot is er de coproductie, waarbij bewoners samen met ambtenaren en/of sociale professionals een initiatief ontwikkelen en uitvoeren.

Faciliteren is een veel gehoorde term als het gaat om de rol van de overheid. Vier mogelijke manieren waarmee politieke officials, zoals ambtenaren, vorm kunnen geven aan faciliteren zijn (Boel e.a., 2013:7-10):

- Het in de schijnwerpers zetten: aandacht geven aan initiatieven, beginnend bij het serieus nemen van een initiatief en luisteren naar het verhaal;
- Verbinden/netwerkontwikkeling: de rol van initiatievenmakelaar uitvoeren of delegeren. Deze verbindt ideeën, personen, organisaties en initiatieven door bijvoorbeeld te investeren in kennis over welke maatschappelijke initiatieven er zijn in de gemeente en op welke plekken in de ambtelijke organisatie ingangen zijn;
- Financieel: manieren om initiatieven financieel te ondersteunen zonder de meeste financiële lasten te dragen om daarmee toe-eigening te voorkomen. Mogelijkheden zijn budgetten binnen de gemeentebegroting beschikbaar stellen en het onderzoeken van beschikbare fondsen;
- Ruimte geven: leren loslaten door te stoppen met taken, maar niet laten vallen door nog wel te faciliteren. Het wegnemen van belemmeringen kan ook een voorbeeld zijn van ruimte geven.

Deze verschillende invullingen van de overheidsrol tegenover burgerinitiatieven hebben gemeen dat ze onder de noemer van de insluitende strategie vallen uit de POS. Uitsluitende strategieën zijn in de relatie met burgerinitiatieven niet gewenst. Volgens Tonkens (2008) kan burgerinzet namelijk alleen tot stand komen in een institutioneel stimulerende context: in interactie met, en ondersteund en gestimuleerd door professionals en actieve overheden. Lokale Instituten dienen initiatieven van de gemeenschap actief te stimuleren, zich in te spannen om responsief te zijn en om in staat te zijn met verschillende vragen van verschillende typen groepen / initiatieven om te gaan (De Wilde e.a., 2014:3377).

2.5.2 Vertrouwen

Vertrouwen kan worden gedefinieerd als een stabiele verwachting die actor A heeft van de intenties en motieven dat actor B zich onthoudt van opportunistisch gedrag; ook als de mogelijkheid hiertoe ontstaat (Klijn, Edelenbos & Stijn, 2010:196). Actor a verwacht en gelooft dat gedurende interacties de andere actor rekening houdt met belangen van beide actoren. Het *gepercipieerd* vertrouwen, de mate van vertrouwen die een actor ervaart, staat hiermee centraal.

Vertrouwen draagt bij aan het verduurzamen en stabiliseren van een samenwerking en helpt het functioneren en de resultaten van een samenwerking verbeteren (Edelenbos & Klijn, 2007:30). Doordat de opkomst van lokale initiatieven om andere interacties vraagt van representatieve instituties is er onzekerheid te vinden in de regels en rollen van vertegenwoordigers uit beide instituties. Vertrouwen tussen deze vertegenwoordigers speelt een rol om interacties in de gewenste richtingen te laten verlopen (Edelenbos & Van Meerkerk, 2011:6). Vertrouwen wordt dan ook als een belangrijke factor gezien voor de kwaliteit van interacties tussen burgerinitiatief en overheid (Nederhand e.a., 2014).

Vertrouwen wordt tevens als belangrijke conditie gezien in het proces van zelforganisatie. Burgerinitiatieven kunnen zich namelijk ontwikkelen wanneer initiatiefnemers en betrokkenen met elkaar kunnen samenwerken (Huygen e.a., 2014). Een belangrijke factor die ervoor kan zorgen dat initiatief en betrokkenen kunnen samenwerken is vertrouwen (Ibid.). Dankzij dit vertrouwen kunnen externe partijen, zoals overheden en maatschappelijke organisaties, ervan uitgaan dat burgerinitiatieven goede intenties bezitten en zullen ze eerder resources, zoals erkenning, financiering en faciliteiten, ter beschikking stellen (Van der Heijden & Van der Hijden, 2013). Met deze resources kan een burgerinitiatief zich ontwikkelen en werken aan continuïteit (Ibid.).

In verschillende onderzoeken, waaronder onderzoek naar governance netwerken waarin burgers, overheden, maatschappelijke actoren en eventueel andere type actoren samenwerken, wordt vertrouwen gerelateerd aan boundary spanning management (Zie bijv. Edelenbos & Van Meerkerk, 2011; Klijn e.a., 2010; Nederhand e.a., 2014; Van Meerkerk e.a., 2013). Een eerste relatie tussen deze twee variabelen is te vinden in de effecten van vertrouwen op het aantal boundary spanning activiteiten. Vertrouwen stimuleert het bestaan en onderhouden van interacties en het uitwisselen van informatie en andere resources tussen partijen, waardoor betere netwerkuitkomsten ontstaan (Klijn e.a., 2010). Informatie-uitwisseling en het bouwen en onderhouden van relaties zijn indicatoren van boundary spanning activiteiten (Van Meerkerk & Edelenbos, 2014). Deze relatie geeft aan dat vertrouwen de duurzaamheid van een burgerinitiatief kan bevorderen, omdat het voor een toename in boundary spanning activiteiten zorgt, waardoor partijen eerder bereidt zijn om resources te investeren in de interacties met het initiatief.

Er is in de literatuur een tweede relatie te vinden tussen vertrouwen en boundary spanning. Het bestaan van interacties tussen burgerinitiatief en externe partijen kan namelijk ook door boundary spanning activiteiten worden beïnvloed in plaats van vertrouwen. Deze interacties stijgen wanneer bijvoorbeeld een gemeentelijke actor boundary spanning activiteiten onderneemt, zoals het in contact brengen van het burgerinitiatief met de juiste informatie en personen binnen de gemeente. Deze interacties zorgen voor vertrouwen, omdat burgerinitiatief en gemeente steeds beter van elkaar kunnen weten wat de onderlinge intenties zijn. Vervolgens kan een toename in vertrouwen leiden tot het ontstaan van verbindingen tussen burgerinitiatief en gemeente (Edelenbos & Van Meerkerk, 2011; Nederhand e.a., 2014). In deze relatie lijken vertrouwen, boundary spanning en netwerkstructuur samen te komen en invloed te hebben op het voortbestaan van burgerinitiatieven. Door boundary spanning activiteiten neemt het vertrouwen toe en zijn brugverbindingen mogelijk, waarmee steun kan worden gemobiliseerd (toename robuustheid) en positieve actorrelaties kunnen ontstaan (toename kwaliteit actorrelaties). Ook boundary spanning kwaliteiten zijn gerelateerd aan een toename in vertrouwen. Door empathisch vermogen zijn boundary spanners in staat om zich te

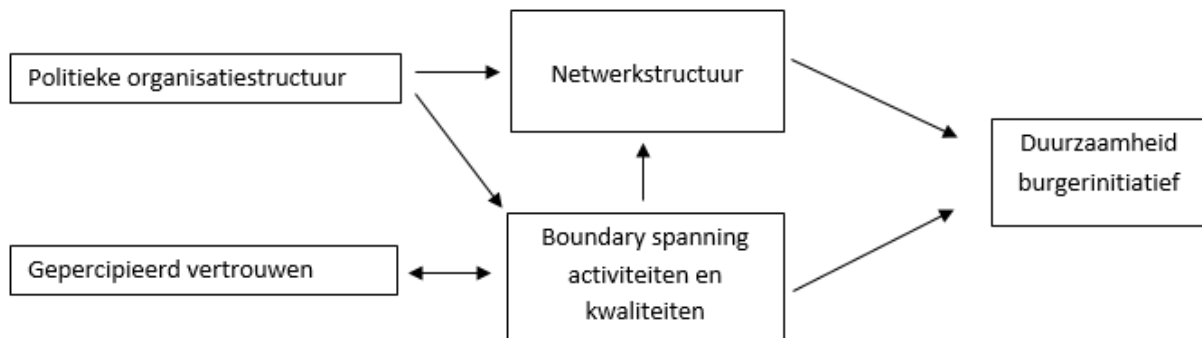
verbinden met mensen, die uit andere organisaties komen en andere belangen en waarden hebben (Van Meerkerk & Edelenbos, 2014). Er bestaat een positieve en sterke correlatie tussen deze en andere verbindende kwaliteiten en activiteiten van boundary spanners en vertrouwen (Van Meerkerk & Edelenbos, 2014; Williams, 2002).

Er lijkt daarom een wisselwerking te bestaan tussen vertrouwen en boundary spanning in de relatie met duurzaamheid als netwerkuitkomst.

2.6 Conceptueel model

De verschillende theoretische inzichten zijn in figuur 4 in een model samengevat.

Figuur 4: Conceptueel model

Verwachtingen ten aanzien van de relaties in het conceptueel model

Om de doelstelling van het onderzoek te realiseren wordt het conceptueel model op deductieve wijze geanalyseerd en vervolgens op inductieve wijze aangepast aan de hand van empirische inzichten tot een nieuw conceptueel model. Op grond van de literatuur over boundary spanning en sociale netwerkanalyse zijn relaties tussen de kernvariabelen van het onderzoek opgesteld. Deze relaties, zoals weergegeven in het model, vormen het vertrekpunt voor de dataverzameling en –analyse en bieden verklaringen voor het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven. Naast deze deductieve werkwijze vereist het realiseren van de doelstelling ook een inductieve aanpak, omdat de relaties worden verkend in de situaties waarin ze zich voordoen (de empirie). Met de empirische inzichten kunnen de relaties (de richtingen van de relaties en de mechanismen, die aangeven hoe de variabelen effecten hebben) tussen de variabelen en condities uit het model nauwkeuriger worden beschreven in een nieuw model (zie methodologie voor een verdere toelichting over de toepassing van deductie en inductie in dit onderzoek).

Netwerkstructuur en duurzaamheid

Een eerste relatie die onderzocht wordt is die tussen netwerkstructuur en duurzaamheid. Vanuit de theorie is de verwachting dat de mate van duurzaamheid varieert met de mate waarin brugverbindingen en structurele gaten bestaan in het externe netwerk, wat een toegang tot resources inhoudt, met de mate waarin sterke verbindingen bestaan in het interne netwerk, wat benutting van deze toegang betekent en met de mate waarin het volledige netwerk hiërarchisch is, wat afname of toename van machtsconcentratie betekent. Verschillen in netwerkstructuren kunnen dan leiden tot verschillen in duurzaamheid.

De verwachting is dat de externe netwerkstructuur een positieve invloed heeft op duurzaamheid, omdat de financiële stabiliteit van een burgerinitiatief verbetert door meer toegang tot resources dankzij brugverbindingen en structurele gaten. Daarnaast kan het bestaan van meer brugverbindingen en structurele gaten in het externe netwerk leiden tot een toename in de vorming van partnerschappen die relevant zijn voor het behalen van doelstellingen. Als een burgerinitiatief haar doelstellingen behaalt kan dat als effectief worden ervaren door bijvoorbeeld overheidsactoren en professionals. Het behalen van doelen kan een uitingsvorm zijn van ervaren effectiviteit.

Voor de invloeden van de interne netwerkstructuur op duurzaamheid is de verwachting dat meer benutting van toegang tot resources dankzij een hogere interne dichtheid voor een verhoging van financiële stabiliteit zorgt en de afwezigheid van structurele gaten in het interne netwerk veronderstelt de aanwezigheid van meerdere personen binnen het initiatief die verantwoordelijkheden delen, wat de kans op ineenstorting bij personele wisseling doet afnemen.

Tot slot is de verwachting bij de volledige netwerkstructuur dat een meer hiërarchische structuur een toename in machtsconcentratie betekent, omdat het initiatief veel belang hecht aan inspanningen van centrale actoren. Dit brengt risico's met zich mee van ineenstorting bij personele wisselingen, omdat er onvoldoende personen aanwezig zijn die het werk van de centrale personen, zoals het onderhouden van externe contacten, zouden kunnen overnemen wanneer die wegvalt. De vorm van het netwerk is dan meer sternnetwerkachtig en bevat minder cliquevorming.

Boundary spanning en duurzaamheid

Met dit meer kwantitatieve gedeelte is nog niet vastgesteld hoe brugverbindingen tot stand zijn gekomen en worden onderhouden. Hiervoor wordt gewerkt met boundary spanning theorie. Door te weten wat behoeften van netwerkpartijen zijn en in staat te zijn om deze te verbinden aan het burgerinitiatief worden boundary spanning kwaliteiten en activiteiten ingezet om een brugverbinding te realiseren. Er wordt daarom verwacht dat een toename in boundary spanning activiteiten en kwaliteiten de duurzaamheid, in termen van robuustheid, indirect positief beïnvloedt door een toename in de totstandkoming van externe verbindingen (waarmee resources kunnen worden gemobiliseerd) (Vergelijk: Quick & Feldman, 2014).

Een direct verband met duurzaamheid kan worden gevonden wanneer een toename in boundary spanning kwaliteiten, zoals empathisch vermogen, ervoor zorgt dat de ervaren kwaliteit van de relaties tussen actoren verbetert en conflicten en deadlocks afnemen. Hiernaast kan een toename van boundary spanning activiteiten een positieve bijdrage leveren aan het bestaan van een bestendige groep gebruikers (door goed gevoel te hebben van wat belangrijk is voor de gemeenschap) en het kunnen meebewegen met veranderingen in de vraag (door effectieve verbindingen te maken tussen ontwikkelingen in het burgerinitiatief en bij netwerkpartijen).

Dus met sociale netwerkanalyse weet je hoe het netwerk van een burgerinitiatief op een bepaald meetmoment eruit ziet. Met het meer kwalitatieve gedeelte kun je de duurzaamheid van de initiatieven vaststellen, achterhalen hoe brugverbindingen tot stand zijn gekomen en hoe dat netwerk zich heeft ontwikkeld tot de structuur die je met netwerkanalyse hebt vastgesteld. Je kunt ontwikkelingen in boundary spanning activiteiten in kaart brengen, die gedurende een bepaalde periode invloeden hebben gehad op de vastgestelde structuur en de duurzaamheid op het moment van meten.

Andere relaties onafhankelijke variabelen en afhankelijke variabele

In dit onderzoek staat duurzaamheid centraal als afhankelijke variabele. Er kan ook een wisselwerking tussen duurzaamheid en de onafhankelijke variabelen worden verwacht. Naarmate de netwerkstructuur en boundary spanning de duurzaamheid bijvoorbeeld verhogen, kan de toenemende duurzaamheid in de ogen van bijvoorbeeld overheidsactoren reden zijn om meer verbindingen aan te gaan met het burgerinitiatief; de netwerkstructuur en de boundary spanning activiteiten kunnen toenemen. Deze toename kan uiteindelijk resulteren in een toename van resources en daarmee wellicht in financiële stabiliteit (een toename in verbindingen hoeft niet per definitie meer financiële stabiliteit te betekenen: een ambtenaar die besluit meer informatie uit te wisselen met een burgerinitiatief, bijvoorbeeld over de stand van zaken van het initiatief, hoeft niet direct een toename in inkomstenbronnen te betekenen). Deze wisselwerkingen laten zien dat de richting van de pijlen in het model in de werkelijkheid dus verschillende kanten op kunnen gaan. Als vertrekpunt wordt de richting uit het model gehanteerd, maar er wordt wel ruimte gehouden om eventuele andere richtingen mee te nemen in de empirie (zie verder methodologie).

Naast de onafhankelijke en afhankelijke variabelen zijn twee factoren / condities onderscheiden, die positieve of negatieve invloeden kunnen hebben op de netwerkstructuur en boundary spanning kwaliteiten en activiteiten.

Vertrouwen en relaties met variabelen

Eén van de condities is vertrouwen, waarbij de eerste relatie te vinden is in de invloed van vertrouwen op boundary spanning (Zie ook: Klijn e.a., 2010). Wanneer er veel vertrouwen wordt ervaren door de verschillende actoren kan dit helpen om onzekerheid in de rollen van de actoren weg te nemen. Als afspraken worden nagekomen (indicator voor vertrouwen, zie verder operationalisering) kan dit de mate waarin informatie wordt uitgewisseld tussen actoren (indicator voor boundary spanning activiteiten) versterken. Ook wanneer actoren zien dat intenties van een burgerinitiatief goed zijn (indicator vertrouwen) kan het aantal boundary spanning activiteiten toenemen, bijvoorbeeld doordat er nieuwe effectieve verbindingen zijn gemaakt tussen ontwikkelingen bij netwerkpartijen en burgerinitiatief. Dit kan voor nieuwe brugverbindingen zorgen in het externe netwerk of bestaande brugverbindingen versterken en daarmee voor een bevordering van duurzaamheid zorgen.

Er lijkt echter wisselwerking te bestaan tussen vertrouwen en boundary spanning (zie bijv. Klijn e.a., 2010), waardoor duurzaamheid ook kan worden beïnvloed doordat boundary spanning het vertrouwen vergroot. Zo kan een toename in boundary spanning activiteiten ervoor zorgen dat burgerinitiatief en netwerkpartijen beter van elkaars intenties op de hoogte zijn en elkaar meer vertrouwen als deze intenties goed zijn (goede intenties is een indicator voor vertrouwen, zie operationalisering). Een toename van vertrouwen kan vervolgens een brugverbinding creëren waarmee resources kunnen worden binnengehaald en positieve actorrelaties kunnen bestaan (allebei vergroten ze duurzaamheid).

Politieke organisatiestructuur en relaties met variabelen

De tweede factor is de politieke organisatiestructuur en kan gunstige effecten van netwerkstructuur en boundary spanning belemmeren dan wel versterken. Zo kunnen externe partijen die een hoge mate van prestatietargets ervaren minder luisteren naar wensen van het burgerinitiatief (als bijvoorbeeld het initiatief niet past bij de te behalen targets). Daarmee dalen de ervaren boundary spanning

kwaliteiten en activiteiten (waarom nog investeren in het onderhouden van relaties over grenzen heen als het niet bijdraagt aan de organisatiedoelen bijvoorbeeld) en het aantal brugverbindingen. Dit kan op den duur gevolgen hebben voor de duurzaamheid als de kwaliteit van actorrelaties als minder goed wordt ervaren of minder resources kunnen worden gemobiliseerd. De politieke organisatiestructuur kan ook invloed hebben via de ervaren strategie / rol van politieke officials in het contact met burgerinitiatieven. Een insluitende aanpak kan bijvoorbeeld betekenen dat overheidsactoren meer boundary spanning activiteiten ondernemen met burgerinitiatieven, waardoor brugverbindingen kunnen ontstaan of worden versterkt. Dit kan vervolgens de mate van duurzaamheid vergroten wanneer bijvoorbeeld de robuustheid verbeterd.

Onderlinge verbanden tussen vertrouwen en de politieke organisatiestructuur kan mogelijk zijn. Ook hier geldt dat de richting van de relaties tussen de variabelen als vertrekpunt wordt aangehouden, omdat deze voortvloeien uit de literatuur, maar dat anders lopende relaties in de empirie wel worden bestudeerd, zodat er een nieuw verscherpt model kan worden gecreëerd.

3. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt besproken welke methoden en analysetechnieken zijn gebruikt om het conceptueel model in de empirie te onderzoeken. Hierna wordt de selectie van de burgerinitiatieven die als cases fungeren behandeld en worden de theoretische concepten geoperationaliseerd. Tot slot worden een aantal implicaties voor validiteit en betrouwbaarheid besproken.

3.1 Dataverzameling

Om de vraagstelling te beantwoorden zijn twee typen data verzameld: kwantitatieve data (netwerk data) voor de bepaling van de netwerkstructuur en kwalitatieve data om vast te stellen hoe externe relaties worden vormgegeven en onderhouden door betrokken actoren, wat de rollen van contextuele factoren zijn, hoe de initiatieven scoren op duurzaamheid en wat relaties zijn tussen de variabelen, factoren en het bestaan van duurzame initiatieven. De methoden waarmee de twee typen data zijn verzameld worden hieronder besproken.

3.1.1 Netwerkafbakening

Wanneer er wordt gewerkt met het sociaal netwerkperspectief is het, voor het bepalen van de methoden waarmee de data worden verzameld, allereerst noodzakelijk om het netwerk af te bakenen (Wasserman & Faust, 1994). Er kan een onderscheid worden gemaakt in complete netwerken en egocentreerde netwerken. In complete netwerken worden relaties tussen alle betrokken actoren onderzocht; alle actoren worden hiertoe bevraagd. Dit is met name bij een relatief klein en duidelijk af te bakenen groep personen hanteerbaar. De grens van de te onderzoeken set van actoren is echter meestal moeilijk (en soms onmogelijk) te bepalen. Voor complete netwerken worden dan ook in de praktijk criteria opgesteld om te bepalen welke actoren wel en niet worden meegenomen. De inhoud en de onderzoeksvraag zijn hierbij leidend (Volker e.a., 2013). Het egocentreerde netwerk is bedoeld om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van iemands sociaal netwerk. Hier worden niet alle netwerkleiden ondervraagd, maar wordt via de respondent, de ego, informatie verzameld over banden van ego naar andere actoren (Volker e.a., 2013). Netwerkdatabezameling via complete netwerken heeft als voordeel dat relaties die de respondent aangeeft te hebben met bepaalde actoren kunnen worden bevestigd bij die actoren. Dit is wel een tijdsintensief proces (Ibid.).

In dit onderzoek is een combinatie van beide methoden van afbakening gehanteerd. Er is allereerst aan vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven gevraagd om relaties met personen binnen de initiatieven te omschrijven. Deze respondenten dienen op de hoogte te zijn van interne omgangsprocessen; initiatiefnemers kunnen een voorbeeld zijn (Springer & Steiguer, 2011), zo ook actieve trekkers of bestuursleden. Met bestaand materiaal zijn deze actoren, die een onderdeel uitmaken van de interne netwerken, geselecteerd (verderop meer hierover).

Vervolgens is aan dezelfde persoon gevraagd om actoren buiten dit interne netwerk te onderscheiden waarmee relaties worden onderhouden. Hieruit is het externe netwerk afgebakend. Met het externe netwerk worden de contacten buiten het initiatief bedoeld, die passen binnen de inhoud van dit onderzoek, dat wil zeggen binnen de onderscheiden lokale actoren (ambtenaren, raadsleden, bestuurders, professionals (welzijn / woningbouwcorporaties) en gemeenschap (bezoekers en vrijwilligers)). Deze afbakening wordt toegepast, omdat het noodzakelijk is om op een gegeven moment het netwerk te sluiten gezien de tijdsspanne van de scriptie en om het overzicht te bewaren

(Varda, 2010; Wasserman & Faust, 1994). Er is wel gevraagd of de vertegenwoordigers van de initiatieven met andere externe actoren relaties onderhouden. Uiteindelijk bleken de gehanteerde categorieën niet bij elk initiatief voor te komen en was het totaal aantal externe actoren geen extreem hoog getal, waardoor er werd besloten om alle genoemde externe actoren mee te nemen voor de netwerkanalyse. Vervolgens is een aantal van deze externe partijen onderzocht om de relaties die ze met het initiatief hebben na te checken en om in beeld te brengen of ze met andere externe actoren contacten onderhouden over het initiatief.

Deze manier van dataverzameling is zowel egocentrisch als compleet, omdat enerzijds relaties tussen ego en andere actoren zijn verzameld door één respondent (de vertegenwoordiger van het burgerinitiatief, die ego is) hiernaar te vragen (egocentrisch perspectief). Anderzijds is er aan deze respondent gevraagd om aan te duiden hoe relaties tussen interne actoren onderling verlopen en welke interne personen contacten onderhouden met externe actoren. Bovendien is er aan de externe actoren gevraagd om hun relaties met ego en eventuele andere externe actoren van ego te omschrijven (kenmerken van het complete netwerk perspectief).

3.1.2 Methoden voor het verzamelen van (netwerk)gegevens

Om de netwerkdata te verzamelen is gebruik gemaakt van interviews, vragenlijsten en bestaand materiaal. Deze dataverzamelingsmethoden zijn ook gebruikt om de kwalitatieve data te verzamelen.

Er zijn interviews afgenomen en tijdens de interviews met vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven ook vragenlijsten voorgelegd en besproken. Deze methoden worden veel gebruikt voor de verzameling van netwerkdata (Wasserman & Faust, 1994). Daarnaast is dit ook gepast voor de probleemstelling. Er is namelijk zowel kwantitatieve data als kwalitatieve data noodzakelijk. Om netwerkstructuren in beeld te brengen zijn vragen van belang om actoren, frequenties en interacties te bepalen (Varda, 2010; Wasserman & Faust, 1994). Een vragenlijst biedt hiervoor overzicht voor de respondenten. Deze vragenlijst is mondeling behandeld tijdens het interview om eventuele onduidelijkheden weg te nemen. Een andere doelstelling is het verklaren van relaties aan de hand van ervaringen van betrokken spelers bij burgerinitiatieven. Met survey-onderzoek zijn meningen minder goed in beeld te brengen en is een meer open insteek bij interviews beter te hanteren (Van Thiel, 2010). Hierdoor is een combinatie van beide methoden passend voor de probleemstelling van dit onderzoek.

Op grond van het eerste interview met een voorzitter van één van de drie cases is besloten om geen vragenlijst te geven aan de vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven. Tijdens het eerste interview is de lijst wel aan de respondent gegeven, maar zijn de vragen mondeling behandeld. Het bleek namelijk moeilijker te zijn dan vooraf ingeschat om van respondenten te vragen de netwerkvragenlijst in te vullen en de uitleg bij de vragen nauwkeurig door te nemen. Dit ook omdat in de eerste versie van de vragenlijst niet is vastgesteld welke partijen mogelijk onderdeel kunnen zijn van het netwerk.¹ Dit zou duidelijker en sneller te overzien zijn voor de respondent, maar paste niet bij de methode van vrije herinnering (zie hieronder). Voor de tweede versie van de netwerkvragenlijst is wel uitgezocht welke mogelijke externe partijen er kunnen zijn, maar bestond er nog steeds de optie om ook andere

¹ Voor de bepaling van de netwerkpartijen voor deze case (de speeltuinvereniging) is ook gebruik gemaakt van een interview met twee andere kerngroepsleden, dat in het kader van het SCP onderzoek werd gehouden (zie verderop). In dat interview kwam namelijk een partij (ABC-school) naar voren (waar ook in het jaarverslag van 2013 van het initiatief wordt aangegeven dat de samenwerking verder is uitgebouwd met deze partij) die niet tijdens het interview voor dit onderzoek werd benoemd, maar waarmee de respondent wel relaties blijkt te hebben.

actoren te benoemen. Bovendien is deze lijst niet aan de respondent gegeven, maar alleen mondeling behandeld. Dit verliep beter dan de eerste vragenlijst, maar het nam nog steeds veel tijd in beslag, terwijl ook nog de vragen voor het kwalitatieve gedeelte moesten worden gesteld. Voor de eerste twee cases zijn dan ook nog (korte) telefonische interviews gehouden om een aantal vragen die niet meer konden worden gesteld alsnog te vragen.² Voor de laatste versie van de netwerkvragenlijst is uiteindelijk besloten om een tabel te maken met daarin mogelijke interne en externe actoren. Dan hoeft de respondent alleen nog maar frequenties op te noemen en natuurlijk aan te geven of er nog relaties met die vastgestelde actoren bestaan. Dit was duidelijker voor de respondent en nam minder tijd in beslag. Er bestond nog steeds wel de mogelijkheid om ook andere actoren te onderscheiden.

Er is gebruik gemaakt van een semi-gestructureerd interview. Voor het kwalitatieve gedeelte zijn vragenlijsten opgesteld voor initiatiefnemers en externe actoren. De volgorde van de vragen is niet strikt; de input van de respondenten stond centraal. Er is dan ook veelvuldig gebruikt gemaakt van doorvraag-vragen bij o.a. onderwerpen die niet op de lijst stonden en respondenten konden eigen onderwerpen inbrengen. Een dergelijke open insteek is noodzakelijk gezien het aantal concepten waar gevraagd wordt naar de ervaren mate van de concepten en eigen invullingen. Tegelijkertijd is een meer gestructureerde aanpak gewenst voor het vaststellen van bepaalde indicatoren (zoals robuustheid als onderdeel van duurzaamheid) aan de hand van het interviewmateriaal van vertegenwoordigers van de initiatieven en van externe actoren en voor het nagaan van relaties uit het conceptueel model (zie operationalisering voor meer informatie over de wijze waarop de indicatoren in beeld zijn gebracht).

Ten behoeve van netwerkdata is het voor het interne netwerk van belang om tijdens de interviews met vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven te vragen naar de personen met wie intern belangrijke informatie over de initiatieven wordt gedeeld (Volker e.a., 2013). Het gaat erom de kerngroep in beeld te brengen. Nadat deze is afgebakend is gevraagd naar de interacties die de respondent heeft met interne netwerkleiden en wat de frequenties zijn voor de relaties. Ook is gevraagd welke interacties bestaan met externe actoren, wat de frequenties van het contact zijn en welke interne personen de externe contacten onderhouden. Aan externe actoren is gevraagd welke relaties zij hebben met personen van het burgerinitiatief, wat frequenties zijn voor de relaties en welke eventuele relaties met andere actoren over het burgerinitiatief bestaan (er is hier geen netwerkkrooster zoals bij de respondenten van de burgerinitiatieven gehanteerd). Voor de frequenties geldt dat er een lijst met vijf frequenties is gehanteerd en aan de respondenten is gevraagd één van die frequenties toe te kennen aan een relatie. De frequenties zijn overgenomen uit het werk van Borgatti e.a. (2013) en zijn als volgt:

- 1: eens per jaar of minder
- 2: om de paar maanden
- 3: om de paar weken
- 4: wekelijks
- 5: dagelijks

Werken met gewaardeerde relaties biedt het voordeel dat de data niet beperkt is tot ja/nee-gegevens (Volker e.a., 2013). Voor sommige relaties bleken respondenten niet goed in staat te zijn om een

² Voor de speeltuinvereniging zijn uiteindelijk niet alle kwalitatieve vragen gesteld, omdat dit voor de respondent te veel tijd in beslag nam. Achteraf gezien konden veel van deze vragen worden beantwoord met de overige antwoorden; voor een indicator van POS was dit helaas niet het geval (in hoofdstuk 4 wordt duidelijk voor welke indicator geen data beschikbaar zijn).

nauwkeurige frequentie, die binnen één van de vijf opties past, te geven. Dit bleek het geval te zijn wanneer respondenten de frequentie: 2, 3 keer per jaar aangaven of 1, 2 keer per jaar. Om te voorkomen dat er te veel categorieën ontstaan wat het vergelijken van cases moeilijker maakt, heeft de onderzoeker uiteindelijk zelf een frequentie gegeven, namelijk: de frequentie 2 voor 2,3 keer per jaar en de frequentie 1 voor 1,2 keer per jaar. Dit is wel op grond van de context van de interviews gebeurd (ook de interviews met de externe partijen boden een extra controlemogelijkheid); daaruit bleek dat sommige relaties eerder neigden naar zeer weinig contact en andere meer regelmatig van aard waren. Bovendien is na afname van de interviews met vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven gebruik gemaakt van een respondentencheck voor de netwerkgegevens.

Rekening houdend met de eerder genoemde criteria voor de afbakening van het extern netwerk, is geen beperking opgelegd voor het aantal actoren dat respondenten mogen noemen (vrije keuze). Dit, omdat enerzijds verwacht werd dat er geen extreem grote aantallen aanwezig zullen zijn bij burgerinitiatieven, wanneer je dit bijvoorbeeld zou moeten vergelijken met bedrijven, en anderzijds is het de bedoeling om meer inzichten te verschaffen in de netwerken van initiatieven en daar kan het aantal actoren een onderdeel van zijn.

Uiteindelijk zijn ook interviews gehouden met een aantal personen van het externe netwerk van de burgerinitiatieven, waarvoor contactgegevens zijn verkregen van de vertegenwoordigers van de initiatieven; sneeuwbal-methodiek.

De bovengenoemde manier van netwerkdataverzameling heet de vrije herinnering en was voor dit onderzoek gepast, omdat het doel is om het netwerk in beeld te brengen waarbij betrokken actoren nog relatief onbekend zijn. Gedurende de dataverzameling bleek dat deze wijze van dataverzameling onduidelijkheden met zich meebracht voor de respondent en veel tijd kostte. Daarom werd de netwerkvragenlijst aangepast voor de overige twee cases. Voor de dataverzamelmethode betekent dit dat er uiteindelijk gebruik is gemaakt van een combinatie van de vrije herinnering en de roostermethode: het van te voren opstellen van een lijst met personen (Volker e.a., 2013:176).

Naast het interview en de vragenlijst is gebruik gemaakt van online beschikbaar materiaal over de burgerinitiatieven, zoals jaarverslagen en website-informatie. Deze informatie is gebruikt voor de caseselectie en casebeschrijving, voor het verkrijgen van inzichten in het interne netwerk ten behoeve van de selectie van respondenten uit de initiatieven en voor het verkrijgen van inzichten in de vraag welke interne en externe actoren mogelijk onderdeel uitmaken van de netwerken.

3.2 Strategie en case-selectie

De strategie die centraal staat in dit onderzoek is de gevalsstudie. Voor deze strategie is gekozen, omdat de probleemstelling van dit onderzoek gericht is op een beschrijving en verklaring van sociale verschijnselen (netwerkstructuren (als uitingsvorm van sociale relaties tussen actoren) van burgerinitiatieven, boundary spanning activiteiten en kwaliteiten, de twee factoren en de invloeden op het bestaan van duurzame initiatieven), waarbij veel aandacht is voor de beschrijvingen en verklaringen die door respondenten zelf worden verschaft. De gevalsstudie is hiervoor geschikt (Swanborg, 2008). De onderzoekseenheid die centraal staat bij deze verschijnselen is het burgerinitiatief. Om relaties met de duurzaamheid te kunnen analyseren zijn meerdere netwerkstructuren (en dus meerdere burgerinitiatieven) gewenst om verschillen en overeenkomsten

hiertussen te vinden, zodat kan worden achterhaald of deze verklaringen kunnen bieden voor verschillen (en overeenkomsten) in de mate van duurzaamheid. Vandaar dat er een multiple-case-study is gehanteerd. Vanwege praktische argumenten, zoals de tijdsperiode van dit onderzoek en het bewaren van overzicht, zijn drie cases geselecteerd. In het theoretisch kader zijn een aantal criteria te vinden voor de selectie van de cases. De burgerinitiatieven dienen:

- Geïnitieerd te zijn door de lokale gemeenschap of individuen binnen de lokale gemeenschap
- Gericht te zijn op brede publieke vraagstukken of gemeenschappelijke behoeften waar een
- Een langdurige samenwerking tussen burgers bestaat en waar
- Diensten of producten worden geproduceerd om in deze behoeften te voorzien (Zie ook: Igalla & Van Meerkerk, 2015).

3.2.1 Selectiecriteria en effecten op validiteit en betrouwbaarheid

Op grond van de gehanteerde definitie is een eerste selectiestap gericht op de omlijning van het domein. Het gaat om burgerinitiatieven waarbij burgers als initiator en eigenaar centraal staan. Vervolgens gaat het om initiatieven, die zich bezig houden met publieke taken met een breder collectief karakter. Hiervoor is gekozen, omdat het vertrekpunt van dit onderzoek de ontwikkelingen rondom de ‘participatiesamenleving’ is. Verwachtingen daarbij zijn dat burgers in staat zijn om de organisatie van publieke voorzieningen over te nemen of betere ideeën hebben om deze uit te voeren voor hun directe omgeving. Vandaar dat er is gekeken naar ‘zware’ burgerinitiatieven, die vervullen een breder maatschappelijke behoefte en is het belang van duurzaamheid er groter. Vanwege een scala aan thema’s waar burgerinitiatieven zich op richten, is gekozen voor een thema dat kan worden uitgerekt in het bereik, namelijk leefbare omgeving, waarbij een wijkgerichte instelling van het initiatief centraal staat. Onder leefbare omgeving zijn vraagstukken over openbare ruimte, ontmoeting en sociale participatie meegerekend. Door initiatieven te selecteren binnen eenzelfde domein kunnen conclusies naar dit domein worden gegeneraliseerd. Het wordt moeilijker om onderzoeksresultaten van enkele cases die uit verschillende domeinen komen, te generaliseren naar al deze domeinen, omdat problemen met representativiteit en contextualiteit dan groter zijn. Dat wil niet zeggen dat met drie cases uitspraken kunnen worden gedaan voor alle burgerinitiatieven uit het hier omliggende domein, maar de hypothetische uitspraken kunnen wel als meer extern valide worden beschouwd voor het gehanteerde domein (Zie Swanborn, 2008).

De volgende selectiestap is gebaseerd op inhoudelijke gronden en bevat selectiecriteria die met eigenschappen van de cases zelf te maken hebben. Er is gekozen voor selectie op onafhankelijke variabele, omdat het de bedoeling is om variantie in oorzaken te vergelijken om de invloeden te verklaren op variantie in het gevolg (de mate van duurzaamheid). Er is dus niet gekeken naar succescases, cases die heel hoog scoren op duurzaamheid, om te bepalen wat de oorzaken hiervoor zijn. Een dergelijke selectie op afhankelijke variabele brengt namelijk een aantal problemen met zich mee, waarvan twee belangrijke volgens Swanborn zijn: het regressie-effect, omdat er in dit onderzoek geselecteerd is volgens de meetresultaten van één moment kan dit betekenen dat de geselecteerde succescase op een ander meetmoment minder extreem is dan gedacht werd. Dit beïnvloedt de validiteit van het onderzoek. Daarnaast wordt met het selecteren van succesvolle en minder succesvolle cases twee groepen geconstrueerd die contrasteren op een aantal oorzaken tegelijk. Meer inzichten in de relatieve sterkte van de oorzaken en mogelijke interacties kunnen dan niet worden verworven (2008:65). Met dit onderzoek wordt juist geprobeerd om relaties in onafhankelijke variabelen en met de afhankelijke variabelen te verkennen en te verklaren en dan zijn dit soort inzichten relevant.

Voor de selectie op onafhankelijke variabelen is een maximalisering van verwachte variantie gehanteerd, omdat hiermee de veronderstellingen in het conceptueel model kunnen worden

onderzocht; zorgen verschillen in de onderscheiden onafhankelijke variabelen voor verschillen in de afhankelijke variabele? Een nadeel voor de betrouwbaarheid en daarmee ook voor de validiteit van dit onderzoek is dat de onafhankelijke variabelen op één meetmoment zijn gevarieerd door de onderzoeker, waardoor afwijkende resultaten op andere meetmomenten moeilijker te interpreteren zijn. Om hiervoor te compenseren is tijdens de interviews gevraagd naar de ervaringen met de kwalitatieve onafhankelijke variabelen en is er rekening gehouden met ontwikkelingen. Hiermee zijn eerder opgestelde verwachte verschillen in onafhankelijke variabelen ook tussentijds bijgesteld. Er worden namelijk verschillen tussen cases gezocht voor de selectie, maar een verstandige keuze kan alleen worden gemaakt op basis van kennis die voorafgaand het empirische onderzoek nog niet beschikbaar was (Swanborn, 2008:63).

Een selectie van cases met variantie op onafhankelijke variabelen op grond van het conceptueel model bevat voor dit onderzoek de volgende selectiecriteria:

- **Netwerkstructuur:**
 - De aanwezigheid en grootte van het externe netwerk. Voor dit onderzoek betekent het dat het initiatief niet onafhankelijk van het openbaar bestuur opereert.³
 - De aanwezigheid en grootte van het interne netwerk. Voor het interne netwerk is voorafgaand de interviews gekeken naar het bestuur, omdat hierover het gemakkelijkst informatie is te vinden op de websites. Dit veronderstelt een burgerinitiatief met enige vorm van formalisatie, zoals een stichting of vereniging, omdat er dan vaak een bestuur te vinden is.⁴ Uiteindelijk is er met de informatie uit de interviews bekeken hoe groot de interne netwerken van de cases daadwerkelijk zijn en hieruit blijkt dat het interne netwerk een variabele is waar de definitieve cases niet het oplopende karakter bezitten, zoals wel het geval is bij het externe netwerk en de boundary spanning activiteiten. Dit heeft te maken met aanpassingen in de casusselectie gedurende de interviews met vertegenwoordigers van de initiatieven (zie bijlage I voor de volledige achtergrondinformatie van de casusselectie). Hierdoor is het externe netwerk de indicator voor netwerkstructuur waarop de cases oplopende verschillen vertonen en daarom zijn geselecteerd.

Voor de tweede onafhankelijke variabele, boundary spanning activiteiten en kwaliteiten, is het moeilijker om cases te selecteren. Je kunt gaan selecteren op verschillen in aantal boundary spanning kwaliteiten of de aanwezigheid van boundary spanners, maar hiervoor is meer kennis over de cases noodzakelijk. Er kan wel worden verondersteld dat initiatieven waar veel externe actoren aanwezig lijken te zijn er hoogstwaarschijnlijk ook veel boundary spanning activiteiten bestaan (dit hoeft echter niet zo te zijn; een initiatief kan met relatief weinig activiteiten een groot aantal partijen bereiken als bijvoorbeeld de doelstellingen van het initiatief erg gewild zijn). Er kan voor de boundary spanning activiteiten (en voor de mate van externe actoren) ook worden gekeken naar het (voorbehouden) aantal verschillende functies van het initiatief. Er kan worden verwacht dat meerdere typen functies binnen het thema leefbare omgeving ervoor zorgt dat er met meerdere soorten actoren boundary spanning activiteiten moeten worden onderhouden. Voor de selectie van cases op boundary spanning is daarom, onder voorbehoud van tussentijds bijstellen, gekeken naar de volgende criteria:

³ Er is hier geen overlap te vinden tussen de gehanteerde indicatoren van duurzaamheid en het bestaan van een externe netwerk: er is bekeken of er partijen betrokken zijn, maar dit hoeft niet meteen te betekenen dat hiermee financiële stabiliteit bestaat; dat is een vraag die verder onderzocht moe(s)t worden.

⁴ Ook hier is geen overlap te vinden tussen duurzaamheid en een uitingsvorm voor het bestaan van een interne netwerk: formalisatie hoeft niet meteen te betekenen dat het initiatief bij personele wisselingen niet ineensloot, omdat daarvoor nog bereidheid om het werk van de trekker over te nemen als deze weggaat noodzakelijk is.

- Boundary spanning activiteiten:
 - Het aantal externe actoren
 - Het aantal verschillende soorten functies van het burgerinitiatief binnen het thema leefbare omgeving

Met deze selectiecriteria krijg je cases die op de onafhankelijke variabele gradaties van sterkte vertonen. Als deze cases zonder afwisseling oplopende scores op de afhankelijke variabele vertonen dan zijn de conclusies over het verklarend vermogen van de onafhankelijke variabelen sterker (Swanborn, 2008).

Op grond van deze selectiecriteria zijn drie burgerinitiatieven geselecteerd. Het eerste initiatief dat hier wordt besproken is de Zeeheldentuin gelegen in het Zeeheldenkwartier, Den Haag. Dit initiatief is geselecteerd uit de database van de website van MAEXchange door te zoeken naar initiatieven binnen het terrein van leefbare omgeving (waar ook openbare ruimte en ontmoeting onder worden gerekend).⁵ De Zeeheldentuin, een initiatief bedacht en gedragen door bewoners, kwam als een mogelijke optie hieruit naar voren. Op grond van informatie van de website was de verwachting dat dit initiatief een bestuur kent bestaande uit 7 leden (het interne netwerk blijkt uiteindelijk uit 7 leden te bestaan), relatief veel externe partijen in het netwerk heeft, zoals actoren uit de gemeente en het maatschappelijk middenveld; daardoor ook veel boundary spanning activiteiten onderneemt, ook vanwege de vele functies van het initiatief: een natuurspeeltuin, moestuinverhuur voor bewoners, een plek voor ontmoeting, ruimte voor (sociale) participatie en evenementen en picknickmogelijkheden. De verwachting was dan ook dat de Zeeheldentuin de casus is waar:

- Relatief veel externe actoren aanwezig zijn
- Relatief veel boundary spanning activiteiten aanwezig zijn

Het tweede initiatief is Stichting Rotterdamse Munt en is geselecteerd uit een database van prof. dr. Justus Uitermark bestaande uit 67 burgerinitiatieven.⁶ Rotterdamse munt is geformaliseerd, kent een bestuur bestaande uit 3 leden en één persoon die de dagelijkse leiding heeft (uit het interview blijkt dat dit er inmiddels twee zijn en dat het interne netwerk uit 10 leden bestaat). Het initiatief is gekomen van een burger, die haar expertise als stedenbouwkundige landschapsarchitect heeft ingezet om een initiatief te ontplooiën, dat gericht is op behoeften van bewoners uit Rotterdam-Zuid. Er lijken verschillende externe contacten te bestaan, met o.a. actoren uit de gemeente. Het initiatief houdt zich bezig met de functies van het ontwikkelen van de openbare ruimte, het bieden van een ontmoetingsplek, sociale participatie en het telen en verkopen van kruiden. De verwachting was dat dit initiatief relatief minder externe contacten bezit en minder boundary spanning activiteiten onderneemt ten opzichte van de Zeeheldentuin, vanwege verschillen in functies en aantal externe partijen. Op grond hiervan werd verwacht dat Rotterdamse Munt:

- Relatief een gemiddeld aantal externe actoren kent
- Relatief een gemiddeld aantal boundary spanning activiteiten kent

⁵ MAEXchange is een initiatief van KrachtinNederland om maatschappelijke initiatieven in Nederland en hun meerwaarde zichtbaar te maken op basis van de gegevens van de initiatiefnemer en de gebruiker (MAEXchange, 2015).

⁶ De onderzoeker heeft onder begeleiding van prof. dr. Justus Uitermark deze database ontwikkeld gedurende een onderzoeksstage. De initiatieven uit de database zijn door masterstudenten sociologie geselecteerd in 2013 en 2014. Veelal waren dit initiatieven uit hun directe omgeving waar zij bekend mee waren of die zij via hun netwerk kennen.

De derde casus kon worden geselecteerd uit gesprekken met burgerinitiatiefnemers die ten behoeve van het SCP-onderzoek⁷ zijn uitgevoerd. Met de verschillende inhoudelijke en domein gerichte criteria in het achterhoofd is hieruit de Speeltuinvereniging Kruiskamp te Amersfoort geselecteerd. De scores op de selectiecriteria zijn voor dit initiatief hier beschreven op grond van het interviewmateriaal en zijn dus niet omschreven als verwachtingen zoals hiervoor werd gedaan (dit heeft te maken met de aanpassingen die in de casusselectie zijn geweest, zie bijlage I). Dit initiatief kent een lange geschiedenis, het is van en door bewoners, het is geformaliseerd en kent een interne netwerk bestaande uit 9 personen. Daarnaast zijn er weinig externe partijen te onderscheiden, zeker in vergelijking met de overige twee cases. Ook zijn er relatief weinig boundary spanning activiteiten, wat ook uit het minder grote aantal functies kan worden afgeleid (aanwezigheid van een speeltuin en moestuin, verhuur van ruimten en fungeren als ontmoetingsplek). Op grond hiervan zijn er binnen speeltuinvereniging Kruiskamp:

- Relatief weinig externe actoren aanwezig
- Relatief weinig boundary spanning activiteiten aanwezig

Uiteindelijk zijn de cases, op volgorde van hoge naar lagere scores op de onafhankelijke variabelen, als volgt voor dit onderzoek: Zeeheldentuin, Rotterdamse Munt en Speeltuinvereniging Kruiskamp.

Uit de gesprekken voor het SCP-onderzoek was naar voren gekomen dat niet elk lid/vrijwilliger even goed weet hoe het initiatief externe relaties onderhoudt. Daarom zijn een aantal criteria opgesteld voor de selectie van de respondenten die voor dit onderzoek werden benaderd. Deze dienden goed op de hoogte te zijn van:

- De wijze waarop externe relaties worden onderhouden en met wie
- De wijze waarop interne relaties lopen
- Het initiatief (o.a. om de indicatoren voor duurzaamheid goed vast te stellen).

Dan kom je al snel op de initiatiefnemer of voorzitter terecht. Voor de interviews met vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven is dan ook gesproken met de initiatiefneemster van Rotterdamse Munt en de voorzitters van de speeltuinvereniging en de Zeeheldentuin, die allen op de hoogte waren van bovengenoemde punten.

Er is uiteindelijk niet met alle categorieën van externe actoren een interview gehouden. Dit geldt voornamelijk voor de overheidspartijen raadsleden en bestuurders en de lokale gemeenschap. Twee van de drie initiatieven hebben geen contacten met raadsleden en één daarvan heeft ook geen contacten met bestuurders en de ander heeft nog erg weinig contact met een bestuurder. In interviewbundeling III wordt verder toegelicht waarom er geen raadsleden of bestuurders zijn gesproken van het andere initiatief.

Wat betreft bezoekende bewoners spelen andere argumenten een rol. Voor één van de drie initiatieven is het contact met bewoners niet structureel; per toeval komen kerngroepsleden bewoners tegen (als die tegelijkertijd in de tuin aanwezig zijn; er is namelijk geen fysieke plek in de tuin waar je bestuursleden op specifieke momenten kunt vinden) of tijdens evenementen. Tijdens de interviews met de vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven waren er in twee van de drie gevallen geen

⁷ De onderzoeker heeft gedurende de stageperiode bij het SCP interviews afgenomen met actieve bewoners en burgerinitiatiefnemers voor het SCP-onderzoek 'Betrokken Wijken'.

bezoekende bewoners (in één geval wel jonge kinderen). Bij één case waren er wel bezoekende klanten, maar heeft de grote hoeveelheid vragen en verzoeken aan de respondent ertoe geleid dat er niet nog meer werd gevraagd na het lange interview. Wel hebben bezoekers geregeld het interview onderbroken en kon de onderzoeker horen en observeren wat zij van het initiatief vonden. Deze observaties konden ook bij een ander initiatief gedurende het interview voor het SCP-onderzoek worden gemaakt (waar kinderen aanwezig waren en een vrijwilliger met wie ook een interview is gehouden). Tot slot heeft het overvragen van respondenten (interviews van ongeveer 1,5 uur, telefonische interviews van ongeveer een 0,5 uur en mailcontact voor het nalezen van uitwerkingen) ertoe geleid dat er niet achteraf nog gevraagd is voor interviews met bezoekende bewoners of vrijwilligers.

De externe respondenten die wel zijn geïnterviewd zijn in tabel 2 te vinden. Hier zijn ook de functies en het totaal aantal interviews per casus te vinden.

Tabel 2: Overzicht interviews per casus

Casus	Interne actoren	Externe actoren	Totaal aantal interviews
Zeeheldentuin	Voorzitter	- Projectmanager Duurzaamheid Stadsbeheer gemeente Den Haag - Projectleider Stadslandbouw Stadsbeheer gemeente Den Haag	3
Rotterdamse Munt	Initiatiefneemster	- Senior Beleidsadviseur Leefomgeving en Gezondheid GGD gemeente Rotterdam - Projectmanager Stadsontwikkeling gemeente Rotterdam - Consulente maatschappelijke activering Stichting Mara Projecten - Projectmedewerker Leefbaarheid Vestia	5
Speeltuinvereniging Kruiskamp	Voorzitter	- Projectmedewerker Welzijn en Onderwijs gemeente Amersfoort - Coördinator stichting ABC-school Kruiskamp-Koppel	3

Uiteindelijk is naast interviewmateriaal ook data uit documenten van de cases gebruikt, zoals jaarverslagen en een subsidieverantwoordingsbrief van de eerste casus, is de inhoud van de websites gebruikt, is het SCP-interview voor de derde casus gebruikt voor achtergrondinformatie en bezit de onderzoeker voorkennis over de tweede casus (deze casus werd voor een eerder onderzoek geïnterviewd).

3.3 Analysetechnieken

De verkregen netwerkdata zijn met sociale netwerkanalyse geanalyseerd aan de hand van het hiervoor veelgebruikte softwareprogramma UCINET en het bijbehorende programma Netdraw (Springer & Steiguer, 2011). Met Netdraw zijn de netwerkstructuren visueel in beeld gebracht. Door de netwerkdata te visualiseren in een graaf of netwerkdiagram, is het mogelijk om de data op kwalitatieve wijze te interpreteren. Dit is kwantitatief moeilijker te realiseren (Borgatti e.a., 2013:100). Deze weergaven kunnen echter de interpretatie van de structuur bemoeilijken door het aantal relaties en knooppunten. Netwerkmaten bieden hierbij uitkomst. Deze kwantificeren de relaties en bieden mogelijkheden om de structuur verder te interpreteren (Snijders, 2001). In het theoretisch kader zijn

deze netwerkmaten naar voren gekomen. Dit waren: netwerkdwang (constraint) C, netwerkdichtheid D, netwerk grootte N, degree centrality en betweenness centrality.

De kwalitatieve data zijn geanalyseerd met behulp van een inhoudsanalyse en codeerschema. Dit biedt de mogelijkheid om de data te interpreteren om daarmee de vraagstelling te beantwoorden (Van Thiel, 2010). Hiervoor is een basis gelegd aan de hand van de indicatoren uit de operationalisering (dit is directe inhoudsanalyse). Tijdens de codering is ook een conventionele inhoudsanalyse toegepast door op inductieve wijze relevante, maar nog niet gedekte codes uit de data te filteren (open coderen) (Van Thiel, 2010; Berg & Lune, 2012). Wanneer nieuwe codes werden gemaakt werden alle interviews die daarvoor gecodeerd zijn opnieuw geanalyseerd om te zorgen dat alle data aan dezelfde 'vragen' zijn onderworpen. Hierdoor is er sprake van back-and-forth coderen (Van Thiel, 2010). Om een code toe te kennen heeft interpretatie van de data plaats gevonden (latente codering) en is er gebruik gemaakt van de manifeste betekenis van de data (Berg & Lune, 2012).

3.4 Operationalisering

De operationalisatie van de variabelen is te vinden in tabellen 3 t/m 6. De indicatoren en uitingvormen zijn afkomstig uit bestaand onderzoek ter verhoging van de validiteit (zie verder bij 3.5). Voor tabel 4 en 5 kunnen de indicatoren worden aangevuld vanuit de empirie.

Tabel 3: Operationalisering netwerkstructuur

Variabele & aard	Definitie	Indicatoren	Uitingvormen	Definitie
Netwerkstructuur Onafhankelijke variabele	Regelmatige patronen in relaties tussen actoren	Intern netwerkstructuur	Dichtheid intern netwerk	Som van de waarden van de verbindingen / aantal mogelijke verbindingen*
		Extern netwerkstructuur	Dwang (constraint)	Mate waarin een knooppunt a verbonden is met externe actoren die onderling ook verbonden zijn.**
		Volledig netwerkstructuur (intern + extern)	Dichtheid netwerk	Som van de waarden van de verbindingen / aantal mogelijke verbindingen*
			Degree centrality	Som van de waarden van de verbindingen
			Betweenness centrality	Som van de routes waarmee 2 knooppunten via een 3 ^e knooppunt worden verbonden / totaal aantal routes waarmee de 2 knooppunten worden verbonden

*Om de dichtheid voor het interne netwerk te berekenen is de data-matrix waarop alle relaties staan (interne en externe relaties) gereduceerd tot alleen de relaties tussen leden van het interne netwerk. Vervolgens is daarmee de dichtheid van het interne netwerk berekend via UCINET. Voor de dichtheid van het netwerk is gewerkt met de volledige data-matrix; de tabel met alle externe en interne relaties. ** Bij maximale onderlinge verbondenheid zijn geen openingen / gaten te vinden rondom de externe actoren waarmee een actor a verbonden is, dan is constraint maximaal = 1.000. Is actor a verbonden met externe actoren zonder onderlinge verbindingen tussen de externe actoren dan is constraint minimaal = 0.000 (Burt, 2000).

Voor het bepalen van de interne netwerkdichtheid is gebruik gemaakt van de data verkregen van de vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven en voor het bepalen van netwerkeigenschappen van het externe en volledige netwerk is data van burgerinitiatieven en vertegenwoordigers van externe partijen gebruikt.

Tabel 4: Operationalisering Boundary spanning activiteiten en kwaliteiten

Variabele & aard	Definitie	Indicatoren
Boundary spanning activiteiten en kwaliteiten	Het ondernemen van activiteiten en het bezitten van kwaliteiten om de raakvlakken tussen het eigen netwerk en de omgeving te managen.	Activiteiten*: - De mate van informatie-uitwisseling tussen de netwerkpartijen en het burgerinitiatief - De mate van het bouwen en onderhouden van duurzame relaties tussen actoren in het netwerk - De mate van het maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen in het netwerk en bij het burgerinitiatief - De mate van tijdige mobilisatie van het burgerinitiatief wanneer dit, in het licht van ontwikkelingen in het netwerk, als noodzakelijk/nuttig wordt beschouwd Kwaliteiten: - De mate waarin actoren een gevoel hebben voor wat belangrijk is voor andere actoren in het netwerk - De mate waarin actoren een gevoel hebben dat andere actoren in het netwerk weten wat voor hen belangrijk is - De mate waarin actoren een gevoel hebben dat er geluisterd wordt/men begrepen wordt door andere actoren in het netwerk - De mate waarin actoren luisteren naar/begrip tonen voor andere actoren in het netwerk

*Om de mate van boundary spanning activiteiten te meten is gebruik gemaakt van indicatoren uit de schaal van Van Meerkerk & Edelenbos (2014).

Voor het bepalen van het aantal boundary spanning activiteiten en kwaliteiten in de cases is er allereerst een onderscheid in typen actoren gehanteerd. Dit houdt in dat er voor elke casus drie partijen zijn onderscheiden waarvoor deze activiteiten en kwaliteiten zijn bepaald, te weten: burgerinitiatief, gemeente en maatschappelijke organisatie / professionals. Vervolgens is er voor elke casus een eindoordeel voor het aantal boundary spanning activiteiten en kwaliteiten gegeven (zie verder 3.4.2 over de wijze waarop indicatoren worden gemeten).

Doordat in de laatste indicator, het tijdig mobiliseren van het burgerinitiatief, de activiteiten van het burgerinitiatief centraal staan in het managen van de raakvlakken met externe partijen, zijn externe partijen niet bevraagd over deze indicator. Voor de boundary spanning kwaliteiten zijn twee typen indicatoren opgesteld: indicatoren waarbij kwaliteiten van de ander worden bepaald (voor respondenten van het burgerinitiatief is de ander gelijk aan de externe partijen waarmee relaties bestaan en voor de respondenten van de externe partijen is de ander gelijk aan het burgerinitiatief waarmee relaties bestaan) en indicatoren waarbij kwaliteiten van de respondenten worden bepaald. Op deze manier ontstaat er een controlemogelijkheid, omdat respondenten in staat worden gesteld om boundary spanning kwaliteiten van andere spelers in het netwerk te beoordelen.⁸

⁸ Doordat interviews minder geschikt zijn om gedragingen in beeld te brengen (Van Thiel, 2010) is ervoor gekozen om een controle in te bouwen aan de hand van ervaringen van respondenten met de kwaliteiten van een derde partij.

Tabel 5: Operationalisering factoren

Variabele & aard	Definitie	Indicatoren
Mate van gepercipieerd vertrouwen*	Een stabiele verwachting die actor A heeft van de intenties en motieven dat actor B zich onthoudt van opportunistisch gedrag; ook als de mogelijkheid hiertoe ontstaat.	- Goodwill trust: de mate waarin actoren ervan uit kunnen gaan dat de intenties van de andere actoren in principe goed zijn - Afwezigheid van opportunistisch gedrag: de mate waarin actoren de bijdrage niet voor eigen doeleinden gebruiken - Agreement trust: de mate waarin actoren hun gemaakte afspraken nakomen
Mate van gunstige politieke organisatiestructuur	Dimensies van de politieke omgeving, die prikkels leveren voor mensen om collectieve actie te ondernemen door hun verwachtingen van succes of mislukking te beïnvloeden.	- Mate waarin actoren prestatietargets ervaren; mate waarin prestatietargets als negatief worden ervaren - Mate waarin actoren regelgeving en/of voorwaarden ervaren; mate waarin regels en/of voorwaarden als negatief worden ervaren - Mate waarin een insluitende strategie/rol (uit eigen beweging, samenwerkend; stimulerend, faciliterend: aandachtgever, ruimtegever, financiële ondersteuner, initiatievenmakelaar) van de gemeente in het contact met burgerinitiatieven wordt ervaren door actoren.

* Om de mate van vertrouwen te meten is gebruik gemaakt van drie indicatoren voor vertrouwen van Klijn e.a. (2010).

De indicatoren van vertrouwen en POS zijn net als bij boundary spanning bepaald voor de drie onderscheiden partijen, waarna een eindoordeel voor de cases is gegeven (zie verder 3.4.2).

Tabel 6: Operationalisering duurzaamheid

Variabele & aard	Definitie	Indicatoren	Uitingsvormen
Duurzaamheid	De mate waarin een burgerinitiatief in staat is om op de lange termijn te voorzien in behoeften uit de gemeenschap, waarbij de behoefte als belangrijk wordt ervaren door gemeente en gemeenschap.	1. Mate van robuustheid	1: - Financiële stabiliteit: verschillende soorten inkomstenbronnen (zelf gegenereerde, subsidies overheid, subsidies non-profit organisaties, donaties) aanwezig; goed ontwikkeld verdienmodel aanwezig - Bestaan van een bestendige groep gebruikers/afnemers: voldoende (zelf ervaren) aantal vaste gebruikers - Niet omvallen bij personele wisselingen: voldoende (zelf ervaren) personeel/vrijwilligers aanwezig; voldoende vrijwilligers die bereid zouden zijn om het werk van een trekker over te nemen - Kunnen meebewegen met veranderingen in de vraag: ontwikkelingen meegemaakt in activiteiten aanbod
Afhankelijke variabele		2. Mate van ervaren effectiviteit	2: - Ervaren mate van effectiviteit van het burgerinitiatief (wat levert het op) door actoren: wat werkt en waarom
		3. Mate van ervaren kwaliteit actorrelaties	3: - Mate van afwezigheid van belemmeringen in relaties, zoals: conflicten, ontevredenheid en deadlocks/impasses - Mate van positieve en/of negatieve ervaringen van respondenten over activiteiten en houdingen van betrokken actoren

Voor alle indicatoren van duurzaamheid zijn vragen gesteld aan vertegenwoordigers van burgerinitiatieven. Hiernaast zijn data over de indicatoren verzameld door hierover vragen te stellen aan externe partijen en door het gebruik van bestaand materiaal (zoals jaarverslagen).

3.4.1 Deductie en inductie voor het vaststellen van variabelen

Om de variabelen en relaties daartussen in beeld te brengen is een combinatie van deductie en inductie gebruikt. Het deductieve onderdeel is te vinden in het gebruik van indicatoren uit de literatuur

(de operationalisering) om de variabelen in de empirie zichtbaar te maken. Tijdens de interviews is specifiek gevraagd naar deze indicatoren; of ze worden ervaren en in welke mate.

Er zijn ook open vragen gesteld om onder andere zichtbaar te krijgen wat de respondenten verstaan onder de variabelen (bijvoorbeeld: wat betekent duurzaamheid voor hen) en er zijn doorvraag-vragen gesteld om op indirecte wijze meer te weten te komen over variabelen (dus er is dan niet direct gevraagd naar de gehanteerde indicatoren uit de operationalisering). Een voorbeeld hiervan is de doorvraag-vraag: *“Uit het interview kwam naar voren dat bij de start van het initiatief de deelgemeente een eerste aanspreekpunt was ... en dat met name een bestuurder en een aantal ambtenaren er flink aan moesten duwen en trekken ... ik vroeg mij nog af, waarom moest er flink aan geduwd en getrokken worden? En een tweede voorbeeld van een doorvraag-vraag, die gesteld is aan een ambtenaar: “en heeft dat nog bepaalde oorzaken gehad waarom u dan niet zo heel veel kon helpen?”*

Met deze vragen is geprobeerd om op een andere manier (in plaats van te vragen naar de gehanteerde indicatoren) eigenschappen van en ervaringen met de politieke organisatiestructuur (POS) in beeld te brengen om daarmee ruimte te creëren voor andere kenmerken dan die in de gehanteerde indicatoren. Voor de variabelen POS en boundary spanning activiteiten heeft deze meer inductieve insteek geleid tot een nieuwe uitingsvorm voor de indicator informele procedures en strategieën van POS en nieuwe uitingsvormen voor boundary spanning activiteiten.⁹ Voor boundary spanning activiteiten en kwaliteiten is tot slot ook van deze meer inductieve insteek gebruik gemaakt, omdat het in deze variabele vooral gaat om gedragingen, die met interviews minder goed in beeld zijn te brengen (Van Thiel, 2010). Vandaar dat er ook op indirecte wijze en via andere respondenten gevraagd is naar de (mate van) aanwezigheid van de indicatoren en tijdens het coderen is gelet op bepaalde woorden die de (mate van) aanwezigheid van een indicator aanduiden – manifeste codering – en/of zijn woorden en zinnen geïnterpreteerd en is daarmee de (mate van) aanwezigheid van een indicator aangeduid – latente codering (zie verder 3.4.2).

Tot slot hebben de gebruikte coderingstechnieken de mogelijkheid geboden om oog te hebben voor andere relaties tussen de variabelen, zoals andere richtingen en mechanismen dan verwacht werd bij het conceptueel model (zie empirische hoofdstukken en het nieuwe conceptueel model voor de bespreking van de relaties).

3.4.2 Metingen

De meting van de uitingsvormen van de netwerkstructuur is met netwerkanalyse gebeurd door kwantitatieve metingen van de netwerkeigenschappen met UCINET en kwalitatieve interpretaties van netwerkeigenschappen met Netdraw.

Voor de variabelen boundary spanning, vertrouwen, POS en duurzaamheid geldt dat de meting van de indicatoren enerzijds gericht is op beschrijving (nominale schaal); hoe zijn de indicatoren zichtbaar in de data. Anderzijds is de meting gericht op het bepalen van de mate waarin de indicatoren aanwezig zijn door scores toe te delen aan de data. De waarden van de indicatoren kunnen door het gebruik van

⁹ De nieuwe uitingsvorm voor POS is de gemeentelijke strategie / rol van afnemer in het contact met burgerinitiatieven en een empirische uitingsvorm van de indicator bouwen en onderhouden van duurzame relaties van boundary spanning activiteiten is het uitnodigen van initiatiefnemers om te spreken tijdens netwerkbijeenkomsten (zie empirische hoofdstukken voor de verwerking van deze uitingsvormen en de interviewbundeling voor het uitputtend codeerschema met een overzicht van alle indicaties en uitingsvormen).

vaste meeteenheden rekenkundig van elkaar verschillen en de waarden hebben een nulpunt, dan wordt een indicator niet ervaren (ratio schaal). De scores die zijn gebruikt om de mate waarin de indicatoren aanwezig zijn weer te geven, zijn: ++, +, +/-, -, --; een vijf-punt Likertschaal. Per casus zijn drie partijen onderscheiden, waarvoor scores zijn toegekend aan de indicatoren van iedere variabele. Dit zijn de besproken partijen: (1) burgerinitiatief, (2) gemeente en (3) maatschappelijke professionals (uit de terreinen welzijn en woningbouwcorporaties). Op basis van de verzamelde data per partij, is nagegaan in welke mate de indicatoren van iedere variabele aanwezig zijn. Vervolgens is per partij een totaaloordeel gevormd voor de mate waarin iedere variabele aanwezig is. Tot slot is een eindoordeel gevormd voor de mate waarin een variabele in de casus naar voren komt, zodat de cases kunnen worden vergeleken. Hieronder zal per variabele worden beschreven hoe deze drie manieren voor het toekennen van scores aan de data zijn toegepast en wat de scores in kwalitatieve termen betekenen.

3.4.2.1 Vertrouwen

Om de mate van vertrouwen in de cases vast te stellen is gebruik gemaakt van drie indicatoren, die direct aan de respondenten zijn voorgelegd. Voor iedere partij is eerst een score toegekend voor de mate waarin iedere indicator wordt ervaren. Voor de eerste indicator, goodwill trust, geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer grote mate van goodwill trust: de partij vindt dat de intenties van de andere partij(en) in de casus in principe zeer goed zijn;
- + : Grote mate van goodwill trust: de partij vindt dat de intenties van de andere partij(en) in de casus in principe goed zijn;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van goodwill trust: de partij vindt dat de intenties van de andere partij(en) in de casus in principe redelijk goed zijn;
- : Geringe mate van goodwill trust: de partij vindt dat de intenties van de andere partij(en) in de casus in principe slecht zijn;
- : Zeer geringe mate van goodwill trust: de partij vindt dat de intenties van de andere partij(en) in de casus in principe zeer slecht zijn.

Voor de tweede indicator, afwezigheid van opportunistisch gedrag, geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer geringe mate van opportunistisch gedrag: de partij vindt dat het gebruik van de bijdrage voor eigen doeleinden zeer afwezig is bij de andere partij(en) in de casus;
- + : Geringe mate van opportunistisch gedrag: de partij vindt dat het gebruik van de bijdrage voor eigen doeleinden afwezig is bij de andere partij(en) in de casus;
- +/- : Redelijke mate van opportunistisch gedrag: de partij vindt dat het gebruik van de bijdrage voor eigen doeleinden redelijk afwezig is bij de andere partij(en) in de casus;
- : Grote mate van opportunistisch gedrag: de partij vindt dat het gebruik van de bijdrage voor eigen doeleinden aanwezig is bij de andere partij(en) in de casus;
- : Zeer grote mate van opportunistisch gedrag: de partij vindt dat het gebruik van de bijdrage voor eigen doeleinden zeer aanwezig is bij de andere partij(en) in de casus.

Voor de laatste indicator, agreement trust, geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer grote mate van agreement trust: de partij vindt dat de andere partij(en) in de casus de afspraken zeer goed nakomt/nakomen;
- + : Grote mate van agreement trust: de partij vindt dat de andere partij(en) in de casus de afspraken goed nakomt/nakomen;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van agreement trust: de partij vindt dat de andere partij(en) in de casus de afspraken redelijk goed nakomt/nakomen;
- : Geringe mate van agreement trust: de partij vindt dat de andere partij(en) in de casus de afspraken slecht nakomt/nakomen;
- : Zeer geringe mate van agreement trust: de partij vindt dat de andere partij(en) in de casus de afspraken zeer slecht nakomt/nakomen.

Voor iedere partij is vervolgens een totaaloordeel voor de variabele gepercipieerd vertrouwen vastgesteld door een gemiddelde te nemen van de scores op de indicatoren. Om dit gemiddelde te berekenen zijn cijfers (1 t/m 5) toegekend aan de plussen en minnen van de losse indicatoren, waarbij geldt dat: ++ overeenkomt met 5 en -- overeenkomt met 1. De totaalscores voor vertrouwen hebben de volgende betekenis:

- ++ : Zeer hoog niveau van gepercipieerd vertrouwen: er is zeer veel vertrouwen aanwezig;
- + : Hoog niveau van gepercipieerd vertrouwen: er is veel vertrouwen aanwezig;
- +/- : Middelhoog niveau van gepercipieerd vertrouwen: er is redelijk veel vertrouwen aanwezig;
- : Laag niveau van gepercipieerd vertrouwen: er is weinig vertrouwen aanwezig;
- : Zeer laag niveau van gepercipieerd vertrouwen: er is zeer weinig vertrouwen aanwezig.

Tot slot is een eindoordeel gevormd voor het niveau van vertrouwen in de gehele casus door een gemiddelde te nemen van de totaaloordelen van iedere partij. Hiervoor is dezelfde werkwijze gehanteerd als bij het berekenen van het totaaloordeel per partij en zijn dezelfde definities voor het niveau van vertrouwen gebruikt.

3.4.2.2 Boundary spanning activiteiten

Tijdens de interviews is op indirecte en directe manieren aan de respondenten gevraagd welke boundary spanning activiteiten ze ondernemen en in welke mate dit gebeurt. Er zijn vier indicatoren opgesteld voor boundary spanning activiteiten en voor alle vier zijn vragen gesteld aan de vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven en voor drie indicatoren zijn vragen gesteld aan vertegenwoordigers van externe partijen. Over de laatste indicator zijn, zoals eerder is aangegeven, geen vragen gesteld aan de geïnterviewde externe partijen.

Voor de eerste indicator, de mate van informatie-uitwisseling, geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer grote mate van informatie-uitwisseling: de partij is zeer ondernemend* in het uitwisselen van informatie met de andere partij(en) in de casus;
- + : Grote mate van informatie-uitwisseling: de partij is ondernemend in het uitwisselen van informatie met de andere partij(en) in de casus;

+/- : Redelijke / gemiddelde mate van informatie-uitwisseling: de partij is redelijk ondernemend in het uitwisselen van informatie met de andere partij(en) in de casus;

- : Geringe mate van informatie-uitwisseling: de partij is weinig ondernemend in het uitwisselen van informatie met de andere partij(en) in de casus;

-- : Zeer geringe mate van informatie-uitwisseling: de partij is zeer weinig ondernemend in het uitwisselen van informatie met de andere partij(en) in de casus.

*Ondernemend is voor deze indicator in de interviews voornamelijk herkend als: zelf kansen creëren om informatie uit te kunnen wisselen met andere partijen in de casus, diverse kanalen gebruiken om informatie uit te wisselen, frequent informatie uitwisselen, meer doen dan het minimale wat nodig is om informatie te verstrekken en/of meer informatie uitwisselen dan het minimale wat nodig is in de relatie met de andere partij(en).

Voor de tweede indicator, de mate van het bouwen en onderhouden van duurzame relaties, geldt de volgende vijf-punt schaal:

++ : Zeer grote mate van het bouwen en onderhouden van duurzame relaties: de partij is zeer ondernemend* in het bouwen en onderhouden van duurzame relaties met de andere partij(en) in de casus;

+ : Grote mate van het bouwen en onderhouden van duurzame relaties: de partij is ondernemend in het bouwen en onderhouden van duurzame relaties met de andere partij(en) in de casus;

+/- : Redelijke / gemiddelde mate van het bouwen en onderhouden van duurzame relaties: de partij is redelijk ondernemend in het bouwen en onderhouden van duurzame relaties met de andere partij(en) in de casus;

- : Geringe mate van het bouwen en onderhouden van duurzame relaties: de partij is weinig ondernemend in het bouwen en onderhouden van duurzame relaties met de andere partij(en) in de casus;

-- : Zeer geringe mate van het bouwen en onderhouden van duurzame relaties: de partij is zeer weinig ondernemend in het bouwen en onderhouden van duurzame relaties met de andere partij(en) in de casus.

*Ondernemend is voor deze indicator in de interviews voornamelijk herkend als: diverse activiteiten ondernemen om relaties levendig te houden, partijen elkaar alleen formeel of formeel en informeel ontmoeten, wanneer er aanleiding is wordt contact gezocht met de andere partij(en) en/of respondenten die aangeven dat er bijv. heel veel, veel of niet veel wordt gedaan aan het bouwen en onderhouden van duurzame relaties.

Voor de derde indicator, de mate van effectieve verbindingen maken, geldt de volgende vijf-punt schaal:

++ : Zeer grote mate van effectieve verbindingen maken: de partij is zeer ondernemend* in het maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen met de andere partij(en) en/of tussen ontwikkelingen bij andere partijen in de casus;

+ : Grote mate van effectieve verbindingen maken: de partij is ondernemend in het maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen met de andere partij(en) en/of tussen ontwikkelingen bij andere partijen in de casus;

+/- : Redelijke / gemiddelde mate van effectieve verbindingen maken: de partij is redelijk ondernemend in het maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen met de andere partij(en) en/of tussen ontwikkelingen bij andere partijen in de casus;

- : Geringe mate van effectieve verbindingen maken: de partij is weinig ondernemend in het maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen met de andere partij(en) en/of tussen ontwikkelingen bij andere partijen in de casus;
- : Zeer geringe mate van effectieve verbindingen maken: de partij is zeer weinig ondernemend in het maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen met de andere partij(en) en/of tussen ontwikkelingen bij andere partijen in de casus.

*Ondernemend is voor deze indicator in de interviews voornamelijk herkend als: het volgen van ontwikkelingen bij andere partijen in de casus, als derde partij ontwikkelingen bij verschillende partijen koppelen en/of diverse activiteiten ondernemen om ontwikkelingen bij de andere partij(en) in de casus te verbinden aan de eigen partij.

Voor de laatste indicator, de mate van tijdige mobilisatie van het burgerinitiatief, geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer grote mate van tijdige mobilisatie: de partij is zeer ondernemend* in het tijdig mobiliseren van het burgerinitiatief;
- + : Grote mate van tijdige mobilisatie: de partij is ondernemend in het tijdig mobiliseren van het burgerinitiatief;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van tijdige mobilisatie: de partij is redelijk ondernemend in het tijdig mobiliseren van het initiatief;
- : Geringe mate van effectieve verbindingen maken: de partij is weinig ondernemend in het tijdig mobiliseren van het initiatief;
- : Zeer geringe mate van effectieve verbindingen maken: de partij is zeer weinig ondernemend in het tijdig mobiliseren van het initiatief.

*Ondernemend is voor deze indicator in de interviews voornamelijk herkend als: relevante ontwikkelingen/situaties voor het initiatief herkennen en inschatten wat de gevolgen ervan zijn voor het initiatief en/of plannen bedenken / activiteiten ondernemen om een nieuwe koers uit te zetten voor het initiatief in het licht van ontwikkelingen die gaande zijn.

Voor iedere partij is vervolgens een totaaloordeel voor de variabele boundary spanning activiteiten vastgesteld door een gemiddelde te nemen van de scores op de indicatoren. Om dit gemiddelde te berekenen zijn ook hier cijfers (1 t/m 5) toegekend aan de plussen en minnen van de losse indicatoren, waarbij geldt dat: ++ overeenkomt met 5 en -- overeenkomt met 1. De totaalscores voor boundary spanning activiteiten hebben de volgende betekenis:

- ++ : Zeer grote mate van boundary spanning activiteiten: er worden zeer veel boundary spanning activiteiten ondernomen;
- + : Grote mate van boundary spanning activiteiten: er worden veel boundary spanning activiteiten ondernomen;
- +/- : Redelijke mate van boundary spanning activiteiten: er worden redelijk veel boundary spanning activiteiten ondernomen;
- : Geringe mate van boundary spanning activiteiten: er worden weinig boundary spanning activiteiten ondernomen;
- : Zeer geringe mate van boundary spanning activiteiten: er worden zeer weinig boundary spanning activiteiten ondernomen.

Tot slot is een eindoordeel gevormd voor de mate van boundary spanning activiteiten in de gehele casus door een gemiddelde te nemen van de totaaloordeelen van iedere partij. Hiervoor is dezelfde

werkwijze gehanteerd als bij het berekenen van het totaaloordeel per partij en zijn dezelfde definities voor de mate van boundary spanning activiteiten gebruikt.

3.4.2.3 Boundary spanning kwaliteiten

Er zijn vier indicatoren gehanteerd om de mate van boundary spanning kwaliteiten in beeld te brengen. Bij twee van de indicatoren gaat het om een oordeel van een partij over (een) andere partij(en) in de casus.

De eerste indicator is, de mate waarin partijen gevoel hebben voor wat belangrijk is voor de andere partij(en), en hierbij geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer grote mate van gevoel hebben voor wat belangrijk is voor andere partijen: de partij is zeer goed op de hoogte* van wat belangrijk is voor de andere partij(en) in de casus;
- + : Grote mate van gevoel hebben voor wat belangrijk is voor andere partijen: de partij is goed op de hoogte van wat belangrijk is voor de andere partij(en) in de casus;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van gevoel hebben voor wat belangrijk is voor andere partijen: de partij is redelijk goed op de hoogte van wat belangrijk is voor de andere partij(en) in de casus;
- : Geringe mate van gevoel hebben voor wat belangrijk is voor andere partijen: de partij is slecht op de hoogte van wat belangrijk is voor de andere partij(en) in de casus;
- : Zeer geringe mate van gevoel hebben voor wat belangrijk is voor andere partijen: de partij is zeer slecht op de hoogte van wat belangrijk is voor de andere partij(en) in de casus.

*Of een partij op de hoogte is, is voor deze indicator in de interviews voornamelijk herkend als: bijv. weinig of veel kennis hebben van doelstellingen van de andere partij(en) en/of van resultaten waarop getoetst wordt om in aanmerking te komen voor ondersteuning.

Voor de tweede indicator, de mate waarin partijen het gevoel hebben dat de andere partijen weten wat voor hen belangrijk is, geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer grote mate van gevoel hebben dat anderen weten wat belangrijk is voor de partij: de partij vindt dat de andere partij(en) zeer goed op de hoogte is/zijn van wat belangrijk is voor de partij;
- + : Grote mate van gevoel hebben dat anderen weten wat belangrijk is voor de partij: de partij vindt dat de andere partij(en) goed op de hoogte is/zijn van wat belangrijk is voor de partij;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van gevoel hebben dat anderen weten wat belangrijk is voor de partij: de partij vindt dat de andere partij(en) redelijk goed op de hoogte is/zijn van wat belangrijk is voor de partij;
- : Geringe mate van gevoel hebben dat anderen weten wat belangrijk is voor de partij: de partij vindt dat de andere partij(en) slecht op de hoogte is/zijn van wat belangrijk is voor de partij;
- : Zeer geringe mate van gevoel hebben dat anderen weten wat belangrijk is voor de partij: de partij vindt dat de andere partij(en) zeer slecht op de hoogte is/zijn van wat belangrijk is voor de partij.

Voor de derde indicator, de mate waarin een partij het gevoel heeft dat andere partijen empathisch vermogen bezitten, is de volgende indicator gehanteerd:

- ++ : Zeer grote mate van gevoel dat andere partijen empathisch vermogen bezitten: de partij vindt dat de andere partij(en) in de cases zeer goed luistert/luisteren en/of begrip toont/tonen;
- + : Grote mate van gevoel hebben dat andere partijen empathisch vermogen bezitten: de partij vindt dat de andere partij(en) in de cases goed luistert/luisteren en/of begrip toont/tonen;

+/- : Redelijke / gemiddelde mate van gevoel hebben dat andere partijen empathisch vermogen bezitten: de partij vindt dat de andere partij(en) in de cases redelijk goed luistert/luisteren en/of begrip toont/tonen;

- : Geringe mate van gevoel hebben dat andere partijen empathisch vermogen bezitten: de partij vindt dat de andere partij(en) in de cases slecht luistert/luisteren en/of begrip toont/tonen;

-- : Zeer geringe mate van gevoel hebben dat andere partijen empathisch vermogen bezitten: de partij vindt dat de andere partij(en) in de cases zeer slecht luistert/luisteren en/of begrip toont/tonen.

Voor de laatste indicator, de mate waarin partijen gevoel voor empathisch vermogen bezitten, is de volgende vijf-punt schaal gebruikt:

++ : Zeer grote mate van gevoel voor empathisch vermogen bezitten: de partij vertoont zeer veel begrip en/of luisterend vermogen* voor de andere partij(en) in de casus;

+ : Grote mate van gevoel voor empathisch vermogen bezitten: de partij vertoont veel begrip en/of luisterend vermogen voor de andere partij(en) in de casus;

+/- : Redelijke / gemiddelde mate van gevoel voor empathisch vermogen bezitten: de partij vertoont redelijk veel begrip en/of luisterend vermogen voor de andere partij(en) in de casus;

- : Geringe mate van gevoel voor empathisch vermogen bezitten: de partij vertoont weinig begrip en/of luisterend vermogen voor de andere partij(en) in de casus;

-- : Zeer geringe mate van gevoel voor empathisch vermogen bezitten: de partij vertoont zeer weinig begrip en/of luisterend vermogen voor de andere partij(en) in de casus.

*Of er begrip wordt getoond / wordt geluisterd is voor deze indicator in de interviews voornamelijk herkend als: respondenten die bijv. aangeven goed te snappen / zich kunnen voorstellen wat de positie is van de andere partij, proberen goed te luisteren naar de andere partij, een tijd geluisterd hebben, op diverse manieren meedenken en/of gelegenheden geven aan de andere partij om zichzelf te uiten.

Voor de totaaloordelen van iedere partij is voor de variabele boundary spanning kwaliteiten een andere werkwijze gehanteerd, omdat er twee typen indicatoren zijn gebruikt: twee indicatoren waarvoor de score een oordeel van een partij is over de andere partij (indicatoren 2 en 3) en twee indicatoren gericht op de kwaliteiten van de partijen zelf (indicatoren 1 en 4). Er is daarom allereerst voor iedere partij een gemiddelde genomen van de scores op de indicatoren één en vier (de mate waarin partijen weten wat belangrijk is voor andere partijen en de mate waarin partijen luisteren naar/begrip tonen voor andere partijen). Dit gemiddelde geeft de mate van boundary spanning kwaliteiten van de partijen aan. Vervolgens is voor iedere partij een gemiddelde berekend voor de indicatoren twee en drie (de mate waarin partijen het gevoel hebben dat andere partijen weten wat voor hen belangrijk is en de mate waarin partijen het gevoel hebben dat er geluisterd wordt/dat ze zich begrepen voelen door andere partijen in de casus), die de mate van boundary spanning kwaliteiten van de andere partij(en) aangeeft volgens de betrokken partij (bijvoorbeeld: de scores van een burgerinitiatief op de indicatoren twee en drie vertellen iets over de ervaren boundary spanning kwaliteiten van de externe partijen). Om de twee gemiddeldes te berekenen zijn cijfers (1 t/m 5) toegekend aan de plussen en minnen van de indicatoren, waarbij geldt dat: ++ overeenkomt met 5 en -- overeenkomt met 1. De twee totaalscores voor boundary spanning kwaliteiten hebben de volgende betekenis:

++ : Zeer grote mate van boundary spanning kwaliteiten: er zijn zeer veel boundary spanning kwaliteiten aanwezig / er worden zeer veel boundary spanning kwaliteiten ervaren*;

- + : Grote mate van boundary spanning kwaliteiten: er zijn veel boundary spanning kwaliteiten aanwezig / er worden veel boundary spanning kwaliteiten ervaren;
- +/- : Redelijke mate van boundary spanning kwaliteiten: er zijn redelijk veel boundary spanning kwaliteiten aanwezig / er worden redelijk veel boundary spanning kwaliteiten ervaren;
- : Geringe mate van boundary spanning kwaliteiten: er zijn weinig boundary spanning kwaliteiten aanwezig / er worden weinig boundary spanning kwaliteiten ervaren;
- : Zeer geringe mate van boundary spanning kwaliteiten: er zijn zeer weinig boundary spanning kwaliteiten aanwezig / er worden zeer weinig boundary spanning kwaliteiten ervaren.

*Voor de totaalscores op deze variabele geldt voor het gemiddelde van indicatoren 1 en 4 de eerste betekenis (er zijn [mate van] boundary spanning kwaliteiten aanwezig) en voor de indicatoren 2 en 3 geldt de tweede betekenis (er worden [mate van] boundary spanning kwaliteiten ervaren).

Tot slot zijn meerdere eindoordelen gevormd voor de mate van boundary spanning kwaliteiten in de gehele casus, omdat de twee externe partijen een oordeel geven over het burgerinitiatief en het burgerinitiatief een oordeel geeft over externe partijen, is het interessant om de scores op indicatoren twee en drie voor het burgerinitiatief als een aparte oordeel te beschouwen en een gemiddelde te nemen van de scores op de indicatoren twee en drie voor de externe partijen. Op deze wijze zijn boundary spanning kwaliteiten te vergelijken: wat vinden burgerinitiatieven van de kwaliteiten van externe spelers in de cases en wat vinden de externe spelers van de kwaliteiten van de burgerinitiatieven in de cases?

Er zijn in totaal drie eindoordelen waarmee de cases zijn te vergelijken: een gemiddelde van alle gemiddelde scores op indicatoren 1 en 4 van iedere partij, die de mate van boundary spanning kwaliteiten in de casus aangeeft, een gemiddelde van alle gemiddelde scores op de indicatoren 2 en 3 van de twee externe partijen, die de mate van ervaren boundary spanning kwaliteiten bij het burgerinitiatief aangeeft en de gemiddelde score op de indicatoren 2 en 3 voor het burgerinitiatief die bij de vorige stap werd berekend en de mate van ervaren boundary spanning kwaliteiten bij de externe partijen weergeeft. Voor de berekening van de scores is dezelfde methode (cijfers 1-5) gehanteerd en dezelfde definities voor de scores als bij de totaaloordelen per partij.

3.4.2.4 Politieke organisatiestructuur

Voor de politieke organisatiestructuur zijn drie indicatoren opgesteld, die zijn ingedeeld in een a versie en een b versie. De a versie meet de mate waarin een indicator wordt ervaren en de b versie meet de mate waarin de indicator als negatief of positief wordt ervaren door partijen in de casus. Voor deze variabele zijn er scores voor de initiatieven en de gemeenten geformuleerd. De maatschappelijke professionals zijn uiteindelijk niet meegenomen, omdat zij niet goed op de hoogte bleken te zijn van de POS van de gemeente.

Voor de eerste indicator, de mate van prestatietargets, zijn de volgende vijf-punt schalen gehanteerd:

Indicator 1a: aanwezigheid prestatietargets: de mate waarin prestatietargets worden ervaren:

- ++ : Zeer grote mate van aanwezigheid van prestatietargets: partijen ervaren zeer veel prestatietargets in de casus;
- + : Grote mate van aanwezigheid van prestatietargets: partijen ervaren veel prestatietargets in de casus;

- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van aanwezigheid van prestatietargets: partijen ervaren redelijk veel prestatietargets in de casus;
- : Geringe mate van aanwezigheid van prestatietargets: partijen ervaren weinig prestatietargets in de casus;
- : Zeer geringe mate van aanwezigheid van prestatietargets: partijen ervaren zeer weinig prestatietargets in de casus.

Indicator 1b: de mate waarin prestatietargets als negatief worden ervaren:

- ++ : Zeer geringe mate van negatief ervaren prestatietargets: partijen ervaren prestatietargets in de casus als zeer positief;
- + : Geringe mate van negatief ervaren prestatietargets: partijen ervaren prestatietargets in de casus als positief;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van negatief ervaren prestatietargets: partijen ervaren prestatietargets in de casus zowel positief als negatief;
- : Grote mate van negatief ervaren prestatietargets: partijen ervaren prestatietargets in de casus als negatief;
- : Zeer grote mate van negatief ervaren prestatietargets: partijen ervaren prestatietargets in de casus als zeer negatief.

Voor de tweede indicator, de mate van regelgeving/voorwaarden, gelden de volgende twee vijf-punt schalen:

Indicator 2a: aanwezigheid regelgeving/voorwaarden: de mate waarin regels en/of voorwaarden worden ervaren:

- ++ : Zeer grote mate van aanwezigheid van regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren zeer veel regelgeving en/of voorwaarden in de casus;
- + : Grote mate van aanwezigheid van regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren veel regelgeving en/of voorwaarden in de casus;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van aanwezigheid van regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren redelijk veel regelgeving en/of voorwaarden in de casus;
- : Geringe mate van aanwezigheid van regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren weinig regelgeving en/of voorwaarden in de casus;
- : Zeer geringe mate van aanwezigheid van regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren zeer weinig regelgeving en/of voorwaarden in de casus.

Indicator 2b: de mate waarin regels/voorwaarden als negatief worden ervaren:

- ++ : Zeer geringe mate van negatief ervaren regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren regelgeving en/of voorwaarden in de casus als zeer positief;
- + : Geringe mate van negatief ervaren regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren regelgeving en/of voorwaarden in de casus als positief;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van negatief ervaren regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren regelgeving en/of voorwaarden in de casus zowel positief als negatief;
- : Grote mate van negatief ervaren regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren regelgeving en/of voorwaarden in de casus als negatief;

-- : Zeer grote mate van negatief ervaren regelgeving/voorwaarden: partijen ervaren regelgeving en/of voorwaarden in de casus als zeer negatief.

Voor de laatste indicator, de mate van een insluitende strategie/rol van de gemeente, is de volgende vijf-punt schaal gebruikt:

Indicator 3: aanwezigheid van de insluitende strategie: de mate waarin actoren een insluitende strategie/rol bij de gemeente ervaren in het contact met burgerinitiatieven:

++ : Zeer grote mate van aanwezigheid van een insluitende strategie/rol: partijen in de casus ervaren zeer veel kenmerken van een insluitende strategie/rol;

+ : Grote mate van aanwezigheid van aanwezigheid van een insluitende strategie/rol: partijen in de casus ervaren veel kenmerken van een insluitende strategie/rol;

+/- : Redelijke / gemiddelde mate van aanwezigheid van een insluitende strategie/rol: partijen in de casus ervaren redelijk veel kenmerken van een insluitende strategie/rol;

- : Geringe mate van aanwezigheid van een insluitende strategie/rol: partijen in de casus ervaren weinig kenmerken van een insluitende strategie/rol;

-- : Zeer geringe mate van aanwezigheid van een insluitende strategie/rol: partijen in de casus ervaren zeer weinig kenmerken van een insluitende strategie/rol.

Doordat in dit onderzoek de mate van gunstige politieke organisatiestructuur centraal staat, is voor het totaaloordeel per partij op deze variabele een gemiddelde berekend voor alle b versies van de indicatoren samen met indicator 3 (uit het theoretisch kader komt naar voren dat de strategie van de gemeente in het contact met burgerinitiatieven insluitend dient te zijn; vandaar dat deze indicator een positieve waarde bevat). De a versies zijn met name bedoeld om de POS in elke casus in beeld te brengen en de b versies zijn bedoeld om de mate waarin de POS als gunstig wordt ervaren vast te stellen. Om het totaaloordeel voor iedere partij vast te stellen is ook hier de werkwijze met de cijfers (1 t/m 5) toegepast. De totaalscores voor gunstige politieke organisatiestructuur hebben de volgende betekenis:

++ : Zeer grote mate van gunstige politieke organisatiestructuur: de politieke organisatiestructuur wordt door partijen als zeer positief ervaren voor het contact tussen burgerinitiatief en gemeente;

+ : Grote mate van gunstige politieke organisatiestructuur: de politieke organisatiestructuur wordt door partijen als positief ervaren voor het contact tussen burgerinitiatief en gemeente;

+/- : Redelijke mate van gunstige politieke organisatiestructuur: de politieke organisatiestructuur wordt door partijen als redelijk positief ervaren voor het contact tussen burgerinitiatief en gemeente;

- : Geringe mate van gunstige politieke organisatiestructuur: de politieke organisatiestructuur wordt door partijen als negatief ervaren voor het contact tussen burgerinitiatief en gemeente;

-- : Zeer geringe mate van gunstige politieke organisatiestructuur: de politieke organisatiestructuur wordt door partijen als zeer negatief ervaren voor het contact tussen burgerinitiatief en gemeente.

Voor het eindoordeel per casus is een gemiddelde berekend van de totaalscores van de twee partijen. Hiervoor zijn dezelfde werkwijze en definities voor de scores gehanteerd als bij de totaaloordelen.

3.4.2.5 Duurzaamheid

Voor duurzaamheid zijn voor drie indicatoren een aantal uitingsvormen opgesteld waarover vragen zijn gesteld aan de verschillende respondenten van de cases. Op grond van de data die voor elke case

is verzameld, is een score vastgesteld voor iedere indicator om daarmee uiteindelijk de mate van duurzaamheid van de initiatieven vast te stellen.

Robuustheid

Voor de eerste indicator, de mate van robuustheid, is allereerst vastgesteld in welke mate er financiële stabiliteit bestaat. Hierbij is gekeken naar twee uitingsvormen: de mate waarin er diverse inkomstenbronnen bestaan en de mate waarin er een goed ontwikkeld verdienmodel aanwezig is.

Voor de eerste uitingsvorm geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer grote mate van variëteit in inkomstenbronnen: het burgerinitiatief heeft zeer diverse typen inkomstenbronnen: (bijna) alle onderscheiden typen inkomstenbronnen zijn aanwezig;
- + : Grote mate van variëteit in inkomstenbronnen: het burgerinitiatief heeft diverse typen inkomstenbronnen: veel van de onderscheiden typen inkomstenbronnen zijn aanwezig;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van variëteit in inkomstenbronnen: het burgerinitiatief heeft redelijk diverse typen inkomstenbronnen: een aantal onderscheiden inkomstenbronnen zijn aanwezig en een aantal niet;
- : Geringe mate van variëteit in inkomstenbronnen: het burgerinitiatief heeft weinig diverse inkomstenbronnen: weinig van de onderscheiden typen inkomstenbronnen zijn aanwezig;
- : Zeer geringe mate van variëteit in inkomstenbronnen: het burgerinitiatief heeft zeer weinig diverse inkomstenbronnen: (bijna) alle onderscheiden typen inkomstenbronnen zijn niet aanwezig.

Voor de tweede uitingsvorm geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer grote mate van een goed ontwikkeld* verdienmodel: de inkomstenbronnen van het burgerinitiatief zijn zeer goed ontwikkeld;
- + : Grote mate van een goed ontwikkeld verdienmodel: de inkomstenbronnen van het burgerinitiatief zijn goed ontwikkeld;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van een goed ontwikkeld verdienmodel: de inkomstenbronnen van het burgerinitiatief zijn redelijk goed ontwikkeld;
- : Geringe mate van een goed ontwikkeld verdienmodel: de inkomstenbronnen van het burgerinitiatief zijn slecht ontwikkeld;
- : Zeer geringe mate van een goed ontwikkeld verdienmodel: de inkomstenbronnen van het burgerinitiatief zijn zeer slecht ontwikkeld.

* Of het verdienmodel ontwikkeld is, is voor deze indicator in de interviews voornamelijk herkend als: goedlopende zelf gegenereerde inkomstenbronnen aanwezig en het bestaan van overige inkomstenbronnen die structureel van aard zijn.

De tweede indicator van robuustheid is het bestaan van een bestendige groep gebruikers/afnemers. Hiervoor is gelet op de mate waarin partijen in de casus een voldoende aantal vaste gebruikers ervaren bij het burgerinitiatief. Hiervoor geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer grote mate van een bestendige groep gebruikers/afnemers aanwezig: de aanwezige groep gebruikers/afnemers bij het burgerinitiatief wordt als zeer voldoende ervaren;
- + : Grote mate van een bestendige groep gebruikers/afnemers aanwezig: de aanwezige groep gebruikers/afnemers bij het burgerinitiatief wordt als voldoende ervaren;

+/- : Redelijke / gemiddelde mate van een bestendige groep gebruikers/afnemers aanwezig: de aanwezige groep gebruikers/afnemers bij het burgerinitiatief wordt als redelijk voldoende ervaren;
 - : Geringe mate van een bestendige groep gebruikers/afnemers aanwezig: de aanwezige groep gebruikers/afnemers bij het burgerinitiatief wordt als onvoldoende ervaren;
 -- : Zeer geringe mate van een bestendige groep gebruikers/afnemers aanwezig: de aanwezige groep gebruikers/afnemers bij het burgerinitiatief wordt als zeer onvoldoende ervaren.

De derde indicator van robuustheid is: het niet omvallen bij personele wisselingen. De gebruikte uitingvormen hiervoor zijn: de mate waarin er voldoende vrijwilligers bestaan en de mate waarin er voldoende vrijwilligers aanwezig zijn, die bereid zouden zijn om het werk van een trekker over te nemen. De twee vijf-punt schalen zijn:

++ : Zeer grote mate van voldoende vrijwilligers aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers bij het burgerinitiatief wordt als zeer voldoende ervaren;
 + : Grote mate van voldoende vrijwilligers aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers bij het burgerinitiatief wordt als voldoende ervaren;
 +/- : Redelijke / gemiddelde mate van voldoende vrijwilligers aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers bij het burgerinitiatief wordt als redelijk voldoende ervaren;
 - : Geringe mate van voldoende vrijwilligers aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers bij het burgerinitiatief wordt als onvoldoende ervaren;
 -- : Zeer geringe mate van voldoende vrijwilligers aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers bij het burgerinitiatief wordt als zeer onvoldoende ervaren.

++ : Zeer grote mate van voldoende vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen bij het burgerinitiatief wordt als zeer voldoende ervaren;
 + : Grote mate van voldoende vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen bij het burgerinitiatief wordt als voldoende ervaren;
 +/- : Redelijke / gemiddelde mate van voldoende vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen bij het burgerinitiatief wordt als redelijk voldoende ervaren;
 - : Geringe mate van voldoende vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen bij het burgerinitiatief wordt als onvoldoende ervaren;
 -- : Zeer geringe mate van voldoende vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen aanwezig: het aanwezige aantal vrijwilligers die het werk zouden kunnen overnemen bij het burgerinitiatief wordt als zeer onvoldoende ervaren.

De laatste indicator van robuustheid is het meebewegen met veranderingen in de vraag en de gehanteerde uitingvorm is: de mate waarin het burgerinitiatief ontwikkelingen heeft meegemaakt in het activiteitsaanbod. De vijf-punt schaal ziet er als volgt uit:

++ : Zeer grote mate van meebewegen met veranderingen in de vraag: het burgerinitiatief heeft zeer veel ontwikkelingen in het activiteitsaanbod meegemaakt;

- + : Grote mate van meebewegen met veranderingen in de vraag: het burgerinitiatief heeft veel ontwikkelingen in het activiteitsaanbod meegemaakt;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van meebewegen met veranderingen in de vraag: het burgerinitiatief heeft redelijk veel ontwikkelingen in het activiteitsaanbod meegemaakt;
- : Geringe mate van meebewegen met veranderingen in de vraag: het burgerinitiatief heeft weinig ontwikkelingen in het activiteitsaanbod meegemaakt;
- : Zeer geringe mate van meebewegen met veranderingen in de vraag: het burgerinitiatief heeft zeer weinig ontwikkelingen in het activiteitsaanbod meegemaakt.

Ervaren mate van effectiviteit

De tweede indicator van duurzaamheid is de mate waarin partijen in de casus het burgerinitiatief als effectief ervaren en is bepaald nadat er in beeld is gebracht wat de verschillende partijen effectief vinden en waarom. De vijf-punt schaal voor de mate van ervaren effectiviteit is:

- ++ : Zeer grote mate van ervaren effectiviteit: het burgerinitiatief wordt door partijen in de casus als zeer effectief ervaren;
- + : Grote mate van ervaren effectiviteit: het burgerinitiatief wordt door partijen in de casus als effectief ervaren;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van ervaren effectiviteit: het burgerinitiatief wordt door partijen in de casus als redelijk effectief ervaren;
- : Geringe mate van ervaren effectiviteit: het burgerinitiatief wordt door partijen in de casus als ineffectief ervaren;
- : Zeer geringe mate van ervaren effectiviteit: het burgerinitiatief wordt door partijen in de casus als zeer ineffectief ervaren.

Kwaliteit actorrelaties

De laatste indicator van duurzaamheid is de ervaren kwaliteit van actorrelaties en bevat twee uitingvormen. De eerste is de mate waarin er belemmeringen, zoals conflicten, ontevredenheid en deadlocks in relaties worden ervaren en de tweede uitingvorm is de mate waarin partijen in de casus de activiteiten en houdingen van andere partijen als positief ervaren. Hiervoor zijn de volgende twee vijf-punt schalen gebruikt:

- ++ : Zeer geringe mate van ervaren belemmeringen: partijen in de casus ervaren zeer weinig belemmeringen in hun relaties;
- + : Geringe mate van ervaren belemmeringen: partijen in de casus ervaren weinig belemmeringen in hun relaties;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van ervaren belemmeringen: partijen in de casus ervaren redelijk veel belemmeringen in hun relaties;
- : Grote mate van ervaren belemmeringen: partijen in de casus ervaren veel belemmeringen in hun relaties;
- : Zeer grote mate van ervaren belemmeringen: partijen in de casus ervaren zeer veel belemmeringen in hun relaties.

- ++ : Zeer grote mate van positief* ervaren relaties: partijen ervaren activiteiten en houdingen van de andere partij(en) in de casus als zeer positief;

- + : Grote mate van positief ervaren relaties: partijen ervaren activiteiten en houdingen van de andere partij(en) in de casus als positief;
- +/- : Redelijke / gemiddelde mate van positief ervaren relaties: partijen ervaren activiteiten en houdingen van de andere partij(en) in de casus als redelijk positief;
- : Geringe mate van ervaren positieve ervaringen: partijen ervaren activiteiten en houdingen van de andere partij(en) in de casus als negatief;
- : Zeer geringe mate van positief ervaren relaties: partijen ervaren activiteiten en houdingen van de andere partij(en) in de casus als zeer negatief.

*Om positief en negatief te onderscheiden is voor deze indicator in de interviews voornamelijk gelet op: woordgebruik van respondenten, zoals: goede contacten, prettige samenwerking e.d. voor positieve ervaringen en teleurstellend, geen goede contacten e.d. voor negatieve ervaringen.

Er is vervolgens per casus een totaaloordeel voor de drie indicatoren (robuustheid, effectiviteit, actorrelaties) vastgesteld door een gemiddelde te nemen van de scores op de uitingvormen van iedere actor. Om dit gemiddelde te berekenen zijn ook hier cijfers (1 t/m 5) toegekend aan de plussen en minnen van de uitingvormen, waarbij geldt dat: ++ overeenkomt met 5 en -- overeenkomt met 1. De totaalscores voor robuustheid, voor effectiviteit en voor kwalitatieve actorrelaties hebben de volgende betekenis:

- ++ : Zeer hoge mate van robuustheid / effectiviteit / kwalitatieve actorrelaties: het burgerinitiatief is zeer robuust / zeer effectief / bevat zeer kwalitatieve actorrelaties;
- + : hoge mate van robuustheid / effectiviteit / kwalitatieve actorrelaties: het burgerinitiatief is robuust / effectief / bevat kwalitatieve actorrelaties;
- +/-: Redelijke mate van robuustheid / effectiviteit / kwalitatieve actorrelaties: het burgerinitiatief is redelijk robuust / redelijk effectief / bevat redelijk kwalitatieve actorrelaties;
- : Lage mate van robuustheid / effectiviteit / kwalitatieve actorrelaties: het burgerinitiatief is weinig robuust / weinig effectief / bevat weinig kwalitatieve actorrelaties;
- : Zeer lage mate van robuustheid / effectiviteit / kwalitatieve actorrelaties: het burgerinitiatief is zeer weinig robuust / zeer weinig effectief / bevat zeer weinig kwalitatieve actorrelaties.

Hierna is een gemiddelde genomen van de totaaloordelen van de drie indicatoren voor iedere casus om het eindoordeel voor duurzaamheid vast te stellen. Hiervoor is dezelfde werkwijze gehanteerd en geldt de volgende vijf-punt schaal:

- ++ : Zeer hoge mate van duurzaamheid: het burgerinitiatief is zeer goed in staat om langdurig in behoeften te voorzien;
- + : hoge mate van duurzaamheid: het burgerinitiatief is goed in staat om langdurig in behoeften te voorzien;
- +/- : Redelijke mate van duurzaamheid: het burgerinitiatief is redelijk goed in staat om langdurig in behoeften te voorzien;
- : Lage mate van duurzaamheid: het burgerinitiatief is slecht in staat om langdurig in behoeften te voorzien;
- : Zeer lage mate van duurzaamheid: het burgerinitiatief is zeer slecht in staat om langdurig in behoeften te voorzien.

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid

Naast de besproken invloeden van de caseselectie op de validiteit en betrouwbaarheid hebben ook de verschillende keuzes voor de netwerkanalyse hier invloed op. Het ontwerp van de netwerkvragen, roostermethode of vrije herinnering, de structuur van de vragenlijst en de manier van dataverzameling zijn belangrijke keuzes voor de validiteit en betrouwbaarheid (Borgatti e.a., 2013:45-55). Er is uiteindelijk gebruik gemaakt van een combinatie van een open en gesloten ontwerp, omdat in de praktijk is gebleken welke problemen een geheel open ontwerp met zich meebrengt: het vraagt veel inspanning en tijd van de respondent (wat op den duur kan leiden tot minder bereidheid van respondenten om meer complete antwoorden te geven), het is onderhevig aan fouten / problemen met het herinneren van actoren (daarom is ook bijvoorbeeld input gebruikt uit een ander interview in het geval van de speeltuinvereniging, waar een open structuur voor de netwerkvragen is gebruikt) en de actoren in het netwerk hebben geen even grote kans om gekozen te worden door deze herinneringsfouten (Ibid.). Het combineren van methoden biedt een oplossing voor deze nadelen, wat de interne validiteit en betrouwbaarheid van de data vergroot. Samen met het gebruik van een steeds meer gestructureerde manier van vragen voor de netwerkitems en door het interview te starten met de netwerkvragen, is de last voor de respondent verminderd en de vraagstelling verduidelijkt. De keus om de netwerkvragen mondeling te behandelen tijdens een interview vergroot de mogelijkheid om vragen te verduidelijken, informatie te onttrekken en herinneringsproblemen te verminderen door doorvraag vragen te stellen (zoals: dan zijn de volgende personen onderdeel van de kerngroep, is er nog iemand die we vergeten zijn?). Hiermee is ook de validiteit van de gegevens vergroot. Het ontstaan van missing values is voorkomen door gedurende het interview op meerdere momenten alle relaties met de actoren na te gaan op frequenties en dankzij de respondentencheck na afloop van de drie interviews. Het is wel van belang om aan te geven dat ondanks de inspanningen om het aantal fouten in de netwerkdata te minimaliseren, de kans aanwezig blijft dat bepaalde actoren, relaties of frequenties onjuist of afwezig zijn (Borgatti e.a., 2013).

Hiernaast is er niet met veel respondenten per partij per casus gesproken (1 of 2 personen per partij) en is in het geval van casus Zeeheldentuin geen vertegenwoordiger van een betrokken maatschappelijke partij gesproken. Dit respondentenaantal is niet bevorderlijk voor de generaliseerbaarheid van de bevindingen. Er is echter wel gebruik gemaakt van verschillend bestaand materiaal, zoals achtergrondinformatie over de cases uit andere onderzoeken, waarmee de externe validiteit wordt verhoogd.

Wat betreft de interne validiteit; er is geprobeerd om deze te verhogen door in de operationalisatie (meerdere) variabelen te gebruiken die zijn afgestemd op eerdere onderzoeken (Neuman, 2004:113-118). Tot slot zorgt het *mixed method* onderzoeksontwerp (triangulatie van operationalisaties, methoden en technieken) voor een bevordering van de validiteit en betrouwbaarheid van de bevindingen (Neuman, 2004:113-118; Van Thiel, 2010:57-61, 167-168).

4. Feitelijke bevindingen

In dit hoofdstuk zijn achtereenvolgens beschrijvingen van de cases, netwerkstructuren en andere theoretische constructen uit de operationalisering te vinden. De cases hebben elk een verkorte naam waar in dit onderzoek naar kan worden verwezen: casus Zeeheldentuin als casus Z, casus Rotterdamse Munt als casus R en casus speeltuinvereniging als casus S.

4.1 Casusbeschrijvingen

4.1.1 Casus Zeeheldentuin

In 2006 brandde een basisschool af die aan de Tasmanstraat Den Haag stond. Woningbouwcorporatie Haagwonen heeft de grond daarna aangekocht en besloot er na verloop van tijd sociale huurwoningen te bouwen. Een groep bewoners aan de Tasmanstraat zag dit niet zitten en maakte zich sinds 2011 ongeveer anderhalf jaar sterk voor behoud van groen in de dichtbebouwde buurt. Ze wilden een tuin realiseren en kregen hiervoor steun van de gemeenteraad. De woningbouwcorporatie stelde de plannen uiteindelijk bij door ruimte te maken voor een tuin van de bewoners, maar de grond moesten zij wel zelf voor een aankoopbedrag van 350.000 euro aanschaffen. Stichting de Versterking heeft de grond gekocht als gift voor de bewoners. Door onenigheid over de juridische overeenkomst tussen de woningbouwcorporatie en de stichting is de gift uiteindelijk in januari 2015 omgezet in een lening, die de tuin in termijnen van een jaar moet aflossen. De Zeeheldentuin is een gebied van 1500 m² en werd officieel op 21 maart 2015 geopend. De tuin biedt een natuurspeeltuin, een boomgaard en siertuin met zitplekken en picknickbanken en verhuurt moestuinen aan bewoners. De tuin hoopt bij te dragen aan meer groen in de wijk, ontmoeting tussen bewoners en ontspanning voor jong en oud. Van de gemeente Den Haag en verschillende fondsen en sponsors, waaronder Fonds 1818 en de Rabobank, ontvangt de Zeeheldentuin (eenmalige) financiële ondersteuning en werkt momenteel aan de verdere ontwikkeling van eigen inkomsten, zoals het verkopen van Zeeheldentuin producten, waaronder T-shirts en tassen (Interviewbundeling III; Omroep West, 2012; Zeeheldentuin, 2012, 2013, 2015a).

4.1.2 Casus Rotterdamse Munt

Sinds 2012 is de initiatiefneemster bezig geweest om haar idee voor een groene stedelijke ruimte waarin mensen kunnen werken aan persoonlijke groei en zelfredzaamheid te ontwikkelen. Samen met een mede-initiatiefnemer heeft zij vanuit haar ervaring als landschapsarchitect en hun eigen ontwerp bureau het plan ontwikkeld. In gesprek met bewoners uit Rotterdam-Zuid, gemeente, maatschappelijke en private partijen is het plan verder uitgewerkt. Deelgemeente Feijenoord en gemeente Rotterdam hebben in de eerste fase bijgedragen voor de benodigde grond en vergunningen. Ook zijn er diverse relaties, zoals begeleidings- en samenwerkingsrelaties, met maatschappelijke partijen als Mara Projecten en Dock en is er financiële ondersteuning van fondsen, sponsors en (steeds in mindere mate) gemeente. Rotterdamse Munt is ongeveer anderhalf jaar geleden geopend in Rotterdam-Zuid als kruiden- en muntkwekerij en beslaat een gebied van ongeveer 3500 m². Het is een niet-gecertificeerd leerwerkbedrijf, waar bewoners (vrijwilligers) met een lange afstand tot de arbeidsmarkt een MBO certificaat kunnen behalen. Ook wordt een dagbesteding geboden aan (herintredende) vrouwen uit de buurt. Rotterdamse Munt is daarnaast verzorger van natuureducatielessen, workshops, lezingen en feesten, is verkoper van kruiden en munt aan lokale horecabedrijven en particulieren en runt een eigen terras. Het uiteindelijke doel is om uit te groeien tot een zelfstandige sociale onderneming (Interviewbundeling II; Rotterdamse Munt, 2015a, 2015b; Stichting Doen, 2015).

4.1.3 Casus Speeltuinvereniging Kruiskamp

De speeltuinvereniging Kruiskampkwartier bestaat sinds 10 oktober 1930 en is altijd al door bewoners gerund. In 2003 stapten de laatste twee bestuursleden vanwege ouderdom op. Er was destijds geen nieuw bestuur om het stokje over te nemen. Er ontstonden ook plannen om flatgebouwen op de locatie van de speeltuin te bouwen en de vereniging dreigde te moeten sluiten. Uiteindelijk is er een nieuw bestuur ontstaan, omdat buurtbewoners dit niet wilden laten gebeuren. Ook het beleid van de speeltuin zou de afgelopen jaren veranderd zijn; de nadruk is meer komen te liggen op het betrekken van alle kinderen, ongeacht culturele achtergrond. De Speeltuinvereniging genereert eigen inkomsten door ledenbijdragen, door zalen te verhuren voor feesten (ook voor mensen die niet in Kruiskamp wonen) en door verkoop van eten en drinken bij het clubgebouw. Daarnaast ontvangt de vereniging een structurele subsidie van de gemeente Amersfoort voor het organiseren van activiteiten voor kinderen en de werkzaamheden voor beheer en onderhoud van de toestellen. Ook wordt gebruik gemaakt van het buurtbudget voor de activiteiten, zijn er (eenmalige) subsidies van fondsen en sponsors, zoals het Oranje Fonds, en ontving het een eenmalig bedrag van de Rijksoverheid in het kader van de Vogelaarwijken. De speeltuinvereniging biedt naast een speeltuin voor kinderen ook activiteiten, zoals knutseldagen tijdens het Sinterklaasfeest, een moestuin met educatielessen en ontmoetingsmogelijkheden voor ouders en andere bewoners (Interviewbundeling I, IV; Speeltuinvereniging, 2015).

4.2 Interne en externe relaties: samenwerking, financieel en begeleiding

De netwerkdata voor dit onderzoek bevatten frequenties van de interacties tussen actoren binnen het burgerinitiatief en tussen interne actoren met externe partijen. De interacties verwijzen naar een multi-relatieve dataset: er is niet één type relatie tussen de knooppunten waar de focus op ligt. De interacties verwijzen naar het stromen van resources tussen knooppunten. Voor de cases geldt dat de interne interacties voornamelijk samenwerkingsrelaties betreffen: in gezamenlijk verband doelstellingen en activiteiten bedenken en samen activiteiten uitvoeren. Voor casus R betekent dit bijvoorbeeld gezamenlijk in de tuin werken, voor casus S toezicht houden en voor casus Z een evenement organiseren. Daarnaast vindt er intern overleg plaats om bijvoorbeeld de voortgang van het initiatief te bespreken, vrijwilligers en bestuursleden te werven en om nieuwe projecten te bedenken.

Een veel voorkomende relatie met externe partijen is financieel van aard. In het geval van casus R gaat het om een subsidieverlener en subsidieontvanger relatie en grondverhuurder en grondverlener relatie met gemeentelijke diensten en fondsen. Voor casus S gaat het om een structurele subsidierelatie met de gemeente, niet-structurele subsidierelaties met fondsen, sponsors en het buurtbudgetteam, giften van derden en een jaarlijks bedrag voor het gebruik van de locatie door de maatschappelijke actor ABC-School Kruiskamp-Koppel. Casus Z heeft de grond in mandelige eigendom en betaalt elk jaar de lening hiervoor af, heeft (eenmalige/incidentele) subsidierelaties met de gemeente, fondsen en sponsors en verhuurt advies aan o.a. de gemeente over de omgang met burgerinitiatieven via een commercieel bureau (later volgt meer over dit commerciële onderdeel van het initiatief). Naast financiële relaties zijn ook diverse overlegrelaties te vinden, zoals: subsidieverantwoording, voorgangbespreking en besprekingen over belangen en organisatiekaders, en met (een aantal) maatschappelijke en gemeentelijke actoren vindt samenwerking in de vorm van gezamenlijk activiteiten uitvoeren en workshops geven, plaats. Bij casus Z is er ook collegiaal overleg met groene collega buurtinitiatieven en is er een lobby-relatie te vinden met gemeenteraadsleden. In

het geval van casus R is er ook sprake van een begeleidingsrelatie: begeleiding en advies van de maatschappelijke actor Mara Projecten over de ins en outs van het opzetten van een organisatie naast een gedeeltelijke uitvoering van de fondswerving (Interviewbundeling I-XII).

4.3 Netwerkstructuren en netwerkeigenschappen

Met Netdraw is voor elk initiatief een aantal netwerkdiagrammen of grafen geconstrueerd. Een graaf is een netwerk analytisch begrip voor een set van knooppunten en een set van verbindingen die de knooppunten verbinden (Borgatti, Everett & Freeman, 2002). De verschillende grafen worden hieronder per casus toegelicht. In 4.3.5 worden de kwantitatieve netwerkmaten voor de cases beschreven en vergeleken. Allereerst volgt een kennismaking met de actoren en verbindingen van de verschillende netwerken.

4.3.1 Netwerkgegevens cases

In tabel 7 is een overzicht te vinden van de netwerkgegevens van de drie burgerinitiatieven. De cases verschillen in grootte van het volledige en externe netwerk, zoals werd aangenomen in de methodologie. Wat het interne netwerk betreft hebben de twee minder grote netwerken een groter aantal interne actoren dan de casus met het grootste netwerk. Voor de cases Z en S is het interne netwerk gelijk aan de kerngroepsleden; degenen die de meeste tijd in het initiatief stoppen en elkaar goed kennen. Voor casus R vormt het bestuur ook een onderdeel van het interne netwerk, maar geen onderdeel van de kerngroep; het is te beschouwen als een bestuur op afstand. Voor de overige twee cases zijn de bestuursleden tevens kerngroepsleden en zijn er bij casus S nog drie commissieleden (er bestaan drie commissies binnen de speeltuinvereniging: de groen- en klusgroep, kinderactiviteiten en moestuin) die onderdeel uitmaken van de kerngroep en bij casus Z is ook een landschapsarchitect (tevens bewoner) onderdeel van de kerngroep. Qua aantal verbindingen valt te lezen dat naarmate de totale netwerk grootte toeneemt, het aantal verbindingen afneemt. Dit is een interessante bevinding en wordt bij de bespreking van de netwerkmaten verder toegelicht.

Tabel 7: Netwerkgegevens burgerinitiatieven

	Zeeheldentuin (Casus Z)	Rotterdamse Munt (Casus R)	Speeltuinvereniging (Casus S)
N Totaal knooppunten	32	22	14
N Intern netwerk	7	10	9
Waarvan			
N Kerngroepsleden	7	7	9
N Bestuursleden	6	3	6
N overig	1	0	3
N Extern netwerk	25	12	5
Waarvan			
N Ambtenaren	5	3	1
N Raadsleden	6	0	0
N Wethouders	3	1	0
N Woningbouwcorporaties	1	1	0
N Maatschappelijk	1	3	1
N Overig (waaronder: vrijwilligers, bezoekers, fondsen/sponsors)	9	4	3
N Totaal verbindingen	98	117	124

Wat het externe netwerk betreft zijn er in alle cases verbindingen met de gemeente. Bij deze drie cases zijn er duidelijke verschillen waar te nemen wat betreft de mate waarin de verbinding met gemeentelijke actoren wordt opgezocht. Voor de casus met het grootste netwerk is de mate van linking social capital het grootst: er wordt geïnteracteerd met diverse raadsleden, wethouders en ambtenaren. Dat aantal wordt minder naarmate het netwerk ook minder groot wordt: casus R heeft verbindingen met ambtenaren en een wethouder en de casus met het kleinste netwerk onderhoudt een relatie met één ambtenaar. Over het algemeen zijn de ambtenaren degenen die een belangrijke rol spelen in het contact met de burgerinitiatieven.

Een tweede externe actor die bij alle cases opduikt is de maatschappelijke actor. Hiermee wordt verwezen naar professionals uit het maatschappelijk middenveld op het gebied van welzijn, emancipatie, kinderen en maatschappelijke activering.

Initiatieven Z en R onderhouden hiernaast ook een relatie met de lokale woningbouwcorporatie. De speeltuinvereniging hiertegenover had een tijd geleden incidenteel contact met woningbouwcorporaties en momenteel zijn er geen interacties. Voor cases Z en R gaat het vooral om een financiële relatie.

Onder het kopje overig zijn vrijwilligers en bezoekers de belangrijkste actoren. In de netwerkanalyses zijn deze externe actoren allebei vertegenwoordigd met één knooppunt, omdat anders het netwerk te complex wordt als voor iedere vrijwilliger en bezoeker een aparte knooppunt wordt gemaakt. Daarom zijn deze actoren onder overig geplaatst, maar deze plek moet niet worden verward met de rol die deze actoren spelen bij de initiatieven. Vrijwilligers zijn voor alle initiatieven van belang; ze draaien op vrijwillige inzet. Casus Z heeft ongeveer 30 vrijwilligers, die voornamelijk meedoen wanneer ze daarvoor de gelegenheid hebben, casus R 20 vrijwilligers, waarvan 12 iets losser verbonden zijn aan het initiatief en casus S 25 (Interviewbundeling I, II, III). Voor alle cases geldt dat bezoekers vooral bewoners zijn, maar dat ook mensen buiten de directe omgeving langskomen. Bezoekers kunnen tevens leden of klanten zijn voor de cases: ze betalen contributies en/of huren zalen (casus S), huren een moestuin (casus Z) of kopen kruiden en/of bestellen iets bij het terras (casus R). Een schatting voor het aantal bezoekers is niet gemakkelijk voor de respondenten, omdat dat kan afhangen van weersomstandigheden en of er activiteiten plaats vinden, maar ze komen toch op een cijfer: zo een 50 per dag voor cases R en Z en 100 voor case S.

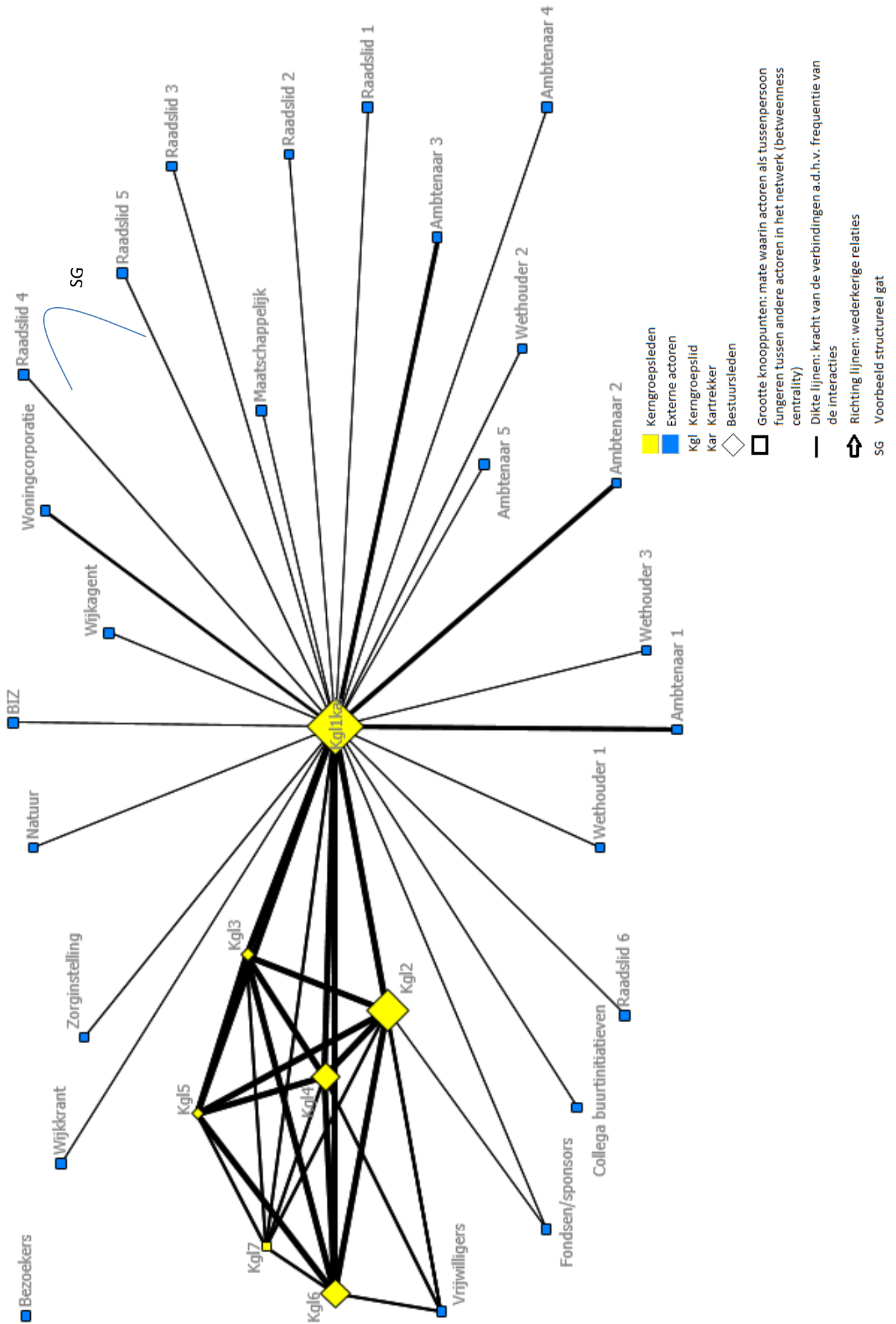
De derde overeenkomstige externe actor zijn fondsen en sponsors. De frequentie van het contact met deze actor is veelal gering: eens per jaar of minder in de cases R en S tot aan om de paar maanden binnen case Z. De relatie wordt gekenmerkt door een subsidie-aanvraag en verantwoording.

Voor de cases Z en R zijn er nog een aantal externe partijen, deze worden bij de bespreking van de netwerkstructuren behandeld.

4.3.2 Zeeheldentuin: sternetwerk extern en clique-achtig intern

In figuur 5 is een graaf te vinden, die de structuur van het volledige netwerk van de Zeeheldentuin weergeeft. Er zijn diverse externe actoren te vinden, waarvan Natuur, BIZ, zorginstelling, wijkkrant, wijkagent en collega buurtinitiatieven verschillen van de besproken overeenkomstige externe actoren tussen de cases. Samenwerking vindt plaats met natuur, BIZ en collega buurtinitiatieven. Met natuur wordt verwezen naar het Instituut voor Natuureducatie en Milieu en de BIZ staat voor Bedrijven Investerings Zone, een sociale ondernemingsvereniging.

Figuur 5: Netwerkstructuur Zeeheldentuin

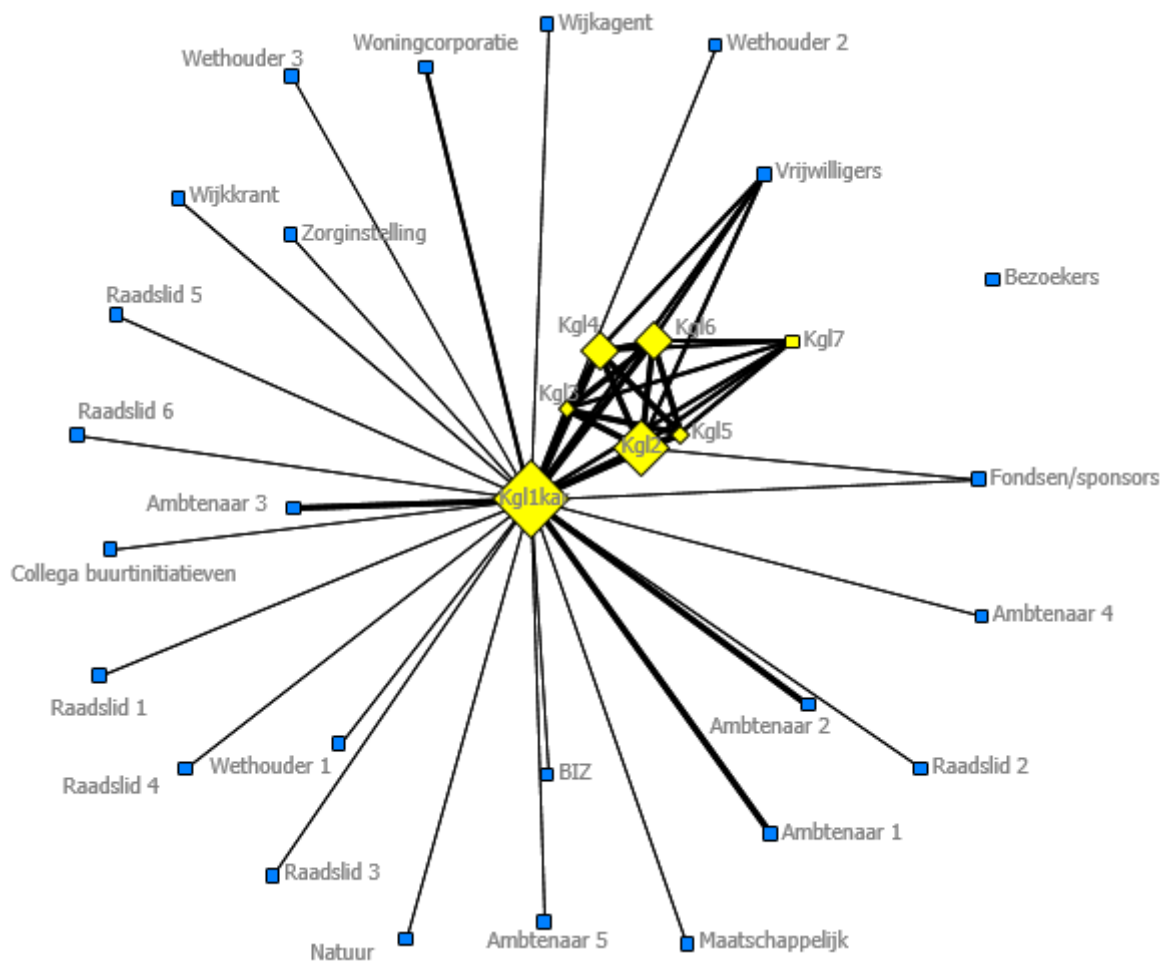
Regelmatig schrijven van stukken in de wijkkrant, bespreken van veiligheidsthema's en het kopen en sponsoren van voedsel zijn de voornaamste interacties met de overige partijen.

In het netwerkdiagram vallen drie onderdelen als eerst op: een centrale actor, allerlei actoren verbonden aan deze actor en een clique-achtige groep. De centrale actor is de voorzitter, tevens respondent van de casus, en beschouwt zichzelf als een kartrekker binnen het initiatief. Deze actor is degene die de externe relaties onderhoudt en intern verantwoordelijkheden verdeelt. Bijna alle externe actoren maken onderdeel van het netwerk van het burgerinitiatief, doordat ze via deze actor worden geschakeld aan het interne netwerk. Er zijn met andere woorden brugverbindingen tussen kgl1kar en de externe actoren te vinden. Door de afwezigheid van verbindingen tussen de externe actoren zijn er ook structurele gaten aanwezig; de potentie om non-overtollige resources binnen te halen lijkt groot te zijn in dit netwerk. Het externe netwerk vertoont verwantschap met een sternetwerkstructuur. Het interne netwerk vertoont veel minder hiërarchie. De kerngroepsleden zijn allen onderling verbonden en dit geeft het interne netwerk een clique structuur, ook wel fully connected genoemd.

Er is één afgezonderde knooppunt te vinden in het diagram: de bezoekers. Dit betekent niet dat kerngroepsleden en vrijwilligers geen contacten hebben met de bewoners, die zijn er wel. De bezoekers zijn voornamelijk de moestuinverhuurders en de relatie met hen is er meer één van toeval, wanneer de leden in de tuin te vinden zijn, bijvoorbeeld voor hun eigen moestuin. Er is in de tuin namelijk geen fysieke plek aanwezig, zoals een clubhuis, waar de kerngroepsleden op specifieke momenten te vinden zijn en op die momenten met bezoekers kunnen interacteren. Met de vrijwilligers zijn wel regelmatig onderhouden verbindingen te vinden. Niet alle kerngroepsleden hebben een verbinding met de vrijwilligers.

In het diagram is verder aan de dikte van de pijlen af te lezen dat de interne verbindingen sterker (frequenter) zijn dan de externe verbindingen. Doordat de dikte niet heel duidelijk is, is in figuur zes hetzelfde diagram te vinden alleen is er metric MDS toegepast. Met multidimensionale schaling wordt de layout van het diagram aangepast door de knooppunten op zo een manier te plaatsen dat de punten die dichter bij elkaar staan overeenkomen met de punten die sterk verbonden zijn met elkaar, en de punten die verderop staan, degenen zijn die zwak verbonden zijn. De dikte van de verbindingen geeft ook hier de sterkte van de verbindingen aan (Borgatti e.a., 2013). Er valt te lezen dat de verbinding tussen kerngroepslid 7 en de overige kerngroepsleden minder sterk is als de verbindingen tussen de overige kerngroepsleden onderling en dat er met drie ambtenaren, de woningbouwcorporatie en de vrijwilligers de sterkste brugverbindingen bestaan. De verbindingen met ambtenaren zijn momenteel sterk, omdat er frequent contact is met hen over het vinden van een oplossing voor het probleem van de lening.

Figuur 6: Netwerkstructuur Zeeheldentuin met metric MDS

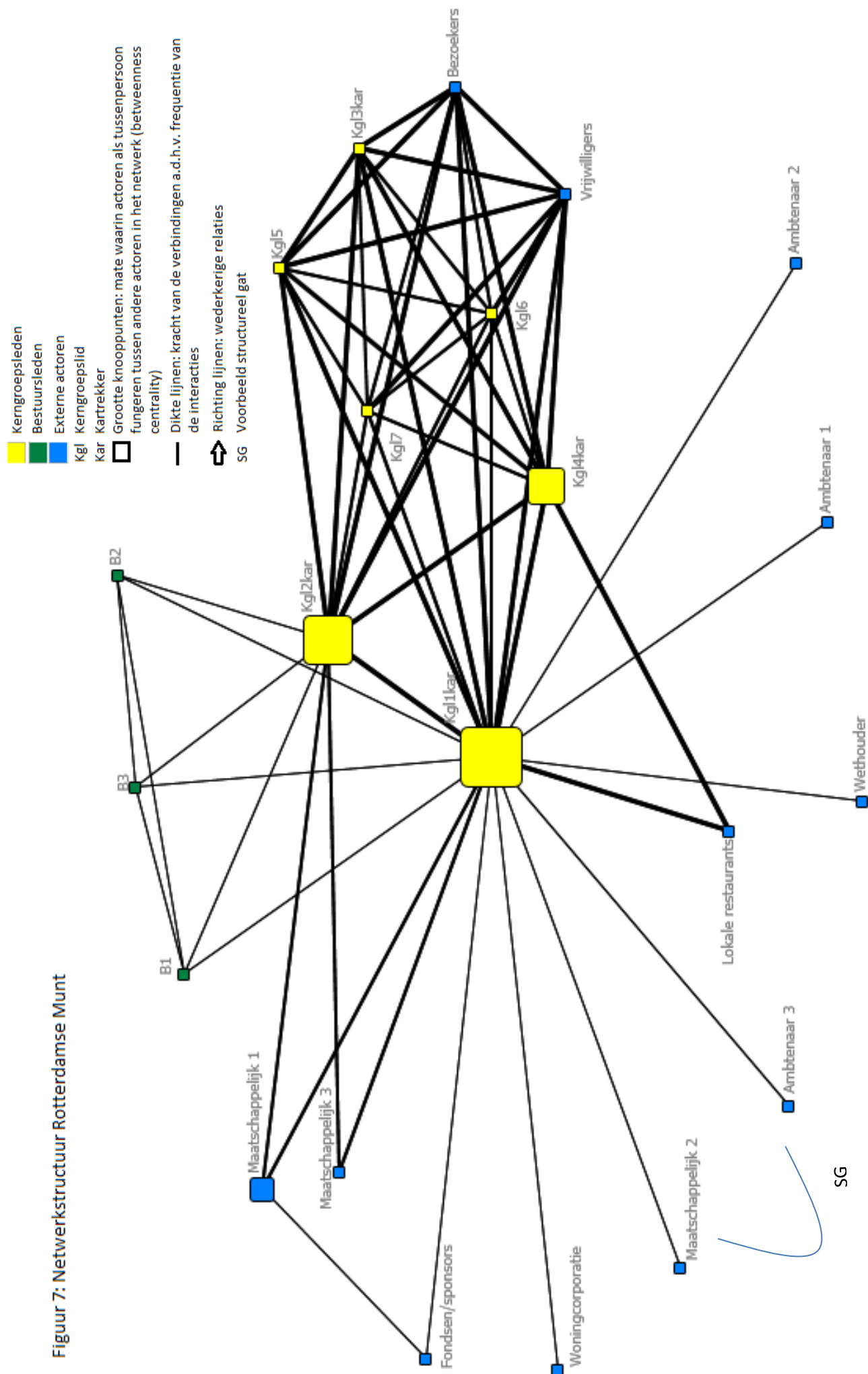
Tot slot is aan de grootte van de knooppunten te zien wie er een grotere rol speelt als verbinder volgens de betweenness centraliteit van de knooppunten. Kgl1ka heeft hier logischerwijs de grootste score voor, gevolgd door kerngroepslid 2. Het feit dat ook dit knooppunt het contact met fondsen en sponsors mogelijk maakt en in verbinding staat met vrijwilligers vergroot diens tussenpersoonsscore. Samen met kerngroepslid 1 lijken zij de boundary spanners van het netwerk te vormen.

4.3.3 Rotterdamse Munt: polycentrisch met centrale verbindingen

Ook voor de Rotterdamse Munt is een netwerkstructuur gecreëerd en is in figuur 7 terug te vinden. De externe actor die nog niet is besproken, is de knooppunt lokale restaurants. Dit zijn horecabedrijven die kruiden en munt afnemen bij het initiatief.

In het netwerkdiagram valt op dat er meerdere cliques te vinden zijn: een grote clique tussen de kerngroepsleden, een clique tussen een aantal kerngroepsleden en vrijwilligers en bezoekers, een clique tussen de bestuursleden en nog een aantal cliques tussen externe partijen en kerngroepsleden. Al deze cliques vormen een geheel, mede door verbindingen met een aantal centrale actoren. Deze verbonden cliques vertonen hierdoor verwantschap met een polycentrisch structuur. Er zijn in dit geval wel meerdere verbindingen tussen de cliques te vinden.

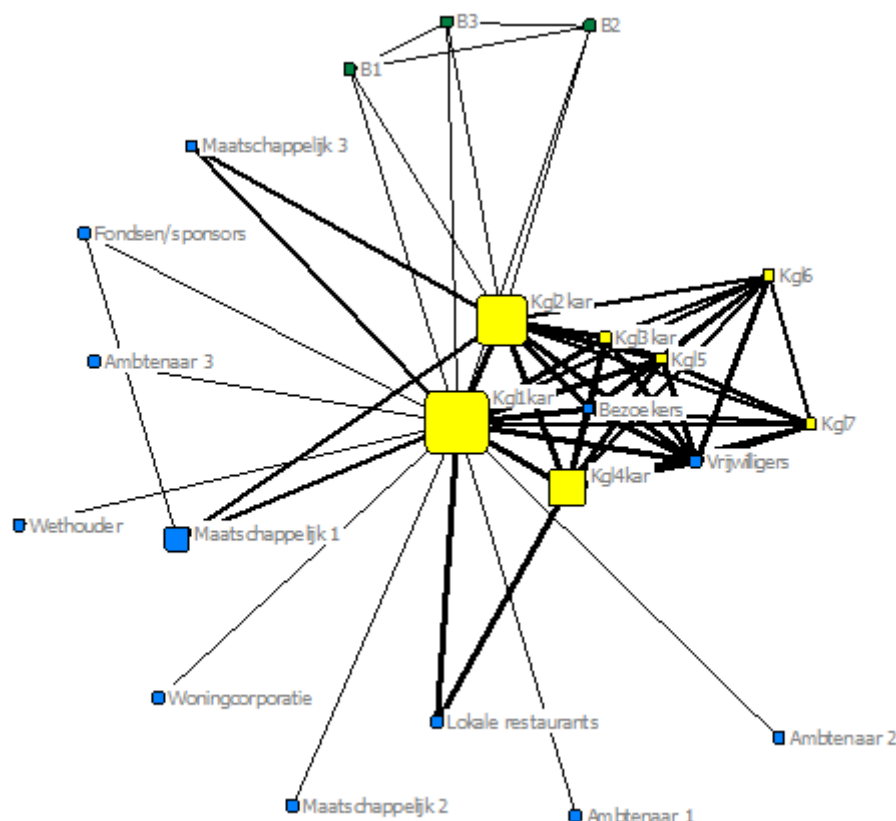
Figuur 7: Netwerkstructuur Rotterdamse Munt

Het externe netwerk vertoont in vergelijking met het interne netwerk minder cliquevorming en meer centralisatie. De betweenness centrality van de knooppunten geeft aan dat er één grote verbinder aanwezig is en nog twee minder grote binders. De meest centrale knooppunt is de initiatiefneemster en respondent. Uit het diagram is af te lezen dat er vier kartrekkers worden geïdentificeerd door de respondent. Qua betweenness centrality spelen drie kerngroepsleden een centrale rol. Opvallend is dat een externe actor ook een verbinder is: maatschappelijke actor 1 vormt een schakel tussen fondsen en interne leden. Wat hiërarchie betreft is te zien dat deze casus minder centraliteit vertoont dan de eerste casus, omdat knooppunten met meer verbindingen zijn verbonden. In het netwerk van casus R zijn er ook diverse brugverbindingen te vinden, die interne knooppunten met externe actoren verbinden. Dit zijn er wel minder in vergelijking met casus Z, omdat daar meerdere externe partijen zijn te vinden. Ook het aantal structurele gaten lijken in casus R minder aanwezig te zijn, omdat een aantal externe actoren in dit geval onderling wel verbonden is. Dit is het geval bij maatschappelijke actor 1 en fondsen en bij vrijwilligers en bezoekers.

Als men kijkt naar de sterkte van de verbindingen dan geldt ook hier dat de kracht van de verbindingen binnen het initiatief groter is dan buiten het initiatief. Uit figuur 8 is af te leiden dat de externe verbindingen met de actoren: vrijwilligers, bezoekers, maatschappelijk 3, maatschappelijk 1 en lokale restaurants relatief sterker zijn dan de overige externe verbindingen. Ook zijn er meerdere interne spelers die een verbinding aangaan met bovengenoemde externe partijen. De relaties met het maatschappelijk middenveld en private sector (lokale restaurants) lijken belangrijker te zijn dan die met overheidsactoren. Dit heeft te maken met het feit dat relevante resources van deze partijen worden ontvangen. Er wordt bijvoorbeeld begeleiding en advies over het verduurzamen van het initiatief gekregen van maatschappelijke actoren en de private partijen zijn een belangrijk middel om uit te groeien tot een zelfstandige sociale onderneming. Anderzijds speelt de als ongunstig ervaren politieke organisatiestructuur een rol voor de minder sterke relaties met overheidspartijen (meer hierover in de analyse).

Figuur 8: Netwerkstructuur Rotterdamse Munt met metric MDS

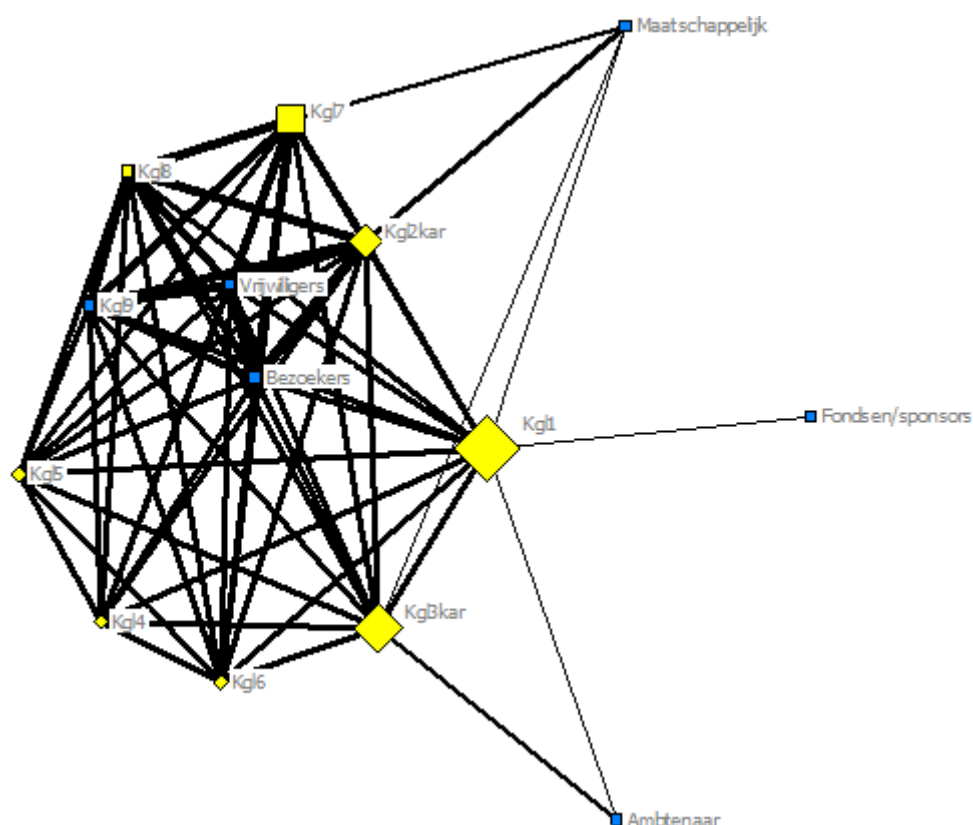
4.3.4 Speeltuinvereniging: een grote clique

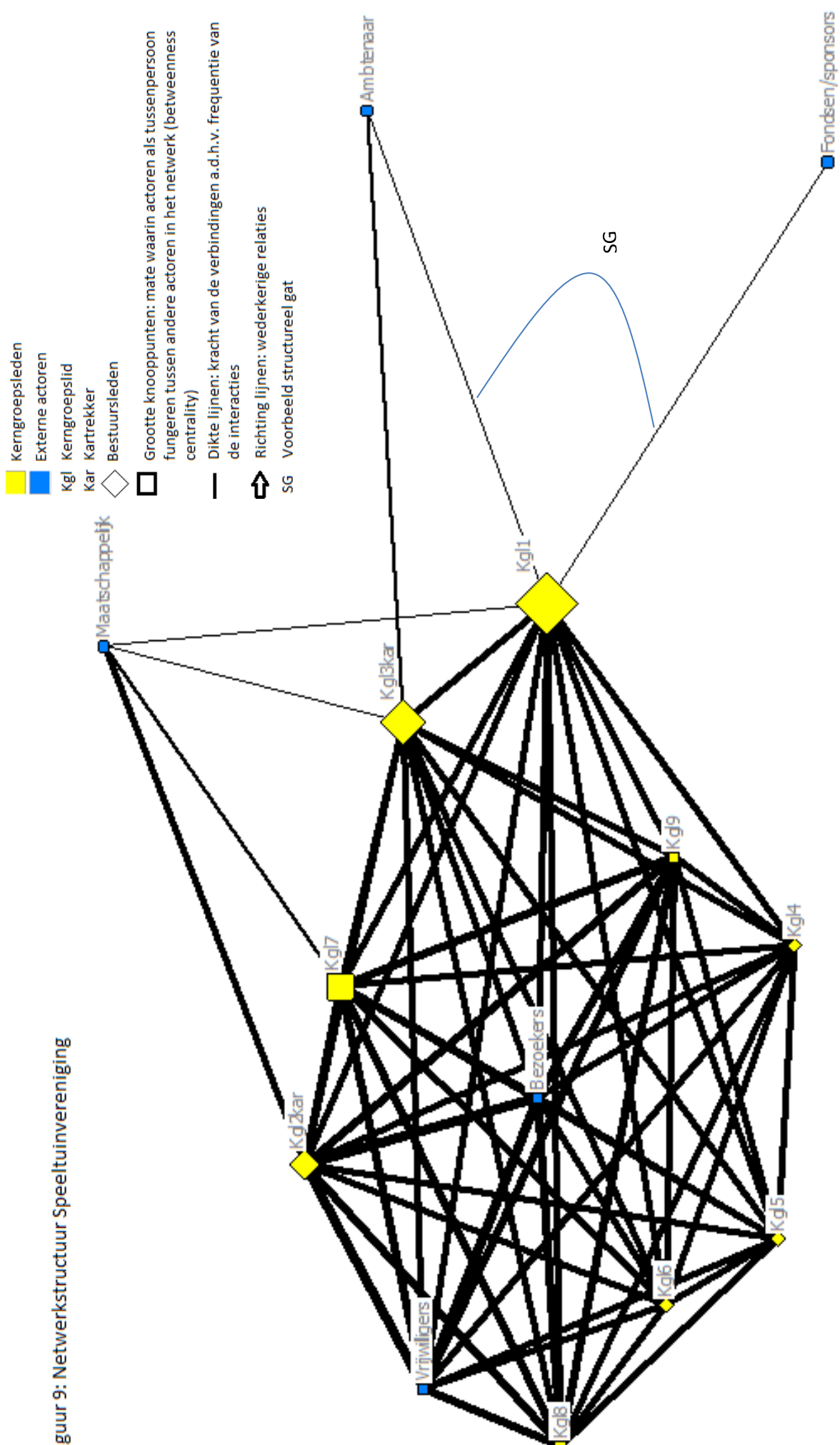
In figuur 9 op de volgende bladzijde is voor de laatste casus de netwerkstructuur voor het volledige netwerk te vinden. Hier is goed te zien dat het externe netwerk minder groot is dan de voorgaande twee netwerken. Vier van de vijf externe verbindingen zijn verbonden met meer dan één interne actor. Het resultaat daarvan is zichtbaar in de grootte van de knooppunten: wat betweenness centrality betreft zijn er meer verbinders te vinden in vergelijking met de twee voorgaande structuren, waarbij één knooppunt duidelijk een grotere rol als tussenpersoon heeft. In het netwerkdiagram is verder te lezen dat er twee kartrekkers zijn geïdentificeerd door de respondent, waarvan de respondent zelf (kg11) geen onderdeel uitmaakt. Als je de kartrekkersrol gelijk stelt aan de mate van betweenness centrality dan speelt kg11 de grootste rol, gevolgd door de twee geïdentificeerde kartrekkers en een derde kerngroepslid. Dat kg11 als enige knooppunt een verbinding heeft met het knooppunt fondsen en sponsors, zal hier een bijdrage in hebben gehad. In het diagram is goed te zien hoe de verbinders als boundary spanners op de grenslijn staan tussen het externe en interne netwerk.

De kerngroep heeft een vorm van een grote clique: alle leden zijn met elkaar verbonden. In deze clique zijn ook de vrijwilligers en bezoekers te vinden: alle kerngroepsleden hebben contact met zowel vrijwilligers als bezoekers. Van alle cases vertoont deze structuur daarom de meeste overeenkomsten met een fully connected netwerkstructuur. De structuur vertoont veel minder hiërarchie dan de structuren uit figuren 5 en 7.

Uit figuur 10 is te concluderen dat de commissieleden (kg17, kg18 en kg19) samen met bestuurslid kg12kar onderling en met vrijwilligers en bezoekers sterker verbonden zijn ten opzichte van de overige bestuursleden in de kerngroep, omdat deze relatief vaker in de speeltuin aanwezig zijn dan de overige kerngroepsleden. Ook voor dit netwerk zijn de interne verbindingen over het algemeen sterker dan de externe verbindingen.

Figuur 10: Netwerkstructuur Speeltuinvereniging met metric MDS

Figuur 9: Networkstructuur Speltoetinvereniging

4.3.5 Netwerkeigenschappen vanuit kwantitatieve netwerkmaten

Om de sterkte van de verbindingen tussen de cases te vergelijken zijn in tabel 8 de dichtheidsscores voor het volledige netwerk en de dichtheidsscores voor het interne netwerk (voor cases Z en S gelijk aan de kerngroepsleden en voor casus R gelijk aan kerngroepsleden plus bestuur) te vinden.

Dichtheid

Tabel 8: Dichtheid volledige netwerk en interne netwerk cases

	Zeeheldentuin	Rotterdamse Munt	Speeltuinvereniging
Dichtheid volledige netwerk	0.317	0.838	2.132
Totale waarde verbindingen netwerk	314	387	388
Std. dev. dichtheid netwerk	1.047	1.584	1.605
Dichtheid interne netwerk	4.429	2.167	3.167
Totale waarde verbindingen interne netwerk	186	195	228
Std. dev. dichtheid interne netwerk	0.904	1.863	0.373

Er wordt een waarde voor de dichtheid van het gehele netwerk onderscheiden en een waarde voor de dichtheid van het interne netwerk. Dichtheid: voor gewaardeerde data is dit getal het totaal van alle waarden (frequenties) van de verbindingen gedeeld door het aantal mogelijke verbindingen.

Voor het volledige netwerk is op te merken dat naarmate het netwerk in aantal knooppunten groter wordt, de dichtheid van de verbindingen kleiner is. Er is ook af te lezen dat de totale kracht van de verbindingen voor de kleinere initiatieven groter is dan voor het grote initiatief. Wat vertellen deze cijfers? Vanuit het perspectief van Granovetter (1973) en Burt (2000) is een interpretatie dat er in casus Z de meeste brugverbindingen mogelijk zijn, omdat daar de meeste zwakkere verbindingen zijn te vinden (door een lagere netwerkdichtheid) en de meeste externe knooppunten aanwezig zijn. Ook lijken er meer potentiële structurele gaten te bestaan (totaal aantal verbindingen is minder groot, waardoor de kans op onderlinge verbondenheid van externe actoren afneemt). Vanuit het perspectief van Coleman is te concluderen dat een gemiddelde verbinding in het gehele netwerk bij de minder grote initiatieven krachtiger is. De cohesie, uitgedrukt in frequentie van het contact, is er absoluut gezien hoger.

Wanneer de dichtheid van het interne netwerk wordt vergeleken, vertonen de cases andere patronen. De dichtheid van het interne netwerk van het grootste initiatief is het hoogst en bij het middelgrote initiatief het laagst. In dit laatste geval maakt het bestuur geen onderdeel van de interne clique waarin o.a. de kerngroepsleden zijn te vinden. Het bestuur staat meer op afstand en is daarom minder sterk ingebed in het interne netwerk (er zijn minder verbindingen tussen bestuursleden en kerngroepsleden aanwezig dan mogelijk is) dan het bestuur van de overige twee cases. Daar zijn bestuursleden onderdeel van de kerngroep, waardoor meer verbindingen bestaan. Het bestaan van minder verbindingen dan mogelijk door een bestuur op afstand, biedt een verklaring voor de minder grote dichtheid van dit interne netwerk.

De frequentie van het contact tussen de kerngroepsleden is voor casus Z groter dan voor casus S: de frequenties dagelijks en om de paar weken komen hier voor en bij S komen de frequenties wekelijks

en om de paar weken voor. Verschillen in de som van de waarden lijkt echter niet de oorzaak te zijn voor een grotere interne dichtheid voor casus Z, omdat casus S, ondanks het voorkomen van minder sterke frequenties, een grotere totaalwaarde kent. Het grotere aantal kerngroepsleden bij casus S en daarmee de grotere waarde voor het aantal mogelijke verbindingen verklaart wel de grotere dichtheid voor het interne netwerk bij casus Z.

Centraliteit en centralisering

Tabellen 9 tot en met 11 bevatten de scores voor de degree centrality en betweenness centrality op het niveau van knooppunt voor elke casus.

Tabel 9: Degree en betweenness centrality casus Zeeheldentuin

	Betweenness	nBetweenness	Degree	nDegree
Kgl1	410.750	88.333	81.000	52.258
Kgl2	3.750	0.806	33.000	21.290
Kgl3	0.000	0.000	28.000	18.065
Kgl4	0.750	0.161	31.000	20.000
Kgl5	0.000	0.000	28.000	18.065
Kgl6	0.750	0.161	31.000	20.000
Kgl7	0.000	0.000	18.000	20.000
Vrijwilligers	0.000	0.000	12.000	11.613
Bezoekers	0.000	0.000	0.000	0.000
Ambtenaar 1	0.000	0.000	4.000	2.581
Ambtenaar 2	0.000	0.000	4.000	2.581
Ambtenaar 3	0.000	0.000	4.000	2.581
Ambtenaar 4	0.000	0.000	2.000	1.290
Ambtenaar 5	0.000	0.000	2.000	1.290
Wethouder 1	0.000	0.000	2.000	1.290
Wethouder 2	0.000	0.000	1.000	0.645
Wethouder 3	0.000	0.000	1.000	0.645
Raadslid 1	0.000	0.000	2.000	1.290
Raadslid 2	0.000	0.000	2.000	1.290
Raadslid 3	0.000	0.000	2.000	1.290
Raadslid 4	0.000	0.000	2.000	1.290
Raadslid 5	0.000	0.000	2.000	1.290
Raadslid 6	0.000	0.000	2.000	1.290
Maatschappelijk	0.000	0.000	1.000	0.645
Woningbouwcorporatie	0.000	0.000	3.000	1.935
Fondsen/sponsors	0.000	0.000	4.000	2.581
Collega buurtinitiatieven	0.000	0.000	2.000	1.290
Wijkagent	0.000	0.000	2.000	1.290
Natuur	0.000	0.000	2.000	1.290
BIZ	0.000	0.000	2.000	1.290
Zorginstelling	0.000	0.000	2.000	1.290
Wijkkrant	0.000	0.000	2.000	1.290

De Betweenness kan niet worden gebruikt voor gewaardeerde data en daarom zet UCINET de data automatisch om in binaire data. nBetweenness: genormaliseerde betweenness centrality: de betweenness gedeeld door de maximaal mogelijke betweenness, uitgedrukt als percentage. Degree bij gewaardeerde data bestaat uit de som van de waarden van de verbindingen. Grotere waarden vertegenwoordigen sterkere verbindingen. nDegree: genormaliseerde degree: de degree gedeeld door de maximaal mogelijke degree, uitgedrukt als percentage.

Voor iedere actor wordt een degree score berekend en deze score is een optelsom van alle verbindingen waarmee de actor in contact staat. Doordat er wordt gewerkt met gewaardeerde data waarvan frequenties tot en met 5 kunnen oplopen, bevatten de verbindingen hogere waarden dan wanneer er met binaire data wordt gewerkt (maximale frequentie is dan gelijk aan 1). Wanneer je naar de degree scores kijkt, zie je dat de meeste externe partijen een relatief lager getal hiervoor hebben. Uit het diagram kwam naar voren dat de meeste externe actoren verbonden zijn aan één kerngroepslid en daardoor laten de degree scores voor deze partijen de frequentie van het contact met dit kerngroepslid zien. De actor bezoekers is geïdentificeerd als een geïsoleerde partij, vandaar een degree

score van nul. Met de nDegree percentages, de degree score gedeeld door de maximaal mogelijke degree, kunnen de actoren met elkaar worden vergeleken. In deze kolom zie je dat de kerngroepsleden het grootste percentuele aandeel hebben in het totaal aantal verbindingen. De interacties in het netwerk (reeds kwam naar voren dat deze overeenkomen met het stromen van resources tussen knooppunten) bestaan grotendeels dankzij deze knooppunten.

Vormen deze knooppunten ook de schakels in het netwerk? Hiervoor bieden de degree scores minder informatie, omdat deze geen rekening houden met de routes die tussen de knooppunten bestaan. De betweenness centrality daarentegen geeft deze informatie wel. Het berekent de mate waarin bijvoorbeeld actor b noodzakelijk is voor het bestaan van een verbinding tussen actoren a en c. In de tabel valt te lezen dat de meeste actoren een score van nul bezitten voor de betweenness centrality. Dit betekent dat deze actoren of maar met één verbinding in het netwerk zijn verbonden (de meeste externe partijen) of dat deze actoren geen gatekeepers van de kortste routes zijn tussen andere knooppunten (zo kennen kerngroepsleden 3, 5 en 7 alleen interne verbindingen – zie het diagram in figuur 5 – en zijn ze intern niet noodzakelijk om bijvoorbeeld leden 2 en 4 te bereiken, die kun je ook via lid 1 of 6 bereiken). Er zijn vier kerngroepsleden die wel als schakel fungeren, maar niet elk groepslid heeft een even groot aandeel in het mogelijk maken van resource-uitwisseling. Uit het netwerkdiagram kwam reeds naar voren dat er een centraal knooppunt is te vinden en de kwantitatieve cijfers (nbetweenness) bevestigen dit: maar liefst 88 procent van de interacties in het netwerk worden beheerst door deze centrale actor. Het feit dat deze actor de enige knooppunt is die 22 van de 25 externe partijen schakelt aan het interne netwerk lijkt hier een grote rol in te spelen. Het gegeven van de hoge betweenness centrality geeft ook aan dat het de kartrekker (nog) niet gelukt is om deze grote machtsconcentratie te verspreiden over meerdere actoren. Redenen hiervoor worden in de analyse verder besproken.

In tabel 10 zijn de centraliteitsmaten te vinden voor casus R. Ook de meest centrale actor van casus R beheerst een grote mate van de resourcestromen in het netwerk: het betweenness percentage bedraagt ruim 70 procent (zie tabel 9). Het grotere verschil met casus Z is te vinden in de scores van andere actoren: er zijn meer knooppunten die als tussenpersoon fungeren; dit geldt ook voor externe partijen. In totaal hebben 9 actoren een schakelingsrol binnen casus R en dat waren er 4 in casus Z. Daarnaast hebben de andere actoren in casus R relatief gezien ook grotere betweenness percentages dan in casus Z. Dit houdt in dat het casus R meer gelukt is dan casus Z om verantwoordelijkheden te verspreiden over meerdere netwerkactoren. Vandaar ook dat casus R minder sternetwerkvorming vertoont in het diagram. Dat het casus R wel gelukt is heeft te maken met een aantal inzichten uit de empirie, die in de analyse verder worden besproken.

De degree scores voor de externe actoren zijn relatief groter dan bij casus Z. Dit is in combinatie met de verspreiding van de gatekeepersrol over meerdere actoren, waaronder externe actoren (vrijwilligers, bezoekers, maatschappelijk 1), een indicatie voor een grotere inbedding van externe actoren binnen casus R.

Tabel 10: Degree en betweenness centrality casus Rotterdamse Munt

	Betweenness	nBetweenness	Degree	nDegree
Kgl1kar	294.643	70.153	62.000	59.048
Kgl2kar	42.143	10.034	48.000	45.714
Kgl3kar	0.143	0.034	35.000	33.333
Kgl4kar	6.500	1.548	39.000	37.143
Kgl5	0.000	0.000	35.000	33.333
Kgl6	0.143	0.034	25.000	23.810
Kgl7	0.143	0.034	25.000	23.810
B1	0.000	0.000	8.000	7.619
B2	0.000	0.000	8.000	7.619
B3	0.000	0.000	8.000	7.619
Vrijwilligers	0.143	0.034	34.000	32.381
Bezoekers	0.143	0.034	35.000	33.333
Ambtenaar 1	0.000	0.000	2.000	1.905
Ambtenaar 2	0.000	0.000	1.000	0.952
Ambtenaar 3	0.000	0.000	2.000	1.905
Wethouder	0.000	0.000	1.000	0.952
Maatschappelijk 1	1.000	0.238	7.000	6.667
Maatschappelijk 2	0.000	0.000	1.000	0.952
Maatschappelijk 3	0.000	0.000	6.000	5.714
Woningbouwcorporatie	0.000	0.000	2.000	1.905
Fondsen/sponsors	0.000	0.000	2.000	1.905
Lokale restaurants	0.000	0.000	8.000	7.619

De Betweenness kan niet worden gebruikt voor gewaardeerde data en daarom zet UCINET de data automatisch om in binaire data. nBetweenness: genormaliseerde betweenness centrality: de betweenness gedeeld door de maximaal mogelijke betweenness, uitgedrukt als percentage. Degree bij gewaardeerde data bestaat uit de som van de waarden van de verbindingen. Grotere waarden vertegenwoordigen sterkere verbindingen. nDegree: genormaliseerde degree: de degree gedeeld door de maximaal mogelijke degree, uitgedrukt als percentage.

Wanneer casus S erbij wordt gehaald is te zien dat de betweenness centrality van de meest centrale persoon slechts 24 procent bedraagt (zie tabel 11). Het aantal actoren dat een schakel fungeert is lager dan bij de overige cases, namelijk drie. Doordat er binnen casus S minder externe actoren zijn te vinden en doordat de meeste overige actoren verbonden zijn in een grote clique, lijkt er ook in mindere mate behoefte te zijn aan schakelaars. Immers, bijna alle actoren zijn onderling verbonden en daarom is het betweenness percentage voor de meest centrale actor ook zo laag.

Tabel 11: Degree en betweenness centrality casus Speeltuinvereniging

	Betweenness	nBetweenness	Degree	nDegree
Kgl1	18.750	24.038	33.000	50.769
Kgl2kar	1.750	2.244	40.000	61.538
Kgl3kar	6.750	8.654	33.000	50.769
Kgl4	0.000	0.000	30.000	46.154
Kgl5	0.000	0.000	30.000	46.154
Kgl6	0.000	0.000	30.000	46.154
Kgl7	1.750	0.000	37.000	56.923
Kgl8	0.000	0.000	35.000	53.846
Kgl9	0.000	0.000	35.000	53.846
Vrijwilligers	0.000	0.000	37.000	56.923
Bezoekers	0.000	0.000	37.000	56.923
Ambtenaar	0.000	0.000	3.000	4.615
Maatschappelijk	0.000	0.000	7.000	10.769
Fondsen/sponsors	0.000	0.000	1.000	1.538

De Betweenness kan niet worden gebruikt voor gewaardeerde data en daarom zet UCINET de data automatisch om in binaire data. nBetweenness: genormaliseerde betweenness centrality: de betweenness gedeeld door de maximaal mogelijke betweenness, uitgedrukt als percentage. Degree bij gewaardeerde data bestaat uit de som van de waarden van de verbindingen. Grotere waarden vertegenwoordigen sterkere verbindingen. nDegree: genormaliseerde degree: de degree gedeeld door de maximaal mogelijke degree, uitgedrukt als percentage.

Een opvallend verschil in de cijfers is te zien in de degree scores: er zijn relatief hogere percentages voor de waarde van de verbindingen bij de kerngroepsleden, vrijwilligers en bezoekers in vergelijking met de twee andere cases. In het diagram is zichtbaar dat deze actoren zich allemaal in de grote clique bevinden, daarom lijken de degree scores hoger te zijn. Dit is in mindere mate het geval bij casus R en bij casus Z zijn bezoekers zelfs een geïsoleerde actor. Een andere interessante bevinding is dat niet de actor die het hoogst scoort op betweenness centrality de meeste verbindingen heeft, zoals wel het geval is bij cases R en Z. Andere kerngroepsleden en ook de bezoekers en vrijwilligers hebben relatief gezien meer verbindingen. Deze knooppunten hebben meer verbindingen, omdat ze betrokken zijn bij interacties die een hogere contactfrequentie kennen dan de interacties waar Kgl1 bij betrokken is.

Bij het bespreken van de netwerkgegevens kwam naar voren dat het totaal aantal verbindingen toeneemt als de netwerkgrootte afneemt. De mate van centralisering speelt hier een rol: in het grote netwerk zijn de vele externe actoren verbonden aan voornamelijk één knooppunt, terwijl dit minder het geval is bij de overige twee netwerken (daar zijn dus meer verbindingen tussen de knooppunten).

Tot slot zijn in tabel 12 de centraliseringsmaten te vinden op het niveau van het netwerk. Er zijn bijna geen verschillen met de centraliteitsmaten van de meest centrale knooppunten. De tabel laat zien dat de vorm van de netwerkstructuur van initiatief S het minst hiërarchisch is en het minst afhangt van een persoon die zich als schakel in het netwerk beweegt. Casus Z vertoont precies de tegenoverstelde netwerkeigenschappen: veel hiërarchie en grote afhankelijkheid van een spin in het web. Casus R ligt hier tussenin.

Tabel 12: Netwerk centralisering

	Degree centralization %	Betweenneess centralization %
Zeeheldentuin	48.99	88.30
Rotterdamse Munt	46.19	69.58
Speeltuinvereniging	22.05	23.03

Netwerkcentralisering: hoe centraal het meest centrale knooppunt is ten opzichte van hoe centraal de andere knooppunten zijn, uitgedrukt in een percentage. Iedere centraliteitsmaat heeft een eigen netwerk centralisatiemaat (Borgatti e.a., 2013).

Constraint / netwerkdwang

Tabellen 13 tot en met 15 bevatten de constraint scores op actorniveau voor de cases. Netwerkdwang geeft aan in welke mate een actor verbindingen heeft met actoren die onderling ook verbonden zijn. Wanneer de score voor netwerkdwang de 1 benadert voor een knooppunt wil dit zeggen dat deze actor verbonden is aan knooppunten die onderling verbonden zijn. Volgens het besproken perspectief van Burt op constraint is een dergelijke hoge score niet gunstig voor het verkrijgen van nieuwe resources.

Uit tabel 14 is bijvoorbeeld te zien dat bewoners bij casus Z een constraint score van nul hebben, omdat het hier gaat om een geïsoleerd knooppunt (er zijn helemaal geen verbindingen met andere knooppunten, waardoor verbindingen tussen knooppunten waarmee bewoners verbonden zouden zijn ook achterwege blijven). Een ander voorbeeld uit de tabellen is dat er 6 actoren een score van 1.000 hebben in tabel 13. Dit zijn externe actoren die verbonden zijn met personen van het initiatief, waarbij geldt dat deze interne personen onderling verbonden zijn; vandaar de hoge scores.

Tabel 13: Netwerkdwang casus R

Actoren	Constraint
Kgl1kar	0.202
Kgl2kar	0.297
Kgl3kar	0.404
Kgl4kar	0.368
Kgl5	0.406
Kgl6	0.416
Kgl7	0.416
B1	0.536
B2	0.536
B3	0.536
Vrijwilligers	0.396
Bezoekers	0.400
Fondsen/sponsors	0.785
Maatschappelijk 1	0.534
Maatschappelijk 3	0.597
Lokale restaurants	0.615
Overige actoren (6 actoren)	1.000

Tabel 14: Netwerkdwang casus Z

Actoren	Constraint
Kgl1	0.095
Kgl2	0.430
Kgl3	0.479
Kgl4	0.457
Kgl5	0.479
Kgl6	0.457
Kgl7	0.507
Vrijwilligers	0.492
Bezoekers	0.000
Fondsen/sponsors	0.613
Overige actoren (22 actoren)	1.000

Tabel 15: Netwerkdwang casus S

Actoren	Constraint
Kgl1	0.317
Kgl2kar	0.327
Kgl3kar	0.318
Kgl4	0.355
Kgl5	0.355
Kgl6	0.355
Kgl7	0.337
Kgl8	0.353
Kgl9	0.353
Vrijwilligers	0.353
Bezoekers	0.353
Ambtenaar	0.641
Maatschappelijk	0.451
Fondsen/sponsors	1.000

Tabel 16: Gemiddelde netwerkdwang op netwerk niveau cases

	Gemiddelde constraint netwerk
Zeeheldentuin	0.813
Rotterdamse Munt	0.611
Speeltuinvereniging	0.419

In tabel 16 is de gemiddelde netwerkdwang op het niveau van het gehele netwerk te vinden. De cijfers uit deze tabel geven aan dat er bij de Zeeheldentuin meer knooppunten bestaan, die verbonden zijn met actoren die onderling ook verbonden zijn (uit tabellen 13 t/m 14 kan bijvoorbeeld worden afgeleid dat er meer actoren aanwezig zijn met een score van 1.000). Tegelijkertijd is reeds naar voren gekomen dat de gemiddelde dichtheid voor het gehele netwerk bij de zeeheldentuin het laagst is en daar de grootste mate van hiërarchie is te vinden. Deze bevindingen lijken niet met elkaar te stroken: als netwerkdwang hoog is zou de dichtheid ook hoog moeten zijn (Burt, 2000:373). Daarnaast is de potentie tot structurele gaten volgens de theorie van Burt lager in gevallen waar de constraint score hoger is. Wanneer deze stelling wordt toegepast op de cases, lijkt dit niet op te gaan, omdat de netwerkdigrammen een ander beeld vertonen: de Zeeheldentuin bevat meer structurele gaten in het netwerk dan de Speeltuinvereniging. Hoe komt het dat constraint hier niet een goede voorspeller lijkt te zijn voor het aantal structurele gaten?

Een verklaring kan worden gevonden in het feit dat netwerkdwang kan variëren voor drie netwerkdimensies: grootte, dichtheid en hiërarchie. Netwerkdwang is hoog voor netwerken die: minder contacten/knooppunten bevatten (minder groot zijn) en waarvan die contacten sterker met elkaar verbonden zijn (hoge netwerkdichtheid) of waarvan die contacten via een centraal wederzijds contact verbonden zijn (sterk hiërarchisch netwerk) (Burt, 2000).

Wanneer de cases worden vergeleken aan de hand van deze stelling dan komen een aantal bevindingen naar voren. Wat betreft de grootte van het netwerk kwam reeds naar voren dat casus Z

het grootste netwerk heeft, gevolgd door R en S. De dichtheid van het netwerk is voor casus S het grootst gevolgd door R en Z. De constraint score zou volgens de regel voor S het grootst moeten zijn, gevolgd door R en Z. Immers: S heeft het kleinste netwerk waarvan de contacten relatief het sterkst verbonden zijn. De constraint score is echter voor S het laagst. En dan komt de laatste optie van de regel: hiërarchie. Uit de centraliteitsscores voor het netwerk blijkt dat casus Z het hoogst scoort op zowel betweenness als degree network centralities, gevolgd door casus R en casus S. Ook in de netwerkdiagrammen is goed te zien dat de drie verschillende structuren sterk afwijken op centraliteit. Doordat de initiatieven veel verschillen op centraliteit worden de scores voor netwerkdwang beïnvloed (zo is het verschil in centraliteit tussen het grootste en kleinste netwerk ruim 65 procent). Oftewel: de mate waarin een netwerkstructuur op een sternetwerk lijkt, vertoont sterke samenhang met de hoogte van de score voor overtollige informatie ofwel met de mate waarin partijen verbonden zijn aan partijen die zelf onderling ook verbonden zijn. Dit verklaart waarom casus Z een hogere constraint score heeft dan casus R en S, maar het verklaart nog niet waarom deze kwantitatieve informatie verschilt van de informatie die uit de netwerkdiagrammen is te zien (meer structurele gaten volgens de netwerkdiagrammen bij de cases met meer overtollige informatie volgens de kwantitatieve berekeningen).

De verschillen lijken veroorzaakt te worden door verschillen in perspectief. De netwerkdiagrammen laten het gehele netwerk zien en op die manier is af te lezen welke initiatieven meer potentie voor structurele gaten bevatten. De constraint score voor structurele gaten wordt in UCINET berekend vanuit het ego-perspectief: de gemiddelde constraint score is verkregen door de som van de constraint scores van iedere actor te delen door het totaal aantal actoren. In de data van dit onderzoek zijn de meeste externe partijen (exclusief vrijwilligers en bezoekers) vaak door middel van één verbinding met een knooppunt verbonden met het interne netwerk. Deze interne actor is op zijn beurt wel verbonden aan meerdere knooppunten. In dit soort gevallen krijgen de externe partijen een hoge constraint score (1.000; zie tabellen 12 t/m 14) en wordt het gemiddelde voor het gehele netwerk ook hoger, maar dit gemiddelde geeft nog weinig informatie over daadwerkelijke verbindingen tussen externe partijen. Daarom is voor de potentie tot structurele gaten alleen gekeken naar de netwerkdiagrammen.

Subconclusies netwerkeigenschappen van de drie initiatieven

In tabel 17 zijn de belangrijkste netwerkeigenschappen voor de burgerinitiatieven samengevat.

Tabel 17: Overzicht netwerkeigenschappen burgerinitiatieven

	Zeeheldentuin	Rotterdamse Munt	Speeltuinenvereniging
Dichtheid netwerk	0.317	0.838	2.132
Dichtheid intern	4.429	2.167	3.167
Betweenness netwerk %	88.30	69.58	23.03
Degree netwerk %	48.99	46.19	22.05
Constraint netwerk	0.813	0.611	0.419
Netwerkstructuur	Sternetwerkkachtig	Meerdere cliques	Cliquevorming

Een belangrijke bevinding werd zichtbaar in de vergelijking van de dichtheid van het volledige netwerk van de drie cases. De dichtheid neemt namelijk toe naarmate de grootte van het netwerk afneemt. De minder grote netwerken vertonen met andere woorden meer cohesie. De tweede belangrijke bevinding sluit hierbij aan. De betweenness centrality neemt af naarmate de netwerkgrootte afneemt. Dit betekent dus dat in hechtere netwerken minder sprake is van personen die als schakel fungeren. Dit was zichtbaar in de verschillende netwerkdiagrammen, doordat de initiatieven met meer hechtheid

en minder centralisering meer cliquedvorming en daardoor minder sternetwerkvorming vertonen. Tot slot is een belangrijke bevinding dat de kwantitatieve maat, netwerkdwang, een minder goed beeld geeft van de potentie tot structurele gaten binnen de cases in vergelijking met de kwalitatieve interpretaties van de netwerkdiagrammen.

4.4 Boundary spanning activiteiten en kwaliteiten

Voor iedere casus geldt dat er personen intern en extern te vinden zijn die de raakvlakken van hun eigen organisatie en de organisatie waarmee ze in verbinding staan managen met allerlei activiteiten. Niet iedereen houdt zich hier evenveel mee bezig. Wat gebeurt er intern en extern binnen de cases om een fit te realiseren tussen eigen organisatie en omgeving, welke boundary spanning kwaliteiten zijn er aanwezig en in welke mate houden de cases zich over het algemeen bezig met boundary spanning activiteiten en kwaliteiten?

4.4.1 Boundary spanning activiteiten: volgen, betrekken en verbinden

In deze paragraaf worden per casus de (scores op de) indicatoren van boundary spanning activiteiten besproken en in de laatste deelparagraaf worden de cases vergeleken aan de hand van de totaal- en eindoordelen voor de indicatoren.

4.4.1.1 Boundary spanning activiteiten in casus Zeeheldentuin

Tabel 18 bevat de scores op de indicatoren boundary spanning activiteiten voor de onderscheiden partijen in casus Z.

Tabel 18: Scores indicatoren boundary spanning activiteiten casus Z

	Informatie- uitwisseling	Bouwen & onderhouden van duurzame relaties	Maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen	Tijdige mobilisatie burgerinitiatief
Burgerinitiatief	++	++	++	+/-
Gemeente	+	+	+/-	n.v.t.
Maatschappelijke professionals	Niet onderzocht	Niet onderzocht	Niet onderzocht	n.v.t.

Burgerinitiatief

Het burgerinitiatief is zeer ondernemend in het uitwisselen van informatie, het bouwen en onderhouden van relaties en het maken van effectieve verbindingen met netwerkpartijen en redelijk ondernemend in het tijdig mobiliseren van het initiatief wanneer dit, in het licht van ontwikkelingen in het netwerk, als noodzakelijk/nuttig wordt beschouwd.

De voorzitter van het burgerinitiatief onderneemt diverse activiteiten om verbindingen te creëren tussen externe actoren en initiatief. Het bezoeken van netwerkbijeenkomsten en het organiseren of bijwonen van workshops en symposia zijn twee veelvoorkomende activiteiten. Op deze bijeenkomsten kunnen nieuwe contacten worden opgedaan, wordt er gesproken over de voortgang van het initiatief met bestaande externe netwerkcontacten en kunnen nieuwe afspraken ontstaan om een workshop gezamenlijk te organiseren. De workshops en symposia bieden mogelijkheden om het verhaal over de lening verder te verspreiden en om initiatief-nemende bewoners en andere belanghebbenden kennis te laten maken met hun adviesbureau.

Met dit soort bijeenkomsten is het initiatief bezig met het onderhouden van een goede informatie-uitwisseling met (bestaande) netwerkpartijen. Informatie uitwisselen en het bouwen en onderhouden van duurzame relaties ondersteunen elkaar als doel en middel: er wordt voortdurend geïnvesteerd in de relaties met de netwerkomgeving door de informatie-uitwisseling via diverse kanalen te onderhouden:

“We bellen, we versturen nieuwsberichten uit, die liken ze [externe partijen], en ze sturen Facebookberichten. (...) Dan houden we ze te vriend, (...) wie weet dat we ze ooit weer nodig hebben” (Interviewbundeling III).

Om de relaties met netwerkpartijen levendig te houden worden ook informele contacten onderhouden, waarvan gezamenlijk koffie drinken of borrelen met ambtenaren of raadsleden hier voorbeelden van zijn.

Voor informatie-uitwisseling schrijft het initiatief ook regelmatig stukken op de website en de papieren versie van de lokale wijkkrant, ‘Zeeheldennieuws’, om de wijk op de hoogte te houden over recente ontwikkelingen en activiteiten.

Het feit dat relaties zowel formeel als informeel duurzaam worden onderhouden, er niet alleen contact wordt gezocht als er een directe aanleiding voor is, men zelf kansen creëert (door o.a. symposia te organiseren en netwerkpartijen hiervoor uit te nodigen) om informatie uit te kunnen wisselen met netwerkpartijen en dat de informatie-uitwisseling op diverse manieren wordt onderhouden, geeft aan dat het initiatief zeer ondernemend is in het bouwen en onderhouden van duurzame relaties en het uitwisselen van informatie met netwerkpartijen.

Ook activiteiten om effectieve verbindingen te maken tussen ontwikkelingen in het netwerk en bij het burgerinitiatief komen op zeer verschillende manieren terug. Met het akkoord gaan met de vraag van een aantal fractiepartijen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen om de Zeeheldentuin te mogen benoemen in hun partijprogramma’s, wordt geprobeerd om met de verbinding op een ander moment “weer wat terug te krijgen” (Interviewbundeling III). Dit zie je nu o.a. terug in het bestaan van gesprekken met raadsleden over het vinden van een oplossing voor de lening. Een andere effectieve verbinding is ontstaan op het moment dat het initiatief met het adviesbureau heeft ingespeeld op de ontwikkelingen rondom burgerinitiatieven en de rol van de gemeente. Ze hebben in de gaten gehad dat de gemeente diens rol bij burgerinitiatieven aan het uitvinden is, zagen dat bewoners op diverse plekken eigen initiatieven wilden opzetten / bezig waren met het opzetten van initiatieven en hadden door dat zij kennis bezitten om bewoners en gemeente in hun activiteiten te ondersteunen. Met hun commercieel adviesbureau hebben zij ingespeeld op de ontwikkelingen bij de gemeente en de ontwikkelingen in de samenleving:

“(...) De gemeente wil initiatieven niet het bos in sturen, hen niks meegeven, maar ze kunnen ook geen geld meegeven, want er is geen geld meer (...) Wij hebben de oplossing: als je ons inhuurt dan kunnen wij die mensen begeleiden naar het zoeken van fondsen. Want er is wel geld, alleen niet bij de gemeente (...) Wij hebben contacten met fondsen, we weten hoe je een subsidieplan moet schrijven, hoe je een begroting moet maken en hoe je een ontwerp moet maken” (Interviewbundeling III).

Wat de laatste indicator betreft, over het tijdig mobiliseren van het initiatief, is het initiatief minder ondernemend. Er komen wel activiteiten naar voren die de aanwezigheid van deze indicator aanduiden, maar het lijkt er niet op dat het initiatief zich bewust bezig houdt met dit type boundary spanning activiteit. Er is bijvoorbeeld geen plan van aanpak om om te gaan met relevante ontwikkelingen, zoals de bezuinigingen in de publieke sector of crises in de private sector (zo bestaat er door de crisis weinig bereidheid bij ondernemingen om financiële ondersteuning te leveren aan het initiatief) om vervolgens een nieuwe koers voor het initiatief uit te zetten.

Een voorbeeld waaruit de aanwezigheid van de indicator wel naar voren komt, heeft te maken met de verschuiving van de koers van het initiatief op het moment dat duidelijk werd dat er geen financiën konden worden gemobiliseerd bij buurtbewoners toen er om donateurs werd gevraagd. Mensen wilden niet zomaar 'geven' en daarom had het initiatief hierop gereageerd door moestuinen te verhuren aan bewoners om op die manier ervoor te zorgen dat bewoners iets terugkrijgen voor hun bijdrage (Interviewbundeling III). Door te verschuiven van donaties naar zelf gegeneerde inkomstenbronnen is het initiatief tijdig gemobiliseerd.

Gemeente

De gemeentelijke actor is ondernemend in het bouwen en onderhouden van duurzame relaties en in het uitwisselen van informatie en redelijk ondernemend in het maken van effectieve verbindingen met het burgerinitiatief.

Het ondersteunen van bewoners met duurzame ideeën is een centraal aspect van de functies van de geïnterviewde ambtenaren. Vanuit deze functies hebben ze een relatie met de Zeeheldentuin gebouwd en ondernemen ze diverse activiteiten om de relatie te onderhouden. Ze organiseren bijvoorbeeld workshops en netwerkbijeenkomsten voor bewoners met plannen voor initiatieven, waarbij de Zeeheldentuin een platform wordt aangeboden om bewoners te informeren over het opzetten van een initiatief en kennis te laten maken met hun adviesbureau (exposure). Dit soort bijeenkomsten zorgen er niet alleen voor dat de gemeente contact blijft houden met het initiatief, maar creëren ook kansen voor informatie-uitwisseling en mogelijkheden om de informatie te gebruiken voor het verbinden van de gemeentelijke rol met wensen/ervaringen van het burgerinitiatief. Het onderstaande citaat laat zien hoe een kennismakingsbijeenkomst georganiseerd door de gemeente ervoor zorgt dat het contact een vervolg krijgt, informatie wordt uitgewisseld en eventuele nieuwe verbindingen kunnen worden gemaakt met het burgerinitiatief:

“(…) Vorige week was er een kennismakingsbijeenkomst waar alle nieuwe initiatieven van dit jaar elkaar leerden kennen. Hier waren de initiatiefnemers van de Zeeheldentuin gespreksleider aan één van de tafels. Vervolgens heb ik gisteren gesproken met [naam voorzitter Zeeheldentuin] en gevraagd hoe hij de bijeenkomst vond gaan en of we deze nog gezamenlijk kunnen evalueren. Hij had allerlei adviezen voor mij”
(Interviewbundeling V).

Doordat de relatie duurzaam wordt onderhouden door niet alleen contact met het initiatief te zoeken als daar een aanleiding voor is, zoals een ondersteuningsaanvraag vanuit het initiatief waar de gemeente op reageert, en doordat bijeenkomsten en workshops, waarvoor de Zeeheldentuin wordt uitgenodigd en in sommige gevallen een vergoeding krijgt voor de daarin geleverde diensten, regelmatig worden georganiseerd is er sprake van een ondernemende gemeente op het gebied van het bouwen en onderhouden van duurzame relaties. De gemeente is ook ondernemend in de

informatie-uitwisseling, omdat er op diverse manieren, face-to-face contact, bellen en via digitale wegen, informatie over het initiatief en over ontwikkelingen bij de gemeente (zoals: stappen die worden ondernomen in het realiseren van een revolverend fonds voor maatschappelijke leningen, zie verder 4.6.1) worden besproken en er initiatief wordt getoond om informatie-uitwisseling mogelijk te maken (Interviewbundeling V, VI).

In het maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen bij de gemeente en bij het burgerinitiatief is de gemeente minder ondernemend in vergelijking met de voorgaande twee boundary spanning activiteiten. De gemeente houdt bijvoorbeeld wel presentaties over de behoeften van initiatieven en de rol van de gemeente hierin bij maatschappelijke organisaties, zoals Platform 31, en nodigt de Zeeheldentuin als co-presentator, maar dit soort activiteiten lijken niet tot daadwerkelijke verbindingen te leiden en inbedding van ontwikkelingen in de organisatie van de gemeente. Als het namelijk om het verbinden van gemeente en Zeeheldentuin gaat, worden weinig voorbeelden genoemd waaruit blijkt dat dit is gebeurd en gaat het voornamelijk om ‘mogelijke’ uitkomsten van de bijeenkomsten waaruit naar voren kan komen wat de “gemeente eventueel beter zou kunnen doen in het ondersteunen of begeleiden van initiatieven” (Interviewbundeling V, VI).

Het maken van verbindingen tussen gemeente en initiatieven over het algemeen, daar is de gemeente wel ondernemend in. Er zijn bijvoorbeeld gesprekken gehouden met burgerinitiatieven om erachter te komen wat behoeften zijn en hoe de gemeente hier eventueel bij kan helpen. Mede op grond van deze uitkomsten wordt momenteel gewerkt aan een website met “een digitale kaart van alle initiatieven in Den Haag, een loketingang naar ons [de gemeente] voor vragen, een soort startpagina met onderwerpen als crowdfunding of hoe begin ik een initiatief. Allerlei vragen die binnen komen proberen we daar door middel van een link naar een andere website, bijvoorbeeld naar de GGD of andere forums die iets weten over een onderwerp, te koppelen. Er zijn websites die dat doen en wij proberen dat volledig te maken, al die platforms in één keer toegankelijk te maken en te koppelen aan alle vragen die mensen hebben voor de gemeente” (Interviewbundeling VI). Dit voorbeeld laat zien hoe de gemeente diens werkwijze als het gaat om burgerinitiatieven aanpast op vragen en behoeften vanuit bewoners. Als er ontwikkelingen spelen binnen de gemeente die interessant zijn voor burgerinitiatieven kunnen die via de website worden gekoppeld aan de initiatieven. Doordat het in dit voorbeeld niet specifiek gaat om het verbinden van ontwikkelingen bij de Zeeheldentuin met de gemeente is de score redelijk ondernemend op de indicator effectieve verbindingen maken.

4.4.1.2 Boundary spanning activiteiten in casus Rotterdamse Munt

In tabel 19 zijn de scores op de indicatoren van boundary spanning activiteiten te vinden voor de partijen van casus R.

Tabel 19: Scores indicatoren boundary spanning activiteiten casus R

	Informatie- uitwisseling	Bouwen & onderhouden van duurzame relaties	Maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen	Tijdige mobilisatie burgerinitiatief
Burgerinitiatief	++	+/-	+	+/-
Gemeente	++	++	+	n.v.t.
Maatschappelijke professionals	+	+	++	n.v.t.

Burgerinitiatief

Burgerinitiatief R is zeer ondernemend in het uitwisselen van informatie, ondernemend in het maken van effectieve verbindingen, redelijk ondernemend in het bouwen en onderhouden van relaties met externe partijen en redelijk ondernemend in het tijdig mobiliseren van het burgerinitiatief.

De initiatiefneemster heeft een evaluatiebijeenkomst georganiseerd, waarbij verschillende externe actoren zijn uitgenodigd om gezamenlijk over de voortgang van het initiatief te praten. Dit is één van de manieren waarop het initiatief haar externe partners probeert te betrekken en waarmee informatie-uitwisseling plaats kan vinden. Informatie-uitwisseling wordt verder ingevuld door externe actoren mee te nemen in de communicatie van het initiatief, bijvoorbeeld door hen een uitnodiging te versturen voor het Lentefeest. Ook neemt de initiatiefneemster deel aan bijeenkomsten die door externe partijen worden georganiseerd. Hier kan zij het verhaal van de Rotterdamse Munt vertellen en netwerkcontacten opdoen. Zo vertelt een ambtenaar van de GGD over een mede door haar georganiseerde bijeenkomst om te discussiëren over mogelijkheden om structurele verbindingen te maken tussen participatie, zorg en groen, waarin de initiatiefneemster gesproken heeft:

“(…) Dus het was een geslaagde bijeenkomst, in Katendrecht in het Verhalenhuis, waarin dus ambtenaren van beide kanten, fysiek en sociaal, veel initiatiefnemers, maar ook groene aannemers en een aantal zorginstellingen aanwezig waren, om te bekijken wat we kunnen gaan doen. Nou, [naam initiatiefneemster Rotterdamse Munt] is toen geïnterviewd, verhaal gehouden in de vorm van een interview”
(Interviewbundeling VII).

Hiernaast benut het initiatief de boundary spanning activiteiten van externe partijen om informatie uit te wisselen met netwerkspelers. Verschillende externe partijen, waaronder maatschappelijke actoren en ambtenaren, gaan namelijk regelmatig voor teamuitjes naar het initiatief. Tijdens dergelijke informele bezoeken krijgt het initiatief de kans om het verhaal verder te verspreiden en de initiatiefneemster doet dat elke keer weer.

Doordat er o.a. diverse kanalen worden gebruikt om netwerkpartijen te informeren, niet alleen noodzakelijke informatie wordt verstuurd (zoals subsidieverantwoording) naar netwerkpartijen (denk aan uitnodigingen voor activiteiten) en zelf kansen worden gecreëerd om informatie uit te kunnen wisselen, is deze boundary spanning activiteit in zeer grote mate aanwezig bij het initiatief.

De bijeenkomsten die worden bezocht en georganiseerd zijn ook activiteiten waarmee duurzame relaties met externe partijen worden onderhouden naast de telefonische, digitale en face-to-face contacten met bijvoorbeeld maatschappelijke actoren om bestaande relaties in leven te houden. Het initiatief scoort op deze indicator minder hoog in vergelijking met de voorgaande, omdat externe partijen aangeven dat het bouwen van contacten nog onvoldoende wordt gedaan met gemeentelijke actoren (zie hierna bij de bespreking van maatschappelijke actoren).

Wat betreft het maken van effectieve verbindingen is de partij redelijk ondernemend. Het initiatief volgt bijvoorbeeld ontwikkelingen die spelen bij de gemeente; zo wordt het beleid van de GGD in de gaten gehouden om daarmee verbindingen te maken. Doordat activiteiten voor deze indicator niet regelmatig en niet op diverse manieren worden ondernomen, is de indicator in redelijk grote mate aanwezig.

Een soortgelijke score is te vinden voor het tijdig mobiliseren van het initiatief in het licht van ontwikkelingen in het netwerk. Het initiatief ervaart bepaalde ontwikkelingen bij de gemeente, zoals bezuinigingen en de roep om meer zelfstandigheid van burgerinitiatieven, en probeert meer verbindingen te zoeken met andere typen actoren: maatschappelijke organisaties, fondsen en private organisaties. Hiermee is het initiatief bezig om een nieuwe koers te vinden en het initiatief te mobiliseren, maar dit speelt pas zeer recent. Dit terwijl ze langer op de hoogte zijn van de ontwikkelingen en daarom is de score op de indicator geen +, maar een +/-.

Gemeente

Er worden door de gemeente zeer diverse mogelijkheden gecreëerd om informatie-uitwisseling met de Rotterdamse Munt mogelijk te maken. Een voorbeeld hiervan is te vinden in het organiseren van bijeenkomsten waar het burgerinitiatief voor wordt uitgenodigd om te vertellen over het initiatief en de recente ontwikkelingen. Ook wordt er meer gecommuniceerd dan minimaal nodig is om bijvoorbeeld de verantwoording over de geleverde subsidie op orde te brengen, omdat er onder meer door de GGD onderzoek wordt gedaan naar de gezondheidseffecten van het initiatief op de vrijwilligers. Ook worden er diverse kanalen gebruikt om informatie uit te wisselen, waaronder face-to-face, elektronisch en telefonisch contact.

De activiteiten ondernomen voor de informatie-uitwisseling fungeren ook als middel om de relatie met het initiatief duurzaam te onderhouden. De bijeenkomsten die worden georganiseerd zijn namelijk gebeurtenissen die initiatief en betrokken ambtenaren bij elkaar brengen, waardoor de relatie in leven wordt gehouden. De geïnterviewde ambtenaren bezoeken bovendien formeel en informeel het initiatief en een ambtenaar onderhield in 2014 nog steeds contact met het initiatief terwijl er geen formele relatie bestond, omdat ze dat jaar geen subsidie kregen van de GGD.

Bovengenoemde activiteiten van betrokken ambtenaren laat zien dat de gemeente zeer ondernemend is in het uitwisselen van informatie en het bouwen en onderhouden van een duurzame relatie met het burgerinitiatief.

Als het gaat om het maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen bij het burgerinitiatief en gemeente is de gemeente ondernemend, omdat activiteiten worden ondernomen om ontwikkelingen bij de gemeente en bij Rotterdamse Munt te verbinden en omdat hier intern stappen voor worden ondernomen. Een eerste voorbeeld waarin deze indicator naar voren komt is het volgen van de ontwikkelingen op het gebied van participatie, zorg en groen binnen de gemeente om deze vervolgens waar mogelijk te koppelen aan het initiatief. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in het feit dat Rotterdamse Munt wordt uitgenodigd bij publiek-privaat-maatschappelijke brainstormsessies over ontwikkelingen in de gemeenschap op het gebied van burgerkracht en stadslandbouw en de rol van de gemeente hierin.

Hiernaast zijn er ambtenaren actief in het zoeken van mogelijkheden om structurele verbindingen te maken tussen de domeinen zorg, participatie en fysieke leefomgeving binnen de gemeente om verbindingen te kunnen leggen met Rotterdamse Munt en andere initiatieven die zich op die terreinen bewegen. De bedoeling is uiteindelijk om structurele steun te kunnen bieden aan o.a. Rotterdamse Munt door het initiatief als instrument in te zetten voor gemeentelijke doelen, zoals de participatieplicht van burgers die een bepaalde uitkering hebben of om te voldoen aan de zorg- en

welzijnsbehoeften van burgers die dit nodig hebben. Een tweede manier waarop gezocht wordt naar een inbedding van nieuwe ontwikkelingen in de werkwijze van de gemeente is het vinden van een nieuwe vergoedingsstructuur door de wethouder om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen in de gemeenschap (zie verder 4.6.2).

Deze laatste twee activiteiten bevinden zich echter in een beginfase, een fase die verder wordt gekenmerkt door zoeken en leren. Het zijn dan ook nog vooral deeltappen om een effectieve verbinding in de toekomst mogelijk te maken. Vandaar dat de laatste indicator in grote en niet in zeer grote mate aanwezig is.

Maatschappelijke professionals

De maatschappelijke professionals zijn in vergelijking met de gemeente minder gericht op het verbinden van initiatief met de organisatie waar men werkzaam is, maar meer gericht op het verbinden van initiatief met andere netwerkpartijen; als derde partij ontwikkelingen koppelen en hierin zijn ze zeer ondernemend. Deze activiteiten waarmee effectieve verbindingen worden gemaakt of inspanningen worden gedaan om de verbinding mogelijk te maken, zijn voornamelijk terug te vinden in het zoeken naar potentiële ontwikkelingen en netwerkcontacten waarmee het initiatief verbindingen kan maken. Zo probeert een projectmedewerker van woningbouwcorporatie Vestia de initiatiefneemster meer in contact te brengen met de gemeente, onder meer door contactgegevens te geven van ambtenaren uit het eigen netwerk, omdat er daar nog een hoop onbenutte mogelijkheden zouden liggen voor het leggen van verbindingen:

“Je moet in die zin ook wel een beetje weten hoe de gemeente in elkaar zit: er is een accountmanager voor jeugd er is een accountmanager voor volwassenen, er is een accountmanager voor scholen. En op al die terreinen zou je kunnen denken van hé wat zou nou goed aansluiten, om op gesprek te gaan, om samen met mensen van de gemeente te kijken wat zou nou goed kunnen aanslaan. Dus ik denk dat daar wel nog mogelijkheden liggen voor verbindingen leggen” (Interviewbundeling VIII).

Ook in het geval van de gebiedscommissie probeert de projectmedewerker de initiatiefneemster te verbinden met de lokale gebiedscommissie door contactgegevens van relevante personen door te geven. De gebiedscommissie bezit namelijk Bewonersinitiatiefgeld voor de bekostiging van bewonersactiviteiten waar initiatief R blijkbaar niet van op de hoogte was.

Hiernaast merkt de consulent maatschappelijke activering van Mara Projecten ontwikkelingen in het netwerk op die mogelijk interessant kunnen zijn voor verdere verbindingen ten behoeve van de financiële stabiliteit van het initiatief:

“ (...) Er komt, volgens mij aanstaande donderdag, een nieuwe welzijnsnota in de gemeenteraad en daarin wordt gesproken over huizen van de wijk en tuinen van de wijk. Ja, dat is natuurlijk een aanknopingspunt om eens te informeren en zit daar dan ook geld aan vast aan dat beleid? En wat voor geld? Kunnen jullie daar misschien een coördinator van betalen” (Interviewbundel IX).

De consulent zorgt ook voor het ontstaan van verbindingen tussen fondsen en Rotterdamse Munt en onderhoudt relaties met een aantal fondsen voor het initiatief. Ook met deze activiteiten worden raakvlakken tussen initiatief en netwerkpartijen gemanaged en wordt er gezocht naar nieuwe verbindingen:

“Ik bel een fonds, “ik ondersteun dit project is dat interessant voor jullie?” “Jazeker, stuur maar na.” Of ik vraag “wil je een keer langskomen, wil je een keer kennis maken.” “Daar heb ik geen tijd voor”, “ja leuk nodig me maar uit”. Dat [contacten onderhouden met fondsen] gebeurt op allerlei wijzen” (Interviewbundeling IX).

Als het gaat om informatie-uitwisseling zijn de professionals ondernemend: er worden diverse kanalen gebruikt om informatie uit te wisselen, zoals face-to-face contact, e-mail en telefonisch contact. De consulent maatschappelijke activering wisselt hiernaast regelmatig informatie uit over de vorderingen, vragen en ontwikkelingen bij de Munt in het kader van de begeleidingsrelatie die er bestaat en er wordt meer informatie uitgewisseld dan het minimale voor de relatie, omdat er ook informeel contact wordt gehouden.

Hetzelfde geldt voor het onderhouden van een duurzame relatie met de Munt. Er worden diverse activiteiten ondernomen om de relatie met de Munt levendig te houden, zoals het houden van teamdagen bij het initiatief wat een mogelijkheid tot informeel contact biedt. Ook wordt het initiatief uitgenodigd voor uitwisselings- of expertisedagen rondom het thema groen, wat ook weer een mogelijkheid biedt om de relatie met de Munt te behouden.

4.4.1.3 Boundary spanning activiteiten in casus Speeltuinvereniging

Tabel 20 bevat de scores op de indicatoren van boundary spanning activiteiten voor casus speeltuinvereniging.

Tabel 20: Scores indicatoren boundary spanning activiteiten casus S

	Informatie- uitwisseling	Bouwen & onderhouden van duurzame relaties	Maken van effectieve verbindingen tussen ontwikkelingen	Tijdige mobilisatie burgerinitiatief
Burgerinitiatief	-	--	+-	+-
Gemeente	-	-	--	n.v.t.
Maatschappelijke professional	++	++	++	n.v.t.

Burgerinitiatief

Initiatief S is weinig ondernemend in het uitwisselen van informatie, zeer weinig ondernemend in het bouwen en onderhouden van duurzame relaties en redelijk ondernemend in het maken van effectieve verbindingen met netwerkpartijen en redelijk ondernemend in het tijdig mobiliseren van het initiatief.

De voorzitter geeft aan dat er van duurzame relaties onderhouden geen sprake is; er wordt alleen contact gezocht met externe partijen wanneer dat noodzakelijk is om financiën te verzamelen voor een nieuw project:

“ Wij zoeken het [contacten met externe partijen] niet actief op he. Dat is onze grondhouding. We hebben dat één keer gedaan en daar zijn we mee gestopt. Toen hebben we echt uitgezocht, wie zit hier allemaal, welke organisaties. Dat heeft helemaal niks opgeleverd. Die zijn niet opeens naar ons toe gekomen, o bestaan jullie, o wat leuk, we gaan dit doen samen of dat doen. (...) Ja, ik spreek ze [woningbouwcorporaties] nou helemaal niet meer. Dat was alleen maar ten tijde van het project en dat valt weer allemaal onder de noemer ja als ik die mensen [externe partijen] nodig heb, of als wij die mensen nodig hebben, dan treden we in contact met ze. En voor de rest laten we elkaar met rust. Zij nemen ook geen contact met ons op. Ja dat hoeft natuurlijk ook niet” (Interviewbundeling I).

Het initiatief onderhoudt voornamelijk met de betrokken ambtenaar een relatie, maar voor deze relatie worden weinig activiteiten ondernomen om het contact duurzaam te onderhouden. Het contact loopt 'gewoon', waarbij initiatief en gemeente elkaar om de zoveel tijd ontmoeten. Buiten deze standaardafspraken worden geen andere activiteiten ondernomen om de relatie actief te onderhouden. Er is dan ook vooral formeel contact en hierbuiten zoekt men elkaar alleen op als er een aanleiding daarvoor is. Vandaar dat deze indicator in zeer geringe mate voorkomt bij het initiatief.

Informele bezoeken van externe partijen zijn ook bij casus S te vinden, maar de manier waarop dit een functie heeft voor grensmanagement bij casus R is niet terug te vinden bij casus S. Informatie-uitwisseling gebeurt er wel, maar vooral vanwege het feit dat men elkaar ziet; het wordt bijvoorbeeld niet gezien als mogelijkheid om te netwerken of de verbinding met de gemeente te verbreden. Een voorbeeld van de voorzitter maakt dit duidelijk:

"(...) De wethouder, wiens naam ik echt niet meer weet, die verantwoordelijk was voor hetzij, ik weet eigenlijk niet waar die verantwoordelijk voor was. Die heeft daar [bij de speeltuinvereniging] iets verteld voor andere ambtenaren of bestuurders, mensen van andere gemeenten. En aan mij was gevraagd om even te vertellen hoe we dat hebben gedaan. Dus ik heb een kopje koffie gedronken en verteld en toen ben ik weer weggegaan"

(Interviewbundeling I).

Informatie-uitwisseling met netwerkpartijen gebeurt over het algemeen dan ook weinig. Er wordt noodzakelijke informatie aangeleverd over bijvoorbeeld de verantwoording over de subsidie van de gemeente, meer informatie uitwisselen dan minimaal nodig is gebeurt niet, waardoor het initiatief weinig ondernemend is in de informatie-uitwisseling naar netwerkpartijen toe.

Wat betreft het maken van effectieve verbindingen heeft het initiatief geprobeerd om ontwikkelingen in het netwerk en bij het initiatief te verbinden met woningbouwcorporaties. Bij de eigen plannen om de speelweide te renoveren zag het initiatief dat in de directe omgeving van de speeltuin meerdere renovaties konden worden gedaan om verbindingen te maken tussen instellingen die er zaten, zoals het buurthuis dat er nog zat, een crèche en welzijnsorganisaties. Hiervoor werd contact gezocht met lokale woningbouwcorporaties, die aanvankelijk geïnteresseerd waren in een samenwerking om dat gedeelte van de wijk te revitaliseren. Deze verbinding is uiteindelijk niet tot stand gekomen, omdat het initiatief belemmeringen ondervond, waarvan vertraging de grootste was. Uiteindelijk is het initiatief verder gaan werken met de eigen plannen voor de speeltuin.

Het tweede voorbeeld bij deze indicator is de effectieve verbinding die gemaakt is met de ontwikkelingen rondom Vogelaarswijken en financiën die daarvoor beschikbaar werden gesteld. Deze ontwikkeling werd gevolgd en verbonden aan de eigen ontwikkelingen die gaande waren rondom de renovatie van de speelweide met financiering als gevolg. Het maken van effectieve verbindingen is gezien de ondernomen activiteiten en pogingen wel aanwezig, maar doordat daadwerkelijke verbindingen ook ontbreken is de indicator in redelijk grote mate aanwezig.

De laatste indicator is ook in redelijk grote mate aanwezig. Een belangrijke mobilisering van het initiatief heeft een aantal jaar geleden plaatsgevonden toen er een nieuwe functie werd bedacht en renovaties hebben plaatsgevonden. De speeltuin "was meer dan verpauperd" en "het ging gewoon heel slecht" (Interviewbundeling I), waardoor besloten werd om de speelweide te renoveren, het clubhuis om te bouwen en een moestuin te creëren met activiteiten. Door in te spelen op de negatieve ontwikkelingen heeft de speeltuin uiteindelijk een nieuwe koers gekregen.

Gemeente

De mate waarin de betrokken ambtenaar in de relatie met initiatief S informatie uitwisselt en een duurzame relatie onderhoudt is gering en de mate waarin effectieve verbindingen worden gemaakt is zeer gering.

Informatie-uitwisseling gebeurt gedurende de reguliere momenten waarin initiatief en ambtenaar bijeenkomen; meer activiteiten ondernemen dan hiervoor nodig is of meer informatie uitwisselen dan nodig is gebeurt weinig. Een soortgelijke bevinding is te maken voor de tweede indicator; er wordt alleen contact gezocht wanneer er hiervoor een aanleiding ontstaat: de reguliere afspraken die jaarlijks vast staan en incidentele contactmomenten als er iets is gebeurd, zoals bomen die gekapt moesten worden door een storm, waarbij de ambtenaar de contactpersoon is en het initiatief doorverbindt met de juiste afdeling. Voor het maken van effectieve verbindingen wordt er nog minder gedaan. Alleen als er iets speelt wat de speeltuin kan beïnvloeden, zoals bezuinigingen, worden ze geïnformeerd, maar er wordt hierin zeer weinig ondernomen om ontwikkelingen bij de gemeente en burgerinitiatief te verbinden:

“(…) Op het moment dat er zaken spelen of zaken aan de orde komen die de speeltuin raken dan wordt de speeltuin geïnformeerd. Een heel simpel voorbeeld van de laatste tijd. We zitten in een bezuinigingstraject en vervolgens ontvangen alle organisaties dus ook de speeltuinvereniging een brief met daarin: de gemeente zit in een bezuinigingstraject en dat kan mogelijk gevolgen hebben voor de subsidie die u ontvangt”

(Interviewbundeling X).

Het ontwikkelingsstadium van burgerinitiatieven en de POS van de gemeente hebben invloed op de geringe aanwezigheid van boundary spanning activiteiten bij de gemeente en het burgerinitiatief en wordt in de analyse verder behandeld.

Maatschappelijke professional

De coördinator ABC-school is in tegenstelling tot voorzitter en ambtenaar continu bezig met het verbinden van actoren en ontwikkelingen en is ook zeer ondernemend in het uitwisselen van informatie met het initiatief.

De coördinator neemt het initiatief om mogelijkheden voor informatie-uitwisseling te creëren en iedere ontmoeting is voor haar een mogelijkheid om de relatie te verstevigen. Het onderhouden van contacten en het uitwisselen van informatie worden dan ook hier als doel en middel afgewisseld.

Ze onderhoudt op zeer diverse manieren de relatie met het initiatief: ze mailt, belt, gaat langs bij het initiatief, heeft jaarlijkse formele afspraken, ontmoet vrijwilligers van het initiatief informeel in de wijk, bijvoorbeeld door gezamenlijk koffie te drinken in de wijkonderneming Kruiskamp Onderneemt en zit in een werkgroepoverleg van haar eigen organisatie waarin een van haar contactpersonen van het initiatief ook vertegenwoordigd zit en waar ze het o.a. hebben over nieuwe samenwerkingsmogelijkheden. Doordat er zeer diverse activiteiten worden ondernomen om de relatie te onderhouden en informatie uit te wisselen, meer wordt gedaan dan nodig voor de formele jaarlijkse afspraken, zelf kansen worden gecreëerd voor ontmoeting en informatie-uitwisseling zijn deze indicatoren in zeer grote mate aanwezig.

De coördinator is ook zeer ondernemend in het maken van effectieve verbindingen: ze zoekt continu naar nieuwe mogelijkheden voor een verdere inbedding van initiatief met de omgeving en volgt ontwikkelingen bij andere partijen om deze te verbinden met het burgerinitiatief en haar eigen organisatie die ze vertegenwoordigt. Ze is in haar eigen woorden een:

“(…) Makelaar, een verbindingsofficier tussen al die verschillende instellingen om te kijken hoe daar lijntjes kunnen komen, waardoor je elkaar kunt versterken. 1 en 1 is drie zeggen wij dan, je kan mooiere dingen creëren als je met elkaar samenwerkt” (Interviewbundeling XI).

Door actief zoek- en volgwerk zorgt ze o.a. voor de koppeling van nieuwe ontwikkelingen bij het initiatief met actoren in de netwerkomgeving, waarmee nieuwe functies voor het initiatief zijn ontstaan. Een voorbeeld is de nieuwe keuken van de speeltuin als ontwikkeling, die ze heeft verbonden aan een cursusleidster kooklessen, waardoor er niet alleen een nieuwe functie voor de keuken is ontstaan, maar ook een nieuwe link tussen initiatief en de cursusleidster, die ook een partner van de ABC-school is.

4.4.1.4 Vergelijking cases boundary spanning activiteiten

Nu alle indicatoren van de boundary spanning activiteiten per case zijn behandeld, kunnen de cases worden vergeleken in de mate waarin ze boundary spanning activiteiten ondernemen. In tabel 21 zijn de totaalscores van de partijen en de eindoordeelen van de cases te vinden voor boundary spanning activiteiten.

Tabel 21: Totaal- en eindscores cases boundary spanning activiteiten

	Totaaloordeel BSA* casus Z	Totaaloordeel BSA casus R	Totaaloordeel BSA casus S	Eindoordeel BSA casus Z	Eindoordeel BSA casus R	Eindoordeel BSA casus S
Burgerinitiatief	++	+	-			
Gemeente	+	++	-			
Maatschappelijke professionals	n.v.t.	+	++			
				++	+	+/-

*BSA= boundary spanning activiteiten.

In casus Z worden gemiddeld de meeste boundary spanning activiteiten ondernomen en in casus S het minst. Burgerinitiatieven Z en R zijn ondernemend tot zeer ondernemend in het ondernemen van boundary spanning activiteiten; ze zijn actief in het managen van de raakvlakken tussen hun initiatieven en de netwerkomgeving. Initiatief S daarentegen lijkt zich op andere typen boundary spanning activiteiten te richten; in plaats van actief verbindingen managen worden bestaande relaties op routinematige wijze en momenten ‘onderhouden’. In de analyse van hoofdstuk 5 wordt dit onderdeel verder behandeld, omdat het bestaan van een onderscheid in typen activiteiten lijkt samen te hangen met de rol van het ontwikkelingsstadium van burgerinitiatieven en de ervaren onzekerheid in de politieke organisatiestructuur.

De gemeenten in cases Z en R zijn net zoals de burgerinitiatieven ook ondernemend in boundary spanning activiteiten. Dat de relatie tussen gemeente Amersfoort en de speeltuinvereniging structureel van aard is, speelt een grote rol in het feit dat de gemeente in deze casus de noodzaak voor een grote mate van boundary spanning activiteiten niet ervaart. In de overige twee cases zijn de relaties met de initiatieven minder te beschouwen als een ingebed onderdeel van het takenpakket van

de betrokken ambtenaar, waardoor actieve betrokkenheid om de relatie te managen meer vereist lijkt te zijn. Dat de speeltuinvereniging al 8 decennia bestaat speelt ook een belangrijke rol in het bestaan van een relatie die geen actieve boundary management oriëntatie meer nodig heeft (zie verder hoofdstuk 5).

De burgerinitiatieven en de maatschappelijke professionals hebben met elkaar gemeen dat ze allebei (meer dan de gemeenten) bezig zijn om netwerkpartijen te verbinden aan het initiatief. Hoewel gemeenten in cases R en Z hier ook zeker mee bezig zijn, zie je dat ze meer intern georiënteerd zijn, dat wil zeggen, meer op de gemeente zelf om de ambtelijke organisatie, door aanpassingen in de POS, te verbinden met initiatieven. De maatschappelijke professionals zijn zelfs ondernemender in het maken van effectieve verbindingen tussen initiatief en ontwikkelingen in de netwerkomgeving dan de burgerinitiatieven zelf. Dat dit type activiteit een onderdeel vormt van de functies van de professionals biedt hier een verklaring voor.

4.4.2 Boundary spanning kwaliteiten: kunnen vertalen en begrijpen

Voor het ondernemen van activiteiten om grenzen tussen burgerinitiatief en externe partijen te managen zijn bepaalde kwaliteiten nodig. Het gaat hier om het vermogen van personen om de taal van verschillende netwerkactoren te kunnen begrijpen en het vermogen om begrip te tonen voor en te luisteren naar behoeften van netwerkactoren.

4.4.2.1 Boundary spanning kwaliteiten in casus Zeeheldentuin

Tabel 22 bevat de scores voor de indicatoren van boundary spanning kwaliteiten van de onderscheiden partijen in casus Z.

Tabel 22: Scores indicatoren boundary spanning kwaliteiten casus Z

	Gevoel van partijen voor wat belangrijk is voor andere partijen (1)	Gevoel van partijen dat andere partijen weten wat voor hen belangrijk is (2)	Gevoel van partijen dat andere partijen luisteren/begrip tonen voor hen (3)	Luisterend vermogen van / begrip vertonen door partij voor andere partijen (4)
Burgerinitiatief	+	+/-	+/-	+/-
Gemeente	+	++	++	+
Maatschappelijke professionals	Niet onderzocht	Niet onderzocht	Niet onderzocht	Niet onderzocht

Burgerinitiatief

Wat betreft het vermogen van het initiatief om te weten wat belangrijk is voor externe partijen, valt op te merken dat het initiatief zich goed heeft verdiept in de partijprogramma's van een aantal partijen uit de gemeenteraad. Het initiatief probeert met de "goedgezinde partijen" een oplossing te vinden voor hun probleem rondom de lening. Ook zijn er verschillende verbindingen gemaakt met externe partijen die zich o.a. richten op duurzame burgerinitiatieven (Interviewbundeling III).

De voorzitter geeft aan te kunnen begrijpen dat overheid en fondsen geen financiële middelen verstrekken voor de grond; "we weten ook dat het niet aan hun ligt" (Interviewbundeling III), maar kan ook weer geen begrip opbrengen voor de regels en het beleid die volgens hen financiële zelfstandigheid van initiatieven opperen en er niet van uitgaan dat de aankoop van grond problemen kan opleveren voor initiatieven.

Wat het oordeel van de gemeente over het vertalingsvermogen en empathisch vermogen van het initiatief betreft, is te concluderen dat deze in zeer grote mate aanwezig zijn. De betrokken ambtenaren geven aan dat het initiatief zeer goed op de hoogte is van wat belangrijk is voor de gemeente. Dat de voorzitter zelf binnen de gemeente heeft gewerkt speelt hier een belangrijke rol in. Het zorgt er ook voor dat men zich begrepen voelt: “[naam voorzitter Zeeheldentuin] weet ook als geen ander hoe lastig sommige dingen ook kunnen zijn [binnen de gemeente]” (Interviewbundeling V).

Gemeente

De betrokken ambtenaren hebben een goed gevoel van wat belangrijk is voor het initiatief. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar in hun kennis over een behoefte van het initiatief: exposure voor zowel de tuin als het adviesbureau. Dit was ook terug te zien in de boundary spanning activiteiten waarin ze bijvoorbeeld het initiatief uitnodigden voor workshops, waardoor ze hun naamsbekendheid bij andere bewoners kunnen vergroten. Ze zijn ook goed op de hoogte van hun lening en kunnen zich voorstellen dat het een lastige situatie is voor de bestuursleden, omdat ze hoofdelijk aansprakelijk zijn. Er wordt aangegeven dat de gemeente momenteel niet veel kan betekenen, maar dat ze de situatie wel volgen.

Het oordeel van het initiatief over het vertalingsvermogen en empathisch vermogen van de gemeente is gematigd. Zo geeft het initiatief over het empathisch vermogen van externe partijen, waaronder de gemeente, het volgende aan:

“Volgens mij begrijpen ze het probleem [de schuld] wel, alleen ze kunnen er geen oplossing voor bieden denken ze. Dus aan de ene kant denk ik ze begrijpen het, maar aan de andere kant denk ik ze begrijpen het ook weer niet, dat ze echt tot actie overgaan” (Interviewbundeling III).

Ook hier speelt de politieke organisatiestructuur een rol bij (zie analyse).

4.4.2.2 Boundary spanning kwaliteiten in casus Rotterdamse Munt

Tabel 23 bevat scores op de indicatoren van boundary spanning kwaliteiten in casus R.

Tabel 23: Scores indicatoren boundary spanning kwaliteiten casus R

	Gevoel van partijen voor wat belangrijk is voor andere partijen (1)	Gevoel van partijen dat andere partijen weten wat voor hen belangrijk is (2)	Gevoel van partijen dat andere partijen luisteren/begrip tonen voor hen (3)	Luisterend vermogen van / begrip vertonen door partij voor andere partijen (4)
Burgerinitiatief	++	+/-	+/-	+
Gemeente	+	++	++	+/-
Maatschappelijke professionals	++	+	+	+

Burgerinitiatief

De initiatiefneemster is zeer goed op de hoogte van wat belangrijk is voor netwerkpartijen en is daarmee in staat om initiatief en externe actoren te verbinden. Als het bijvoorbeeld gaat om de gemeente heeft zij zich vanaf de planfase verdiept in het beleid door na te gaan welke beleidsdoelen de gemeente nastreeft om ervoor te zorgen dat het initiatief daarin past:

“(…) Zij [de gemeente] hebben gewoon een bepaald beleid of programma waarmee ze bepaalde problemen willen aanpakken en wij hebben een sleutel in handen om deze problemen aan te pakken” Interviewbundeling II).

Het initiatief heeft ook zeer veel kennis over de resultaten waarop initiatieven worden getoetst om in aanmerking te komen voor ondersteuning van externe partijen. Voor fondsen en gemeente is in de

beginfase hierop ingespeeld door onder meer outcomes te formuleren die passen bij sociale doelstellingen van externe partijen, zoals het maatschappelijk activeren van sociaal geïsoleerde bewoners. Dit zijn resultaten die voor gemeente en maatschappelijke partijen relevant zijn in hun beslissing om een initiatief te ondersteunen (Zie Interviewbundeling VII, IX).

De betrokken ambtenaren geven aan dat het initiatief zeer goed weet wat de gemeente van belang vindt. Ze waren volgens een ambtenaar Stadsontwikkeling echter wel minder goed op de hoogte van de regelgeving van de gemeente:

“De Rotterdamse Munt kent ons beleid heel erg goed en daarom is het in het begin heel soepel gegaan, maar vervolgens bij de regels en dergelijken en de toepassing daarvan is het minder snel gegaan, (...) de stelling van ons was, wij faciliteren als gemeente, maar jullie moeten het doen. En vervolgens vragen ze dan, maar wat moeten we dan doen? Dan krijgen ze een hele rits aan regels en toestanden die ze vervolgens ingewikkeld vinden” (Interviewbundeling XII).

De externe professionals ervaren allebei dat het initiatief goed op de hoogte is van hun posities en geven aan dat ze vanuit hun functies wel het gevoel hebben begrepen te worden door het initiatief. Ze voelen zich gewaardeerd en niet gepasseerd (Interviewbundeling VIII, IX). Ditzelfde beeld geldt ook voor de twee ambtenaren. Ook zij geven aan dat zij zich begrepen voelen:

“Ik heb het gevoel dat er best veel begrip is. En ook dat Rotterdamse Munt daar heel positief afsteekt bij andere initiatieven. Ik bedoel die hebben ook wel begrip, maar bij Rotterdamse Munt ervaar ik dat ook wel echt” (Interviewbundeling VII).

Dat het initiatief hier zo positief bij afsteekt heeft te maken met het feit dat het initiatief goed op de hoogte is van hoe een gemeentelijke organisatie eruit ziet, omdat de initiatiefneemster zelf werkzaam was bij de gemeente. Daarnaast is het initiatief zeer goed op de hoogte van de beleidsdoelen van de gemeentelijke diensten, waardoor de ambtenaren zich ook meer begrepen voelen. Dit is onder andere zichtbaar in de informatievoorziening van initiatief naar ambtenaar toe, dit gebeurt professioneel; met een soort gelijke taal (Interviewbundeling VII, XII). Het initiatief weet ook geduld op te brengen:

“Er zijn ook momenten dat ze tegen mij hadden kunnen zeggen, maar [naam respondent], we zitten nu al twee weken op je te wachten en je hebt nog niet geleverd, dan kan je boos worden. Maar ja dat hebben zij niet gedaan. (...) Soms vinden ze dingen niet leuk, maar ze kunnen wel begrip opbrengen voor zaken die anders gaan dan zij willen” (Interviewbundeling XII).

Het initiatief geeft verder ruimte aan bewoners die er als vrijwilliger werken door te luisteren naar hun behoeften en hen de autonomie en gelegenheid te geven om eigen ideeën voor de tuin te bedenken en uit te voeren (Interviewbundeling II).

Gemeente (indicatoren 1 en 4)

De betrokken ambtenaren lijken goed op de hoogte te zijn van wat belangrijk is voor het burgerinitiatief. Ze hebben kennis van de doelstellingen van het initiatief en door hen bijvoorbeeld uit te nodigen naar ambtelijke bijeenkomsten (de ondernomen boundary spanning activiteiten) proberen ze in te spelen op de behoefte van exposure. Ook weten ze dat financiële ondersteuning op het prioriteitenlijstje van het initiatief staat.

Wanneer je een stap verder in de boundary spanning kwaliteiten gaat, kom je terecht bij het vermogen om andere partijen te begrijpen en naar hen te luisteren en dan lijkt de gemeente minder hoog te

scoren. Hoewel betrokken ambtenaren weten wat voor het initiatief belangrijk is en ze aangeven dat ze wel kunnen begrijpen dat het initiatief soms meer van hen vraagt dan zij kunnen leveren, lijkt er toch een discrepantie te bestaan tussen datgene waar het initiatief mee worstelt en de mate waarin de gemeente daarop ingaat.

Een voorbeeld om deze bevinding te verduidelijken is te vinden bij de evaluatiebijeenkomst die de initiatiefneemster had georganiseerd. Hiervoor werden diverse netwerkpartijen uitgenodigd en heeft het initiatief onder meer de vraag in hoeverre het initiatief zich duurzaam kan ontwikkelen op tafel gelegd. Ze geeft aan dat ambtenaren dit soort vragen moeilijk oppakken en dat een mogelijke oorzaak wellicht te vinden is in het feit dat de gemeente in grote eenheden denkt en zich daarom aanhaakt bij de grote welzijnsorganisaties en niet bij de kleinere initiatieven. Dit beeld komt ook naar voren uit de interviews met de betrokken ambtenaren. Ze geven aan dat de gemeente zich nu voornamelijk oriënteert op de grote partijen als het bijvoorbeeld gaat om het afnemen van diensten (onder meer vanwege de huidige prioriteit van de politiek om niet te struikelen over de uitvoering van de Wmo, waardoor andere zaken (zoals burgerinitiatieven) een minder grote prioriteit krijgen) en dat de regels van de gemeente geschreven zijn voor grote ontwikkelingen, maar ook worden toegepast op burgerinitiatieven (Interviewbundeling VII, XII). Dit zijn eigenschappen van de politieke organisatiestructuur die invloed lijken te hebben op de mate waarin de gemeente begrip toont voor (de kleinschaligheid van) burgerinitiatieven (in hoofdstuk 5 meer over de invloeden van de POS).

De ervaringen met de POS zijn ook een van de redenen dat een van de betrokken ambtenaren aangeeft op zoek te zijn naar structurele verbindingen tussen gemeente en burgerinitiatieven als de Rotterdamse Munt, wat eerder in de boundary spanning activiteiten naar voren kwam. Hier is de aanwezigheid van inlevingsvermogen terug te zien en daarom is de score op empathisch vermogen redelijk goed.

Maatschappelijke professionals (indicatoren 1 en 4)

De consultant maatschappelijke activering lijkt zeer goed op de hoogte te zijn van wat belangrijk is voor het initiatief. De consultant is niet alleen op de hoogte van de doelstellingen, maar weet ook waar het initiatief mee worstelt op het gebied van bijvoorbeeld de organisatie, leiding en slagkracht. Dat het begeleiden van het initiatief in het opzetten en runnen van een organisatie een onderdeel is van de relatie, speelt een rol in het feit dat ze hier zo goed op de hoogte van zijn. De projectmedewerker Vestia is goed op de hoogte van wat belangrijk is voor het initiatief. Dit is bijvoorbeeld op te merken uit de kennis over het financiële plaatje van het initiatief; waar kwetsbaarheden op dit gebied liggen.

Wat empathisch vermogen betreft lijken de maatschappelijke partners veel begrip en luisterend vermogen op te brengen voor het initiatief. De consultant maatschappelijke activering maakt bijvoorbeeld in de relatie regelmatig gebruik van een luisterende rol, waarvoor vragen worden gesteld aan het initiatief over wensen voor de organisatie of de leiding om gezamenlijk te bekijken hoe deze gerealiseerd kunnen worden.

Gemeente en maatschappelijke professionals (indicatoren 2 en 3 volgens burgerinitiatief)

Hoewel het initiatief begrip kan opbrengen volgens de externe partijen en (zeer) goed op de hoogte is van wat belangrijk is voor de gemeente en maatschappelijke professionals, is het omgedraaid minder het geval. Met partijen als Stadsontwikkeling en de maatschappelijke actoren wordt wel een goede

samenwerking ervaren. Maar op de vraag of de respondent zich begrepen voelt door de externe partijen en of deze weten wat belangrijk is voor het initiatief is het antwoord: “nee, zeker bij partijen als MO” (gemeentelijke dienst Maatschappelijke Ontwikkeling) (Interviewbundeling II). Ervaringen met het vertrouwen en de politieke organisatiestructuur spelen hier een belangrijke rol in (relaties tussen deze variabelen worden in de analyse behandeld).

De score op het oordeel van het initiatief voor de externe partijen is uiteindelijk geen --, omdat de initiatiefneemster hier vooral op bepaalde diensten van de gemeente doelt en verder aangeeft dat ze zich door maatschappelijke partners en lokale restaurants wel begrepen voelt; ze heeft daar een connectie mee die ze mist bij de gemeente. Vandaar dat de mate van empathisch vermogen van externe partijen als redelijk is gescoord.

4.4.2.3 Boundary spanning kwaliteiten in casus Speeltuinvereniging

In tabel 24 is te vinden hoe de partijen in casus S scoren op de indicatoren van boundary spanning kwaliteiten.

Tabel 24: Scores indicatoren boundary spanning kwaliteiten casus S

	Gevoel van partijen voor wat belangrijk is voor andere partijen (1)	Gevoel van partijen dat andere partijen weten wat voor hen belangrijk is (2)	Gevoel van partijen dat andere partijen luisteren/begrip tonen voor hen (3)	Luisterend vermogen van / begrip vertonen door partij voor andere partijen (4)
Burgerinitiatief	+	+-	-	+-
Gemeente	+/-	+	+	+/-
Maatschappelijke professionals	++	++	++	++

Burgerinitiatief

In het geval van casus S is de voorzitter van het initiatief goed op de hoogte van doelen van externe partijen. Gedurende verschillende projecten is bekeken wat organisatiedoelen en belangen zijn van woningbouwcorporaties en gemeente om verbinding te kunnen leggen met het initiatief. Ze zijn hiernaast volgens de betrokken ambtenaar goed op de hoogte van voorwaarden om gemeentelijke subsidies te krijgen:

“Ze weten dat de veiligheid van de speeltoestellen heel belangrijk is. Dat is waar het [de subsidie] op gericht is en dat houden ze goed op orde. De inspecties worden uitgevoerd, de onderhoudswerkzaamheden worden uitgevoerd, als er toestellen vervangen moeten worden dan doen ze dat” (Interviewbundeling X).

Ook de betrokken maatschappelijke professional is positief over het vertalingsvermogen van het initiatief en geeft onder meer aan dat ze zeer goed op de hoogte zijn van wat belangrijk is voor diens functie:

“(…) Ze weten heel goed wat de missie is van ABC Kruiskamp, die ontmoeting en dingen voor kinderen organiseren, dingen voor ouders organiseren. Dus er speciaal zijn voor deze wijk” (Interviewbundeling XI).

De maatschappelijke professional geeft ook aan zeer goed begrepen te worden door het initiatief en de ambtenaar voelt zich goed begrepen. In het geval van de ambtenaar wordt als voorbeeld hiervoor gegeven dat het initiatief begrijpt dat de mogelijkheden voor ondersteuning van de gemeente niet onuitputtelijk zijn. Dit was het antwoord op de vraag of het initiatief begrip kon opbrengen voor het gemeentelijke besluit dat er geen oplossing bestond om destijds de toezichthouder van de speeltuin

te behouden, vanwege een verandering in de sociale wetgeving (meer over deze situatie in 4.6.1). Hier denkt de speeltuin toch anders over (zie kopje gemeente en professional over het oordeel van het initiatief over het empathisch vermogen van de gemeente).

Uit het interview met de voorzitter van het initiatief komt naar voren dat er een redelijke mate van empathisch vermogen bestaat. Het initiatief heeft bijvoorbeeld een aantal jaar terug geluisterd naar de belangen en ideeën van de woningbouwcorporaties over een gezamenlijk renovatieplan voor een gedeelte van de wijk. Minder groot lijkt het empathisch vermogen als er gelet wordt op begrip opbrengen voor de externe partij. Over het indienen van plannen voor renovatie om financiële ondersteuning van de gemeente te krijgen, geeft de voorzitter aan dat de betrokken ambtenaar aangaf om niet al te optimistisch te zijn, omdat de gemeente veel van dat soort voorstellen binnenkrijgt van andere speeltuinen, verenigingen en dergelijke. In het antwoord van de voorzitter hierop is redelijk weinig inlevingsvermogen met het werk van de ambtenaar te vinden:

“Toen heb ik tegen hem gezegd: “dat kan wel waar zijn, maar ik zit hier gewoon voor deze speeltuin. En ik zou het jammer vinden als je ‘ja, maar’ zegt, terwijl ik iemand nodig heb die dit plan gewoon verdedigt bij de gemeente. Wil je dit verdedigen of niet? Want anders zoek ik wel iemand anders” (Interviewbundeling I).

Gemeente en professional

De betrokken ambtenaar lijkt redelijk goed op de hoogte te zijn van wat belangrijk is voor het initiatief. Er is kennis van de doelstellingen, activiteiten en gebeurtenissen. Een soortgelijke bevinding voor het inlevingsvermogen, omdat de ambtenaar aangeeft mee te denken over vragen die komen vanuit het initiatief en bereidt is om te zoeken naar manieren waarop plannen wel goed kunnen worden gekeurd mocht dit niet het geval zijn.

Uit het eerder besproken voorbeeld bij het empathisch vermogen van het burgerinitiatief komt echter naar voren dat de gemeente niet goed op de hoogte is van de mate waarin het initiatief begrip heeft kunnen opleveren voor het besluit van de gemeente omtrent de toezichthouder. Het initiatief vond de toezichthouder een heel belangrijke schakel, zag deze liever niet weggaan en kon niet begrijpen dat betrokken actoren (gemeente en een maatschappelijke organisatie, zie 4.6.3) geen uitzondering wilden maken om de toezichthouder te laten blijven (Interviewbundeling I).

Dit speelt ook een rol in de mate waarin het initiatief ervaart dat de betrokken ambtenaar goed op de hoogte is van het initiatief en begrip toont. Er komt bij de voorzitter wel ook naar voren dat er geregeld over zaken rondom het initiatief, zoals de vervanging van toestellen, wordt gesproken en dat nieuwe projecten langs de betrokken ambtenaar gaan. Vandaar de score +/- bij de mate waarin gemeente weet wat belangrijk is voor het initiatief en dat het initiatief ervaart dat de gemeente weet wat belangrijk is voor het initiatief. De mate waarin het initiatief begrip ervaart vanuit de gemeente is minder groot, omdat er diverse voorbeelden worden genoemd waaruit dit vermogen in geringe mate aanwezig blijkt te zijn, zoals in het geval van de toezichthouder en bij het indienen van de plannen voor renovatie (Interviewbundeling I).

De betrokken maatschappelijke professional is zeer goed op de hoogte van wat belangrijk is voor het initiatief: haar kennis over doelen, activiteiten en gebeurtenissen en behoeften verfrist ze voortdurend door een verscheidenheid aan boundary spanning activiteiten. Eenzelfde oordeel is te vinden wat betreft inlevingsvermogen van deze partij. De coördinator vertoont bijvoorbeeld zeer veel begrip voor

de inspanningen van het initiatief om de speelweide netjes te houden wanneer de partij er activiteiten organiseert:

“(...) Vooral bij dat huttenbouwdorp toen we dat nog organiseerden, dat was echt een weeklang heel intensief gebruik van het gras en dat moest echt goed schoongemaakt worden, alle spijkers opgeraapt worden enzovoort. Dus ja daar had de speeltuin ook best veel werk aan en dan vinden wij het heel reëel dat daar een bedrag tegenover staat” (Interviewbundeling XI).

4.4.2.4 Vergelijking cases boundary spanning kwaliteiten

Tabel 25 (op de volgende bladzijde) bevat de totaal- en eindoordelen van de cases voor de variabele boundary spanning kwaliteiten (BSK).

De boundary spanning kwaliteiten zijn bij cases Z en S in grote mate aanwezig en bij casus R in zeer grote mate. Wanneer er wordt gelet op de oordelen van partijen zelf over de BSK van andere partijen, is op te merken dat deze gemiddeldes niet of weinig verschillen van de scores die op grond van de data uit de interviews zijn bepaald. Doordat er geen gemiddelde is genomen van de indicatoren 2 en 3 voor elke casus is het mogelijk om de oordelen die partijen over elkaar hebben te vergelijken.

Als je de eindoordelen vergelijkt is een interessante conclusie te vinden in het bestaan van verschillen tussen het oordeel van de burgerinitiatieven over de BSK van externe partijen en het oordeel van externe partijen over de BSK van de burgerinitiatieven: de burgerinitiatieven ervaren minder BSK bij de externe partijen in vergelijking met het oordeel van de externe partijen over de burgerinitiatieven. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een relatief lagere score voor gemeenten in vergelijking met maatschappelijke professionals. De ervaringen met de POS spelen in alle cases een rol in de mate waarin burgerinitiatieven boundary spanning kwaliteiten ervaren bij de gemeente. Vooral in cases Z en R kwam dit duidelijk naar voren.

Tabel 25: Totaal- en eindscores cases boundary spanning kwaliteiten

	Totaaloordeel BSK*	Totaaloordeel BSK	Totaaloordeel BSK	Eindoordeel BSK	Eindoordeel BSK	Eindoordeel BSK
	gemiddelde partij (1+4) & gemiddelde overige partij(en) (2+3)** casus Z	gemiddelde partij (1+4) & gemiddelde overige partij(en) (2+3) casus R	gemiddelde partij (1+4) & gemiddelde overige partij(en) (2+3) casus S	gemiddelde 1+4 alle partijen; gemiddelde 2+3 extern & gemiddelde 2+3 initiatief*** casus Z	gemiddelde 1+4 alle partijen; gemiddelde 2+3 extern & gemiddelde 2+3 initiatief casus R	gemiddelde 1+4 alle partijen; gemiddelde 2+3 extern & gemiddelde 2+3 initiatief casus S
Burgerinitiatief	+ ; +/-	++ ; +/-	+ ; +/-			
Gemeente	+ ; ++	+ ; ++	+/- ; +			
Maatschappelijke professionals	n.v.t.	++ ; +	++ ; ++			
				+ ; ++ ; +/-	++ ; ++ ; +/-	+ ; ++ ; +/-

*BSK= boundary spanning kwaliteiten. **Gemiddelde partij (1+4) weergeeft het gemiddelde van de boundary spanning kwaliteiten van de partij zelf (over de indicatoren 1: gevoel van partijen voor wat belangrijk is voor andere partijen en 4: luisterend vermogen van / begrip vertonen door partij voor andere partijen) en gemiddelde overige partij(en) laat het gemiddelde oordeel van partijen over boundary spanning kwaliteiten van de andere partij(en) zien (over de indicatoren 2: gevoel van partijen dat andere partijen luisteren/begrip tonen voor hen en 3: gevoel van partijen dat andere partijen luisteren/begrip tonen voor hen). ***Gemiddelde 1+4 alle partijen, weergeeft de gemiddelde score (zoals door de onderzoeker is bepaald) van de BSK van de partijen; gemiddelde 2+3 extern, weergeeft de gemiddelde score van het oordeel die externe partijen geven over de BSK van het burgerinitiatief; gemiddelde 2+3 initiatief, weergeeft de gemiddelde score van het oordeel die het burgerinitiatief geeft over de BSK van de externe partijen.

4.5 Gepercipieerd vertrouwen

De stabiele verwachting die respondenten hebben van de intenties en motieven dat externe partners zich onthouden van opportunistisch gedrag. Vertrouwen is één van de twee factoren die effect kan hebben op de verschillende variabelen in dit onderzoek. Om de mate van vertrouwen te meten is gevraagd naar ervaringen met drie indicatoren: goodwill trust, agreement trust en afwezigheid van opportunistisch gedrag. Hoe scoren de cases op de indicatoren van gepercipieerd vertrouwen? Doordat de partijen in sommige cases relatief korte reacties gaven op de vragen over de indicatoren, worden de partijen gezamenlijk besproken.

4.5.1 Vertrouwen in casus Zeeheldentuin

In tabel 26 zijn de scores op de drie indicatoren van vertrouwen voor de onderscheiden partijen in casus Z te vinden.

Tabel 26: Scores indicatoren gepercipieerd vertrouwen casus Z

	Goodwill trust	Afwezigheid opportunistisch gedrag	Agreement trust
Burgerinitiatief	+	+	+
Gemeente	++	+	+
Maatschappelijke professionals	Niet onderzocht	Niet onderzocht	Niet onderzocht

Wat betreft de indicatoren van vertrouwen is de voorzitter kort en krachtig: alles wordt als “goed” ervaren (voor opportunistisch gedrag betekent dit dat het in geringe mate wordt ervaren). Op de vraag wat voor rol vertrouwen speelt in het contact met externe actoren geeft de voorzitter echter wel aan dat het vertrouwen wel aan het zakken is, omdat er geen “boter bij de vis komt”, waardoor ze zich “alleen voelen” (Interviewbundeling III). De oorzaak voor het feit dat een financiële ondersteuning

wegblijft, heeft onder meer te maken met ongunstige ervaringen met de politieke organisatiestructuur, die een daling van het vertrouwen in externe actoren teweeg brengt (zie analyse).

De betrokken ambtenaren vinden de intenties van het burgerinitiatief zeer goed, met name omdat het initiatief alleen maar sociale intenties heeft, waaronder zich inzetten voor de eigen wijk (Interviewbundeling V, VI). Wat betreft agreement trust wordt aangegeven dat afspraken die gemaakt zijn goed worden nagekomen en over de laatste indicator, afwezigheid van opportunistisch gedrag, vertellen de ambtenaren dat het gebruik van de bijdrage voor eigen doeleinden afwezig is bij het initiatief:

“Het verhaal van (...) een directeur die er met 2 ton vandoor gaat, dat is natuurlijk heel schrijnend, ik heb dat hier niet gehoord” (Interviewbundeling VI).

4.5.2 Vertrouwen in casus Rotterdamse Munt

Tabel 27 bevat de scores van de partijen uit casus R op de indicatoren voor gepercipieerd vertrouwen.

Tabel 27: Scores indicatoren gepercipieerd vertrouwen casus R

	Goodwill trust	Afwezigheid opportunistisch gedrag	Agreement trust
Burgerinitiatief	+	+/-	+
Gemeente	++	++	++
Maatschappelijke professionals	++	++	++

Burgerinitiatief

Voor het burgerinitiatief is de agreement trust in grote mate aanwezig. Volgens de initiatiefneemster houden de externe actoren zich goed aan de gemaakte afspraken. Wat betreft goodwill trust is er ook een positieve score: de intenties van externe actoren worden als goed ervaren. Zo zouden vrijwilligers alleen maar vanuit een positieve intentie in de tuin werken; ze houden van groen en/of gezond eten en worden de intenties van andere externe partijen, ondanks een kritische noot richting gemeente, ook als goed ervaren. Deze kritische noot bestaat, omdat het initiatief bij voorbaat wantrouwen ervaart in de intenties van enkele gemeentelijke diensten richting het initiatief in het contact over financiële ondersteuning. Er zijn twijfels over de oprechtheid van gemeentelijke diensten bij het verlenen van subsidies aan het burgerinitiatief. De ervaringen met de politieke organisatiestructuur speelt hier een verklarende rol in, meer daarover in de analyse.

Wat betreft opportunistisch gedrag; dit wordt in redelijk grote mate ervaren en dan voornamelijk bij een aantal vrijwilligers. Voor de respondent vormt de aanwezigheid ervan echter geen probleem, omdat er een win-win situatie moet zijn waarin je als vrijwilliger zelf iets uit de tuin kunt halen en iets voor de tuin betekent. Het is voor haar geen teken van minder vertrouwen (Interviewbundeling II).

Gemeente en maatschappelijke professionals

De gemeente associeert de aanwezigheid van opportunistisch gedrag over het algemeen wel met minder vertrouwen. Wanneer er door een ambtenaar wordt opgemerkt dat individuele financiële belangen en het algemeen belang door elkaar gaan lopen, verschuift het vertrouwen tussen ambtenaar en initiatiefnemer naar een ander, lager niveau. Een van de betrokken ambtenaren

vertelde over bewoners die duurzame ideeën voor hun wijk naar voren konden brengen, waarvoor subsidie van het Rijk beschikbaar was. Sommige bewoners probeerden een opdracht voor het eigen huishouden naar binnen te slepen; dan ervaart de ambtenaar opportunistisch gedrag:

“Dan ben je niet in staat om heel goed samen te werken, omdat je elke keer weer denkt, waarom zegt iemand dat [een bepaald idee voor de wijk belangrijk is], is dat om [naam wijk] beter te maken of om er zelf beter van te worden. Het speelt regelmatig en als initiatiefnemer moet je daar echt op letten dat het niet gaat spelen.
(Interviewbundeling XII).

In het geval van de Rotterdamse Munt wordt aangegeven dat opportunistisch gedrag zeer afwezig is. Wat betreft de indicator *agreement trust* is de conclusie dat het initiatief de gemaakte afspraken zeer goed nakomt en dat tot slot de intenties als zeer goed worden ervaren. Dat de intenties gebaseerd zijn op sociale, groene en fysieke doelstellingen die de gemeente ook nastreeft speelt hierin een grote rol (in de analyse wordt de relatie tussen vertrouwen en *boundary spanning* verder behandeld).

Voor de professionals is het algemene beeld ook dat opportunistisch gedrag zeer afwezig is bij het initiatief. Over de overige twee indicatoren geven ze een soortgelijk beeld: afspraken worden zeer goed nagekomen en de intenties worden als zeer goed ervaren.

4.5.3 Vertrouwen in casus Speeltuinvereniging

In tabel 28 zijn de scores op de indicatoren van vertrouwen te vinden voor casus speeltuinvereniging.

Tabel 28: Scores indicatoren gepercipieerd vertrouwen casus S

	Goodwill trust	Afwezigheid opportunistisch gedrag	Agreement trust
Burgerinitiatief	+	--	+/-
Gemeente	+	+	+
Maatschappelijke professionals	++	+/-	++

Burgerinitiatief

De voorzitter van initiatief S geeft aan dat opportunistisch gedrag in wezen altijd een rol speelt in het contact met partijen; hij accepteert dat het bestaat, maar betreurt het wel. Dat hij niet positief is over de aanwezigheid van opportunistisch gedrag, blijkt uit het volgende citaat:

“(...) We hebben nu een situatie dat niemand wil schoonmaken. Schoonmaken is echt vervelend. Dus we hebben iemand gevonden die dat wil doen, eigenlijk een vrijwilliger (...) die wilde dat wel doen, voor 100 euro per maand, 2,5 uur per week schoonmaken. (...) Als zij goed schoonmaakt voor dat geld, dan denk ik van nou ja oké, ik vind het heel jammer dat het moet, maar het is niet anders. En dan heb je natuurlijk een ander type belang” (Interviewbundeling I).

Wat betreft de *agreement trust* geeft de voorzitter aan dat de externe partijen hun afspraken redelijk goed nakomen. Net zoals bij casus R komt ook hier naar voren dat het burgerinitiatief kritisch is over de intenties van de gemeente als het gaat om het verlenen van subsidies. Deze intenties lijken te vertrekken vanuit het uitgangspunt dat initiatieven geen goede intenties hebben en dat ze dit nog waar moeten maken, waardoor het initiatief stroperigheid ervaart in het contact, met name als het om financiële ondersteuning gaat, en aangeeft hard te moeten werken om te laten zien dat de eigen intenties goed zijn. Desalniettemin, ervaart de voorzitter de intenties van externe partijen in principe als goed.

Gemeente en maatschappelijke professional

De betrokken ambtenaar vindt de intenties van het initiatief goed, geeft aan dat het initiatief de afspraken goed nakomt en vindt dat opportunistisch gedrag afwezig is. De maatschappelijke professional ervaart de intenties van de speeltuinvereniging als zeer goed en vindt dat het initiatief de afspraken zeer goed nakomt. Wat betreft opportunistisch gedrag, dit wordt in redelijke mate ervaren, waarbij wordt aangegeven dat de speeltuin goed bekend wil staan in de wijk en meer leden wil krijgen en dat dit o.a. middels de samenwerking wordt beoogd. Dit wordt echter niet als negatief ervaren, omdat deze doeleinden ook ten goede zouden komen aan de wijk (Interviewbundeling XI).

4.5.4 Vergelijking cases gepercipieerd vertrouwen

Tabel 29 bevat de totaal- en eindscores voor de variabele gepercipieerd vertrouwen van de drie cases.

Tabel 29: Totaal- en eindscores cases gepercipieerd vertrouwen

	Totaaloordeel vertrouwen casus Z	Totaaloordeel vertrouwen casus R	Totaaloordeel vertrouwen casus S	Eindoordeel vertrouwen casus Z	Eindoordeel vertrouwen casus R	Eindoordeel vertrouwen casus S
Burgerinitiatief	+	+	+/-			
Gemeente	+	++	+			
Maatschappelijke professionals	n.v.t.	++	+			
				+	++	+

Uit de tabel komt naar voren dat alle cases positief scoren wat betreft vertrouwen: in casus R is er een zeer hoog niveau van vertrouwen tussen partijen en in cases Z en S een hoog niveau van vertrouwen. Wanneer je de partijen vergelijkt is het algemene beeld voor cases R en S dat het niveau van vertrouwen bij de gemeente en maatschappelijke professionals hoger is dan bij de burgerinitiatieven. Dit heeft te maken met de minder hoge score die de initiatieven geven op de indicator afwezigheid van opportunistisch gedrag. Echter, de aanwezigheid ervan wordt bij casus R alleen bij vrijwilligers ervaren en wordt bovendien niet als negatief ervaren. Bij casus S wordt de aanwezigheid ervan wel als negatief ervaren, maar is het er minder duidelijk in hoeverre dit, naast de vrijwilligers, ook geldt voor bijvoorbeeld de gemeente. Bij cases R en S kwam wel naar voren dat de burgerinitiatieven minder positieve ervaringen hebben met de intenties van de gemeente, mede als gevolg van de ervaringen met de politieke organisatiestructuur. Desalniettemin was bij beide initiatieven het oordeel over intenties van externe partijen goed, omdat bijvoorbeeld vrijwilligers en maatschappelijke partijen ook in het oordeel betrokken zijn.

4.6 Politieke organisatiestructuur

De politieke organisatiestructuur (POS) is de tweede gehanteerde factor die invloeden kan uitoefenen op de netwerkstructuren en boundary spanning en daarmee op de duurzaamheid van burgerinitiatieven. Er zijn een aantal indicatoren opgesteld voorafgaand het empirisch onderzoek: prestatietargets, regelgeving en/of voorwaarden en een insluitende strategie van de gemeente.

4.6.1 POS in casus Zeeheldentuin

In tabel 30 zijn de scores voor de indicatoren van politieke organisatiestructuur te vinden voor casus Z.

Tabel 30: Scores indicatoren POS casus Z

	Burgerinitiatief	Gemeente
Aanwezigheid prestatietargets	n.v.t.	+/-
Negatief ervaren prestatietargets	n.v.t.	-
Aanwezigheid regelgeving/voorwaarden	+	+
Negatief ervaren regelgeving/voorwaarden	-	+/-
Aanwezigheid insluitende strategie gemeente	-	+

Burgerinitiatief

De voorzitter van het burgerinitiatief ervaart geen prestatietargets bij externe partijen. Wat betreft regelgeving en voorwaarden reageert de respondent uitgebreider. Deze worden in grote mate ervaren, omdat onder meer iedere externe partij weer andere voorwaarden en regels opstelt voor het initiatief om bepaalde ondersteuning te kunnen krijgen. Daarbij ervaren ze ook veel verantwoording: iedere externe actor kent een eigen verantwoordingssysteem, waardoor ze talrijke verantwoordingssrapporten moeten opstellen, accountants moeten inschakelen en veel tijd en kosten eraan kwijt raken. Het initiatief ervaart de regelgeving en voorwaarden dan ook als negatief. Naast ervaringen over bestaande regelgeving komen ook negatieve ervaringen naar voren die over het ontbreken van regelgeving gaan. De situatie m.b.t. de lening van het initiatief zorgt ervoor dat het initiatief niet binnen het bestaand beleid van de gemeente past; er moet nog een systeem komen voor dergelijke gevallen. Hierna volgen de ervaringen van de gemeente over deze situatie.

Wat betreft de mate waarin een insluitende strategie wordt ervaren door het burgerinitiatief is de bevinding dat ze enerzijds wel een faciliterende rol van de gemeente ervaren, bijvoorbeeld wanneer ze voor workshops worden uitgenodigd, en dat de gemeente financieel ook ondersteunt, zo krijgen ze bijvoorbeeld (eenmalige) subsidies van de gemeente, maar er wordt ook aangegeven dat ze de houding "succes ermee" ervaren. Dit laatste wordt steeds meer ervaren, vanwege de lening waarvoor geen insluitende houding bij de gemeente wordt ervaren; die geeft aan niet te kunnen helpen waardoor het initiatief zich alleen voelt staan (Interviewbundeling III). Het initiatief ziet graag structurele financiële ondersteuning van de gemeente:

"Elke keer als we bij de gemeente aankloppen, zie je de ambtenaren denken: 'daar heb je die geldwolven weer'. Maar wij vinden dat de gemeente een project als dit structureel financieel zou moeten steunen. Officieel is dit geen openbare ruime, maar iedereen maakt wel gebruik van de tuin" (Voorzitter Zeeheldentuin in: Van der Bol, 2015).

Doordat niet de gewenste soort insluitende strategie wordt ervaren is de score 'geringe mate' voor de indicator: aanwezigheid insluitende strategie.

Gemeente

Prestatietargets worden door de betrokken ambtenaren in redelijke mate ervaren. Dit is verschillend voor de programma's van de gemeente, maar over het algemeen zijn er prestatietargets te vinden. In mindere mate geldt dit voor een relatief nieuw programma, het Initiatievenbudget, bedoeld om duurzame ideeën van bewoners te ondersteunen. Dit programma vertrekt (bewust) minder vanuit bepaalde resultaten die behaald moeten worden door het initiatief om als gemeente ondersteuning te kunnen geven. Prestatietargets (zoals: het aantal CO₂ dat een initiatief vermindert als target voor groene duurzaamheid) worden in dit verband overwegend negatief ervaren, omdat ze tot oordelen

leiden over initiatieven van degenen die volgens de ambtenaren het best weten wat er in hun wijk speelt.

Wat betreft regelgeving/voorwaarden; deze worden over het algemeen in grote mate ervaren in het contact met burgerinitiatieven. Er zijn bijvoorbeeld regels over waterputten slaan en strooizout leveren, waar initiatief Z er onder meer mee te maken heeft gehad. Over dit soort regels wordt enerzijds aangegeven dat deze nodig zijn om situaties hanteerbaar te maken, maar anderzijds wordt ervaren dat ze soms niet handig zijn opgesteld. Dit omdat burgerinitiatieven volgens de ambtenaren niet duidelijk behoren tot particuliere instellingen, die volgens de regels zelf bijvoorbeeld voor de kosten van een put of strooizout moeten zorgen:

“(...) De gemeente sluit hier een buurttuin af vanwege bezuinigingen. Wij willen dat als buurt zelf gaan onderhouden. Dan is de regel dat jullie particulier zijn. Ja dat klopt. Van particulieren moeten we geld vragen als we strooizout gaan brengen. Dat klopt allemaal, maar het is wel heel erg krom als je dat allemaal zou gaan uitvoeren” (Interviewbundeling VI).

Burgerinitiatieven, in dit geval in de vorm van een buurttuin, zijn er voor de buurt, voor iedereen en zijn volgens de ambtenaren daarom eigenlijk geen particuliere instellingen. Doordat er zowel positieve als negatieve ervaringen bestaan is de score redelijk op de indicator.

Over de indicator regelgeving en insluitende strategie kwam bij de bespreking van de ervaringen van het burgerinitiatief naar voren dat voor de situatie van de lening regelgeving ontbreekt en dat de uitsluitende rol naar voren komt over dit probleem. Een betrokken ambtenaar geeft aan dat de gemeente op dit punt momenteel inderdaad niet kan ondersteunen, omdat de gemeente geen contractpartij was op het moment dat de lening werd afgesloten en omdat de gemeente niet altijd alle initiatieven financieel kan ondersteunen.

Het college werkt momenteel wel aan revolverende fondsen voor o.a. energie en duurzaamheid om investeringen die bijdragen aan een verduurzaming van de stad te ondersteunen (Vianen, 2014). Het zijn leningen voor innovatieve projecten op het terrein van duurzame energie en stedelijke gebiedsontwikkeling, waarmee een investeringsstrategie wordt uitgezet voor de ondersteuning van projecten uit de stad. Met het geld dat wordt terugbetaald kunnen nieuwe projecten worden gefinancierd (Gemeente Den Haag, 2014b). Doordat er wordt gewerkt aan nieuwe oplossingen voor nieuwe ontwikkelingen op het gebied van zelforganisatie lijkt de gemeente bereidheid te tonen om burgers in de toekomst op een andere manier dan gebruikelijk financieel te ondersteunen. Uit de interviews met de ambtenaren komt naar voren dat ze in grote mate een insluitende strategie van de gemeente in het contact met initiatief Z en andere initiatieven ervaren. Deze rol van de gemeente ziet er volgens hen uit als faciliteren: bijvoorbeeld interne regels proberen te wijzigen als er belemmeringen door ontstaan en financiële ondersteuning in de vorm van eenmalige of jaarlijks aan te vragen subsidies (Interviewbundeling V, VI).

4.6.2 POS in casus Rotterdamse Munt

In tabel 31 zijn de scores voor politieke organisatiestructuur te vinden voor casus R.

Tabel 31: Scores indicatoren POS casus R

	Burgerinitiatief	Gemeente
Aanwezigheid prestatietargets	++	Geen data*
Negatief ervaren prestatietargets	--	Geen data
Aanwezigheid regelgeving/voorwaarden	++	+
Negatief ervaren regelgeving/voorwaarden	--	+/-
Aanwezigheid insluitende strategie gemeente	-	+/-

*Uit het interviewmateriaal komen geen ervaringen naar voren over prestatietargets; de ambtenaren zijn alleen ingegaan op regelgeving en voorwaarden.

Burgerinitiatief

De initiatiefneemster ervaart zeer veel prestatietargets en regelgeving/voorwaarden in het contact met de gemeente en ervaart deze over het algemeen als zeer negatief. Er wordt aangegeven dat er allerlei resultaten bestaan waarop je als initiatief wordt afgerekend wil je ondersteuning ontvangen. Het initiatief heeft er geen problemen mee dat er targets worden gehanteerd en wilt graag resultaten leveren. Waar het initiatief wel heel veel moeite mee heeft, en dat is ook een belangrijke reden voor de zeer negatief ervaren targets, is het nauwkeurig afleiden van outcomes van het initiatief bij vrijwilligers. Daar kijkt de gemeente echter, zo geeft ze aan, wel heel erg naar. De initiatiefneemster is door haar achtergrond als landschapsarchitect niet gewend om resultaten bij mensen vast te stellen, zoals dat gebeurt in de sociale sector. Over de regelgeving en voorwaarden geeft de initiatiefneemster aan dat er zeer veel voorwaarden en verantwoording wordt ervaren, zoveel dat het initiatief aangeeft dat het haast beter is om het geld niet te accepteren. Daarnaast wordt ook het type verantwoording als negatief ervaren: enquêtes afnemen bij vrijwilligers als verantwoording voor subsidie schaadt het vertrouwen tussen initiatiefneemster en vrijwilligers. In de analyse meer over de relatie tussen POS en vertrouwen.

Net zoals het initiatief in casus Z komen er bij initiatief R negatieve ervaringen met het ontbreken van regelgeving naar voren. Er zijn momenteel gesprekken gaande tussen de wethouder economie en een aantal burgerinitiatieven (waaronder initiatief R) over het vinden van een vergoedingsstructuur voor bepaalde diensten, die maatschappelijk relevant zijn, maar nog nieuw zijn. Nieuw in de zin dat bepaalde diensten, zoals het geven van natuureducatielessen, voorheen niet door bewoners, maar door de gemeente zelf werd gedaan. Er bestaat nog geen ondersteuningsstructuur daarvoor.

De insluitende strategie wordt in geringe mate ervaren als strategie van de gemeente in het contact met het burgerinitiatief. Er wordt aangegeven dat de gemeente van het initiatief verwacht zelfstandig te kunnen zorgen voor de inkomstenbronnen en daarom ook zelf moet zorgen voor voldoende capaciteit om de eigen sociale doelstellingen te behalen. Hoewel het initiatief niet-structurele subsidie ontvangt van een gemeentelijke dienst (lees hier: de gemeente in de rol van financiële ondersteuner), is de algemene ervaring dat je voor financiële ondersteuning eigenlijk niet bij de gemeente kunt aankloppen, omdat de veelgehoorde boodschap is dat je op je eigen benen moet kunnen staan. De gemeente in de rol van facilitator komt in de casus naar voren als het bijvoorbeeld gaat om het initiatief uitnodigen voor netwerkbijeenkomsten waarmee exposure mogelijk wordt. Hoewel faciliteren een eigenschap is van de insluitende strategie, is blijkbaar de behoefte voor een financiële ondersteuningsrol van de gemeente belangrijker, gezien de overwegende uitsluitende kenmerken die genoemd worden als onderdeel van de rol van de gemeente in het contact met het initiatief.

Gemeente

De betrokken ambtenaren ervaren veel regelgeving en voorwaarden, zoals criteria voor het ontvangen van financiële ondersteuning. De ambtenaren zien de regelgeving als noodzakelijk om publieke middelen op een verantwoorde manier te verdelen. Echter, de hoeveelheid wordt soms als te groot ervaren, waarbij wordt aangegeven dat je als burgerinitiatief: “wel van goede huizen moet komen om alles te regelen zoals het hoort en veel geduld moet opbrengen om dingen gedaan te krijgen, want die dingen lopen gewoon heel lang” (Interviewbundeling XII). Daarnaast wordt ook aangegeven dat de regelgeving, richtlijnen en kaders van de gemeente geschreven en bedoeld zijn voor grote ontwikkelingen, maar ook worden toegepast op burgerinitiatieven. Bij de boundary spanning kwaliteiten kwam naar voren dat de gemeente voornamelijk in grote eenheden denkt en zich mede daarom concentreert op grote welzijnsorganisaties voor het afnemen van diensten. Deze voorbeelden geven aan dat de gemeente enerzijds weinig rekening houdt met eigenschappen van burgerinitiatieven, zoals de kleinschaligheid, in de regelgeving en anderzijds zorgt onder meer de regelgeving ervoor dat er geen gebruik wordt gemaakt van diensten van de burgerinitiatieven, terwijl initiatief R behoefte heeft aan financiële ondersteuning, die via het afnemen van diensten mogelijk kan worden gemaakt. Het bestaan van zowel positieve als negatieve ervaringen bij de ambtenaren met regelgeving geeft een redelijke mate van negatief ervaren regelgeving/voorwaarden als score op de indicator.

Wat betreft de insluitende strategie ervaren de ambtenaren dat de gemeente op redelijk veel manieren initiatieven probeert te faciliteren, maar dit geldt wel voor initiatieven die in het beleid van de gemeente passen. Want zo geven de ambtenaren aan dat het heel lastig wordt om je initiatief te realiseren als er geen afstemming te vinden is met beleidsdoelen van de gemeente. De uitsluitende strategie lijkt dan ook aanwezig bij burgerinitiatieven die niet passend zijn, die zijn meer op zichzelf gewezen. Over de aansluiting aan beleidsdoelen komt hier en ook bij de ambtenaren van casus Z naar voren hoe de politiek invloed heeft op het bestaan van regels en voorwaarden waaraan initiatieven moeten voldoen voor ondersteuning. Regelgeving en criteria bedoeld voor de verdeling van publieke gelden over burgerinitiatieven variëren naar gelang de beleidsdoelen die door een college relevant worden gevonden. Zo is gezond eten, bewegen en bewustwording hiervan deze collegeperiode relevant en stond binnen casus Z het stimuleren van burgerkracht en zelfstandigheid van burgerinitiatieven centraal in het collegeprogramma Haagse Kracht. Dit zijn politieke richtlijnen die ambtenaren mee moeten nemen in het contact met burgerinitiatieven.

Als het gaat om het contact met initiatief R wordt aangegeven dat de gemeente faciliteert, maar het initiatief zelf voor de regels en toepassing daarvan moet zorgen en dat zij destijds deze regels ingewikkeld vonden. Er worden daarom enerzijds kenmerken van een insluitende strategie benoemd, maar anderzijds wordt ook aangegeven dat er zelfstandigheid wordt verwacht en dat de gemeente meer op de achtergrond te vinden is. Die wil bewust de initiatieven niet overnemen en vraagt daarom om zelfstandigheid. De ambtenaren geven verder aan dat initiatieven ook financieel worden ondersteund, zoals initiatief R die niet-structurele geldelijke ondersteuning krijgt, maar over de wijze waarop dit zou moeten worden toegepast zijn er verschillen te vinden tussen ambtenaren. Allebei vinden ze wel dat een burgerinitiatief eigen inkomsten moet kunnen genereren. De ene ambtenaar geeft vervolgens aan dat een burgerinitiatief niet per sé betekent dat die geld krijgt van de gemeente; de gemeente zou wel open moeten staan voor ideeën. Dit, omdat de gemeente tegenwoordig minder financiën heeft, waardoor bijvoorbeeld beheer van groen door burgers de gemeente geld zou kunnen schelen om dat vervolgens aan iets anders te besteden; burgerinitiatieven als bezuinigingsalternatief.

Hier ontbreken eigenschappen als samenwerking, actieve interactie tussen overheid en burgers en financiële ondersteuning; kenmerken van een insluitende strategie. Een ander verhaal bij de andere ambtenaar. Die zet zich in om een meer structurele relatie mogelijk te maken tussen gemeente en initiatieven, zoals initiatief R, waarbij de gemeente ruimte maakt in de organisatie om diensten ook af te nemen bij burgerinitiatieven. Hier zijn kenmerken van een insluitende strategie wel zichtbaar. Gezien de mix aan insluitende en uitsluitende rollen is de score: een redelijke mate van aanwezigheid van een insluitende strategie.

4.6.3 POS in casus Speeltuinenvereniging

Tabel 32 bevat de scores voor de indicatoren van politieke organisatiestructuur van casus S.

Tabel 32: Scores indicatoren POS casus S

	Burgerinitiatief	Gemeente
Aanwezigheid prestatietargets	+/-	--
Negatief ervaren prestatietargets	+/-	n.v.t.
Aanwezigheid regelgeving/voorwaarden	Geen data*	+
Negatief ervaren regelgeving/voorwaarden	Geen data	+
Aanwezigheid insluitende strategie gemeente	+/-	+

*Over deze indicator kon geen vragen meer worden gesteld aan de voorzitter (zie ook hoofdstuk 3) en zijn er geen duidelijke ervaringen hierover uit het interviewmateriaal naar voren te halen.

Burgerinitiatief

Initiatief S heeft alleen prestatietargets ervaren bij een maatschappelijke actor, die zich bezig houdt met leerwerktrajecten voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en daarvoor ondersteuning van de gemeente krijgt. Dit is een actor waar nu geen relatie meer mee bestaat, maar waar voorheen regelmatig contact mee was over de dagelijkse toezichthouder, die vanuit deze organisatie bij de speeltuin terecht kwam. Over de situatie dat de toezichthouder moest doorstromen naar betaald werken en dus moest stoppen met het vrijwilligerswerk vertelt de voorzitter dat de speeltuin met de toezichthouder niet paste bij de targets van de organisatie en dat het bespreken van een mogelijk alternatief onmogelijk was:

“ (...) Je merkt het ook bij die mensen die we spraken bij [naam maatschappelijke organisatie], die hebben gewoon hun KPI'tjes waar ze aan moeten voldoen. Het is hun belang om natuurlijk iemand aan een betaalde opdracht te krijgen, er is gewoon geen ruimte voor anders denken. Of iets met regels of dat ze dan contact zouden opnemen met de gemeente van joh, we voeren dit wel voor jullie uit, maar we hebben hier een gevalletje x, kunnen we daar niet eens over praten. Dat was allemaal vrij kansloos. Toen hebben we ook gezegd, oké, dan is het maar zo, bye, bye [naam toezichthouder]. En we regelen het zelf wel”
(Interviewbundeling I).

Deze prestatietargets werden dan ook als negatief ervaren door het initiatief. De score is uiteindelijk redelijke mate geworden, omdat er over prestatietargets bij de huidige relaties (fondsen, gemeente en maatschappelijke actor) geen ervaringen naar voren komen.

Wat betreft de aanwezigheid van de insluitende strategie: kenmerken hiervan worden in grote mate ervaren. De voorzitter geeft aan dat het initiatief structurele subsidies ontvangt voor de diensten die aan de wijk worden geleverd. Hiernaast kan het initiatief terecht bij de gemeente met hun plannen en vragen, zoals de plannen voor renovatie, die uiteindelijk ook zijn goedgekeurd en voor financiën gezorgd hebben. Hier komen faciliterende en financiële ondersteuningsrollen van de gemeente naar

voren. Er wordt echter ook aangegeven dat de meeste externe partijen, waaronder gemeentelijke actoren, bijna niet uit zichzelf het contact met het initiatief opzoeken; het is meer een reactieve houding: is er een vraag dan reageren ze erop.

Gemeente

De betrokken ambtenaar geeft aan dat in het contact met burgerinitiatieven op het terrein van jongeren veel voorwaarden bestaan waaraan initiatieven moeten voldoen om ondersteuning te ontvangen; prestatietargets niet. Een voorwaarde kan zijn dat het initiatief niet reeds een subsidie heeft ontvangen. In het contact met initiatief S bestaan ook voorwaarden voor de structurele subsidie die wordt ontvangen, zoals dat de financiën alleen voor activiteiten en het onderhouden en beheren van de speeltoestellen mag worden besteed. Regels en voorwaarden zijn volgens de ambtenaar noodzakelijk, omdat de gemeente onvoldoende capaciteit heeft om alle vragen en ideeën van burgers te honoreren.

Over de mate van insluitende strategie komt naar voren dat de eigenschappen daarvan in grote mate worden ervaren door de betrokken ambtenaar. Faciliteren van initiatieven, wanneer ze vragen hebben of tegen problemen aanlopen door mee te denken over oplossingsmogelijkheden of door te verwijzen naar de juiste contactpersonen binnen of buiten de gemeente. Er wordt aangegeven dat initiatieven niet met een confronterende houding worden aangesproken ("nee, dat [een idee voor een initiatief] kan niet"), maar dat ambtenaren meedenken over hoe ideeën eventueel anders kunnen worden vormgegeven om wel aan voorwaarden te voldoen (Interviewbundeling X). Daarnaast kunnen bewoners ook financieel worden ondersteund om hun initiatieven te realiseren. Tegelijkertijd wordt ook aangegeven dat de gemeente op afstand initiatieven moet ondersteunen en dat de initiatieven het zelf moeten doen, omdat er onvoldoende capaciteit bestaat om "ook daadwerkelijk samen met bewoners hun plannen uit te schrijven en dingen te doen" (Interviewbundeling X). In het contact met initiatief S faciliteert de gemeente op afstand en werkt de speeltuin vooral zelfstandig (Ibid.). Hier lijkt de insluitende strategie in mindere mate naar voren te komen.

4.6.4 Vergelijking cases POS

Wat betreft de rol van gemeenten en burgerinitiatieven zijn er over de cases heen een aantal interessante patronen te vinden. Deze worden eerst besproken waarna de totaal- en eindscores voor de cases worden behandeld.

Gelet op de manier waarop ambtenaren de rol van de gemeenten ervaren bij de ondersteuning van burgerinitiatieven, is de bevinding dat er meerdere rollen aanwezig zijn. In alle cases geven ambtenaren aan dat de gemeente niet de rol heeft om mee te helpen in de uitvoering van een initiatief. Van initiatiefnemers wordt zelfstandigheid verwacht. De rol van de gemeente is in de beginfase van initiatieven veelal actief en frequent: overleggen wat plannen van het initiatief zijn, wat de kaders van de gemeente zijn, welke vergunningen nodig zijn, aan welke regelgeving moet worden voldaan etc. Vervolgens wordt deze actieve ondersteuning afgebouwd naar een minimale inzet en is het aan het initiatief om de boel draaiende te houden. De gemeente als facilitator en financiële zakenpartner.

Faciliteren betekent in de cases dat er gekeken kan worden hoe eventuele onnodig ervaren drempels in regelgeving kunnen worden weggenomen en hoe vragen zo goed mogelijk kunnen worden beantwoord of doorspeeld naar de juiste afdeling. Daarnaast betekent het netwerkcontacten bieden, doorverwijzen naar de juiste fondsen voor financiële bijdragen, het organiseren van

netwerkbijeenkomsten en bewonersbijeenkomsten om als bewoner van elkaar te kunnen leren en netwerkcontacten op te doen en exposure bieden door initiatieven bijvoorbeeld uit te nodigen om presentaties en interviews te geven. De financiële zakenpartner uit zich in het onderhouden van relaties waarin de gemeente subsidies verleent voor bijvoorbeeld opstartkosten van initiatiefnemers en activiteiten of waarin het initiatief grond huurt van de gemeente. Van de initiatieven wordt verwacht dat ze vervolgens zelfstandig de boel kunnen besturen en activiteiten kunnen organiseren.

Over het algemeen geldt dat de betrokken ambtenaren van alle cases de gemeente in de rol van faciliterende partij zien in het contact met burgerinitiatieven. De rol van financiële zakenpartner verschilt voor de cases. Bij initiatief S geldt dat financiële ondersteuning structureel kan bestaan, maar dat daar tegenover zelfstandigheid van het initiatief wordt verwacht in het nakomen van de voorwaarden en het leveren van de diensten aan de buurt. Bij cases Z en R is dit anders; hier komt duidelijk de rol van faciliteren zonder continu voor een zak geld te moeten zorgen naar voren. Op den duur wordt van initiatieven verwacht dat ze de gemeente minder geld kosten, omdat zij in bepaalde gevallen taken van de gemeente in beheer nemen.

In casus S is er wat betreft het structurele kenmerk van financiële ondersteuning door gemeente en zelfstandigheid in het uitvoeren van activiteiten aan de kant van het burgerinitiatief overeenstemming te vinden in de rollen voor gemeente en initiatief.

Voor initiatieven Z en R is dit anders. De behoeften aan een organisatiestructuur die financiële ondersteuning meer structureel mogelijk maakt, hetzij door een lening te verlenen, advies in te huren of natuurlessen te vergoeden, brengt een derde gemeentelijke strategie in het contact met initiatieven naar voren: de gemeente als afnemer. In tegenstelling tot de voorgaande twee rollen komt deze rol bijna niet naar voren bij ambtenaren (op een ambtenaar bij casus R na). Het is een rol die tussen de beschrijvingen van de faciliterende rol wel naar voren lijkt te komen: het mogelijke revolverend fonds bij casus Z en het vinden van een vergoedingsstructuur waarbij de gemeente diensten kan afnemen bij casus R. De rol kenmerkt zich momenteel als work in progress. Het gaat hier om de relatie met burgerinitiatieven die bepaalde diensten verlenen aan bewoners waar voorheen vooral de gemeente de verantwoordelijkheid over had of die nog te nieuw zijn om in het bestaande financieringsbeleid van de gemeente te passen. Natuureducatielessen, groenbeheer, ontmoetingsruimten en sociale werkervaringsplekken zijn hier voorbeelden van. De gemeente als afnemer houdt in dat deze diensten tot een bepaalde hoeveelheid worden ingekocht of ingehuurd bij burgerinitiatieven. Deze rol heeft overeenkomsten met de rol van financiële zakenpartner, maar het onderscheid is te vinden in de langdurigheid van de relatie en de gemeente i.p.v. het initiatief als afnemer.

In tabel 33 zijn de totaal- en eindscores op de politieke organisatiestructuur voor de drie cases te vinden.

Tabel 33: Totaal- en eindscores cases politieke organisatiestructuur (POS)

	Totaaloordeel gunstige POS burgerinitiatief	Totaaloordeel gunstige POS gemeente	Eindoordeel gunstige POS
Casus Zeeheldentuin	-	+	+/-
Casus Rotterdamse Munt	--	+/-	-
Casus Speeltuिन	+/-	+	+

Uit de tabel is af te lezen dat de burgerinitiatieven de politieke organisatiestructuur van hun gemeenten in zeer geringe mate tot redelijke mate als gunstig ervaren: ze zijn zeer negatief tot redelijk positief. In casus R hebben de betrokken ambtenaren ook positieve en negatieve ervaringen met de POS en in casus Z komen, hoewel de totaalscore positief is, ook negatieve ervaringen naar voren van de betrokken ambtenaren met de POS. Wat betreft regelgeving en de rol van de gemeente in het contact met de burgerinitiatieven zijn over het algemeen bij de partijen de meeste negatieve ervaringen te vinden, waarbij niet op burgerinitiatieven afgestemde regels en geen gewenste insluitende strategie bij zowel casus Z en R naar voren komen. In vergelijking met cases Z en R scoort casus S een gunstiger ervaren POS als eindoordeel, doordat de betrokken ambtenaar in grote mate positief is over de pos en het burgerinitiatief als enige van de drie initiatieven in redelijke mate een gewenste rol van de gemeente ervaart.

4.7 Scores op duurzaamheid

De burgerinitiatieven voorzien alle drie in behoeften die door de gemeenschap als belangrijk worden ervaren. De mogelijke sluiting van de speeltuinvereniging stuitte op weerstand van de buurtbewoners in Kruiskamp, de komst van nieuwe woningen veroorzaakte strijdende bewoners voor groen in het Zeeheldenkwartier en het aangaan van vele gesprekken met bewoners van Rotterdam-Zuid leidde tot een antwoord op hun behoefte voor een laagdrempelige dagbesteding. In hoeverre lukt het de burgerinitiatieven om in deze behoeften te blijven voorzien? Met andere woorden: hoe duurzaam zijn de initiatieven? Aan de vertegenwoordigers van de initiatieven werd gevraagd wat zij onder duurzaamheid verstaan. Alle drie geven ze soortgelijke antwoorden: bestendigheid en volhoudbaarheid, continuïteit en tot in de eeuwigheid blijven bestaan (Interviewbundeling I-III). Deze reacties komen overeen met de gehanteerde definitie.

Drie indicatoren zijn aan de hand van het theoretisch kader vastgesteld om duurzaamheid te meten: robuustheid, ervaren effectiviteit en kwaliteit actorrelaties. Bij robuustheid draait het om uitingen waaruit blijkt dat het initiatief in staat is om om te gaan met veranderingen in de omgeving. Bij ervaren effectiviteit wordt gekeken naar ervaringen van initiatieven, gemeenten en maatschappelijke professionals over geleverde opbrengsten van de initiatieven en de manieren waarop deze opbrengsten worden bereikt (wat werkt en waarom). Tot slot gaat het bij de kwaliteit van actorrelaties om de mate waarin relaties tussen initiatief en externe actoren als 'goed' worden ervaren. De mate waarin conflicten, ontevredenheid en vertragingen afwezig zijn en de mate waarin actoren de activiteiten en houdingen van andere partijen in de casus als positief ervaren zijn hiervoor de gehanteerde uitingsvormen.

Voor elk burgerinitiatief zijn de uitingsvormen van de indicatoren van waarden voorzien aan de hand van het interviewmateriaal met vertegenwoordigers van de initiatieven, gemeenten en professionals.

4.7.1 Duurzaamheid in casus Zeeheldentuin

In tabel 34 zijn de scores voor de indicatoren van duurzaamheid voor casus Z. De scores worden per indicator besproken.

Tabel 34: Scores indicatoren duurzaamheid casus Z

Indicatoren	Uitingsvormen	Scores
Robuustheid	Variëteit inkomstenbronnen	++
	Goed ontwikkeld verdienmodel	+/- (structureel: - ; eigen inkomsten: +/-)
	Bestendige groep gebruikers	+/-
	Voldoende vrijwilligers	+/-
	Voldoende vrijwilligers die werk trekker kunnen overnemen	--
	Meebewegen met veranderingen in vraag	+
Effectiviteit	Mate van ervaren effectiviteit initiatief	+/-
Kwaliteit actorrelaties	Mate van belemmeringen	+/-
	Mate van positief ervaren activiteiten en houding in actorrelaties	+/-

4.7.1.1 Robuustheid casus Z

In het geval van initiatief Z speelt financiële stabiliteit een belangrijke rol aangezien er de komende 10 jaar elk jaar een lening van 17 duizend euro moet worden afbetaald voor de grond en daarna nog eens 175 duizend euro (Interviewbundeling III). Het verdienmodel van casus Z bestaat momenteel voornamelijk uit eenmalige (of jaarlijks aan te vragen in het geval van de gemeente) bijdragen/donaties van fondsen, sponsors, gemeente, woningbouwcorporatie en bewoners. De tweede belangrijke inkomstenbron zijn inkomsten uit verhuur van moestuinen. Er wordt nog volop verder gewerkt aan het verwerven van eigen inkomsten met de tuin:

“Daarnaast zijn we bezig om te kijken of we een soort merk van de Zeeheldentuin kunnen maken voor de buurt. Bijvoorbeeld dat we munt uit de Zeeheldentuin kunnen verkopen aan cafés en dan zeggen we, we hebben duurzame munt voor muntthee en dan is het Zeeheldenmunt of zoiets. (...) Er komen bijen dus misschien willen we Zeeheldenhoning gaan verkopen” (Interviewbundeling III).

Een onderdeel van dit type inkomstenbron dat reeds in uitvoering is, is het commerciële bureau Groene Helden dat is voortgekomen uit de Zeeheldentuin. Bewoners, gemeenten, woningbouwcorporaties en andere belanghebbenden kunnen voor advies en ondersteuning bij het opzetten en uitvoeren van of omgaan met groene buurtinitiatieven terecht bij dit bureau. Ook gemeenten buiten Den Haag lijken interesse te hebben in dergelijk advies. Het initiatief is momenteel nog wel regelmatig in gesprek met gemeente Den Haag over de vraag of er moet worden betaald voor het advies.

Variatie in het verdienmodel is bij initiatief Z in zeer grote mate aanwezig: zowel eigen inkomstenbronnen als subsidies van gemeente, subsidies van fondsen en maatschappelijke organisaties en donaties van bewoners zijn er te vinden. Wanneer de status van de inkomstenbronnen wordt bekeken, is de conclusie dat: subsidies een eenmalig karakter hebben en een deel van de zelf gegenereerde inkomstenbronnen met belemmeringen te maken heeft of nog niet ontwikkeld is. Wat betreft de mate van een goed ontwikkeld verdienmodel kan daarom worden geconcludeerd dat deze voorsnog redelijk goed is.

Ook het kunnen omgaan met personele wisselingen is voor initiatief Z een belangrijk thema. Met name het aantal personen die het werk van een kartrekker kan overnemen wordt nog als zeer onvoldoende ervaren. Drie bestuursleden uit de kerngroep zijn het drukst bezig met het initiatief, waarvan de

respondent de meest centrale persoon is, wat o.a. is terug te zien in zijn functie als contactpersoon voor alle externe partijen. De omgang met zijn afwezigheid is nog onvoldoende ontwikkeld binnen het initiatief:

“I: En wat zouden gevolgen zijn voor de bestendigheid van het initiatief als u bijvoorbeeld vertrekt? R: dat zag je nu, ik heb een ongeluk gehad, was ik met mijn fiets door een auto geschept en lag ik even plat. En dan zie je dat vergaderingen niet doorgaan en dat is wel een beetje zorgelijk. (...) Ze kijken naar mij en dan denken ze als ik even niets doe, dan is het ook niet zo dat iemand anders even denkt ik neem het even over”

(Interviewbundeling III).

Het aanwezige aantal vrijwilligers wordt als redelijk voldoende ervaren, hoewel het aantal ook groter mag zijn. Geprobeerd wordt om meer taken van het bestuur te delegeren naar de groep van 30 vrijwilligers. Qua overheveling van verantwoordelijkheden en het versterken van de los/vast verhouding in de groep vrijwilligers is men nog in een overgangsfase te vinden.

Wat betreft de mate waarin een bestendige groep gebruikers wordt ervaren komt naar voren dat het gebruikersaantal nog moet groeien, maar er wel al een redelijk voldoende grote groep wordt ervaren. De bezoekers zijn vooral de moestuinverhuurders, omdat de tweede belangrijke functie van de tuin, de speelplek, nog niet af is.

Wat betreft het meebewegen met ontwikkelingen in de vraag, gemeten door de uitingsvorm ontwikkelingen in het activiteiten aanbod, zijn bij de casus diverse activiteiten te vinden: lente- en zomerpicknicks, exposities van lokale ontwerpers (o.a. een ontwerper van een bijenkorf), evenementen voor de buurt en men bedenkt momenteel nieuwe activiteiten voor de zelf gegenereerde inkomstenbronnen (Interviewbundeling III, V, VI). De eigen inkomsten door moestuinverhuur maakte ook onderdeel uit van het verdienmodel, nadat duidelijk werd dat er een vraag voor moestuinen is in de buurt. De indicator is dan ook in grote mate aanwezig en laat zien dat het initiatief streeft naar ontwikkeling en vernieuwing.

4.7.1.2 Ervaren effectiviteit casus Z

Uit tabel 34 komt naar voren dat er een redelijke mate van effectiviteit wordt ervaren bij het initiatief en dit houdt in dat partijen verschillende opbrengsten ervaren, maar dat het initiatief nog diverse doelstellingen, zoals de speelfunctie en sociale doelstellingen, heeft die nog moeten worden gerealiseerd. Dit is gezien de recente opening van de tuin ook niet verwonderlijk.

De belangrijkste geleverde opbrengst die door gemeente en initiatief wordt genoemd is het verbeteren van de leefbaarheid van de wijk, waarbij leefbaarheid een groene en sociale component heeft. Door midden in de wijk tussen de gebouwen een ruimte voor openbaar groen te beheren, is een bijdrage geleverd aan vergroening / verduurzaming in de wijk, het groene component. De tuin biedt hiernaast een sociaal component, omdat deze als ontmoetingsruimte voor de gemeenschap fungeert. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar, omdat bewoners er moestuinen huren waardoor ze elkaar geregeld tegen komen en interacteren. Ook is er burenhulp ontstaan via Whatsapp, waarbij bewoners aanbieden om andermans groenten te verzorgen als bijvoorbeeld een buurman op vakantie gaat. Bovendien worden sinds de opening van de tuin geregeld evenementen, zoals buurtpicknicks georganiseerd waar bewoners ook op zijn afgekomen (Interviewbundeling III, V, VI; Zeeheldentuin, 2015b).

De respondent geeft aan dat ze binnen het initiatief nog meer plannen voor sociale doelstellingen voor de tuin hebben die ze nog willen realiseren, zoals het bieden van een dagbesteding aan bewoners in een kwetsbare positie:

“(…) Eigenlijk zouden we graag ook een soort van werkgelegenheidsplek willen vormen of mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt helpen door hen bijvoorbeeld het vak van timmerman of tuinier te leren. Ook willen we een dagbesteding aanbieden voor mensen met een vreselijke handicap, dat ze kunnen schilderen in de tuin. We willen nog meer de maatschappelijke kant benaderen” (Interviewbundeling III).

4.7.1.3 Kwaliteit actorrelaties casus Z

In de casus worden aan de kant van het initiatief veel tot zeer veel belemmeringen ervaren in de actorrelaties en aan de kant van de externe partijen, in dit geval betrokken ambtenaren van de gemeente, zeer weinig belemmeringen in de relatie met het initiatief. Daarom is de score voor deze indicator een redelijke mate van ervaren belemmeringen. Over de ervaringen ten opzichte van activiteiten en houdingen van partijen zijn zowel positieve als negatieve ervaringen bij de partijen te vinden. Hoe komen de verschillende ervaringen naar voren?

De belangrijkste belemmeringen voor initiatief Z zijn te vinden in de relatie met de woningbouwcorporatie en de stichting die eerst garant stond voor een donatie. Er is ontevredenheid aan de kant van het initiatief te vinden over de ontstane situatie en onenigheid tussen woningbouwcorporatie en stichting. De woningbouwcorporatie had destijds als voorwaarde dat het initiatief 350 duizend euro binnen een jaar moest betalen voor de grond; ondoenlijk voor het initiatief. Met een partij die dat als gift wilde geven werd de realisatie van de tuin toch mogelijk. Door onenigheid tussen de twee externe actoren is de gift uiteindelijk in een lening omgezet. Dit leidt tot op heden voor veel frustratie bij de initiatiefnemers, want als de lening niet elk jaar op tijd wordt afbetaald dan kan dit het einde voor het initiatief betekenen.

De respondent is daarom in de relaties met gemeente en fondsen veel bezig met het vinden van financiële ondersteuning, maar de externe partijen blijken deze ondersteuning niet te kunnen geven. Dat levert voor het initiatief een wat moeizaam ervaren relatie op, waarbij de activiteiten van bijvoorbeeld de gemeente om te helpen bij deze behoefte als weinig positief worden ervaren:

“(…) In principe iedereen zegt we steunen het van harte, ze zijn trots op ons, ze vinden dat we heel goed werk doen en we hebben heel veel credits bij hun, alleen op het eind blijkt dan ja we hebben geen geld. Dat maakt ons af en toe ook een beetje hopeloos zeg maar. Maar we weten ook dat het niet aan hun ligt. I: en met hun bedoelt u de overheidspartijen? R: ja, maar ook de fondsen. Die zeggen wij kunnen niet structureel, wij geven alleen projectsubsidies, wij geven geen structureel geld voor projecten. En daar zitten wij klem door” (Interviewbundeling III).

Dit is een ervaring die voor de gemeente over het algemeen geldt voor de relaties met ambtenaren en wethouders. Met raadsleden zijn momenteel gesprekken gaande over de vraag of en hoe de gemeente kan bijdragen in de situatie rondom de lening. Ook over de vraag of de gemeente zou moeten betalen voor informatie en advies van de stichting lijkt nog geen overeenstemming gevonden te zijn en dat draagt niet positief bij aan de ervaren houding van de gemeente:

“Daar zijn wij nu heel erg mee in discussie, de gemeente vindt eigenlijk niet dat ze daarvoor zouden moeten betalen en wij zeggen ja je hebt makkelijk praten, want jij hebt een vaste baan, wij niet. En wij moeten ook een dak boven ons hoofd. Het is niet gratis” (Interviewbundeling III).

Uit de ervaringen met de houding van de gemeente m.b.t. de relatie met burgerinitiatieven in het licht van de participatiesamenleving, wordt ook duidelijk dat de houding in geringe mate als positief wordt ervaren. De ontwikkeling van de participatiesamenleving wordt door het initiatief ervaren als een overheid die burgerinitiatieven ziet als middel voor bezuinigingen, omdat financiële ondersteuning een heikel punt lijkt te zijn en het initiatief is niet te spreken over deze houding richting burgerinitiatieven:

“(…) Vooral het makkelijke verhaal van de overheid dat de participatiesamenleving, burgerinitiatieven, dat het allemaal eigenlijk vanzelf gaat, dat vinden wij onzin. Het vraagt gewoon enorm veel tijd, geld en inspanning en dat moet je koesteren” (Interviewbundeling III).

Volgens het initiatief betekenen burgerinitiatieven een transitie van top-down naar een bottom-up samenleving, waarbij de regel niet is dat burgerinitiatieven geen geld nodig hebben, maar juist dat financiën van gemeente naar burgers verschuiven voor de organisatie van publieke diensten.

Er zijn niet alleen negatieve ervaringen te vinden bij het initiatief over activiteiten en houdingen van externe partijen. Met de partijen waar voornamelijk een overleg- of samenwerkingsrelatie mee bestaat, zoals collega buurtinitiatieven, de zorginstelling en maatschappelijke actor worden de activiteiten en houdingen als positief ervaren. Er wordt aangegeven dat er goed wordt samengewerkt, intensief samengewerkt en dat relaties heel praktisch verlopen.

Aan de kant van de betrokken ambtenaren worden geen belemmeringen ervaren in de relaties en zijn ze beide tevreden over de activiteiten en houding van het initiatief richting gemeente. Ze geven aan dat ze de samenwerking als goed ervaren, omdat ze hun kennis, kunde en inspanningen tijdens de samenwerkingen waarderen. Ze hebben samen met vooral de voorzitter workshops en bijeenkomsten gegeven, waarin het initiatief o.a. de kennis en ervaring die de kerngroepsleden hebben opgedaan inzet om andere bewoners te ondersteunen in hun plannen. Deze ambtenaren uit verschillende afdelingen van de dienst Stadsbeheer geven aan dat zij in dergelijke gevallen een vergoeding geven aan het initiatief. Over het verdienmodel om eigen inkomsten te verwerven door advies te verhuren aan ambtenaren, geven ze aan dat zij dit advies in mindere mate nodig hebben en dat er wel eens, in het contact met andere ambtenaren, verkeerde inschattingen zijn gemaakt over de vraag wanneer er vergoeding kan worden gevraagd in de relatie:

“(…) Ik weet dat zij zoeken naar een verdienmodel waarin wij als gemeente advies krijgen over hoe om te gaan met bewoners. Alleen denk ik dat wij [het projectteam] binnen de gemeente koplopers zijn juist op het gebied van samenwerken met bewoners. Dus ik zou zelf niet zo gauw een dergelijk advies van ze nodig hebben”
(Interviewbundeling V).

“(…) Ik weet het fijne er niet van, maar ik geloof dat er één of twee momenten zijn geweest waarvan ze binnen de gemeente dachten van o, maar dit is misschien net niet even het moment om er geld voor te gaan vragen. Het is een beetje aftasten zeg maar, naar het moment, waarbij links en rechts mensen wel een verkeerde inschatting maken” (Interviewbundeling VI).

Het laatste citaat laat goed zien hoe het ontbreken van regelgeving voor nieuwe ontwikkelingen op het gebied van zelforganisatie door burgers, zoals besproken in de paragraaf over de politieke organisatiestructuur, voor onduidelijkheden in de relatie tussen burgers en gemeente kan zorgen.

4.7.2 Duurzaamheid in casus Rotterdamse Munt

In tabel 35 zijn de scores op de indicatoren van duurzaamheid te vinden voor Rotterdamse Munt en in de sub-paragrafen die daarna volgen worden de scores per indicator toegelicht.

Tabel 35: scores indicatoren duurzaamheid casus R

Indicatoren	Uitingsvormen	Scores
Robuustheid	Variëteit inkomstenbronnen	++
	Goed ontwikkeld verdienmodel	+/- (structureel: - ; eigen inkomsten: +)
	Bestendige groep gebruikers	+/-
	Voldoende vrijwilligers	+/-
	Voldoende vrijwilligers die werk trekken kunnen overnemen	-
	Meebewegen met veranderingen in vraag	++
Effectiviteit	Mate van ervaren effectiviteit initiatief	++
Kwaliteit actorrelaties	Mate van belemmeringen	+/-
	Mate van positief ervaren activiteiten en houding in actorrelaties	+/-

4.7.2.1 Robuustheid casus R

Voor casus R is het kunnen verwerven van eigen inkomsten een belangrijk onderdeel van de financiële stabiliteit gezien het streven naar een zelfstandige sociale onderneming. Het verdienmodel van deze casus bevat een zeer grote variatie in inkomstenbronnen: eenmalige bijdragen van sponsors, jaarlijks aan te vragen subsidies van fondsen en gemeente, verkoop van producten aan restaurants en particulieren in de tuinwinkel en opbrengsten uit terras. De subsidies zijn niet structureel; fondsen moeten elk jaar worden aangeschreven. Een consultant maatschappelijke activering van Mara Projecten, die een deel van de fondswerving doet voor het initiatief, geeft aan dat het lastig werken is met de onzekerheid of de geplande begroting wordt gehaald:

“(…) Dat is het lastige, we werken met fondsen en als je dat goed doet, weet je voor het begin van het jaar welke fondsen je krijgt. Maar het is heel vaak dat je nog gedurende het jaar je begroting nog rond moet krijgen” (Interviewbundeling IX).

Ook de subsidies van gemeentelijke diensten staan niet voor elk jaar vast. Er is een jaar voorbij gegaan waarin de subsidie van bijvoorbeeld de GGD niet werd ontvangen. Er zijn veel groene initiatieven waar de dienst haar middelen over moet verdelen en dan kan het gebeuren dat een initiatief een keer geen subsidies ontvangt. Hiernaast is ook casus R in gesprek met de gemeente over mogelijkheden om bepaalde diensten, die nog als nieuw worden ervaren door de gemeente, van het initiatief te bekostigen. Wat de zelf gegenereerde inkomsten betreft, is het initiatief reeds bezig met de verkoop van kruiden en munt uit de tuin. Het aantal horeca afnemers en terras bezoekers moeten volgens de respondent nog verder groeien, wat aangeeft dat dit type inkomstenbron nog in ontwikkeling is, maar al wel op meerdere manieren wordt uitgevoerd.

De groep vaste gebruikers/afnemers van het initiatief wordt als redelijk voldoende ervaren: er zijn vaste bezoekers en afnemers, maar dit aantal wordt nog niet als (zeer) voldoende ervaren, omdat het initiatief nog verder wilt groeien en hierbij ook meer bezoekers en horeca-afnemers wenst. Er zijn

diverse bezoekers te vinden: bewoners die de kruiden komen bekijken tot aan bezoekers die kruiden kopen of van het terras gebruik maken. Wat de grootte van de vaste horeca-afnemers betreft:

“(…) qua horeca afnemers moeten we echt nog groeien. Eén van de dingen die vandaag op mijn lijstje stonden om contact te zoeken met chef-koks. Maar ook de bezoekers en klanten voor het Muntterras moeten nog meer en vaker hun weg vinden naar de tuin” (Interviewbundeling II).

Over de ervaringen met het aantal vrijwilligers zijn soortgelijke bevindingen te vinden: enerzijds is het aantal voor de huidige capaciteit voldoende, maar anderzijds is het initiatief in een groeifase en is dat aantal onvoldoende toereikend als het initiatief grotere aantallen afnemers en bewoners wil bereiken. Dit geldt ook voor de grootte van het bestuur: één bestuurslid wil opstappen en ze willen graag groeien naar 5 bestuursleden (Interviewbundeling II, IX).

Er is momenteel een groep van ongeveer 20 vrijwilligers te vinden, waarvan de kerngroep uit zeven personen bestaat en er los van de groep van 20 een bestuur van 3 personen is te vinden. Die kerngroep bevat vier kartrekkers waarvan de initiatiefneemster, zo geeft ze aan, er één van is. Als algemeen coördinator heeft zij de leiding over het initiatief (samen met een collega die haar nu daarin ondersteunt) en dat valt ook goed te merken. Het interview werd meerdere malen onderbroken, omdat ze tussendoor een collega hielp bij het afrekenen en met het opnemen van bestellingen, bezoekers te woord stond en allerlei aanwijzingen gaf aan haar collega bijvoorbeeld over de vraag waar bepaalde spullen te vinden zijn in de tuinwinkel. Ze heeft veel inspanning geleverd (en levert deze nog steeds) om het initiatief van de grond te krijgen, maar zet steeds vaker wat stappen terug. Op de vraag of er dan mensen zijn die de boel kunnen opvangen antwoordt ze van wel, maar dat ze daar nu nog in gesprek over is met de bestuursleden (Interviewbundeling II). Hoewel er een kerngroep en meerdere kartrekkers worden geïdentificeerd door de respondent is het, gezien haar grote aandeel in verantwoordelijkheden, de vraag of de andere kerngroepsleden adequaat kunnen omgaan met het ontbreken van de inzet van de respondent. Ook de sparringpartner bij Mara Projecten ziet een bestendigheid van het initiatief zonder de initiatiefneemster momenteel nog niet voor zich gezien het feit dat zij de meeste taken op zich neemt:

“(…) I: Stel dat [initiatiefneemster RM] vertrekt of het niet meer oppakt R: gaat de kerngroep dat dan overnemen? I: ja. R: nee. Nee. Daar geloof ik niks van. Niet op dit moment. Niet per sé nooit ofzo. Soms kunnen er mensen voorkomen die het nog slimmer aanpakken of nog gedrevener zijn, maar in dit stadium van Rotterdamse Munt denk ik dat dat heel moeilijk gaat worden” (Interviewbundeling IX).

Wat betreft meebewegen met de vraag wordt uit de interviews duidelijk dat het initiatief zeer veel ontwikkelingen heeft meegemaakt in het activiteitenaanbod. Het initiatief is bijvoorbeeld begonnen met de verkoop van kruiden en heeft in de loop der tijd zeer diverse producten en activiteiten ontwikkeld, die worden afgestemd op de behoeften van horeca-afnemers, bezoekers en bewoners. Nieuwe producten en activiteiten zijn bijvoorbeeld: kruidenzout, kruidenworkshops geven, evenementen organiseren (lente-feest/herfst-feest) en natuureducatielessen geven. Het initiatief is van plan om voor nog meer vernieuwing te zorgen in het activiteitenaanbod, omdat ze het belangrijk vinden om voortdurend in te spelen op de behoeften uit de wijk.

4.7.2.2 Ervaren effectiviteit casus R

Binnen casus R wordt een zeer grote mate van effectiviteit ervaren door de partijen. De combinatie van fysiek en sociaal biedt allerlei winsten op voor verschillende actoren. Voor de stad en de gemeente draagt het initiatief bij aan het aantrekkelijker maken van de stad en aan het betrekken van mensen in de wijk. Voorheen braakliggend terrein is opgeknapt, in ruil daarvoor is de buurt groener geworden. Voor de bewoners uit de buurt is er een dagbesteding te vinden en mensen kunnen er werken aan persoonlijke ontwikkeling door ervaring op te doen met werken in teamverband, de tuinwinkel en met het in contact komen met andere bewoners. Een aantal vrijwilligers zijn van een uitkering naar een betaalde baan doorgestroomd, er is een vrijwilliger die werkt aan het behalen van diens MBO certificaat en er zijn mensen die een horecatraining doen. De tuin speelt ook in op de behoeften van horeca en particulieren om te leren over biologische lokale kruiden via workshops en om deze te kopen (Interviewbundeling II, VII, VIII, IX, XII). Hieronder volgen twee citaten over de vraag wat het initiatief oplevert voor de stad en gemeenschap:

“Wat daar gebeurt, het is natuurlijk beweging dat is gezond, mensen komen buiten, dat is gezond om daglicht te ontvangen dat is belangrijk. Mensen ontmoeten elkaar, ook heel belangrijk. Mensen krijgen wat meer perspectief over hoe ze verder kunnen. (...) Bovendien gebruik je de ruimte in de stad ook nog eens op een positieve manier. Mensen zijn welkom, het is kleinschalig, het is iets toegankelijks. Voor de hele buurt maakt het dat tot een prettiger plek” (Ambtenaar GGD, Interviewbundeling VII).

“(…) Doordat je werkt in de tuin, in alle verschillende werkzaamheden die er zijn, kun je ontdekken waar je goed in bent of wat je leuk vindt en daar kun je dan ervaring in opdoen en we proberen ook met partners te organiseren dat mensen hun diploma’s kunnen halen. (...) Dat ze daarmee ook een portfolio opbouwen en (...) ook met het hervonden zelfvertrouwen dus dat is het stukje eigenwaarde ook gewoon met meer zelfvertrouwen kunnen gaan solliciteren. Dus dat is eigenlijk een soort re-integratieachtig traject, alleen is het allemaal niet officieel en gecertificeerd. Maar nou ja dat is het wel” (Initiatiefneemster Rotterdamse Munt, interviewbundeling II).

4.7.2.3 Kwaliteit actorrelaties casus R

In de casus worden redelijk weinig belemmeringen ervaren in de actorrelaties en over de ervaringen ten opzichte van activiteiten en houdingen van partijen zijn zowel positieve als negatieve ervaringen zichtbaar.

Wat betreft belemmeringen zijn geen deadlocks of conflicten te vinden in de actorrelaties. Er bestaat wel ontevredenheid aan de kant van het initiatief over de relatie met de gemeente als gevolg van ongunstige ervaringen met de POS. Ook betrokken ambtenaren vertonen ontevredenheid met enkele eigenschappen van de POS, die een relatie met structurele verbindingen met het initiatief belemmeren. De ontevredenheid belemmert het bestaan van kwalitatief goede relaties en zorgt ervoor dat het initiatief op zoek is naar andere typen actoren, zoals maatschappelijke en private organisaties, om een relatie mee te onderhouden.

Met name op het sociale terrein lijkt een vorm van verbondenheid tussen initiatief en gemeente te ontbreken. Op dit gebied probeert het initiatief o.a. vrouwen die sociaal geïsoleerd zijn of te maken hebben met sociale groepsdruk via workshops in de tuin te helpen om uit hun isolement te komen. Dit zou het initiatief op een grotere schaal willen doen dan nu gebeurt, maar de ervaren negatieve houding van de gemeente zou dit niet mogelijk maken, omdat het initiatief zelf voor de benodigde financiën zou moeten zorgen:

“(…) Als we meer capaciteit zouden hebben dan zouden er ook meer mensen kunnen meedoen. In het meewerken hebben mensen coördinatie nodig en zij hebben behoefte aan vakkunde; iemand die hen even meeneemt om het werk te leren. Ook zouden we veel meer willen organiseren om ook moeilijker te bereiken mensen te betrekken bij de tuin. En nou ja er zijn eigenlijk zoveel kansen en mogelijkheden, nou ja. I: maar het wordt nog niet opgepakt door de gemeente? R: Nee, de gemeente vindt dat we het gewoon allemaal zelf moeten doen. Maar nou ja, dat gaat niet” (Interviewbundeling II).

De activiteiten en houdingen van de betrokken ambtenaren uit de GGD en Stadsontwikkeling worden wel als positief ervaren: de respondent heeft meer verbondenheid met ambtenaren die zich bezig houden met het fysieke terrein dan met ambtenaren die zich richten op het sociale terrein. Om de capaciteit van het initiatief te vergroten is echter de huidige ondersteuningsrelatie met de gemeente, die steeds minder wordt, als ontoereikend ervaren. Het meekrijgen van de gemeente voelt als het “trekken aan een dood paard” en men vraagt zich daar dan ook af of het nog effectief is om zich op de gemeente te focussen (Interviewbundeling II). Relaties met maatschappelijke en private actoren (restaurants) en fondsen worden wel als positief ervaren, omdat er een inhoudelijke en idealistische verbinding met de activiteiten en houding van deze partijen wordt ervaren. Dit verklaart de aanwezigheid van sterkere verbindingen met maatschappelijke actoren en private partijen in het netwerk dan met overheidsactoren.

Aan de kant van de externe actoren zijn professionals en ambtenaren te vinden die positief zijn over de activiteiten en houding van het initiatief. Een van de ambtenaren geeft aan dat het initiatief in de houding richting de ambtenaar altijd open staat om mee te denken en dat ze hun verantwoordingen, boekhoudingen e.d. heel goed op orde hebben. Een maatschappelijke professional geeft een soortgelijk positief beeld over de activiteiten en houding:

“Ik vind ze redelijk open, redelijk tot zeer open. Dankbaar. Constructief. Proactief. I: oke, dus positief. R: ja, hoor, ja” (Interviewbundeling IX).

4.7.3 Duurzaamheid in casus Speeltuinenvereniging

Tabel 36 bevat de scores op de indicatoren van duurzaamheid voor casus S.

Tabel 36: Scores indicatoren duurzaamheid casus S

Indicatoren	Uitingsvormen	Scores
Robuustheid	Variëteit inkomstenbronnen	++
	Goed ontwikkeld verdienmodel	++ (structureel: + ; eigen inkomsten: ++)
	Bestendige groep gebruikers	++
	Voldoende vrijwilligers	++
	Voldoende vrijwilligers die werk trekker kunnen overnemen	+
	Meebewegen met veranderingen in vraag	+-
Effectiviteit	Mate van ervaren effectiviteit initiatief	++
Kwaliteit actorrelaties	Mate van belemmeringen	+
	Mate van positief ervaren activiteiten en houding in actorrelaties	+

4.7.3.1 Robuustheid casus S

Variëteit in inkomstenbronnen is bij casus S in zeer grote mate aanwezig: naast de subsidies van de gemeente bestaat het verdienmodel uit eenmalige bijdragen van fondsen, sponsors, maatschappelijke

instellingen en het buurtbudgetteam, donaties en zelf gegenereerde inkomsten uit verhuur van zalen, gebruik van de speeltuin, contributies en verkoop van eten en drinken (Interviewbundeling I, IV; Speeltuinvereniging Kruiskampkwartier, 2013). De subsidies en de eigen inkomsten zijn de belangrijkste inkomstenbronnen. De subsidies zijn structureel en de eigen inkomstenbronnen zijn in de loop der jaren ontwikkeld en gestabiliseerd.

Wat betreft de bestendigheid van de groep gebruikers wordt het aantal gebruikers als zeer voldoende ervaren; het ledenbestand groeit richting de 700 families. De meeste vaste bezoekers zijn kinderen uit de buurt en andere bewoners.

Het aantal vrijwilligers wordt als zeer voldoende ervaren en het is de vereniging gelukt om met vrijwilligers het wegvallen van een belangrijke schakel, de toezichthouder die dagelijks de speeltuin opende, in de speeltuin op te vangen:

“(...) We moesten opeens allerlei, nou er is natuurlijk geen één persoon die elke dag de speeltuin wilde opendoen, tenzij die [naam toezichthouder] heette eigenlijk. Dus dan moet je een indeling gaan maken, wie doet welke dag en dan moet je natuurlijk ook maar hopen dat die mensen het niet vergeten of geen zin hebben. Dus voor de continuïteit van de speeltuin, ja was het best een probleem. En dat moesten we met veel kunst en vliegwerk oplossen, gelukkig is dat opgelost met vrijwilligers” (Interviewbundeling I).

Bij het initiatief is een taakverdeling te vinden binnen de kerngroep: zo zijn er leden die zich bezig houden met commissies, bestuursverantwoordelijkheden en houden alle leden toezicht. Een risico voor de mate van stabiliteit binnen het vrijwilligersbestand is eventueel te vinden bij de kartrekkers: de respondent geeft aan dat het moeilijk zal worden voor het initiatief wanneer twee bestuursleden besluiten ermee op te houden. Eén van deze bestuursleden is de ogen en oren van de speeltuin; die is het vaakst aanwezig en kent de bezoekers en vrijwilligers erg goed.

Wat betreft het meebewegen met veranderingen in de vraag gemeten door de mate van ontwikkelingen in het activiteitenaanbod, is de bevinding dat deze ontwikkelingen in redelijke mate te vinden zijn. Er zijn bijvoorbeeld verbouwingen aangebracht in de speeltuin, omdat het verouderd was. Met een nieuwe speelweide, clubgebouw en een moestuin is ook ingespeeld op de behoeften van kinderen en ouders. Daarnaast is er onlangs ingespeeld op de wens om de speeltuin ook toegankelijk te maken voor kinderen met een handicap (Interviewbundeling I). De meeste van deze ontwikkelingen in activiteiten zijn voornamelijk aangebracht, omdat deze noodzakelijk waren gezien het feit dat de speeltuin in de afgelopen decennia is verouderd, waardoor speeltoestellen onveilig werden en er hoge energiekosten waren (Interviewbundeling I; Speeltuinvereniging Kruiskampkwartier, 2013).

4.7.3.2 Ervaren effectiviteit in casus S

Het initiatief wordt door partijen als zeer effectief ervaren; er worden diverse opbrengsten genoemd voor de gemeenschap, wijk en gemeente.

De respondent van de speeltuinvereniging geeft aan dat de vereniging de gemeente ontlast in de taken om ruimten te creëren voor kinderen om te spelen en een buurtfunctie om te ontmoeten. Het bieden van een veilige speelplek doen ze volgens de betrokken ambtenaar op een goede manier:

“Er worden activiteiten voor kinderen georganiseerd en de veiligheid is op orde, want daarvoor laten ze inspecties uitvoeren en ze laten werkzaamheden uitvoeren” (Interviewbundeling X).

Ook de bijdrage aan een veilige speelplek en ontmoetingsplek wordt door de ambtenaar als relevant ervaren voor de gemeente, omdat kinderen in de wijk een veilige en leuke speelplek hebben en ouders elkaar kunnen ontmoeten.

De buurtfunctie van het initiatief is niet alleen zichtbaar in het samenkomen van ouders, maar ook in de verhuur van de speeltuin. Allerlei verenigingen, clubs, scholen en gesloten wijkcentra houden hun activiteiten op de locaties van de speeltuin. Tot slot heeft de speelplek effecten op de leefbaarheid van de wijk, doordat het volgens de respondenten een mooie groene plek in de wijk is, die wordt bijgehouden en mensen bij elkaar brengt (Interviewbundeling I, X, XI; Speeltuinvereniging Kruiskampkwartier, 2013). Deze verbindende factor was niet altijd het geval geweest volgens een medewerker van ABC-school Kruiskamp-Koppel, een externe partner van de vereniging:

“Vroeger zeg maar meer dan 10 jaar geleden vond ik het [de speeltuinvereniging] een soort splijtzwam in de wijk, omdat ze toen heel duidelijk waren van Turkse en Marokkaanse kinderen willen we liever hier niet hebben en dat is totaal veranderd. I: en hoe was dat dan duidelijk, hoe kon je dat zien? R: ze werden weggestuurd. I: door het bestuur zelf? R: ja, ja het was echt shocking. Ja, daar werden ze dus echt weggestuurd, zo van jij bent geen lid van de speeltuin dus jij mag hier niet spelen. En toen was het ook gewoon heel duidelijk, je moet lid zijn van de speeltuin, maar het was ook een manier om juist Turkse en Marokkaanse kinderen buiten de deur te houden. Dus daar is de speeltuin echt heel erg in veranderd. Nu is het gewoon echt een ontmoetingsplek” (Interviewbundeling XI).

Hiernaast probeert de speeltuin een actieve rol te spelen in het samenbrengen van ouders met diverse culturele achtergronden, doordat vrijwilligers in de speelweide bij een groepje bewoners met een andere culturele achtergrond dan die van de vrijwilligers gaan zitten in de hoop dat andere bewoners erbij komen zitten:

“Op het moment dat de Turkse moeders, Marokkaanse moeders, Nederlandse moeders bij elkaar zitten in groepjes of los van elkaar, dan probeert [naam bestuurslid] ze bij elkaar te zetten. [naam bestuurslid] zegt dan juist: “ik ga bij de Turkse moeders zitten en probeer dan weer andere moeders bij de tafel te krijgen”. Er lopen echt mensen bij de speeltuin rond die het belangrijk vinden dat er dus meer ontmoeting komt tussen verschillende wijkbewoners” (Interviewbundeling XI)

4.7.3.3 Kwaliteit actorrelaties in casus S

Als het gaat om de mate van belemmeringen komt naar voren dat de externe partijen helemaal geen belemmeringen ervaren in hun relaties met initiatief S. Bij initiatief S speelde een moment met woningbouwcorporaties een aantal jaren terug waarbij vertraging werd ervaren in de besprekingen met de corporaties over een gezamenlijk renovatieplan voor de buurt waardoor het contact niet werd doorgezet. In de relatie met de gemeente was er wel ontevredenheid te vinden door ongunstige ervaringen met de POS, maar het speelt geen dominante rol in de relatie en belemmert de relatie ook niet; er wordt bijvoorbeeld niet gezocht naar nieuwe actoren zoals in het geval van casus R. Door afwezigheid van belemmeringen bij externe partijen en een redelijke mate van ervaren belemmeringen bij het initiatief is de score voor de mate van belemmeringen in actorrelaties in de casus gering.

De betrokken ambtenaar en maatschappelijke professional zijn zeer positief over de activiteiten en houding van het initiatief in de relatie. De ambtenaar vertelt dat het initiatief creatief is in het aanschrijven van fondsen en goed zelfstandig plannen kan maken en uitvoeren. De maatschappelijke

professional ervaart de samenwerking als “heel goed”, omdat de activiteiten die gezamenlijk worden uitgevoerd “heel soepel” verlopen en wanneer een partij ontevreden is met het verloop van zaken dan wordt dat “gewoon gezegd” (Interviewbundeling X, XI). Aan de kant van het initiatief zijn redelijk positieve ervaringen te vinden met de activiteiten en houding van externe partijen. Met de gemeente wordt de relatie over het algemeen als goed ervaren, mede omdat het initiatief tevreden is met de houding van de gemeente, die zich niet bemoeit met de plannen van het initiatief en op structurele wijze subsidies verleent.

4.7.4 Vergelijking cases duurzaamheid

Nu voor elk initiatief scores zijn toegekend voor de duurzaamheidsindicatoren, kan er een totaalbeeld worden geschilderd. In tabel 37 zijn de totaalscores voor de drie indicatoren te vinden en de eindscores voor duurzaamheid van de drie cases.

Tabel 37: Totaalscores indicatoren duurzaamheid en eindscores duurzaamheid cases

	Totaaloordeel robuustheid	Totaaloordeel effectiviteit	Totaaloordeel kwaliteit actorrelaties	Eindoordeel duurzaamheid
Casus Zeeheldentuin	+/-	+/-	+/-	+/-
Casus Rotterdamse Munt	+	++	+/-	+
Casus Speeltuinen	++	++	+	++

Uit deze tabel valt op te maken dat de mate van duurzaamheid voor initiatief S het grootst is, dit initiatief is zeer goed in staat om langdurig in behoeften te voorzien, gevolgd door initiatief R, dat een grote mate van duurzaamheid kent ofwel goed in staat is om langdurig in behoeften te voorzien en initiatief Z, dat redelijk goed in staat is om langdurig in behoeften te voorzien. Voor de indicator robuustheid vertonen de initiatieven hetzelfde oplopende patroon in duurzaamheid, waarbij de verschillen voor de financiële stabiliteit en de omgang met personele wisselingen voor een groot deel de oplopende scores veroorzaken. Structurele subsidies, zeer goed ontwikkelde eigen inkomstenbronnen en voldoende vrijwilligers die het werk kunnen overnemen zijn de kenmerken voor het meest robuuste initiatief. De minder robuuste initiatieven scoren wel hoger op de uitingsvorm ontwikkelingen in het activiteiten aanbod. Voor de scores op effectiviteit is een tweedeling te zien: de meest duurzame initiatieven aan de ene kant en het minst duurzame initiatief aan de andere kant. De grotere verscheidenheid aan ervaren opbrengsten en gerealiseerde doelstellingen bij initiatieven R en S leidden tot hogere scores op deze indicator. Voor het totaaloordeel kwaliteit actorrelaties is de tweedeling anders: de minst duurzame initiatieven tegenover het meest duurzame initiatief, waarbij actorrelaties binnen cases Z en R meer belemmeringen en negatieve ervaringen met activiteiten en houdingen van actoren bevatten dan casus S. In het volgende hoofdstuk wordt duidelijk hoe de verschillende onafhankelijke variabelen en factoren samenhangen met de verschillen in duurzaamheid tussen cases.

5. Analyse

In dit hoofdstuk wordt het conceptueel model behandeld aan de hand van de empirische resultaten over de drie cases heen.

5.1 Netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid

In dit onderdeel worden de directe en indirecte relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid besproken.

5.1.1 Effecten van netwerkeigenschappen op duurzaamheid burgerinitiatieven

Een centrale relatie van dit onderzoek is die tussen netwerkstructuren en duurzaamheid. In het conceptueel model is verondersteld dat verschillen in netwerkstructuren tot verschillen in duurzaamheid leiden. Drie perspectieven vormen hiervoor de uitgangspunten: Burt en Granovetter voor het externe en volledige netwerk en Coleman voor het interne netwerk. Gelet op de netwerkdiagrammen en netwerkmaten als uitingvormen voor de onafhankelijke variabele netwerkstructuur, is de veronderstelling vanuit een combinatie van deze perspectieven dat *burgerinitiatieven met minder hiërarchie, meer brugverbindingen en structurele gaten en meer dichtheid in het interne netwerk het meest duurzaam zijn*. De netwerkstructuur van het volledige netwerk bevat bij minder hiërarchie dan *cliquevorming en / of polycentrische eigenschappen*.

Tabel 38: Netwerkeigenschappen en duurzaamheidsscores cases

	Zeeheldentuin	Rotterdamse Munt	Speeltuinvereniging
Dichtheid volledige netwerk	0.317	0.838	2.132
Dichtheid interne netwerk	4.429	2.167	3.167
Betweenness (hiërarchie) %	88.30	69.58	23.03
N_{externe actoren} (brugverbindingen)	25	12	5
Netwerkstructuur vorm	Sternetwerkkachtig	Meerdere cliques	Cliquevorming
Duurzaamheid	+/-	+	++

Noot: Structurele gaten vormen ook een netwerkeigenschap, maar uit hoofdstuk vier is naar voren gekomen dat de kwantitatieve maat, netwerkdwang, geen goed beeld geeft over de potentie tot structurele gaten van de initiatieven. Daarom is er gekeken naar de netwerkdiagrammen, waaruit relatieve verschillen in structurele gaten naar voren komen. Initiatief Z blijkt relatief de grootste potentie voor structurele gaten te hebben (meeste externe knooppunten, minst aantal totale verbindingen en minst aantal onderling verbonden externe actoren) en bij initiatief S is deze potentie het minst groot (zie netwerkdiagrammen in hoofdstuk 4).

5.1.1.1 Volledig netwerkperspectief meeste verklaringskracht voor duurzaamheid

In tabel 38 zijn de netwerkeigenschappen en duurzaamheidsscores van de cases te vinden, waarmee kan worden geanalyseerd in hoeverre de verwachtingen ten aanzien van de verklaringskracht van netwerkstructuren voor de mate van duurzaamheid naar voren komen in de cases.

Uit de tabel is op te maken dat initiatief Z het hoogst scoort op de interne dichtheid en het aantal brugverbindingen (gezien het grotere aantal actoren in het externe netwerk) en tegelijkertijd ook het hoogst scoort op hiërarchie. Casus S scoort het minst hoog op hiërarchie, maar ook op het aantal brugverbindingen en structurele gaten en de interne dichtheid. Casus R valt hiertussen in. Dit betekent dat geen enkele casus volledig voldoet aan de theoretisch meest gunstige netwerkeigenschappen voor het behalen van optimale prestaties. Het ontwikkelingsstadium van initiatieven lijkt de verwachtingen over brugverbindingen in het externe netwerk te beïnvloeden (meer hierover in 5.1.2) en bij het interne netwerk spelen het soort gemeten indicatoren een rol (later in deze paragraaf meer hierover).

Wanneer het externe netwerk als uitgangspunt wordt genomen dan is te veronderstellen dat de effecten van brugverbindingen en structurele gaten voor casus Z het grootst zijn en daarom zou deze casus de meeste duurzaamheid moeten vertonen. Wordt het interne netwerk als leidraad genomen dan zou wederom casus Z de meeste duurzaamheid moeten vertonen, omdat die het hoogst scoort op de interne dichtheid. Als men de effecten van de netwerkstructuur op duurzaamheid vanuit het volledige netwerkperspectief bekijkt, dan zou de speeltuinvereniging het meest duurzaam moeten zijn, gevolgd door de Rotterdamse Munt en de Zeeheldentuin, vanwege gunstigere scores voor netwerkcentraliteit en netwerkdichtheid. Drie mogelijke verklaringen vanuit de netwerkstructuur voor de mate van duurzaamheid van burgerinitiatieven. Het perspectief van de volledige netwerkstructuur (het interne en externe netwerk van een initiatief tezamen) biedt, zoals uit de tabel is af te lezen, de meeste verklaringskracht voor de mate van duurzaamheid van de drie cases.

5.1.1.2 Invloeden van volledig perspectief op duurzaamheid

Dit perspectief betekent dat het netwerk van een burgerinitiatief minder leunt op de schouders van een centrale actor (minder hiërarchie en meer cliquevorming) en dat de verschillende verbindingen, ook de externe brugverbindingen, over het algemeen sterker zijn (hogere netwerkdichtheid en meer cliquevorming). Hoe dit zichtbaar wordt en de mate van duurzaamheid beïnvloed, wordt hierna besproken.

Eerste effect van het volledige netwerkperspectief op duurzaamheid: hiërarchie

De initiatieven die sterker leunen op de inspanningen van één of twee centrale actoren vergroten de kans op overvraging. Mensen raken langzamerhand op. Dit is bij de cases die het hoogst scoren op hiërarchie (op de maat betweenness centrality) duidelijk zichtbaar: een voorzitter die grijze haren krijgt door zijn trekkersrol en er soms van af zou willen bij initiatief Z en een initiatiefneemster die stapjes terug wilt zetten vanwege de druk van fulltime initiatief runnen naast het zorgen voor huishoudelijke inkomsten bij initiatief R (Interviewbundeling II, III). Als het kernteam dan niet genoeg buffers bevat, personen die in staat zijn om verantwoordelijkheden van deze centrale actoren over te nemen, dan is er het gevaar dat het initiatief tot een einde komt. Op de indicator omgang met personele wisselingen van duurzaamheid scoorden de minder duurzame initiatieven relatief laag.

Wat de effecten zijn van minder hiërarchie in een initiatief kan worden geïllustreerd aan de hand van het meest duurzame initiatief, omdat de score op netwerk betweenness relatief gezien erg laag was. Bij dit initiatief kunnen activiteiten gewoon door blijven gaan als er personen afwezig zijn, waardoor het realiseren van opbrengsten voor de wijk gecontinueerd kan worden. Daarnaast kunnen interacties met externe partijen blijven stromen als een intern contactpersoon wegvalt en meerdere schouders wisselen elkaar af in verantwoordelijkheden, zoals het toezichthouden. Door de aanwezigheid van een minder hiërarchisch netwerk, is er minder machtsconcentratie te vinden, waardoor de robuustheid en effectiviteit van het initiatief stijgt. Verklaringen voor deze relatie worden hierna besproken.

Waarom bevatten initiatieven S en R minder machtsconcentratie?

Reeds is duidelijk geworden dat de centrale actor van initiatief Z geschakeld is aan maar liefst 88 procent van de externe actoren, waardoor de score op betweenness centrality zo hoog is. Waarom zijn de andere twee initiatieven minder afhankelijk van één persoon met een groot aandeel in de interacties?

Uit het empirisch materiaal zijn twee nieuwe variabelen naar voren gekomen die een verklaring bieden voor verschillen in betweenness centrality en de positieve effecten op duurzaamheid. Ze zijn nieuw in de zin dat ze niet in het theoretisch kader stonden, maar gezien het vertrekpunt in het conceptueel model om rekening te houden met nieuwe inzichten worden deze hieronder besproken en in de reflectie verder ingebed in bijbehorende theorieën.

De twee variabelen zijn organisatievormwijze en leiderschap. Uit het interviewmateriaal komt namelijk naar voren dat het in initiatief Z nog niet wil lukken met het delegeren van verantwoordelijkheden van de kartrekker naar andere kerngroepsleden en vrijwilligers en dat er geen takenverdelers aanwezig is. Er ontbreekt een ontwikkelde structuur waarin delegeren mogelijk wordt gemaakt, zoals wel het geval is in casus R bijvoorbeeld. Daar wordt gewerkt vanuit het idee van sociocratie: alle vrijwilligers, kerngroepsleden en bestuursleden hebben zeggenschap over bepaalde zaken omtrent het initiatief. Bestuurszaken blijven vooral bij het bestuur en twee kerngroepsleden en in alle andere zaken beslissen de overige actoren mee. Hierdoor worden vrijwilligers en kerngroepsleden probleem eigenaar; ze zijn medeverantwoordelijk voor het reilen en zeilen. Ze bezitten een stuk autonomie, omdat ze de ruimte hebben om met eigen ideeën voor de tuin te komen en deze uit te voeren. Door een dergelijke structuur wordt het mogelijk gemaakt dat meerdere personen zich als schakelaar kunnen fungeren en dat zag je ook terug in tabel 10, want hoewel ook hier een grote score van 70 procent is te vinden, zijn er wel meerdere schakelaars aanwezig met hogere scores op betweenness dan de overige schakelaars bij initiatief Z.

Ook in casus S is een structuur te vinden die delegatie van verantwoordelijkheden mogelijk maakt. Er zijn drie commissies met elk een eigen coördinator en een groep vrijwilligers te vinden. De coördinatoren maken deel uit van de kerngroep en de bestuursleden doen vrijwilligerswerk in een van de commissies. Er is veel meer verspreiding van werkzaamheden en rollen te vinden dan in casus Z waar de voorzitter veel verantwoordelijkheden op zich neemt. Door de taakverdeling zorgen meerdere personen voor de interacties in het netwerk, waardoor activiteiten, taken uitvoering en resourcestromen continueren bij afwezigheid van personen. Hierdoor is het initiatief robuust en effectief in het behalen van doelstellingen, zoals het bieden van een speelplek en organiseren van moestuinactiviteiten, ook als personen afwezig zijn.

In casus S lijken leiderschapskenmerken een rol te spelen in de mate waarin de taakverdeling naar wens verloopt. Er is een voorzitter te vinden die slagvaardig opereert. Als er bijvoorbeeld aan nieuwe projecten wordt gewerkt, verdeelt de voorzitter verantwoordelijkheden over kerngroepsleden. Of wanneer er momenten zijn dat er belangrijke beslissingen moeten worden genomen, bijvoorbeeld over hoe om te gaan met het verdwijnen van de toezichthouder, dan is de voorzitter degene die knopen doorhakt en daarmee de nieuwe koers van het initiatief uitzet. Dit biedt vervolgens helderheid voor de rest van de kerngroepsleden, waardoor ze weten wat hun nieuwe rol is. Het gevolg hiervan is dat het initiatief erin slaagt dat meerdere personen gezamenlijk voor de interacties in het netwerk kunnen zorgen, waardoor beter wordt omgegaan met personele wisselingen en doelstellingen kunnen worden gerealiseerd.

Tweede effect van het volledige netwerkperspectief op duurzaamheid: netwerkdichtheid

Naast de effecten van hiërarchie spelen effecten van netwerkdichtheid een rol in de relatie tussen het volledige netwerk en de mate van duurzaamheid.

Een goede inbedding van externe relaties in het interne netwerk alsmede verbindingen tussen externe partijen is het tweede effect van de volledige netwerkstructuur op de duurzaamheid. Het gaat hier om de eigenschap dichtheid. In het geval van casus S, de casus met de meeste netwerkdichtheid, is uit het netwerkdiagram te zien dat de externe partijen met meerdere interne personen verbonden zijn. Ook bij casus R zie je dit terug. Daarnaast zijn bij initiatieven R en S een aantal externe partijen sterker verbonden dan bij initiatief Z. Denk aan de bezoekers die bij casus Z geïsoleerd staan en bij R en S onderdeel uitmaken van een clique in het interne netwerk en denk aan maatschappelijke actor 1 bij casus R, die ook met fondsen een verbinding heeft.

De sterkte van de verbindingen met externe partijen zijn bij cases R en S niet per sé groter dan bij casus Z; frequenties van 1 tot en met 5 komen hiervoor bij R naar voren, bij S 1 tot en met 3 en bij Z de frequentie 1 tot en met 4. De verschillen in dichtheid van het netwerk lijken daarom vooral door de externe inbedding veroorzaakt te worden en minder door de frequentie van het contact. Dit houdt in dat het aantal (sterke) verbindingen verspreid is over meer actoren in het netwerk. De positieve effecten die dit heeft op de duurzaamheid zijn te zien bij initiatieven R en S. Bij R is een clique te vinden met lokale restaurants; een externe partij die zeer belangrijk is voor de werving van eigen inkomstenbronnen. Als daar een kerngroepslid afwezig is dan blijft de verbinding tussen initiatief en externe partij nog steeds bestaan, omdat er meerdere kerngroepsleden de relatie met lokale restaurants onderhouden. Dit bevordert de omgang met personele wisselingen en maakt het bestaan van de financiële inkomstenbron meer zeker. Bij initiatief S is een maatschappelijke actor te vinden die met meerdere interne kerngroepsleden is verbonden. Met elk lid vinden andere interacties plaats; zo is er met het ene lid contact over moestuinactiviteiten en met het tweede lid over kinderactiviteiten. Naast de positieve effecten op de omgang met interne personele wisselingen (de verbinding blijft bestaan als één lid weg is), kan het initiatief hierdoor meer activiteiten organiseren voor de gemeenschap, wat positief bijdraagt aan de robuustheid en effectiviteit van het initiatief. Tot slot lijken effecten van verbindingen met actoren die onderling ook verbonden zijn de financiële stabiliteit te verhogen: fondswerving wordt verstevigd doordat zowel het initiatief als externe partij deze verantwoordelijkheid op zich nemen in casus R.

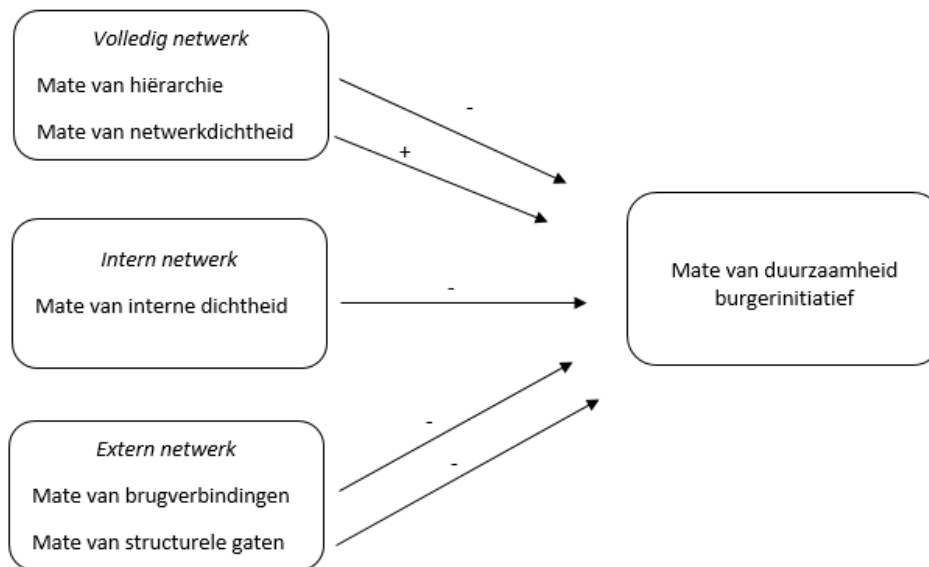
Minder hiërarchie en meer cliquevorming: welke vormen van het netwerk zijn hierdoor gunstig?

Een netwerkstructuur met minder hiërarchie en meer cliquevorming is gezien de positieve effecten op duurzaamheid als prestatie gunstig. Een fully connected netwerk of een netwerk met polycentrische eigenschappen zijn daarom gunstige vormen voor het netwerk. Uit tabel 38 is inderdaad te lezen dat het minst duurzame initiatief het meest op een sternetwerk lijkt en de meer duurzame netwerken meer cliquevorming bevatten en daardoor meer op fully connected netwerken lijken. Bij het initiatief met een gemiddelde mate van duurzaamheid zijn meer cliques te vinden, onder meer door het grotere externe netwerk.

5.1.1.3 Relaties netwerkstructuren en duurzaamheid samengevat

In figuur 11 zijn de directe relaties tussen de drie niveaus van een netwerkstructuur en de mate van duurzaamheid van initiatieven weergegeven.

Figuur 11: Relaties tussen gelaagd netwerkstructuur en duurzaamheid van burgerinitiatieven

Volledig netwerk en duurzaamheid

Voor het volledige netwerkperspectief zijn twee indicatoren meegenomen: de mate van hiërarchie en de mate van netwerkdichtheid. Uit de bovenstaande analyses is naar voren gekomen dat een toename in hiërarchie een afname van de duurzaamheid betekent, doordat hiërarchie als gevolg van het ontbreken van een ontwikkelde interne organisatiewijze en slagvaardige leiderschapskennmerken tot machtsconcentratie leidt, die niet bevorderlijk is voor de robuustheid en effectiviteit van het initiatief.

Een toename van de netwerkdichtheid zorgt voor een toename in de duurzaamheid. Dit werd zichtbaar door een inbedding van externe relaties in het interne netwerk, vanwege het bestaan van meerdere interne verbindingen met externe partijen en een inbedding van externe partijen door de aanwezigheid van verbindingen tussen externe actoren. Met andere woorden: met meer cliquedvorming door meer verbindingen tussen interne en externe actoren lijkt meer duurzaamheid te worden gerealiseerd. Dit is vergelijkbaar met de theoretische verwachting dat fully connected structuren samenhangen met meer duurzaamheid (Igalla & Van Meerkerk, 2015).

De verklaring voor meer duurzaamheid door meer cliquedvorming heeft voor een deel te maken met een eigenschap van het externe netwerk: structurele gaten. Door de inbedding van externe partijen zijn er geen structurele gaten te vinden, waardoor externe partijen samenwerken om nieuwe resources voor het initiatief mogelijk te maken met als positieve gevolg een stijging van de robuustheid (zie hieronder bij de bespreking van het externe netwerk hoe het effect van het wegblijven van structurele gaten precies werkt).

Meer duurzaamheid door cliquedvorming wordt hiernaast veroorzaakt door de mogelijkheid van coördinatie als gevolg van meerdere interne verbindingen met externe partijen. Doordat in initiatief S alle kerngroepsleden een verbinding hebben met een of meer externe partijen is het mogelijk om interne processen zo te coördineren dat het initiatief bij veranderingen in de omgeving niet stil komt te staan. Ter illustratie, bestuursleden en commissiecoördinatoren zijn tevens kerngroepsleden en hebben allemaal verbindingen met vrijwilligers en bezoekers en een aantal van hen ook met de

gemeente en maatschappelijke actor. Door al deze verbindingen tussen kerngroepsleden en externe partijen is men op de hoogte van elkaars verantwoordelijkheden in het contact met externe partijen, waardoor het initiatief goed kan omgaan met een verandering in het personeelsbestand, zoals de afwezigheid van een kerngroepslid. Met andere woorden: verantwoordelijkheden kunnen dankzij de verbindingen gemakkelijk worden opgepakt bij iemands afwezigheid, waardoor het initiatief niet stil komt te liggen. De samenwerking is goed gecoördineerd, waardoor het initiatief schokbestendiger/robuuster is en er bijdragen voor de wijk kunnen worden gerealiseerd (effectiviteit) ondanks de afwezigheid van personen. Bij initiatief Z betekende de afwezigheid van de voorzitter een stilstand van interacties en uitvoering van verantwoordelijkheden, omdat hier een inbedding van externe actoren in het interne netwerk ontbreekt.

Intern netwerk en duurzaamheid

Ten aanzien van het interne netwerk van initiatieven is de bevinding dat meer interne dichtheid, gemeten als hogere contactfrequenties tussen leden van het interne netwerk, tot minder duurzaamheid leidt. De aanwezigheid van een hoge contactfrequentie in het interne netwerk is blijkbaar niet voldoende om betere prestaties te realiseren (initiatief Z heeft de hoogste score op interne dichtheid en de laagste score op duurzaamheid). Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat voor het bereiken van positieve effecten vanuit het interne netwerk meer nodig is dan alleen frequent contact met leden. Coleman (1988), Granovetter (1973) en Putnam (1995) geven aan dat hechte netwerken en het bestaan van bonding social capital worden gekenmerkt door samenwerking, emotionele verbondenheid en een gedeelde hoeveelheid tijd en inspanningen. Deze indicatoren beïnvloeden daarom ook de kracht van een verbinding, maar worden niet gedekt door dichtheidsscores. Een goede interne samenwerking waarbij verantwoordelijkheden en tijd worden verdeeld over alle leden zorgt *samen met* frequent contact tussen de leden over de interne gang van zaken dat er goed kan worden omgegaan met personele wisselingen en dat er een initiatief bestaat waarin meerdere personen bijdragen in het bereiken van opbrengsten en doelstellingen, zoals bij initiatief S het geval is. Dan zijn er wel positieve effecten van het interne netwerk zichtbaar op de duurzaamheid.

Extern netwerk en duurzaamheid

Wat het externe netwerk betreft lijkt een toename in het aantal brugverbindingen niet per definitie voor een toename van de duurzaamheid te zorgen. Naarmate de grootte van het externe netwerk stijgt, daalt de score op duurzaamheid bij de initiatieven. Meer toegang tot resources dankzij de brugverbindingen geeft daarom nog niet aan of die toegang ook de gewenste ondersteuning heeft opgeleverd en daardoor voor verbetering van de financiële stabiliteit zorgt, zoals verondersteld werd in het conceptueel model. Dat er een negatieve samenhang bestaat tussen het externe netwerk en duurzaamheid, lijkt te worden veroorzaakt door een ongunstige politieke organisatiestructuur (zie ook 5.2). Bij initiatieven R en Z is een zoektocht te vinden naar externe partijen die meer structurele financiële ondersteuning kunnen aanbieden, omdat het eerste aanspreekpunt, de gemeente, een POS bevat die niet is afgestemd op de behoeften en ontwikkelingen die gaande zijn bij deze burgerinitiatieven. Er worden bij deze initiatieven eenmalige bijdragen ontvangen van de externe partijen, waardoor meerdere partijen in het netwerk noodzakelijk zijn om alle benodigde jaarlijkse financiën voor activiteiten of de lening bij elkaar te krijgen. Er wordt enerzijds binnen deze partijen, voornamelijk bij de gemeente, overlegd om te komen tot een gunstigere POS voor burgerinitiatieven en anderzijds gezocht naar andere externe partijen wiens regelgeving, voorwaarden en strategie wel

een structurele ondersteuning mogelijk maken. Dit leidt tot een situatie waarin initiatieven Z en R voortdurend allerlei boundary spanning activiteiten moeten ondernemen met de diverse externe partijen en hierdoor veel tijd en energie kwijt raken zonder dat tot nu toe de gewenste financiële stabiliteit is bereikt. Het leidt bovendien tot negatieve ervaringen met de actorrelaties: een initiatiefneemster die zich steeds meer afvraagt of een relatie met de gemeente nog wel effectief is en andere partijen benadert en een voorzitter die aangeeft dat het vele koffie drinken en overleggen met de gemeente op een gegeven moment ophoudt als de gewenste ondersteuning alsmaar niet mogelijk wordt.

Tot slot is het bestaan van meer structurele gaten, ruimten tussen externe partijen in het netwerk van een burgerinitiatief door het ontbreken van verbindingen tussen externe partijen, negatief geassocieerd met de duurzaamheid van initiatieven. Deze bevinding en die over de brugverbindingen gaan tegen de theoretische verwachtingen van Burt (2000) in. Het wegblijven van structurele gaten heeft namelijk niet geleid tot het bestaan van overtollige resources, maar heeft juist gezorgd voor nieuwe resources. Een voorbeeld is te vinden bij initiatief R. Hier zijn een begeleidingsrelatie met een externe maatschappelijke partij en relaties met fondsen voor financiële ondersteuning te vinden. De maatschappelijke partij en de fondsen zijn onderling verbonden, omdat de maatschappelijke partij meehelpt met fondswerving, waardoor resources afkomstig van fondsen op twee manieren het initiatief binnenkomen. Dit is voor betere prestaties (lees: duurzaamheid) juist bevorderlijk.

5.1.2 Effecten van boundary spanning op duurzaamheid van initiatieven

De relatie tussen boundary spanning en duurzaamheid is op twee manieren geconceptualiseerd: direct en indirect via netwerkstructuren. Beide relaties worden besproken. De relaties tussen de factoren, boundary spanning en duurzaamheid worden in de paragrafen over de factoren behandeld.

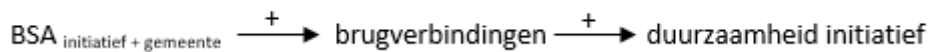
5.1.2.1 Invloeden boundary spanning op duurzaamheid binnen cases

Binnen de cases zijn relaties zichtbaar tussen boundary spanning activiteiten en kwaliteiten en de duurzaamheid van het initiatief. Deze worden als eerst besproken, waarna in 5.1.2.2 de invloeden van boundary spanning op het bestaan van verschillen in duurzaamheid tussen cases wordt behandeld. Er bestaan namelijk verschillen tussen mogelijke invloeden van boundary spanning op duurzaamheid binnen een casus en invloeden van boundary spanning op het bestaan van duurzaamheidsverschillen tussen cases (zie verder 5.1.2.2).

Boundary spanning activiteiten en duurzaamheid binnen cases

Door boundary spanning activiteiten van externe actoren zijn bijvoorbeeld netwerkbijeenkomsten mogelijk voor de initiatieven. Wanneer initiatieven die bijeenkomsten bezoeken om nieuwe netwerkcontacten op te doen en om het eigen verhaal te verspreiden ondernemen ze ook boundary spanning activiteiten. Door deze activiteiten krijgen de initiatieven de mogelijkheid om het externe netwerk te vergroten met nieuwe partijen die gewenste resources bezitten, waarmee de duurzaamheid kan worden vergroot. Een voorbeeld uit casus Z maakt dit duidelijk. Hier krijgt het initiatief de mogelijkheid om workshops en bijeenkomsten bij te wonen, waarbij bewoners die nog willen beginnen aan een initiatief ervaringen van initiatief Z meekrijgen. Voor het initiatief is het een moment van exposure, omdat ze het verhaal van het adviesbureau kunnen verspreiden om daarmee potentiële bewoners, die subsidies voor advies- en proceskosten bezitten, aan het netwerk kunnen toevoegen. Er is de volgende indirecte relatie via netwerkstructuren zichtbaar:

Figuur 12: Indirecte relatie BSA en duurzaamheid binnen cases

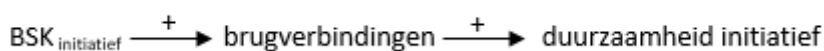
Via de activiteiten voor informatie-uitwisseling en het onderhouden van duurzame relaties zijn meer externe partners mogelijk, waardoor meer brugverbindingen ontstaan met toegang tot resources waarmee de financiële stabiliteit kan worden verbeterd. Dit verband was binnen casus R ook zichtbaar, waar gemeente via publiek-maatschappelijk-private netwerkbijeenkomsten (behorende bij de boundary spanning activiteiten informatie-uitwisseling en het bouwen en onderhouden van duurzame relaties) voor exposure zorgt. Dit zorgt vervolgens voor een toename van netwerkpartners voor het initiatief met uiteindelijk een verbetering van de duurzaamheid. Een voorbeeld waaruit dit verband naar voren is gekomen: de eerste keer dat een betrokken ambtenaar, die nu een financieringsrelatie heeft met het initiatief, van initiatief R had gehoord was tijdens een soortgelijke netwerkbijeenkomst (Interviewbundeling VII).

Het onderhouden van duurzame relaties door initiatief Z met gemeentelijke actoren draagt naast de indirecte relatie via netwerkeffecten ook direct bij aan de duurzaamheid: het initiatief krijgt namelijk vergoedingen van de gemeente voor de geleverde inspanningen tijdens workshops. Dit vergroot de financiële stabiliteit.

Boundary spanning kwaliteiten en duurzaamheid binnen cases

Wat betreft boundary spanning kwaliteiten komt in iedere casus naar voren dat externe partijen een zeer grote mate van BSK ervaren bij de initiatieven. Deze kwaliteiten, in de vorm van goed op de hoogte zijn van gemeentelijke beleidsdoelen en organisatiedoelen van bijvoorbeeld fondsen, hebben ervoor gezorgd dat de initiatieven in het organisatiebeleid van externe partijen passen. Externe verbindingen zijn hierdoor mogelijk gemaakt en resources in de vorm van subsidies konden stromen, wat bevorderlijk is geweest voor de robuustheid. Deze indirecte relatie tussen BSK en duurzaamheid ziet er als volgt uit:

Figuur 13: Indirecte relatie BSK en duurzaamheid binnen cases

De relatie met overheidsactoren wordt echter wel meer en meer als minder positief ervaren vanuit de kant van de initiatieven, vanwege negatieve ervaringen met de werking van de politieke organisatiestructuur en de invloeden daarvan op vertrouwen (5.2 en 5.3 meer over politieke organisatiestructuur en vertrouwen). Dit zorgt ervoor dat de bereidheid van initiatieven om BSA te ondernemen om de relatie met de gemeente te managen afneemt.

5.1.2.2 Invloeden boundary spanning op verschillen in duurzaamheid tussen cases

Hoewel de verschillende boundary spanning kwaliteiten en activiteiten voor de cases een waardevolle bijdrage hebben geleverd voor de duurzaamheid van de initiatieven, lijkt dit geen verklaringskracht te kunnen bieden voor verschillen in duurzaamheid tussen de drie cases. Uit tabel 39 valt te lezen dat de cases geen verschillen vertonen in de boundary spanning kwaliteiten van externe partijen en burgerinitiatieven.

Tabel 39: Resultaten voor boundary spanning, duurzaamheid en grootte extern netwerk cases

	Eindoordeel BSA casus ; Totaaloordeel BSA initiatief ; Totaaloordeel BSA gemeente ; Totaaloordeel BSA professionals	Totaaloordeel van burgerinitiatief over BSK externe partijen; Totaaloordeel externe partijen over BSK burgerinitiatief	Duurzaamheid initiatief	Grootte extern netwerk
Casus Z	++ ; ++ ; ++ ; n.v.t.	+/- ; ++	+/-	25
Casus R	+ ; + ; ++ ; +	+/- ; ++	+	12
Casus S	+/- ; - ; - ; ++	+/- ; ++	++	5

Wat betreft het eindoordeel over de mate van boundary spanning activiteiten zijn wel verschillen waarneembaar tussen de cases: het aantal activiteiten neemt af naarmate de duurzaamheid stijgt. Dit heeft met een aantal factoren te maken: de ontwikkelingsfasen waarin de initiatieven zich bevinden en de visie op sociale innovatie beïnvloeden de mate waarin de gemeten boundary spanning activiteiten worden ondernomen en het soort activiteiten dat ondernomen wordt. Hiernaast belemmert de politieke organisatiestructuur een overgang tussen ontwikkelingsfasen en is ook een reden voor het bestaan van een negatieve samenhang tussen het aantal BSA en de invloeden (via de grootte van het externe netwerk) op duurzaamheidsverschillen tussen de cases. De duurzaamheid wordt namelijk niet per definitie groter met een toename in het aantal externe actoren (zie tabel 18) en werd reeds duidelijk bij de bespreking van de netwerkstructuren.

Binnen de cases zijn wel positieve relaties te vinden tussen boundary spanning activiteiten, het externe netwerk en de duurzaamheid, zoals in 5.1.2.1 is besproken. Alle cases hebben immers een bepaalde mate van duurzaamheid bereikt en de positieve relaties hebben ooit wel invloed gehad op het duurzaamheidsgehalte van de initiatieven, maar lijken tegenwoordig, op het moment van meten, niet meer aanwezig te zijn. Dit heeft te maken met de factoren ontwikkelingsfasen, sociale innovatie en de politieke organisatiestructuur. Deze factoren zijn, op de POS na, niet af te leiden uit het conceptueel model, omdat ze op inductieve wijze als verklaringen zijn gevonden uit de empirie en vervolgens ingebed in theorie. Deze factoren worden, op POS na, hieronder besproken. De POS wordt in de volgende paragraaf behandeld, omdat deze factor invloeden heeft op meerdere variabelen van het onderzoek. In de laatste paragraaf wanneer het nieuwe conceptueel model wordt behandeld, worden de inzichten samengebracht.

Ontwikkelingsfasen van burgerinitiatieven: ontstaan, groeien en volwassenheid

Alle initiatieven hebben gemeen dat ze nu een fysieke locatie hebben en, elk in een bepaalde mate, begonnen zijn met het organiseren van activiteiten en leveren van diensten aan de gemeenschap. De fase waarin men nog moet beginnen met het creëren van een fysieke plek waar het initiatief diensten kan leveren en waar men nog diens netwerk moet opbouwen, is de beginfase of ontstaansfase en voor deze initiatieven al geweest. Tijdens een dergelijke fase wordt actief gezocht naar partijen die het initiatief steunen (draagvlak) en kunnen helpen met het bij elkaar krijgen van de opstartkosten. Het externe netwerk breidt zich uit om de gewenste partners te vinden (Van Dam e.a., 2010; VNG, 2013). Deze fase was voor initiatief R anderhalf jaar terug zichtbaar toen investeringskosten bij elkaar moesten worden gezocht en de partners die nu bestaan moesten worden gemobiliseerd. Initiatief Z zocht een aantal jaar terug naar draagvlak binnen de gemeente om de bouwplannen van de woningbouwcorporatie aan te passen en daarmee een fysieke locatie voor de tuin mogelijk te maken. In deze fase zijn ook andere partijen gemobiliseerd die met eenmalige bijdragen voor de opstartkosten hebben gezorgd. Deze fase heeft zich zo een tien jaar geleden ook voorgedaan bij initiatief S. Hoewel

hier wel al een fysieke locatie bestond, was deze enorm verouderd en moest het initiatief draagvlak krijgen voor financiële middelen voor de renovatie, waardoor het externe netwerk groeide.

In de ontwikkelingsfasen van burgerinitiatieven kunnen nog twee fasen worden onderscheiden: de groeifase en de volwassenfase (VNG, 2013). De groeifase kenmerkt zich door initiatieven die zich richten op de verdere uitvoering van activiteiten, het aanpassen van diensten en activiteiten, het bedenken van nieuwe functies voor de gemeenschap, het zoeken van nieuwe publieksgroepen of het heroverwegen van het oorspronkelijke concept. De volwassenfase kenmerkt zich door initiatieven die continuïteit door de jaren heen hebben opgebouwd en zich richten op het goed beheren, onderhouden of uitbouwen van het initiatief (Van Dam e.a., 2010; VNG, 2013).

De drie initiatieven bevinden zich momenteel in verschillende fasen: initiatief S bevindt zich in de volwassenfase, omdat dit initiatief al ruim 8 decennia bestaat, een continuïteit heeft opgebouwd en zich momenteel voornamelijk richt op het goed onderhouden van het initiatief. Initiatieven R en Z lijken zich te bevinden in de groeifase, omdat ze zich allebei nog aan het ontwikkelen zijn en zich hiervoor onder meer bezig houden met het verder uitvoeren van activiteiten, het bedenken van nieuwe diensten en producten en het vinden van nieuwe publieksgroepen.

Invloeden van ontwikkelingsfasen en visie op sociale innovatie op het aantal en soort boundary spanning activiteiten

De (eenmalige) bijdragen, die in de beginfase zijn ontvangen om de fysieke locatie te creëren of te renoveren en te beginnen met het organiseren van activiteiten of het weer verder kunnen uitvoeren van de activiteiten, zijn gunstig geweest voor de duurzaamheid. In deze fase gelden de positieve effecten van boundary spanning op duurzaamheid. Deze fase betekende voor alle initiatieven de aanwezigheid van een grote tot zeer grote mate van de gemeten boundary spanning activiteiten. Ook voor initiatief S, omdat het aantal boundary spanning activiteiten binnen initiatief S in de fase waarin het initiatief opnieuw te maken had met bouwkosten, veel groter was dan nu. Toen werd meer ondernomen om gemeente, woningbouwcorporaties, maatschappelijke actoren en fondsen te verbinden aan het initiatief om resources te mobiliseren voor de realisatie van de nieuwe project- en renovatieplannen (Interviewbundeling I; Speeltuinenvereniging Kruiskampkwartier, 2013). De structurele subsidie van de gemeente is immers alleen bestemd voor activiteiten en onderhoud van speeltoestellen en niet voor grootschalige renovatieplannen. Initiatieven R en Z onderhouden in de groeifase nog steeds een grote tot zeer grote mate van boundary spanning activiteiten en initiatief S, die in de volwassenfase is te vinden, onderhoudt een geringe mate van boundary spanning activiteiten.

Het ontwikkelingsstadium waar het initiatief zich bevindt lijkt hierdoor invloed te hebben op de mate waarin initiatieven (en gemeenten, zie tabel 39) zich bezig houden met boundary spanning activiteiten. In de volwassenfase is informatie-uitwisseling, het bouwen en onderhouden van duurzame relaties en het zoeken naar en maken van effectieve verbindingen minder noodzakelijk om de grens tussen initiatief en externe partijen te onderhouden, omdat in deze fase men zich bezig houdt met het beheren van de opgebouwde capaciteiten, waarvoor nieuwe resources minder belangrijk zijn. Initiatief S is namelijk bezig met het exploiteren van de opgebouwde capaciteit en de reeds ontwikkelde diensten en activiteiten en initiatieven Z en R hebben dit punt nog niet bereikt, omdat zij nog activiteiten en diensten aan het ontwikkelen zijn en de gewenste capaciteit en functies nog niet hebben bereikt. Deze twee initiatieven hebben nog wel behoefte aan nieuwe resources waarvoor een

actieve boundary oriëntatie noodzakelijk is om de resources van externe partijen te kunnen krijgen. Daarnaast hebben deze initiatieven een visie op sociale innovatie, die meer op exploratie gericht is dan exploitatie, ook al zouden ze zich in een volwassenfase bevinden, omdat ze voortdurend willen blijven inspelen op veranderingen in behoeften uit de gemeenschap. Initiatief S concentreert zich nu meer op het benutten van de bestaande functies en verder uitbouwen van activiteiten en minder op het ontwikkelen van nieuwe diensten (Interviewbundeling I, II, III).

Exploratie en exploitatie zijn concepten uit de sociale innovatie theorie en geven inzichten over de mate waarin een organisatie georiënteerd is op innovatie. Organisaties die zich meer richten op exploitatie vinden controle en zekerheid belangrijker en voor organisaties die exploiteren zijn zoeken, ontdekken en innoveren kernwoorden voor de interne werkwijze. Bij exploreren gaat het om handelingen van organisaties die bedoeld zijn om de bestaande capaciteiten te verbeteren en bij exploiteren gaat het om het benutten van bestaande capaciteiten (O'Reilly & Tushman, 2013).

In tabel 40 is de relatie tussen het ontwikkelingsstadium, de visie op sociale innovatie en de mate van en het soort boundary spanning activiteiten te vinden.

Tabel 40: Ontwikkelingsfase, innovatievisie en aantal en soort boundary spanning activiteiten cases

	Ontwikkelingsfase	Visie sociale innovatie	Mate van BSA (verbindende soort)	Mate van BSA (routinematige soort)
Initiatief Z	Groeifase	Exploratie	++	--
Initiatief R	Groeifase	Exploratie	+	-
Initiatief S	Volwassenfase	Exploitatie	-	++

De verbindende boundary spanning activiteiten zijn de activiteiten die in dit onderzoek zijn meegenomen als indicatoren en de routinematige boundary spanning activiteiten zijn de activiteiten die binnen initiatief S in zeer grote mate naar voren zijn gekomen en bijna niet bij de overige twee initiatieven. Dit onderscheid in soorten activiteiten wordt ook door Leifer & Delbecq (1978) genoemd in hun typologie naar boundary spanning activiteiten. Bij het laatste soort gaat het om management door monitoring van relaties en reguliere informatie-uitwisselingen en minder om het actief zoeken naar ontwikkelingen in het netwerk om deze aan beide kanten van de grens te verbinden (Zie ook Edelenbos, Van Buuren & Klijn, 2013).

In het geval van casus S gaat het om het monitoren van interacties tussen grenzen, het uitwisselen van informatie op reguliere momenten en het verder inbedden van externe interacties in het interne netwerk. Initiatief R is ook recentelijk bezig met de inbedding van externe relaties (maatschappelijke en private partijen) in het initiatief, bijvoorbeeld door meerdere kerngroepsleden het contact met lokale restaurants te laten onderhouden, maar zijn de routinematige aspecten verder in geringe mate aanwezig omdat er juist actief verbindende activiteiten worden ondernomen. Bij initiatief Z zijn routinematige BSA afwezig, omdat er volop wordt ingezet op verbindende BSA, op zoek naar die verbindingen die kunnen leiden tot structurele resources. Daarna kan inbedding plaats gaan vinden. Ditzelfde beeld geldt voor de relatie met de gemeente bij initiatief R.

Uit tabel 40 en uit de voorgaande analyses komen de volgende bevindingen over de relatie tussen boundary spanning activiteiten en duurzaamheid naar voren:

- Verbindende boundary spanning activiteiten dragen in de beginfase (t1) van de burgerinitiatieven bij aan het vergroten van de duurzaamheid via het indirecte effect langs netwerkstructuren: door een actieve boundary spanning oriëntatie ervaren externe partijen een grote mate van boundary spanning kwaliteiten bij de initiatieven, waardoor ze bereid zijn om het initiatief te ondersteunen. Er ontstaan externe verbindingen, het externe netwerk groeit en opstartkosten worden gedekt, waarmee duurzaamheid wordt vergroot;
- In de volgende fase (t2) kunnen verbindende boundary spanning activiteiten nog steeds een positieve bijdrage leveren aan de duurzaamheid door BSA in te zetten om initiatief en externe partijen verder in te bedden. Er kan dan een meer structurele relatie bestaan die verder gaat dan het zorgen voor de opstartkosten.
- In de laatste fase (t3) kunnen verbindende boundary spanning activiteiten worden vervangen met routinematige activiteiten, omdat deze voldoende zijn om de opgebouwde duurzaamheid te kunnen continueren. Door een inbedding van het initiatief in de structuur van externe partijen zijn er namelijk structurele relaties ontstaan met die externe partijen die nodig zijn voor de continuering van bijvoorbeeld financiële en personele ondersteuning. Het gebruik van dit type activiteiten wordt bij een exploiterende visie op innovatie verder versterkt.

Een belangrijke factor die meerdere malen naar voren is gekomen in het onderzoek is de POS. Deze lijkt de overgangsfase van t2 naar t3 voor initiatieven te beïnvloeden. Een ongunstig ervaren POS belemmert namelijk de positieve effecten van verbindende BSA ondernomen door gemeente en burgerinitiatief voor een verdere inbedding van de relatie, waardoor in cases Z en R een meer structurele relatie tussen deze partijen niet van de grond lijkt te komen. In de volgende paragraaf wordt dit verder behandeld.

5.2 De rol van de politieke organisatiestructuur

De politieke organisatiestructuur werd als één van de twee factoren beschouwd die belemmerende dan wel versterkende invloeden uitoefent op de relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid. Op welke wijze belemmeren of versterken kenmerken van de politieke organisatiestructuur de duurzaamheid?

In tabel 41 zijn de scores voor de POS voor gemeenten en initiatieven te vinden van de verschillende cases en de duurzaamheid van de cases.

Tabel 41: Scores POS en duurzaamheid cases

	Totaaloordeel gunstige POS burgerinitiatief; Oordeel ervaren prestatietargets; Oordeel ervaren regels / voorwaarden; Oordeel insluitende strategie	Totaaloordeel gunstige POS gemeente; Oordeel ervaren prestatietargets; Oordeel ervaren regels / voorwaarden; Oordeel insluitende strategie	Eindoordeel gunstige POS	Duurzaamheid
Casus Zeeheldentuin	- ; n.v.t. ; - ; -	+/- ; - ; +/- ; +	+/-	+/-
Casus Rotterdamse Munt	-- ; -- ; -- ; -	+/- ; n.v.t. ; +/- ; +/-	-	+
Casus Speeltuinen	+/- ; +/- ; n.v.t. ; +/-	+ ; n.v.t. ; + ; +	+	+

Uit deze tabel komt naar voren dat het duurzaamste initiatief de meest gunstige POS ervaart. Met name de rol van de gemeente als afnemer van diensten van de speeltuin via structurele subsidies blijkt de meest gunstig ervaren aspect van de POS op de duurzaamheid (financiële stabiliteit) voor het

initiatief te zijn. De twee minder duurzame initiatieven ervaren een redelijk positieve tot negatieve POS, waarbij het minst duurzame initiatief een gunstigere eindoordeel kent. Dit wordt veroorzaakt doordat initiatief R negatiever is over de POS dan initiatief Z. Dit lijkt vooral veroorzaakt te worden vanwege het feit dat initiatief R zich al langer in de fase bevindt waarin tot nu toe tevergeefs gezocht wordt naar een structurele relatie met de gemeente dan initiatief Z. Dat dit negatieve effecten heeft op de ervaringen met de POS is onder meer zichtbaar doordat initiatief R aangeeft op zoek te zijn naar verbindingen met andere partijen dan de gemeente, omdat een gewenste verbinding telkens niet komt en bij initiatief Z is men ook negatief over het ontbreken van de gewenste rol van de gemeente, maar wordt nog wel veel geïnvesteerd om de verbinding mogelijk te maken.

De negatief ervaren prestatietargets, regelgeving en rol van de gemeente hebben verschillende effecten op de variabelen uit dit onderzoek. Ze beïnvloeden de netwerkstructuur (het bestaan van een negatief effect tussen het externe netwerk en de mate van duurzaamheid), waardoor de positieve effecten van boundary spanning op duurzaamheid via netwerkstructuren worden belemmerd en ze beïnvloeden het vertrouwen en ervaren boundary spanning kwaliteiten, waardoor ook de positieve directe effecten van boundary spanning op duurzaamheid verminderen. Al deze effecten worden hierna besproken. Deze relaties verschillen van de relaties uit het conceptueel model, omdat er nieuwe directe en indirecte relatie zijn onderscheiden en omdat de verwachte relatie tussen POS, BSA en netwerkstructuur op een andere manier verloopt.

5.2.1 Directe invloeden van de POS op duurzaamheid

De regelgeving, voorwaarden en prestatietargets worden voornamelijk aan de kant van de burgerinitiatieven over het algemeen als negatief ervaren. De prestatietargets zorgden bij initiatief S ervoor dat er geen bereidheid was om het initiatief te ondersteunen. Voor initiatief R belemmeren de targets de mate waarin er ondersteuning kan worden ontvangen, omdat het initiatief moeite heeft om te voldoen aan specifieke outcomes. De hoeveelheid regelgeving die zicht uitte in de hoeveelheid verantwoording werd in de cases Z en R als belastend ervaren. Door de hoeveelheid verschillende soorten verantwoording, iedere subsidieverlener kent een eigen verantwoordingssysteem, moeten initiatieven relatief veel tijd en financiën inzetten om de ondersteuning te krijgen. Hiernaast geven ambtenaren aan dat regelgeving niet geheel is afgestemd op de kleinschaligheid van burgerinitiatieven, waardoor initiatieven heel veel kennis en geduld moeten hebben om gemeentelijke ondersteuning te kunnen ontvangen. Deze verschillende negatieve ervaringen met de formele structuur van de gemeente, die vooral bij de minder duurzame initiatieven naar voren komen, belemmeren de duurzaamheid, met name de robuustheid, van de burgerinitiatieven.

5.2.2 Indirecte invloeden van de POS op duurzaamheid

5.2.2.1 POS, netwerkstructuur en duurzaamheid

Reeds is naar voren gekomen dat de POS een belemmerende invloed heeft op de overgang van fase 2 naar fase 3 voor de minder duurzame initiatieven R en Z. Hier hebben de ervaringen met de insluitende rol van de gemeente (en ook andere partijen) en het ontbreken van regelgeving voor nieuwe ontwikkelingen op het gebied van zelforganisatie mee te maken. Deze twee onderdelen van de politieke organisatiestructuur hebben met elkaar gemeen dat in het geval van de afnemersrol er meer regelgeving bestaat voor deze ontwikkelingen en dat in de cases waar meer de faciliterende en financiële rollen domineren er nog regelgeving ontbreekt.

Het gevolg van het ontbreken van afstemming tussen de rol van de gemeente en de behoeften van initiatieven is dat de initiatieven nu een extern netwerk hebben met relatief veel brugverbindingen zonder dat al deze verbindingen daadwerkelijk toegang geven tot de gewenste ondersteuning. De vele brugverbindingen in het externe netwerk zorgen er weliswaar voor dat het initiatief van jaar tot jaar de benodigde financiën bij elkaar kan krijgen, maar vormen tegelijkertijd wel een risico dat wanneer deze bijdragen niet worden gemobiliseerd het initiatief geen diensten meer kan leveren of zelfs kan ophouden te bestaan, zoals dat mogelijk kan zijn bij initiatief Z. De ongunstige POS zorgt er met andere woorden voor dat het de initiatieven niet lukt om de stap te zetten naar meer stabiliteit in inkomstenbronnen, zodat ambities om activiteiten verder te ontwikkelen en de capaciteiten te vergroten kunnen worden gerealiseerd zonder de voortdurende druk om financiën te mobiliseren.

De negatieve effecten van de POS op het externe netwerk en daarmee op de financiële stabiliteit, als gevolg van het wegblijven van voordelen van een brugverbinding, ontstaan ook bij de indirecte relatie tussen boundary spanning, netwerkstructuren en duurzaamheid. De positieve effecten van verbindende BSA op duurzaamheid, die in fase 1 gezorgd hebben voor het bestaan van brugverbindingen met de gewenste resources, worden belemmerd doordat de voordelen van de gemeentelijke brugverbinding niet ontstaan, omdat er een afstemming tussen regelgeving en strategie van de gemeente en de nieuwe behoefte van het initiatief naar een afnemersrol voor externe partijen/structurele subsidie ontbreekt.

De afnemersrol en het belang van verbindende BSA van gemeente

Alle beschreven rollen van de gemeente bieden wel kansen voor het vergroten van de duurzaamheid van burgerinitiatieven in termen van financiële stabiliteit. De afnemersrol lijkt echter de meeste zekerheid hiervoor te bieden, doordat initiatieven dan in een fase terecht komen waarin het leveren van diensten aan de gemeenschap gecontinueerd kan worden. Dat is ook een reden dat men in casus R naar manieren zoekt om de politieke organisatiestructuur van de gemeente (structureel) te veranderen; dat men zoekt naar nieuwe financieringsmogelijkheden:

“(…) Want al die initiatiefnemers zijn allemaal op zich zelf aan het ploeteren en we moeten het ze makkelijker maken, kijken hoe we hun wat meer perspectief kunnen bieden. Want nu is het elke keer weer afwachten van ja hoe sta ik er volgend jaar voor, terwijl als je weet als je een stukje zorg biedt in de tuin waar er ook financiën meekomen, ja dan weet je je al verzekerd van een bepaald bedrag, of participatie of wat dan ook” (Ambtenaar GGD, interviewbundeling VII).

Dat de afnemersrol een belangrijke rol kan spelen voor het langdurig voorzien in behoeften, is te zien in de vergelijking van de verdienmodellen van de drie cases. Alle initiatieven bezitten zelf gegenereerde inkomsten, maar alleen het duurzaamste initiatief bevat structurele subsidies voor de diensten die geleverd worden. Reeds kwam naar voren dat zonder deze structurele subsidies het moeilijk wordt om de gemaakte kosten te dekken. Hoewel zelf gegenereerde inkomsten volgens de literatuur belangrijk zijn voor de financiële stabiliteit, zijn deze dus niet toereikend om diensten en activiteiten te blijven leveren als burgerinitiatief. De afnemersrol als vorm van insluitende overheidsstrategie lijkt daarom een versterkend effect te hebben op de duurzaamheid.

Verbindende BSA van ambtenaren en andere gemeentelijke actoren zijn gunstig om een structurele relatie mogelijk te maken via aanpassingen van de POS. Net zoals BSA van initiatiefnemers voor een inbedding kunnen zorgen tussen beleidsdoelen van de gemeente en activiteiten van het initiatief,

kunnen BSA van gemeenten voor een inbedding zorgen tussen de POS en behoeften van het initiatief. Het meest duidelijke voorbeeld hiervoor was te vinden bij casus R. Door verbindingen proberen te maken tussen diverse gemeentelijke diensten en door een nieuwe vergoedingsstructuur te creëren, worden activiteiten ondernomen om de interne organisatie te veranderen en op die manier te verbinden aan nieuwe ontwikkelingen in de gemeenschap. BSA van gemeenten zorgen er dan voor dat de brugverbinding met het initiatief de gewenste resources oplevert, waardoor de belemmerende effecten van de POS worden opgeheven, de duurzaamheid vergroot kan worden en het initiatief zich kan ontwikkelen naar een volgende stabielere fase.

Om niet afhankelijk te zijn van één structurele relatie, gezien de mogelijkheid van bezuinigingen bij de gemeente, ook op structurele relaties (zoals in casus S die mogelijkheid bestaat), lijkt een verdienmodel met ook externe brugverbindingen die jaarlijkse bijdragen leveren en zelf gegenereerde inkomstenbronnen voor de meeste financiële robuustheid te zorgen.

5.2.2.2 Invloeden POS op ervaren BSK en vertrouwen

De POS heeft ook invloed op de mate van vertrouwen in externe actoren en de ervaren BSK bij externe partijen. Zo werkte het type verantwoording, vragenlijsten voor vrijwilligers, belemmerend voor de vertrouwensband met vrijwilligers, die een lange afstand tot de arbeidsmarkt kennen, binnen initiatief R, omdat ze weinig vertrouwen in publieke instituten hebben en daarmee de vragenlijsten niet vertrouwen. Samen met een grote hoeveelheid verantwoording zorgt het type verantwoording voor kritische initiatiefnemers over de BSK van de gemeente, omdat de gemeente in de ogen van de initiatiefnemers geen begrip lijkt te tonen voor de eigenschappen van initiatieven, zoals de doelgroepen waarmee gewerkt wordt en de kleinschaligheid van initiatieven. Dit zorgt voor een meer kritische houding over het vertrouwen in de gemeente, omdat men door het wegblijven van empathisch vermogen twijfelt over de oprechtheid van intenties van de partijen om ondersteuning aan te bieden. Het gevolg voor de duurzaamheid is te vinden in negatieve ervaringen met de houding van de gemeente, de overwegingen van initiatieven om de ondersteuning dan maar niet te accepteren of in het geval van casus R het ontstaan van een situatie waarin de verantwoording wel wordt geaccepteerd en tot het afhaken van vrijwilligers leidt. Dit vormt een gemiste kans voor de financiële stabiliteit of een belemmerende factor voor de grootte van het vrijwilligersbestand.

In de volgende paragraaf worden de relaties tussen de variabelen met de factor vertrouwen besproken.

5.3 De rol van vertrouwen

Wat betreft de mate van vertrouwen is uit tabel 42 te lezen dat dit in alle cases een hoog tot zeer hoog niveau heeft. Het biedt dan ook op zichzelf een minder sterke verklaring voor de verschillen in duurzaamheid tussen de initiatieven. In het conceptueel model is een wederkerige relatie tussen vertrouwen en boundary spanning besproken en deze blijkt ook in de empirie zichtbaar. Hiernaast was een andere indirecte relatie met duurzaamheid te vinden via POS en BSK (zie 5.2.2.2).

Tabel 42: Scores vertrouwen en duurzaamheid cases

	Eindoordeel vertrouwen	Duurzaamheid
Casus Z	+	+/-
Casus R	++	+
Casus S	+	++

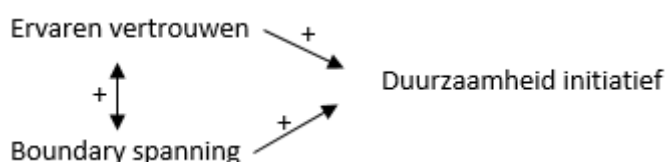
Wisselwerking vertrouwen en boundary spanning

Goed kunnen luisteren en begrip kunnen tonen zijn twee boundary spanning kwaliteiten, die ervoor hebben gezorgd dat initiatieven geregeld worden uitgenodigd door ambtenaren om deel te nemen aan workshops en netwerkbijeenkomsten. Dat de externe partijen deze kwaliteiten ervaren bij de initiatieven heeft te maken met de boundary spanning activiteiten van initiatieven, zoals het uitzoeken van beleidsdoelen van de gemeente om vervolgens informatie aan te leveren die binnen de kaders van een gemeente past. Deze boundary spanning activiteiten zorgen ervoor dat externe partijen zich begrepen voelen én meer vertrouwen krijgen in het initiatief.

Een voorbeeld om dit te verduidelijken is te zien in casus R. Betrokken ambtenaren geven aan dat ze een burgerinitiatief moeten kunnen vertrouwen voordat zij besluiten in zee te gaan met de initiatiefnemers. Dit betekent voor hen dat initiatieven bijvoorbeeld moeten kunnen laten zien dat ze serieus zijn. Initiatief R heeft dit volgens de ambtenaren o.a. bewezen door het concept van het initiatief te relateren aan de doelen van de gemeente en door de informatie-uitwisseling naar de gemeente professioneel aan te pakken, waarbij duidelijk is gemaakt dat er wordt voldaan aan voorwaarden, zoals draagvlak mobiliseren en uitgewerkte plannen maken. Met andere woorden: wanneer initiatieven BSA ondernemen ervaren externe partijen niet alleen meer BSK, maar ook meer vertrouwen in het initiatief, omdat ze door de informatie over hun plannen meer inzichten krijgen over de intenties van het initiatief. Dit is voor de beginfase van belang om een brugverbinding mogelijk te maken, waarmee resources kunnen worden gemobiliseerd. BSA van initiatieven zorgen hierdoor voor een stijging van het vertrouwen bij externe partijen, waardoor de duurzaamheid kan verbeteren.

Wanneer de verbinding bestaat tussen bijvoorbeeld gemeente en initiatief kan het initiatief vervolgens door afspraken na te komen en geduld en inlevingsvermogen te hebben voor meer vertrouwen bij de gemeente zorgen. De gemeente is dan ook in de vervolgfase bereid om een relatie te blijven onderhouden en hierin te investeren, bijvoorbeeld door het initiatief uit te nodigen voor netwerkbijeenkomsten voor exposure of door op zoek te gaan naar meer structurele verbindingen. Vertrouwen heeft daarom ook een positieve invloed op BSA. De relaties tussen vertrouwen en boundary spanning zien er daarom als volgt uit:

Figuur 14: Relatie Boundary spanning, vertrouwen en duurzaamheid

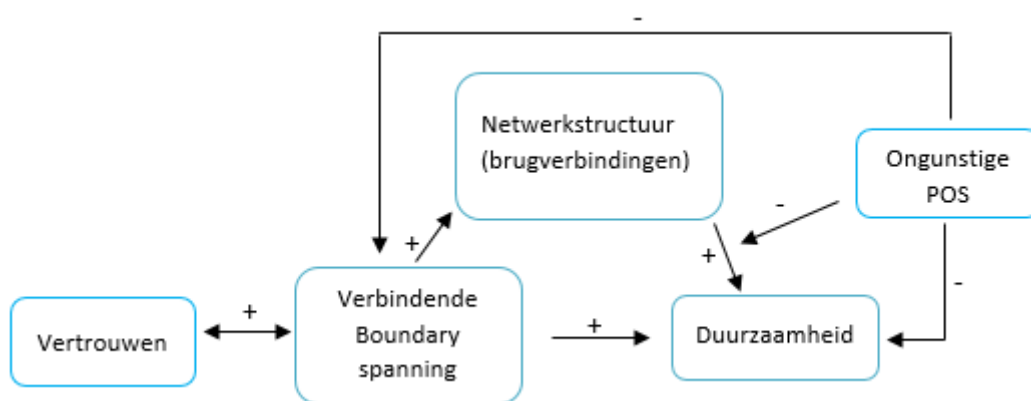

De relatie dat minder vertrouwen leidt tot minder BSA bij initiatieven komt ook naar voren. Initiatieven R en Z lijken steeds minder bereid te zijn om BSA te ondernemen met de gemeente, omdat de als ongunstig ervaren POS ervoor zorgt dat initiatieven geen empathisch vermogen ervaren bij de gemeente en daardoor de intenties als minder oprecht ervaren (zie ook 5.2.2.2).

5.4 Resumé: relaties tussen variabelen

Uit de analyses zijn verschillende relaties tussen de variabelen boundary spanning, netwerkstructuren, politieke organisatiestructuur, vertrouwen en duurzaamheid naar voren gekomen. De verschillende inzichten uit de cases kunnen worden samengevat in een nieuw conceptueel model (zie figuur 15). Voor netwerkstructuren geldt dat het gaat om de eigenschap brugverbindingen, omdat uit de analyses is gebleken dat dit de belangrijkste eigenschap is in de relaties met de vier overige variabelen.¹⁰ Naast relaties tussen variabelen zijn ook invloeden van de ontwikkelingsfasen en visie op sociale innovatie op het aantal en soort BSA besproken. Met deze inzichten zijn in figuur 16 ontwikkelingsfasen van burgerinitiatieven weergegeven, ontleend uit VNG (2013) en aangevuld met relaties met het soort BSA, de visie op sociale innovatie en de belemmerende werking van de POS op de overgang tussen fasen.

Figuur 15: Nieuw conceptueel model

Toelichting van het nieuwe model

De figuur verschilt van het oude conceptueel model in de relaties van de POS en de specificering van de variabelen boundary spanning en netwerkstructuur.

Er is een onderscheid gemaakt in het soort boundary spanning activiteiten, waarbij verbindende BSA gericht zijn op de hoofdactiviteiten van boundary spanning (selecteren, vertalen en verbinden) en routinematige boundary spanning activiteiten, zoals coördineren en monitoren, tegenovergesteld zijn en bij een minder actieve boundary spanning oriëntatie horen (Vergelijk bijv. Edelenbos e.a., 2013; Leifer & Delbecq, 1978; Van Meerkerk & Edelenbos, 2014). Initiatiefnemers die verbindende boundary spanning activiteiten ondernemen in de begin- en groeifase van het burgerinitiatief, zorgen ervoor dat externe partijen waarmee een verbinding wordt gezocht zich meer begrepen voelen en meer vertrouwen in initiatiefnemers krijgen, doordat de geleverde informatie over plannen en verbindingen tussen doelstellingen van de externe partij en het concept van het initiatief de intenties van de initiatiefnemers verduidelijken (positieve relatie boundary spanning en vertrouwen).

Externe partijen kunnen door de BSA en BSK van initiatieven besluiten om een relatie aan te gaan met het burgerinitiatief, waardoor een brugverbinding kan ontstaan, bijvoorbeeld in de beginfase (positieve relatie boundary spanning en netwerkstructuur). Deze brugverbinding zorgt voor een toegang tot resources voor het burgerinitiatief waardoor de duurzaamheid verbetert, bijvoorbeeld

¹⁰ Om het model verder overzichtelijk te houden worden de relaties tussen de indicatoren van het interne en volledige netwerk en de duurzaamheid hier niet besproken. In 5.1.1 en figuur 11 is een uitgebreide bespreking van deze relaties terug te vinden.

door een verbetering van de financiële stabiliteit (positieve indirecte relatie boundary spanning en duurzaamheid via netwerkstructuur).

Vertrouwen kan ook invloed uitoefenen op boundary spanning: wanneer het vertrouwen van externe partijen in het initiatief in de loop der tijd is gestegen, kunnen externe partijen meer willen investeren in de relatie met het initiatief, door meer verbindende BSA te ondernemen (positieve relatie vertrouwen en boundary spanning). Dit verbetert de kwaliteit van de actorrelaties en versterkt de bestaande brugverbinding, waardoor de toegang tot benodigde resources kan vergroten.

De positieve relatie tussen netwerkstructuur en duurzaamheid via boundary spanning kan echter worden belemmerd door de factor politieke organisatiestructuur (POS). Een ongunstige POS voor burgerinitiatieven zorgt ervoor dat brugverbindingen niet kunnen worden benut, doordat regelgeving en de rol van externe partijen, in dit geval gemeenten, in het contact met burgerinitiatieven niet zijn afgestemd op de behoeften en eigenschappen van burgerinitiatieven, waardoor gewenste resources niet kunnen worden gemobiliseerd (duurzaamheid blijft gelijk of kan op den duur dalen). De POS lijkt hierdoor een mediërende werking te hebben op de relatie netwerkstructuur – duurzaamheid, die via boundary spanning verloopt, omdat het de positieve effecten van een brugverbinding op duurzaamheid vermindert. Dit vormt vervolgens een belemmering voor het bereiken van de volwassenfase.

De POS zorgt er ook voor dat de duurzaamheid op directe wijze wordt verminderd doordat regelgeving, prestatietargets en verantwoording van externe partijen, die door initiatieven als negatief worden ervaren, voor kosten voor initiatieven kunnen zorgen of voor situaties zorgen waarin initiatieven besluiten de resources niet meer te accepteren.

Een ongunstige POS zorgt er tot slot ook voor dat initiatiefnemers zich niet begrepen voelen door externe partijen en ervaren daarom minder BSK bij hen. Minder ervaren BSK kan ervoor zorgen dat het vertrouwen in de intenties van externe partijen daalt, waardoor initiatiefnemers minder bereid zijn om BSA te ondernemen met de betrokken externe partijen; een wisselwerking tussen vertrouwen en boundary spanning. Een brugverbinding kan hierdoor op den duur verdwijnen, waardoor nieuwe brugverbindingen moeten worden gezocht om de duurzaamheid te vergroten.

Toelichting van de figuur met ontwikkelingsfasen

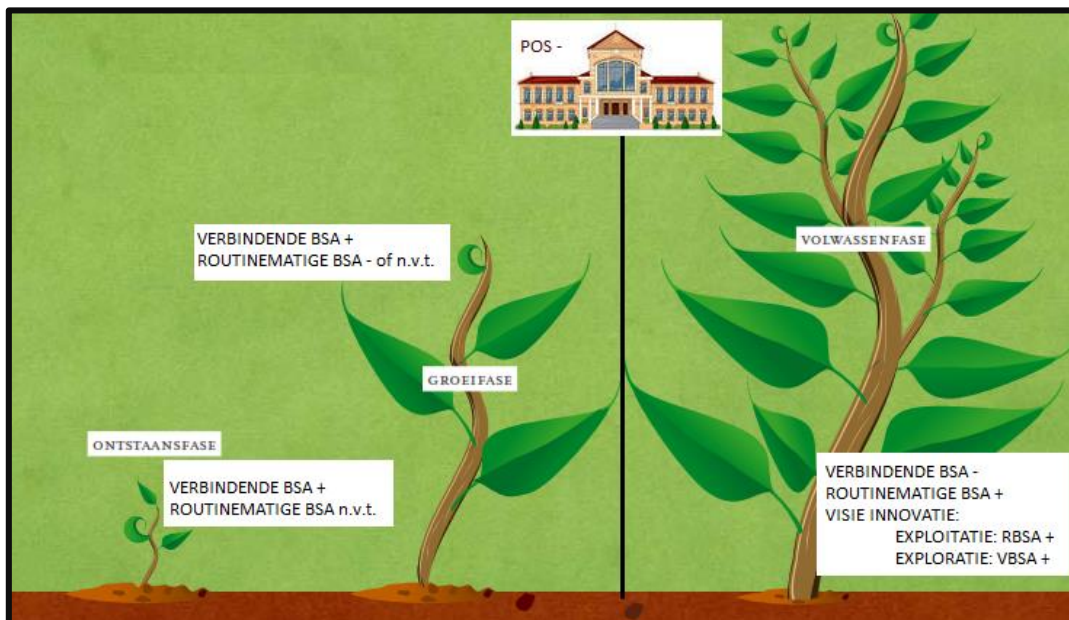
In figuur 16 zijn tot slot relaties tussen ontwikkelingsfasen van burgerinitiatieven met BSA van initiatieven en externe partijen, de visie op sociale innovatie en de POS te vinden.

Een actieve boundary oriëntatie van initiatiefnemers door het ondernemen van veel verbindende BSA zorgt in de ontstaansfase voor het bestaan van brugverbindingen met resources voor opstartkosten. Routinematige BSA zijn hier (nog) niet van toepassing, omdat relaties nog moeten worden opgebouwd. In t2, de groeifase, kunnen nog steeds veel verbindende BSA aanwezig zijn om een inbedding van initiatief en externe partij mogelijk te maken. Er lijkt hier de behoefte aan een nieuw type resource te ontstaan: een structurele financiële relatie met externe partijen (voornamelijk met het eerste aanspreekpunt, de gemeente) die een verdere ontwikkeling van diensten mogelijk maakt en voor duurzaamheid zorgt. In de laatste fase, t3, is er sprake van een ingebedde relatie tussen externe partijen en initiatief, waardoor verbindende activiteiten kunnen worden vervangen door routinematige activiteiten om de ingebedde brugverbinding te monitoren. Wanneer initiatieven als

visie op sociale innovatie exploitatie hebben wordt het ondernemen van routinematige BSA versterkt, vanwege de eigenschap om opgebouwde capaciteiten te willen benutten en beheren waarvoor relaties minder actief hoeven te worden onderhouden door initiatiefnemers en externe partijen. Een exploratieve visie kan de verbindende BSA versterken, omdat de eigenschap van vernieuwing centraal staat, waardoor wel nieuwe resources en een actief management van relaties nodig zijn.

De aanwezigheid van een ongunstige POS bij gemeenten kan een belemmering vormen voor burgerinitiatieven om van de groeifase naar een volwassenfase te komen, omdat huidige regelgeving en strategie een inbedding van relaties via een structurele ondersteuning niet mogelijk maakt. Verbindende BSA van ambtenaren en andere gemeentelijke actoren kunnen een positief effect hebben op het creëren van een gunstige POS en daarmee op het vergroten van de duurzaamheid van burgerinitiatieven.

Figuur 16: Ontwikkelingsfasen burgerinitiatieven en relaties BSA, sociale innovatie en POS

Bron: eigen bewerking van figuur uit: VNG, 2013: 21

6. Conclusies & reflectie

In dit hoofdstuk wordt de hoofdvraag van het onderzoek beantwoord aan de hand van een aantal conclusies die in 6.1 worden besproken. Hierna volgt in 6.2 een reflectie op de bevindingen, theoretische toepasbaarheid en de gebruikte methodiek. In deze paragraaf worden ook een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan. Het hoofdstuk wordt afgesloten met praktische aanbevelingen.

6.1 Conclusies

Er is een trend van een terugtrekkende overheid, die inzet op de kracht van de gemeenschap om diensten van de verzorgingsstaat over te nemen. Doordat maatschappelijke uitdagingen complex zijn en om een langdurige aanpak vragen is het ontstaan van burgerinitiatieven die een breder maatschappelijke behoefte kunnen vervullen niet voldoende; ze dienen nog wel te kunnen voortbestaan. Over dit voortbestaan, wat condities hiervoor zijn en hoe deze werken, is echter nog niet veel bekend. Het ontwikkelen van duurzame burgerinitiatieven, initiatieven die in staat zijn om langdurig in behoeften van de gemeenschap te voorzien, blijkt een ingewikkeld proces en niet altijd succesvol te zijn. Dit maakt onderzoek naar duurzaamheid van burgerinitiatieven in het publieke domein maatschappelijk en wetenschappelijk relevant. Twee concepten uit de literatuur, netwerkstructuren en boundary spanning, bieden inzichten over het bestaan van duurzaamheid. Dit onderzoek heeft, in het licht van bovengenoemde probleemschets, als doel gehad om relaties tussen netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid te verkennen en verklaren. Dit door een multiple case study en sociale netwerkanalyse van drie burgerinitiatieven op het terrein van leefbare omgeving. Met een deductieve (theorie als leidraad) en inductieve (empirie als leidraad) benadering zijn deze relaties onderzocht en in een nieuw en verscherpt conceptueel model samengebracht. Met het nieuwe model, de kwantitatieve netwerkanalyse en kwalitatieve interviewanalyse is geprobeerd om een bijdrage te leveren aan het onderzoeksveld en de praktijk rondom de duurzaamheid van burgerinitiatieven.

In de volgende onderdelen van deze paragraaf wordt de hoofdvraag beantwoord door het trekken van een aantal conclusies (de conclusies zijn schuin gedrukt in de tekst en de tekst eromheen vormt de toelichting).

De hoofdvraag

Het onderzoek startte met de volgende hoofdvraag:

Wat zijn de effecten van netwerkstructuren en boundary spanning op het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven?

Er kan worden geconcludeerd dat netwerkstructuren en boundary spanning een belangrijke rol spelen in het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven, vanwege een aantal gunstige en minder gunstige effecten.

De effecten van netwerkstructuren op duurzaamheid

Er zijn drie dimensies te onderscheiden voor het concept netwerkstructuur: het interne, externe en volledige netwerk. Het interne netwerk is in de context van burgerinitiatieven te vergelijken met de

interne dragers van het burgerinitiatief (veelal de kerngroepsleden), het externe netwerk zijn de partijen die het interne netwerk uit de omgeving heeft gemobiliseerd en die verbonden zijn aan het burgerinitiatief en het volledige netwerk weergeeft de vorm van het gehele netwerk van een burgerinitiatief wanneer verbindingen tussen externe en interne spelers gezamenlijk worden bekeken. Elke dimensie blijkt andere effecten te hebben op de duurzaamheid.

Het volledige netwerkperspectief bekeken vanuit netwerkhiërarchie en netwerkdichtheid heeft de meeste verklaringskracht voor het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven, waarbij netwerkhiërarchie een negatief effect heeft: een toename van netwerkhiërarchie betekent een afname van duurzaamheid, en netwerkdichtheid heeft een positief effect: een toename van netwerkdichtheid betekent een verbetering van de duurzaamheid.

Hiërarchie geeft informatie over de mate waarin een netwerk georganiseerd is rondom een klein aantal personen (Burt, 2000). Een burgerinitiatief dat hoog scoort op hiërarchie blijkt veel machtsconcentratie te bezitten: relatief veel verantwoordelijkheden worden door één persoon opgepakt. Machtsconcentratie heeft negatieve gevolgen voor de duurzaamheid, omdat het burgerinitiatief minder goed in staat is om om te gaan met veranderingen, zoals personele wisselingen, waardoor continuering van activiteiten en diensten in gevaar komt. Uit de empirie komen twee nieuwe variabelen naar voren die invloed hebben op het bestaan van machtsconcentratie: de mate waarin de interne organisatiestructuur van een initiatief goed ontwikkeld is, dat wil zeggen dat er een goed ontwikkelde werkwijze is te vinden, die een verspreiding van verantwoordelijkheden over meerdere interne personen mogelijk maakt en de mate waarin slagvaardige leiderschapskenmerken zijn te vinden, die een takenverdeling mogelijk maakt, verminderen het bestaan van een persoon die noodzakelijk is om het initiatief te kunnen continueren (deze twee variabelen worden in de reflectie verder besproken en ingebed in literatuur). De duurzaamheid wordt hierdoor vergroot.

Dichtheid geeft de mate van verbondenheid van een netwerk aan door de waarden van de bestaande verbindingen tussen actoren in het netwerk te vergelijken met het totaal mogelijke verbindingen (Borgatti, Everett & Johnson, 2013). Naarmate de dichtheid van het netwerk stijgt, er bestaan meer verbindingen tussen actoren, lijkt de duurzaamheid van het burgerinitiatief te stijgen. Door een toename in verbindingen is meer cliquedvorming (maximale verbondenheid tussen actoren in delen van het netwerk) mogelijk: externe en interne actoren zijn meer verbonden en ingebed in het netwerk. Hierdoor is de samenwerking tussen externe partijen en binnen het initiatief beter gecoördineerd, waardoor het mobiliseren van nieuwe resources (zie ook de conclusie over structurele gaten) en de omgang met personele wisselingen wordt gestabiliseerd; de duurzaamheid verbeterd.

Op grond van de positieve effecten van het ontbreken van hiërarchie en het bestaan van netwerkdichtheid kan worden geconcludeerd dat *een netwerkstructuur met cliquedvorming, een fully connected of polycentrische structuur, positief lijkt samen te hangen met het bestaan van duurzame burgerinitiatieven.*

Het interne netwerk, gemeten met de dichtheid van het interne netwerk, heeft een negatief effect op de duurzaamheid van burgerinitiatieven, omdat het bestaan van een hogere contactfrequentie tussen interne leden van het burgerinitiatief geen voldoende voorwaarde is voor meer duurzaamheid.

Voor positieve effecten van het interne netwerk op de duurzaamheid is meer nodig dan frequent contact tussen kerngroepsleden, namelijk een gedeelde hoeveelheid tijd en inspanningen en samenwerking (Coleman, 1988; Granovetter, 1973 & Putnam, 1995), maar deze worden niet gemeten door dichtheidsscores. Dat dergelijke indicatoren relevant zijn voor het bestaan van duurzaamheid blijkt uit de conclusie over het volledige netwerkperspectief, waarin een verspreiding van verantwoordelijkheden bevorderlijk is voor de duurzaamheid.

Het externe netwerk, gemeten vanuit brugverbindingen en structurele gaten, heeft negatieve effecten op het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven, omdat de aanwezigheid van veel brugverbindingen, verbindingen tussen het burgerinitiatief en externe partijen, nog niet betekent dat er veel toegang is tot de gewenste resources en omdat structurele gaten, de afwezigheid van relaties tussen externe partijen in het netwerk, de toegang tot nieuwe resources belemmert in plaats van vergroot.

Een vergroting van het externe netwerk door het bestaan van meer brugverbindingen geeft nog niet aan of deze relaties met externe partijen ook voor de gewenste resources kunnen zorgen en daarmee positieve effecten hebben op de duurzaamheid (Vergelijk Burt, 2000; Granovetter, 1973). Er is naar voren gekomen dat burgerinitiatieven veel brugverbindingen lijken aan te gaan, omdat er geen enkele externe partij in staat is om een meer structurele relatie aan te gaan met het initiatief; een gewenste resource voor initiatieven in de groeifase. Doordat er op jaarlijkse basis partijen moeten worden gemobiliseerd voor de benodigde financiën en er geen zekerheid bestaat dat dit elk jaar zal lukken, komt de continuering van diensten van jaar tot jaar in een gevarenszone terecht. Dat er geen toegang is tot de gewenste resources lijkt sterk samen te hangen met een organisatiestructuur van de gemeente en ook van maatschappelijke organisaties, zoals fondsen, die onvoldoende is afgestemd op de ontwikkelingen rondom zelforganisatie door burgers in het publieke domein. Regelgeving, verantwoording en de rol van de gemeente in het contact met burgerinitiatieven sluiten onvoldoende aan bij eigenschappen van en ontwikkelingen bij burgerinitiatieven. *De politieke organisatiestructuur (POS) lijkt een mediërende werking te hebben in de relatie tussen netwerkstructuren en duurzaamheid, waardoor theoretisch positieve effecten van brugverbindingen op netwerkprestaties worden belemmerd* (zie meer conclusies over POS verderop).

De afwezigheid van structurele gaten in het externe netwerk van burgerinitiatieven door het bestaan van verbindingen tussen externe partijen zorgt ervoor dat externe partijen onderling kunnen samenwerken om meer resources voor het burgerinitiatief mogelijk te maken, waardoor de duurzaamheid verbeterd. Deze bevinding gaat tegen de theoretische verwachting in, die het bestaan van structurele gaten met positieve netwerkuitkomsten associeert (Burt, 2000). In de reflectie wordt besproken hoe de context van burgerinitiatieven ervoor kan zorgen dat de structural hole perspectief van Burt hier minder verklaringskracht heeft voor duurzaamheid.

De effecten van boundary spanning op duurzaamheid

Ook boundary spanning, gemeten door boundary spanning activiteiten (BSA) gericht op het onderhouden van duurzame relaties, informatie uitwisselen en verbinden van ontwikkelingen, en boundary spanning kwaliteiten (BSK) gericht op inlevings- en vertalingsvermogen van actoren, heeft effecten op de duurzaamheid van burgerinitiatieven.

Verbindende boundary spanning activiteiten bij burgerinitiatieven zorgen voor een toename van ervaren boundary spanning kwaliteiten en vertrouwen bij externe partijen met positieve indirecte (via netwerkstructuren) effecten op de duurzaamheid als gevolg.

Verbindende boundary spanning activiteiten van initiatiefnemers die de raakvlakken tussen initiatief en externe partijen managen, zorgen ervoor dat externe partijen boundary spanning kwaliteiten ervaren bij initiatiefnemers en meer vertrouwen krijgen in het burgerinitiatief, doordat verbindende BSA voor doelvervlochten, onderling begrip en duidelijkheid over intenties zorgen. Externe partijen zijn hierdoor bereid om een relatie met het initiatief aan te gaan, waardoor, met name in de beginfase, resources kunnen worden gemobiliseerd die onder meer de financiële stabiliteit van het burgerinitiatief verbeteren.

Verbindende boundary spanning activiteiten bij externe partijen kunnen de brugverbinding met het burgerinitiatief verder versterken en voor nieuwe resources zorgen, waardoor directe en indirecte (via netwerkstructuur) positieve effecten op de duurzaamheid van het burgerinitiatief ontstaan.

Door de verbondenheid die door verbindende BSA van initiatiefnemers ontstaat, blijken externe partijen ook meer te willen investeren in de relatie door zelf verbindende boundary spanning activiteiten te ondernemen. Dit onderhouden van een duurzame relatie resulteert in een goed ervaren actorrelatie en kan leiden tot een verdere inbedding van de relatie in de organisatie en diverse nieuwe resources, zoals exposure.

Wanneer burgerinitiatieven de eerste resources voor het creëren van een fysieke locatie en het opstarten van activiteiten hebben gekregen en vervolgens in een groeifase terecht komen, kunnen de positieve effecten van verbindende BSA van burgerinitiatieven niet tot stand komen als gevolg van de belemmerende werking van de POS op netwerkstructuren. Verbindende BSA van externe partijen kunnen deze belemmering opheffen, doordat ze voor veranderingen in de POS kunnen zorgen.

Regelgeving, verantwoording en de rol van de gemeente in het contact met burgerinitiatieven sluiten onvoldoende aan bij eigenschappen van en ontwikkelingen bij burgerinitiatieven die diensten leveren aan de gemeenschap (diensten zoals: een speeltuin, groenvoorziening en dagbesteding). Een belangrijke ontwikkeling is dat deze burgerinitiatieven diensten leveren die voorheen door de gemeente werden geleverd, zoals natuurlessen verzorgen, re-integratie mogelijk maken voor mensen met een lange afstand tot de arbeidsmarkt en een dagbesteding aanbieden voor mensen die zich in sociaal isolement verkeren. Voor deze ontwikkeling en de daarbij behorende behoeften aan meer structurele relaties met externe partijen door bijvoorbeeld diensten af te nemen in plaats van een eenmalige subsidierelatie, bestaat nog geen gepaste ondersteuning binnen de gemeente, maar ook binnen het maatschappelijk middenveld. Hierdoor kunnen andere typen ondersteuning (anders dan proces- en opstartkosten) niet mogelijk worden gemaakt ondanks de verbindende BSA van initiatiefnemers. Verbindende BSA van externe partijen kunnen daarentegen wel zorgen voor verandering in de POS door ontwikkelingen bij burgerinitiatieven te verbinden met en in te bedden in de organisatie van de gemeente (en andere partijen die een meer financiële relatie onderhouden met burgerinitiatieven).

De rol van de politieke organisatiestructuur, vertrouwen en ontwikkelingsfasen

Naast de effecten van netwerkstructuren en boundary spanning op het bestaan van duurzaamheid van burgerinitiatieven, zijn in de voorgaande conclusies een aantal factoren naar voren gekomen die invloed hebben op de relaties tussen de drie kernvariabelen van het onderzoek en deze zijn: de politieke organisatiestructuur, vertrouwen (beide afkomstig uit het theoretisch kader) en ontwikkelingsfasen (afkomstig uit de empirie en vervolgens verbonden met literatuur).

Vertrouwen heeft een wederkerige relatie met boundary spanning die de positieve effecten van boundary spanning op duurzaamheid helpt mogelijk te maken.

Verbindende BSA ondernomen door burgerinitiatieven zorgen voor een toename in het vertrouwen van externe partijen, omdat de BSA voor informatie over de intenties van initiatieven mogelijk maken. Wanneer verbindingen met externe partijen zijn gelegd en de vertrouwensband verbeterd, bijvoorbeeld door afspraken na te komen, zijn externe partijen bereid om de relatie te blijven onderhouden door zelf meerdere verbindende BSA te ondernemen. Vertrouwen is via de wisselwerking met boundary spanning daarom bevorderlijk voor het ontstaan en de versterking van brugverbindingen en daarmee de duurzaamheid van burgerinitiatieven.

De politieke organisatiestructuur van gemeenten kan een negatieve mediërende werking hebben op de positieve relatie tussen netwerkstructuren, boundary spanning en duurzaamheid door het ontbreken van afstemming tussen de POS en ontwikkelingen, behoeften en eigenschappen van burgerinitiatieven, die diensten leveren aan de gemeenschap.

Een ongunstige POS binnen de gemeente zorgt ervoor dat de toegang tot resources van gemeentelijke brugverbindingen niet tot de gewenste ondersteuning leidt. Dit, doordat regelgeving en de strategie van de gemeente in het contact met burgerinitiatieven onvoldoende zijn afgestemd op de praktijk van diensten leverende burgerinitiatieven om deze ondersteuning momenteel te kunnen realiseren. Politieke prioriteiten spelen een rol in de mate waarin een gemeente zich bezig houdt met het leggen van verbindingen tussen burgerinitiatieven en de eigen organisatiestructuur (Vergelijk: Uitermark, 2014). De roep om burgerkracht lijkt nog onvoldoende te zijn ingebed in een ondersteunende organisatiestructuur om burgerkracht ook in staat te stellen een duurzaam antwoord te bieden voor maatschappelijke uitdagingen.

Het bestaan van ontwikkelingsfasen binnen burgerinitiatieven zorgt ervoor dat de behoeften van burgerinitiatieven variëren over tijd, waardoor een onderscheid kan worden gemaakt in typen boundary spanning activiteiten.

In de ontwikkeling van een burgerinitiatief kunnen grofweg drie fasen worden onderscheiden: de ontstaansfase, de groeifase en de volwassenfase (Van Dam e.a., 2010; VNG, 2013). In iedere fase ontstaan nieuwe behoeften om uiteindelijk een continuering van diensten en activiteiten mogelijk te maken. In de beginfase is er behoefte aan eenmalige bijdragen om een fysieke locatie mogelijk te maken, in de groeifase is behoefte aan een meer structurele relatie om activiteiten en diensten verder te ontwikkelen en duurzaam in behoeften van de gemeenschap te voorzien en in de volwassenfase kan er behoefte zijn aan het benutten of vergroten van de opgebouwde capaciteiten en verder inbedden van bestaande (structurele) relaties. In de begin- en groeifase zijn verbindende boundary spanning activiteiten van initiatieven en externe partijen van belang om de gewenste

brugverbindingen en ondersteuning mogelijk te maken. In de laatste fase kunnen deze activiteiten worden ingeruild voor routinematige BSA om de lopende relaties te coördineren en monitoren en kunnen voldoende zijn om langdurig in behoeften te voorzien.

6.2 Reflectie

6.2.1 Relevantie bevindingen en toepasbaarheid theoretisch kader

In deze paragraaf wordt gereflecteerd op belangrijke bevindingen uit het onderzoek met betrekking tot de kernvariabelen, de factoren POS en vertrouwen en de empirische concepten ontwikkelingsfasen, visie op sociale innovatie, leiderschapskennmerken en interne organisatie-werkwijze.

Netwerkstructuren: het belang van passende indicatoren voor de context van burgerinitiatieven

De sociale netwerktheorie heeft een belangrijk onderdeel van het theoretisch kader gevormd. Er is een onderscheid gehanteerd in drie perspectieven waarop een netwerkstructuur van een samenwerkingsverband kan worden geanalyseerd. Belangrijke theoretische inzichten zijn gehaald uit het werk van Granovetter (1973), Putnam (1995), Coleman (1988) en Burt (2000). Dit onderdeel van het theoretisch kader bleek belangrijke handvatten te bieden voor de beschrijving van de structuur en eigenschappen van het netwerk waarin een burgerinitiatief zich heeft weten ontwikkelen en voor de verklaring van relaties met duurzaamheid. Een belangrijke bevinding voor de toepassing van sociale netwerkanalyse op burgerinitiatieven is dat het hanteren van een strikt externe oriëntatie, het hole-perspectief van Burt (2000), de zwakke verbindingen theorie van Granovetter (1973) en bridging social capital van Putnam (1995) of een strikt interne oriëntatie, het closure-perspectief van Coleman (1988), onvoldoende verklaringskracht bevat voor netwerkuitkomsten, zoals duurzaamheid. Het volledige perspectief combineert inzichten en laat onder meer zien dat cliquevorming (eigenschap interne oriëntatie) en de afwezigheid van structurele gaten (eigenschap externe oriëntatie) leidt tot netwerkstructuren die gunstig samenhangen met duurzaamheid (Vergelijk de samenhang tussen duurzaamheid en fully connected en polycentrische structuren in: Igalla & Van Meerkerk, 2015).

De afwezigheid van structurele gaten laat zien dat het belang van deze netwerkeigenschap voor positieve uitkomsten op grond van het Hole-perspectief van Burt niet lijkt op te gaan voor burgerinitiatieven. Onderlinge verbindingen tussen externe partijen kunnen namelijk nieuwe resources voor het initiatief opleveren in plaats van overtollige informatie. Het feit dat het werk van Burt zich meer concentreert op egocentreerde netwerken binnen economische sferen kan hierin een rol spelen (Zie Burt, 2000). In dergelijke situaties kan het bijvoorbeeld voor een teamleider van een organisatie wel relevant zijn om relaties te hebben met organisaties die niet onderling verbonden zijn om strategische winsten binnen te halen. Daarom is het creëren en interpreteren van netwerkdiagrammen een belangrijke aanvulling op het gebruik van kwantitatieve netwerkmaten om effecten van netwerkeigenschappen op netwerkuitkomsten, zoals duurzaamheid te analyseren (Zie ook: Borgatti e.a., 2013).

De gehanteerde indicator voor de hechtheid van het interne netwerk bleek achteraf gezien een minder sterke verklaringskracht te bezitten voor verschillen in duurzaamheid. Het feit dat dichtheid geen rekening houdt met indicatoren, zoals een goede samenwerking en verspreiding van verantwoordelijkheden, speelt hierin een rol. Een hogere contactfrequentie geeft weliswaar aan dat er sprake is van een sterke verbinding, maar de kracht van de verbinding wordt door meerdere

indicatoren gevormd, zoals de theorie van Granovetter (1973) en Putnam (1995) duidelijk maakt. Daarom is de aanbeveling om:

- In (vervolg)onderzoek waarin verschillen in prestaties van burgerinitiatieven worden verklaard aan de hand van sociale netwerktheorie ook kwalitatieve indicatoren mee te nemen voor het meten van de mate van hechtheid van interne netwerken. Deze aanbeveling geeft het belang aan, dat door verschillende auteurs wordt aangegeven, om sociaal kapitaal niet alleen vanuit een kwantitatief perspectief te meten, maar ook om de kwaliteit van relaties mee te nemen (Zie bijv. De Wilde e.a., 2014; Uitermark, 2014).

De laatste reflectie over netwerkstructuren is gericht op de twee nieuwe concepten, interne organisatievormwijze en leiderschap, die inzichten gaven over de vraag waarom machtsconcentratie in sommige initiatieven groter is. Deze bevindingen passen binnen het werk van Foster-Fishman, Berkowitz, Lounsbury, Jacobson & Allen (2001) over *collaborative capacity* in samenwerkingsverbanden binnen de gemeenschap. Foster-Fishman e.a. hebben een literatuurstudie gedaan naar de condities voor effectieve samenwerking en duurzame aanpassingsvermogen van samenwerkingsverbanden in de gemeenschap, zoals stakeholdergroepen en gemeenschapscoalities (burgerinitiatieven zijn een vergelijkbare samenwerkingsverband). Er is door hen een model ontwikkeld waaruit blijkt dat samenwerkingsverbanden op vier niveaus samenwerkingscapaciteit (*collaborative capacity*) nodig hebben, te weten: op het niveau van leden, relaties, organisatiestructuur en programma's. Op elk niveau zijn diverse condities te onderscheiden.

De bevindingen dat de interne organisatievormwijze en leiderschapkenmerken binnen een burgerinitiatief relevante factoren zijn voor relaties tussen netwerkstructuren en duurzaamheid, passen binnen het derde niveau van dit model. De auteurs betogen dat wil een samenwerkingsverband overleven (vergelijk: duurzaam zijn) dan moet het over een organisatiecapaciteit beschikken waarmee de leden op een productieve manier kunnen worden ingezet om de gewenste producten te kunnen produceren (Foster-Fishman e.a., 2001).

Deze organisatiecapaciteit wordt ten eerste bereikt door sterke leiderschap. Een leider van een samenwerkingsverband dient o.a. de relaties (interne en externe verbondenheid) en visie te hebben om beoogde uitkomsten te realiseren. De leider moet zorgen voor een omgeving die taakgericht is en waar leden hun capaciteiten kunnen ontwikkelen (Foster-Fishman e.a., 2001). In dit onderzoek is naar voren gekomen dat het meest duurzame burgerinitiatief sterke leiderschapkenmerken bezit, o.a. waarneembaar door de aanwezigheid van een duidelijke visie voor het initiatief en het verdelen van taken over kerngroepsleden. Dergelijke leiderschap maakt effectieve samenwerking, coördinatie en commitment van leden mogelijk en wordt gezien als zeer belangrijke factor voor successen van samenwerkingsverbanden (Burt, 2001; Foster-Fishman, 2001).

Een tweede manier waarop organisatiecapaciteit wordt opgebouwd binnen een samenwerkingsverband is door formele processen en procedures te bouwen die duidelijk maken wat rollen en verantwoordelijkheden zijn van leden. Een werkgroep structuur is een voorbeeld waarmee dit kan worden bereikt, omdat daarmee organisatievormzaamheden kunnen worden verdeeld. Duidelijkheid in taakverdeling helpt een stabiele structuur te realiseren voor het samenwerkingsverband; een structuur die taken voor elkaar krijgt (Foster-Fishman e.a., 2001). Er is veel overeenstemming te vinden met de bevinding dat de interne organisatievormwijze invloed heeft op de netwerkstructuur en uiteindelijke bestendigheid en functioneren van het burgerinitiatief. In het

meest duurzame initiatief wordt met succes een werkgroep structuur gehanteerd voor de verdeling van verantwoordelijkheden, waardoor effectieve samenwerking plaats vindt en ineenstorting van het initiatief door machtsconcentratie wordt voorkomen.

Literatuur op het gebied van collaborative capacity en community leadership met aandacht voor visievorming en coördinerend leiderschap lijkt kortom relevante handvatten te bieden voor vervolgonderzoek naar resultaten van burgerinitiatieven als samenwerkingsverbanden. Deze literatuur biedt bijvoorbeeld een bron waaruit kwalitatieve indicatoren kunnen worden gehaald voor het analyseren van het interne netwerk van burgerinitiatieven.

Boundary spanning: onderscheid in typen activiteiten als gevolg van tijd, onzekerheid in de netwerkomgeving en behoefte aan nieuwe informatie

Een tweede belangrijk onderdeel in dit onderzoek naar duurzaamheid wordt gevormd door boundary spanning activiteiten. Theorie over boundary spanning weergeeft het belang van selecterende, verbindende en vertalingsactiviteiten (Van Meerkerk & Edelenbos, 2014). Deze activiteiten zijn momenteel belangrijk voor twee initiatieven bij hun inspanningen om externe netwerken in te bedden, maar ze blijken geen standaardpakket voor het type boundary spanning activiteiten te zijn. Uit dit onderzoek is namelijk naar voren gekomen dat de ontwikkelingsfasen een rol spelen in het aantal en soort boundary spanning activiteiten die bij burgerinitiatieven te vinden zijn. Initiatieven die zich in de beginfase bevinden lijken zich actiever bezig te houden met dit type activiteiten dan initiatieven die zich in een meer steady fase bevinden. In die fase lijken activiteiten die minder gericht zijn op het actief bewegen tussen de raakvlakken van initiatief en externe partijen en meer gericht op routinematige grenscontroles van belang te zijn. Dat wil zeggen dat het management, zowel aan de kant van initiatief als bijvoorbeeld de gemeente, meer gebaseerd is op het monitoren van relaties en reguliere informatie-uitwisselingen en minder op het actief zoeken naar ontwikkelingen in het netwerk om deze aan beide kanten van de grens te verbinden. Deze bevinding maakt een onderscheid in de fase waar een organisatie zich bevindt als een relevante aanvulling voor het gebruik van boundary spanning in de context van burgerinitiatieven.

Leifer & Delbecq (1978) geven in hun werk een theoretische typologie van boundary spanning activiteiten op grond van benodigde informatie en ervaren onzekerheid. Zij geven aan dat tijd een belangrijke factor kan zijn in de mate en type BSA van een organisatie: wanneer een organisatie minder onzekerheid in de omgeving ervaart in t2 ten opzichte van t1 kan de noodzaak voor een actieve boundary oriëntatie afnemen (Ibid.).

Het theoretische betoog van de auteurs over BSA blijkt ook in de empirie in de context van burgerinitiatieven te gelden. De ervaren onzekerheid in de omgeving kan namelijk worden vergeleken als het ervaren van een ongunstige POS door het burgerinitiatief. Als het bijvoorbeeld gaat om de manier waarop de gemeente haar rol invult in de relaties, is het burgerinitiatief onzeker of de subsidie voor de geleverde diensten volgend jaar nog bestaat. Deze ongunstige POS lijkt uit de bevindingen samen te hangen met de groeifase van burgerinitiatieven (nu te beschouwen als t1), omdat het burgerinitiatief dat een relatief gunstige POS ervaart zich in de volwassenfase bevindt, t2. Het ervaren van een ongunstige POS kan dan ook door de tijd heen veranderen. Wat mee lijkt te veranderen is het type BSA: als er veel onzekerheid wordt ervaren in de omgeving door de POS dan is een grotere boundary spanning oriëntatie te vinden (met meer verbindende BSA) en als er minder onzekerheid wordt ervaren dan is deze oriëntatie minder actief en meer gericht op coördinatie.

Een tweede factor uit het werk van Leifer & Delbecq (1978) is informatiebehoefte: bij organisaties met een grotere behoefte aan informatie is er meer uitwisseling van BSA tussen organisatie en omgeving te vinden. Organisaties die bijvoorbeeld meer doelen nastreven hebben meer informatie nodig (Ibid.). Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat er twee initiatieven zijn die het belangrijk vinden om nieuwe functies voor hun tuinen te bedenken, diensten en activiteiten aan te passen aan veranderende behoeften in de omgeving en nieuwe producten te realiseren. Deze burgerinitiatieven hebben hierdoor een grotere behoefte aan informatie / resources van de omgeving dan het initiatief dat minder diverse doelstellingen heeft, waardoor de behoefte aan uitwisseling van informatie, relaties duurzaam onderhouden en ontwikkelingen verbinden groter is. Een innovatievisie gericht op exploratie lijkt daarom samen te hangen met een grotere informatiebehoefte, meer verbindende BSA en een visie gericht op exploitatie juist met minder informatiebehoefte en daardoor meer routinematige BSA.

Veranderingen in POS over tijd en het belang van POS verder ingebed in literatuur

Dat er initiatieven zijn waar de POS als ongunstig wordt ervaren en een initiatief waarin de POS aansluit op de ontwikkelingen en behoeften, kan verder worden verklaard vanuit het type burgerinitiatief waarmee de gemeente te maken heeft. De speeltuinvereniging, hier was relatief gezien de meest gunstige POS te vinden, is een type zelforganisatie van burgers waar gemeenten al heel lang ervaring mee hebben. De eerste speeltuinvereniging dateert namelijk uit het jaar 1902 in Amsterdam (Veltman & Evrengun, 2010). Gemeenten hebben in de loop der tijd beleid en regelgeving opgesteld voor de relaties met speeltuinverenigingen, maar dit lijkt minder het geval te zijn als het gaat om initiatieven die niet lang geleden zijn gestart en gekenmerkt worden door nieuwe situaties (een lening voor de grond) en diensten (zorgen voor natuurlessen, re-integratietrajecten en dagbestedingen) op het gebied van leefbare omgeving. Ook voor burgerinitiatieven op het terrein van energie opwekken blijkt bestaand beleid van de overheid niet altijd gunstig te zijn voor verdere groei. Zo belemmert de postcoderoos een verdere groei, omdat alleen de leden in direct omliggende postcodegebieden van een productie-installatie in aanmerking komen voor energiebelastingkorting (Van Dam & Ham, 2015). In de literatuur wordt het belang van een ondersteunende politieke omgeving voor participatie van burgers aangegeven. Participatie kan stijgen als formele en informele regels van politieke actoren samenwerking van burgers kunnen faciliteren (Zie bijv. Lowndes, Pratchett & Stoker, 2006; Uitermark, 2014). Uit dit onderzoek komt naar voren dat de POS ook in het voortzetten van de ontstane participatie door burgers een gunstige rol kan spelen. Dit maakt dan ook dat de politieke roep om burgerkracht gecombineerd met een eigen rol van faciliteren op afstand onvoldoende lijkt te zijn om als burgerinitiatief langdurig maatschappelijke uitdagingen te kunnen oppakken door diensten te leveren aan de gemeenschap.

6.2.2 Methodologische beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Het is uiteindelijk minder goed gelukt om meerdere actorperspectieven mee te nemen, zoals eerst werd beoogd. Vooral de ervaringen van bewoners die gebruik maken van diensten en producten van de initiatieven hetzij als vrijwilliger hetzij als bezoeker of klant waren relevant om de ervaren effectiviteit vanuit het perspectief van de doelgroep beter in beeld te krijgen. Zeker ook gezien het ontbreken van data over de opbrengsten van initiatieven (Voorberg e.a., 2014) is een eerste aanbeveling dan ook:

- In (vervolg)onderzoek naar de uitkomsten van burgerinitiatieven in het publieke domein, zoals de gepercipieerde effectiviteit, is het relevant om respondenten uit de doelgroep van het initiatief te vragen naar hun ervaringen met de geleverde diensten en producten. Deelnemende bewoners vormen bovendien een groep die ook in ander onderzoek naar burgerinitiatieven door praktische redenen niet is meegenomen (Zie: Tonkens & Verhoeven, 2011:26). Des te meer reden om het perspectief van de gemeenschap een platform te bieden. Doordat het selecteren van respondenten uit deze groep als arbeidsintensiever wordt beschouwd dan het selecteren van initiatiefnemers (Tonkens & Verhoeven, 2011) is het relevant om in een vroeg stadium van het onderzoek afspraken te maken met initiatiefnemers over mogelijkheden om vrijwilligers, deelnemers en bezoekers te benaderen als respondenten.

Het onderscheid in ontwikkelingsfasen laat zien dat burgerinitiatieven verschillende ondersteuningsbehoeften kunnen ontwikkelen door de tijd heen (Zie ook: Van dam e.a., 2010; VNG, 2013). Deze fasen blijken ook samen te hangen met de mate van duurzaamheid en een overgang tussen fasen kan worden belemmerd door factoren, zoals de POS. Hierdoor is het relevant om de ontwikkeling van een burgerinitiatief te volgen, zodat duidelijker wordt hoe de groei tot stand komt en wat oplossingsrichtingen kunnen zijn om eventuele belemmerende factoren op te heffen. De VNG geeft bijvoorbeeld aan dat het voor gemeenten belangrijk is om een strategie te ontwikkelen waarmee preciezer kan worden bepaald welke initiatieven in welke fase welke ondersteuning kunnen gebruiken (2013:37). Het in beeld brengen van de ontwikkeling van burgerinitiatieven, bijvoorbeeld via sociale netwerkanalyse, biedt een instrument om duidelijk te krijgen wat behoeften in diverse fasen zijn, zodat strategieën van gemeenten daarop kunnen worden afgestemd. Daarom is de tweede aanbeveling om:

- Longitudinale data te verzamelen door burgerinitiatieven, die zich nog in een beginfase bevinden, gedurende een bepaalde periode te volgen.

Andere belangrijke reflectiepunten hebben te maken met de manier waarop de netwerkdata zijn verzameld. De gebruikte methode heeft kenmerken van de egocentreeerde manier, omdat de respondent van het initiatief gevraagd is actoren in beeld te brengen. Deze respondent is hierbij wel gevraagd om ook het contact tussen andere kerngroepsleden aan te duiden. Het is belangrijk om aan te geven dat deze manier van data verzamelen ervoor zorgt dat de gegevens vanuit het perspectief van deze respondenten zijn verzameld en daarom invloed kan hebben gehad op de interne validiteit. Een voorbeeld om dit te verduidelijken is te vinden bij de casus Speeltuinenvereniging. Tijdens het interview met de voorzitter is hier een maatschappelijke actor niet naar voren gekomen als extern contactpersoon. Tijdens het interview met twee andere kerngroepsleden voor het SCP onderzoek is deze partij wel naar voren gekomen en zou er ook een relatie mee bestaan. Uiteindelijk is een interview gehouden met deze externe actor en blijkt dat er contacten zijn met vier kerngroepsleden waarvan de voorzitter er één is (frequentie 1). Dit laat zien dat het voor de interne validiteit van vervolgonderzoek naar burgerinitiatieven belangrijk is om:

- Bij het uitvoeren van een sociale netwerkanalyse tenminste twee respondenten van een initiatief te spreken die verschillende functies hebben binnen het initiatief. Dit verhoogt de kans dat je externe partijen niet over het hoofd ziet; het is immers een herinneringsklus voor

de respondenten en dan leert de ervaring dat je met een extra respondent meer deeltjes van het geheel samen krijgt.

Echter, het verzamelen van netwerkgegevens is een tijdsintensief proces. Afwegingen moeten dan ook worden gemaakt. In dit onderzoek is ervoor gekozen om personen te spreken die goed op de hoogte zijn van interne en externe relaties en achteraf gezien blijken het ook belangrijke karttrekkers te zijn. De keus om niet meerdere respondenten te bespreken per initiatief is gebaseerd op ervaringen met het eerste interview met een vertegenwoordiger van een burgerinitiatief. Het zo nauwkeurig mogelijk in beeld brengen van de actoren, frequenties en interacties bracht het nadeel met zich mee dat er onvoldoende tijd was om alle vragen van het meer kwalitatieve gedeelte te stellen, terwijl deze gegevens noodzakelijk zijn om verbanden te kunnen verklaren. Om de doelstelling te kunnen realiseren, is ervoor gekozen om één respondent per initiatief te benaderen voor een interview. De structuur van de vragenlijst voor de netwerkdata is gaandeweg gewijzigd om onder andere mee te helpen bij het herinneringsproces van de respondenten (van volledig vrije herinnering tot een combinatie met de roostermethode). Hiernaast is tijdens de interviews aan de respondenten gevraagd wie de relatie met een genoemde externe actor onderhoudt, waardoor de respondenten de mogelijkheid hadden om ook andere kerngroepsleden dan zichzelf te noemen als dit het geval was.

6.3 Praktische aanbevelingen voor burgerinitiatiefnemers en gemeente

Met name voor de gemeente als externe actor liggen kansen om bij te dragen aan de verduurzaming van burgerinitiatieven. Gemeenten die burgerparticipatie aanmoedigen, sociale doelstellingen nastreven, zoals ontmoeting tussen burgers en het realiseren van een dagbesteding voor mensen die sociaal geïsoleerd van de gemeenschap leven en fysieke doelstellingen nastreven, zoals meer groen in de wijk en revitalisering van braakliggend terrein, hebben baat bij het bestaan van duurzame burgerinitiatieven, die deze doelstellingen met nieuwe instrumenten kunnen waarmaken. Dit is een vorm van wederkerigheid, de gemeente biedt ondersteuning, maar krijgt er ook wat voor terug (Huygen e.a., 2012).

Uit dit onderzoek zijn bevindingen naar voren gekomen die laten zien dat de huidige politieke organisatiestructuur ongunstige effecten heeft op duurzaamheid. Verantwoording die door initiatiefnemers als belastend werd ervaren is hier één oorzaak van. Daarom is de eerste aanbeveling voor politieke autoriteiten van de gemeente om:

- Binnen gemeentelijke diensten een structuur te bouwen waarin het mogelijk is om de subsidieverantwoording voor burgerinitiatieven aan te kunnen passen op kenmerken van de initiatieven. Dit betekent dat er minder wordt gewerkt met standaardformulieren voor de verantwoording. Rekening houden met verschillen tussen behoeften en verschillen tussen initiatieven wordt ook in ander onderzoek als relevant gezien om als lokale overheid een goede ondersteuning te bieden aan burgerinitiatieven (Zie: De Wilde e.a., 2014; VNG, 2013).

Dit lijkt in eerste instantie geen gemakkelijke opgave te zijn, omdat ambtenaren dienen te werken vanuit het idee om iedereen op een gelijke manier te behandelen om willekeur te voorkomen. Het hanteren van verschillen in de wijze van verantwoording hoeft echter niet per definitie te botsen met deze waarden. Men kan het zien als een onderdeel van ondersteuning op maat: initiatieven die werken met mensen, die een lange afstand tot de arbeidsmarkt kennen hebben te maken met een andere doelgroep dan bijvoorbeeld initiatieven die werken met studenten.

De afnemersrol is in vergelijking met de faciliterende en niet-structurele financiële rol minder aanwezig in de politieke organisatiestructuur van de lokale overheid. Gezien de voordelen die de afnemersrol biedt voor de duurzaamheid van burgerinitiatieven, in termen van meer financiële zekerheid, is daarom de aanbeveling om:

- De rol van afnemer als lokale overheid in het contact met burgerinitiatieven meer te agenderen.
- Ruimte te maken in de organisatiestructuur voor aanbesteding van publieke diensten van burgerinitiatieven.

Deze afnemersrol is vooral toepasselijk in het contact met burgerinitiatieven, die diensten leveren aan de gemeenschap die voorheen door de gemeente zelf werden geleverd of die gemeentelijke beleidsdoelen met nieuwe instrumenten kunnen realiseren. Dit omdat het bij dit soort initiatieven mogelijk is om een meer structurele rol voor de gemeente te organiseren en omdat het belang van duurzaamheid bij diensten een grote rol speelt. Deze rol biedt een mogelijke invulling voor de aanbeveling van de VNG richting gemeenten om een ondersteuningsrol te ontwikkelen die past bij behoeften van initiatieven (2013).

Voor initiatiefnemers biedt de benutting van boundary spanning activiteiten mogelijkheden om met verminderende resources van externe actoren om te gaan, want ondanks dat je als initiatiefnemer bepaalde actoren op een bepaald moment niet meer nodig lijkt te hebben voor de duurzaamheid van het initiatief, kan het onderhouden van een relatie, in minder actieve vorm, toch handig zijn. Dit, omdat resources van bestaande externe actoren minder kunnen worden of verdwijnen. Het is belangrijk om variatie in het verdienmodel te hebben (Hassink e.a., 2013; Igalla & Van Meerkerk, 2015; Sharir & Lerner, 2006). Om dan niet van voor af aan te hoeven beginnen met het investeren in veel boundary spanning activiteiten is de aanbeveling om:

- Contacten met externe relaties te blijven onderhouden. Dit hoeft niet frequent te gebeuren, maar relevant is dat ze wel worden onderhouden, omdat ze (toekomstige) aanknopingspunten kunnen bieden voor het bestendigen van de duurzaamheid. Het onderhouden van een goede informatie-uitwisseling kan een manier zijn om deze relaties te managen (Van Meerkerk & Edelenbos, 2014). Deze informatie-uitwisseling kan bijvoorbeeld worden ingevuld door het regelmatig versturen van uitnodigingen voor activiteiten die bij de (doelen van de) externe relaties passen.

Literatuurlijst

- Ankeren, M. van., Tonkens, E.H. & Verhoeven, I. (2010). *Bewonersinitiatieven in de krachtwijken van Amsterdam. Een verkennende studie*. Amsterdam, Hogeschool van Amsterdam / Universiteit van Amsterdam.
- Bakker, J., Denters, B., Oude Vrielink, M. & Klok, P.-J. (2012). Citizens' Initiatives: How Local Governments Fill their Facilitative Role. *Local Government Studies*, 38 (4), pp. 395-414.
- Baldassari, D. & Diani, M. (2007). The Integrative Power of Civic Networks. *American Journal of Sociology*, 113 (3), pp. 735-780.
- Balogun, J., Gleadle, P., Hailey, V.H. & Willmott, H. (2005). Managing Change Across Boundaries: Boundary-Shaking Practices. *British Journal of Management*, 16 (4), pp. 261-278.
- Bekkers, V. & Fenger, M. (2007). The governance concept in public administration. In: Bekkers e.a. (Ed.), *Governance and the democratic deficit: assessing the democratic legitimacy of governance practices*, pp. 13-34. Aldershot, Ashgate.
- Berg, B.L. & Lune, H. (2012). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. New Jersey, Pearson Education.
- Binnenlands Bestuur. *Participatie moet geen participathie worden*. [<http://www.binnenlandsbestuur.nl/participathie>]. Geraadpleegd op 12 februari 2015.
- Boel, A., Hovenier, C. & Vorst, F. van. der. (2013a). De rol van de raad. *Tijd voor samen*, uitgave 2. Ministerie van BZK & Vereniging van Griffiers.
- Boel, A., Hovenier, C. & Vorst, F. van. der. (2013b). Gemeente en gemeenschap. *Tijd voor samen*, uitgave 3. Ministerie van BZK & VNG.
- Boer, N. de. & Lans, J. van. der. (2011). *Burgerkracht De toekomst van het sociaal werk in Nederland*. Den Haag, ROB.
- Bol, B. van. der. (26 juni 2015). Bewoners van Zeeheldenkwartier vergroenen zelf hun wijk. *Cobouw*, 118.
- Borgatti, S.P., Everett, M.G. & Freeman, L.C. (2002). *UCINET 6 for Windows Software for Social Network Analysis. User's guide*. Massachusetts, Analytic Technologies.
- Borgatti, S.P. & Halgin, D.S. (2011). On Network Theory. *Organization Science*, 22 (5), pp. 1-14.
- Borgatti, S.P., Everett, M.G. & Johnson, J.C. (2013). *Analyzing social networks*. Londen, Sage.
- Burt, R.S. (2000). The network structure of social capital. *Organizational Behaviour*, 22, pp. 345-423.
- Buurtbewoners voortaan in de hoofdrol*. Stadskrant Rotterdam. 12 maart 2014, Nummer 12.
- Coleman, J.S.(1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94, pp. 95-120.

- Dale, A. & Newman, L. (2010). Social capital: a necessary and sufficient condition for sustainable community development? *Community Development Journal*, 45 (1), pp. 5–21.
- Dam, J. van. & Ham, M. (2015). *Maarten Hajer: Overheid moet zich binnenstebuiten keren en ambtenaren de straat op sturen*. Sociale Vraagstukken. [maarten-hajer-overheid-moet-zich-binnenstebuiten-keren-en-ambtenaren-de-straat-op-sturen]. Geraadpleegd op 19 augustus 2015.
- Dam, R. van., Salverda, I. & During, R. (2010). *Burgers en landschap. Strategieën van burgerinitiatieven. Deel 3*. Wageningen, Alterra.
- Dam, R. van., Salverda, I. & During, R. (2011). *Burgers en landschap. Effecten van burgerinitiatieven en de rol van de rijksoverheid. Deel 5*. Wageningen, Alterra.
- Denters, S.A.H., Tonkens, E.H., Verhoeven, I. & Bakker, J.H.M. (2013). *Burgers maken hun buurt*. Den Haag, Platform 31.
- Edelenbos, J. & Klijn, E.H. (2007). Trust in complex decision making networks: a theoretical and empirical exploration. *Administration and Society*, 39, pp. 25-50.
- Edelenbos, J., Schie, N. van. & Gerrits, L. (2010). Organizing interfaces between government institutions. *Policy Sciences*, 43, pp. 73-94.
- Edelenbos, J., & Meerkerk, I. van. (2011). Institutional Evolution Within Local Democracy – Local Self-Governance Meets Local Government. In: Torfing, J & Triantafillou, P. (ed.). *Interactive policymaking, metagovernance and democracy*, pp. 169-186. Essex, ECPR Press.
- Edelenbos, J., Buuren, A. van. & Klijn, E-H. (2013). Connective Capacities of Network Managers, *Public Management Review*, 15 (1), pp. 131-159.
- Edelenbos, J., Meerkerk, I. van. & Leeuwen, C. van. (2015). Vitality of Complex Water Governance Systems: Condition and Evolution. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 17 (2), pp. 237-261.
- Foster-Fishman, P.G., Berkowitz, S.L., Lounsburt, D.W., Jacobson, S. & Allen, N.A. (2001). Building Collaborative Capacity in Community Coalitions: A Review and Integrative Framework, *American Journal of Community Psychology*, 29 (2), pp. 241-261.
- Gebiedsontwikkeling. (2012). *Een sterk verhaal*. [http://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikel/316-een-sterk-verhaal]. Geraadpleegd op 12 februari 2015.
- Gemeente Den Haag. (2014a). *Vertrouwen op Haagse Kracht. Coalitieakkoord 2014-2018*. Den Haag.
- Gemeente Den Haag. (2014b). *Programmabegroting 2015-2018*. Den Haag.
- Granovetter, M.S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78 (6), pp. 1360-1380.
- Hassink, J., Elings, M., Dam, R. van. & Fontein, R-J. (2013). *Zoekers gevonden. Een zoektocht naar een*

succesvolle strategie voor groene burgerinitiatieven. Wageningen Universiteit.

- Heijden, P. van der. & Hijden, F. van der. (2013). *Expeditie Burger. Een ontdekkingstocht naar nieuw burgerschap*. Utrecht, FORUM.
- Honig, M.I. (2006). Street-Level Bureaucracy Revisited: Frontline District Central-Office Administrators as Boundary Spanners in Education Policy Implementation. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 28 (4), pp. 357-383.
- Houwelingen, P. van., Boele, A. & Dekker, P. (2014). *Burgermacht op eigen kracht? Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie*. Den Haag, SCP.
- Hurenkamp, M., Tonkens, E. & Duyvendak, J.W. (2006). *Wat burgers bezielt*. UvA / NICIS, Kenniscentrum Grote Steden.
- Huygen, A., Marissing, E. van. & Boutellier, H. (2012). *Conditie voor zelforganisatie*. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Igalla, M. & Meerkerk, I. van. (2015). De duurzaamheid van burgerinitiatieven. Een empirische verkenning. Te verschijnen in: *Bestuurswetenschappen*, in print.
- Jemison, D.B. (1984). The importance of boundary spanning roles in strategic decision-making. *Journal of Management Studies*, 21 (2), pp. 131-152.
- Klein, M. van der., Stavenuiter, M. & Smits van Waesberghe, E. (2013). *Het begint bij de burger. Dilemma's van gemeenten bij initiatieven van burgers in zorg en welzijn*. Utrecht, Verwey Jonker Instituut.
- Klijn, E.H., Edelenbos, J. & Steijn, B. (2010). Trust in governance networks: its impact on outcomes. *Administration and Society*, 42, pp. 193-221.
- Koppenjan, J. & Klijn, E-H. (2004). *Managing uncertainties in networks*. London, Routledge Taylor & Francis Group.
- Lagendijk, E. & Bürmann, A. (2004). *De gemeente, burgerinitiatieven en de ongebonden vrijwilliger*. Den Haag, Commissie Vrijwilligersbeleid.
- Leifer, R. & Delbecq, A. (1978). Organizational/Environmental Interchange: A Model of Boundary Spanning Activity, *The Academy of Management Review*, 3 (1), pp. 40-50.
- Lowndes, V., Pratchett, L. & Stoker, G. (2006). Local political participation: the impact of rules-in-use, *Public Administration*, 84 (3), pp. 539–561.
- MAEXchange. *Wat is de MAEXchange?*
[<http://www.maexchange.nl/about/#what/>]. Geraadpleegd op 14 mei 2015.
- Maloney, W., Smith, G. & Stoker, G. (2000). Social Capital and Urban Governance: Adding a More Contextualized 'Top-down' Perspective. *Political studies*, 48, pp. 802–820.

- Meerkerk, I. van. (2014). *Boundary Spanning in Governance Networks. A study about the role of boundary spanners and their effects on democratic throughput legitimacy and performance of governance networks*. Rotterdam, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Meerkerk, I. van. Boonstra, B. & Edelenbos, J. (2013). Self-organization in urban regeneration. A two case comparative research. *European Planning Studies*, 21, pp. 1630-1652.
- Meerkerk, I. van. & Edelenbos, J. (2014). The effects of boundary spanners on trust and performance of urban governance networks: findings from survey research on urban development projects in the Netherlands. *Policy Sci*, 47 (1), pp. 3-24.
- Meerkerk, I. van., Koppenjan, J & Keast, R. (2015). *New citizen collectives, their democratic potential and their implications for public management*. Paper voor de IRSPM conferentie.
- Mensink, W., Boele, A. & Houwelingen, P. van. (2013). *Vrijwillige inzet en ondersteuningsinitiatieven. Een verkenning van Wmo-beleid en –praktijk in vijf gemeenten*. Den Haag, SCP.
- Metro. (19 mei 2014). *Uitreiking RET Aardig Onderweg Award: "Felicities van wildvreemden"*. [<http://www.metronieuws.nl/binnenland/2014/05/uitreiking-ret-aardig-onderweg-award-felicities-van-wildvreemden>]. Geraadpleegd op 12 februari 2015.
- Montfort, M. van., Griffioen, H., Bokhorst, M., Asbeek Brusse, W. & Visser, M. de. (2014). *Op maat voor later. Maatschappelijke initiatieven op de snijvlakken van wonen, zorg en pensioenen*. (WRR). Amsterdam, Amsterdam University Press.
- Mujde, A. & Daru, S. (2005). *Actieve burgers en vrijwilligersorganisaties*. CIVIQ, instituut vrijwillige inzet.
- Musial, K. & Kazienko, P. (2013). Social networks on the Internet. *World Wide Web*, 16 (1), pp. 31-72.
- Nederhand, M.J., Bekkers, V.J.J.M. & Voorberg, W.H. (2014). *Self-organization and the role of government: how and why does self-organization evolves in the shadow of hierarchy?* Rotterdam, Erasmus University Rotterdam.
- Neuman, L.W. (2004). *Basics of social research: quantitative and qualitative approaches*. Pearson Education.
- Nienhuis, I. (2015). *Buurtbewoners kunnen veel zelf, maar gemeenten moeten wel de voorwaarden creëren*. [<http://www.socialevraagstukken.nl/site/2015/01/19/buurtbewoners-kunnen-veel-zelf-maar-gemeenten-moeten-wel-de-voorwaarden-creeren/>]. Geraadpleegd op 12 februari 2015.
- NOS. (14 oktober 2013). *Rutte: participatie geen bezuiniging*. [<http://nos.nl/artikel/562390-rutte-participatie-geen-bezuiniging.html>]. Geraadpleegd op 12 februari 2015.
- Omroep West. *Aanleg Zeeheldentuin belangrijke stap dichterbij*. [<http://www.omroepwest.nl/nieuws/04-10-2012/aanleg-zeeheldentuin-belangrijke-stap-dichterbij>]. Geraadpleegd op 18 juni 2015.

- O'Reilly, C. A. & Tushman, M. L. (2013). Organizational Ambidexterity: Past, Present and Future. *The Academy of Management Perspectives*, 27 (4), pp. 324-338.
- Peters, K., Van Stipdonk, V. & Castenmiller, P. (2014). *Verkenning van lokale democratie in Nederland*. Stichting Decentraal Bestuur.
- Putnam, R.D.(1995). Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social capital in America. *Political Science and Politics*, 28 (4), pp. 664-683.
- Quick, K.S. & Feldman, M.S. (2014). Boundaries as Junctures: Collaborative Boundary Work for Building Efficient Resilience. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 0, pp. 1-23.
- Regeerakkoord VVD – PvdA. (2012). *Bruggen Slaan*. Den Haag.
- Reuven, A., Erlich, Z., Ravid, G. & Geva, A. (2003). Network Analysis of Knowledge Construction in Asynchronous Learning Networks. *JALN*, 7 (3), pp. 1-23.
- RMO. (2000). *Aansprekend burgerschap. De relatie tussen de organisatie van het publieke domein en de verantwoordelijkheid van burgers*. Den haag, Sdu Uitgevers.
- Rotmans, J. (2015). *Kom uit de ivoren toren, welkom in de nieuwe wereld*.
[<http://www.socialevraagstukken.nl/site/2015/01/20/kom-uit-de-ivoren-toren-welkom-in-de-nieuwe-wereld/>]. Geraadpleegd op 12 februari 2015.
- Rotterdamse Munt. (a). *Wie zijn de initiatiefnemers?*
[<http://rotterdamsemunt.nl/vraag-en-antwoord/wie-zijn-de-initiatiefnemers/>]. Geraadpleegd op 19 juni 2015.
- Rotterdamse Munt. (b). *Wat is de ambitie van Rotterdamse Munt en waarom?*
[<http://rotterdamsemunt.nl/vraag-en-antwoord/wat-is-de-ambitie-van-rotterdamse-munt-en-waarom/>]. Geraadpleegd op 19 juni 2015.
- Sharir, M. & Lerner, M. (2006). Gauging the success of social ventures initiated by individual social entrepreneurs. *Journal of World Business*, 41 (1), pp. 6-20.
- Snijders, T.A.B. (2001). Methoden van netwerkanalyse. Hoofdstuk in: Vrooman, J.C. (red.) *Netwerken en sociaal kapitaal*. Amsterdam, SISWO/NSV.
- Specht, M. (2012). *De Pragmatiek van Burgerparticipatie. Hoe burgers omgaan met complexe vraagstukken omtrent veiligheid, leefbaarheid en stedelijke ontwikkeling in drie Europese steden*. Amsterdam, Ridderprint B.V.
- Speeltuinenvereniging. *Geschiedenis*.
[<http://www.speeltuinkruiskamp.nl/de-speeltuin/geschiedenis.html>]. Geraadpleegd op 19 juni 2015.
- Speeltuinenvereniging Kruiskampkwartier. (2013). *Plan 2093. Speeltuinenvereniging Kruiskampkwartier Amersfoort*. Amersfoort.

- Springer, A.C. & Steiguer, J.E. (2011). Social Network Analysis: A Tool to Improve. Understanding of Collaborative Management. *Journal of Extension*, 49 (6), pp. 1-8.
- Stevenson, W.B. & Greenberg, D. (2000). Agency and Social Networks: Strategies of Action in a Social Structure of Position, Opposition, and Opportunity. *Administrative Science Quarterly*, 45 (4), pp. 651-678.
- Stichting Doen. *Rotterdamse Munt*.
[<http://www.doen.nl/web/show/id=90213/langid=42/contentid=1232>]. Geraadpleegd op 19 juni 2015.
- Stichting Proefhof. *Sponsors*.
[<http://www.kookmetmijmee.nl/>]. Geraadpleegd op 3 april 2015.
- Stone, W. (2003). Towards building capacity and sustainable communities. Bonding, bridging and linking with social capital. *Stronger Families Learning Exchange Bulletin*, Vol. spring/summer, no. 4, pp. 13-16.
- Swanborn, P.G. (2008). *Case-study's. Wat, wanneer en hoe?* Amsterdam, Boom Onderwijs.
- Thiel, S. van. (2010). *Bestuurskundig onderzoek. Een methodologische inleiding*. Bussum, Uitgeverij Coutinho.
- Tonkens, E. (2008). *De bal bij de burger. Burgerschap en publieke moraal in een pluriforme, dynamische samenleving*. Amsterdam, Vossiuspers UvA.
- Tonkens, E.H. & Verhoeven, I. (2011). *Bewonersinitiatieven: proeftuin voor partnerschap tussen burgers en overheid. Een onderzoek naar bewonersinitiatieven in de Amsterdamse wijkaanpak*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam/Stichting Actief Burgerschap.
- Tonkens, E. H. & Duyvendak, J.W. (2013). *Wie wil zich nu laten douchen door de buurman?*
[<http://www.socialevraagstukken.nl/site/2013/05/12/wie-wil-zich-nu-laten-douchen-door-de-buurman/>]. Geraadpleegd op 12 februari 2015.
- Trouw. (15 september 2014). *Participatiesamenleving is van de liberalen*.
[<http://www.trouw.nl/tr/nl/4492/Nederland/article/detail/3748048/2014/09/15/Participatie-samenleving-is-van-de-liberalen.dhtml>]. Geraadpleegd op 12 februari 2015.
- Tushman, M. L. & Scanlan, T. J. (1981). Boundary spanning individuals: Their role in information transfer and their antecedents. *The Academy of Management Journal*, 24 (2), pp. 289–305.
- Uitermark, J. (2012). De zelforganiserende stad. In: Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, *Essays Toekomst van de stad*. Den Haag.
- Uitermark, J. (2014). *Verlangen naar Wikitopia*. Oratie aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar Samenlevingsopbouw. Rotterdam, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Varda, D.M. (2010). A Network Perspective on State–Society Synergy to Increase Community- Level Social Capital. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, pp. 1-28.

- Veltman, F. & Evrengun, H. (2010). *Naar de speeltuin!* NPO Geschiedenis.
[<http://www.npogeschiedenis.nl/andere-tijden/afleveringen/2010-2011/Naar-de-speeltuin.html>].
- Vianen, I. (13 november 2014). *Amendement: meer geld voor revolverend fonds*. Den Haag.
- VNG. (2013). *Van eerste overheid naar eerst de burger. Over maatschappelijke initiatieven die de lokale overheid uitdagen*. Den Haag, Dimdim.
- Volker, B., Flap, H. & Mollenhorst, G. (2013). *Sociale netwerken. Vragen, antwoorden en onderzoek*. Groningen/Houten, Noordhoff Uitgevers.
- Volkskrant. 19 september 2013. *Wouter Bos: 'PvdA steunt participatie-samenleving? Zeg me dat het niet zo is!'*
[<http://www.volkskrant.nl/dossier-kabinet-rutte-ii/wouter-bos-pvda-steunt-participatie-samenleving-zeg-me-dat-het-niet-zo-is~a3512375/>]. Geraadpleegd op 12 februari 2015.
- Voogt, P.W. & Broekman, H. (2003). *De Grote Kleine-kansen Atlas*. Den Haag, Drukgroep Maasland.
- Voorberg, W.H., Bekkers, V.J.J.M. & Tummers, L.G. (2014). A Systematic Review of Co-Creation and Co-Production: Embarking on the social innovation journey. *Public Management Review*, pp. 1-25.
- Voorberg, W., Bekkers, V. & Tummers, L. (2015). *De participatiesamenleving, we weten niet wat het oplevert*.
[<http://www.socialevraagstukken.nl/site/2015/01/23/de-participatiesamenleving-we-weten-niet-wat-het-oplevert/>]. Geraadpleegd op 14 maart 2015.
- Wasserman, S. & Faust, K. (1994). *Social Network Analyses. Methods and applications*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Wilde, M. de., Hurenkamp, M. & Tonkens, E. (2014). Flexible relations, frail contacts and failing demands: How community groups and local institutions interact in local governance in the Netherlands. *Urban Studies*, 51 (16), pp. 3365 - 3382.
- Williams, P. (2002). The competent boundary spanner. *Public Administration*, 80, pp. 103-124.
- WRR. (2012). *Vertrouwen in burgers*. Amsterdam, Amsterdam University Press.
- Zeeheldentuin. (2012). *Schetsontwerp 6 juni 2012*. Den Haag.
- Zeeheldentuin. (2013). *Brief aan gemeente Den Haag betreft: subsidie Zeeheldentuin, Zeeheldenkwartier*. Den Haag.
- Zeeheldentuin. (2015a). *Groene oase in het Zeeheldenkwartier*.
[<http://zeeheldentuin.nl/>]. Geraadpleegd op 18 juni 2015.
- Zeeheldentuin. (2015b). *Zomerse pop-up lunch in de Zeeheldentuin groot succes*.

[<http://zeeheldentuin.nl/entry/123/zomerse-pop-up-lunch-in-de-zeeheldentuin-groot-succes>]. Geraadpleegd op 11 augustus 2015.

Zwaard, J. van. der. & Specht, M. (2013). *Betrokken bewoners, Betrouwbare overheid. Conditie en competenties voor burgerkracht in de buurt. Literatuurstudie voor Kenniswerkplaats Leefbare Wijken Rotterdam*. Rotterdam, Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.

Bijlage I Achtergrondinformatie caseselectie

Aan de hand van gesprekken die ten behoeve van het SCP-onderzoek (de onderzoeker heeft gedurende de stageperiode bij het SCP interviews afgenomen met actieve bewoners en initiatiefnemers van burgerinitiatieven voor het SCP-onderzoek 'Betrokken Wijken'), zijn uitgevoerd kon de aanwezigheid en de sterkte van deze criteria worden vastgesteld voor een aantal burgerinitiatieven die voor dat onderzoek zijn benaderd. Met de verschillende inhoudelijke en domein gerichte criteria in het achterhoofd is hieruit het eerste initiatief geselecteerd: speeltuinvereniging Kruiskamp te Amersfoort. Dit initiatief is in eerste instantie (dus voorafgaand het interview gehouden voor deze scriptie) geselecteerd op grond van de volgende kenmerken: de lange geschiedenis, het is van en door bewoners, het is geformaliseerd en kent een bestuur bestaande uit 6 personen. Daarnaast zijn er relatief veel externe partijen te onderscheiden afkomstig uit onder andere de gemeente en welzijnsorganisaties. Naast het verlenen van een speelplek voor kinderen is er een moestuin aanwezig, worden ruimten verhuurd, fungeert het als ontmoetingsplek en wordt er gedaan aan sociale participatie. Op grond hiervan werd verwacht dat er binnen speeltuinvereniging Kruiskamp:

- Relatief veel interne actoren aanwezig zijn
- Relatief veel externe actoren aanwezig zijn
- Relatief veel boundary spanning activiteiten aanwezig zijn

Het tweede initiatief is Stichting Rotterdamse Munt en is geselecteerd uit een database van prof. dr. Justus Uitermark bestaande uit 67 burgerinitiatieven (De onderzoeker heeft onder begeleiding van prof. dr. Justus Uitermark deze database ontwikkeld gedurende een onderzoeksstage. De initiatieven uit de database zijn door masterstudenten sociologie geselecteerd in 2013 en 2014. Veelal waren dit initiatieven uit hun directe omgeving waar zij bekend mee waren of die zij via hun netwerk kennen). Rotterdamse munt is geformaliseerd, kent een bestuur bestaande uit 3 leden en één persoon die de dagelijkse leiding heeft (uit het interview blijkt dat dit er inmiddels twee zijn). Het initiatief is gekomen van een burger, die haar expertise als stedenbouwkundige landschapsarchitect heeft ingezet om een initiatief te ontplooiën die gericht is op behoeften van bewoners uit Rotterdam-Zuid. Er lijken relatief veel externe contacten te bestaan, met o.a. actoren uit de gemeente en het maatschappelijk middenveld. Het initiatief houdt zich bezig met de functies van het ontwikkelen van de openbare ruimte, het bieden van een ontmoetingsplek, sociale participatie en het telen en verkopen van kruiden. De verwachting is (voorafgaand de interviews) dat dit initiatief relatief minder externe contacten bezit en minder boundary spanning activiteiten onderneemt ten opzichte van speeltuinvereniging Kruiskamp, vanwege verschillen in geschiedenis (de speeltuin is ouder en, zo is de verwachting, kan meerdere externe netwerkpartijen hebben ontwikkeld) en verschillen in functies (er is vooralsnog gebleken dat de speeltuinvereniging meerdere functies bevat dan Rotterdamse Munt). Daarnaast is het intern netwerk van de speeltuin groter. Op grond hiervan werd verwacht dat Rotterdamse Munt:

- Relatief een gemiddeld aantal interne actoren kent
- Relatief een gemiddeld aantal externe actoren kent
- Relatief een gemiddeld aantal boundary spanning activiteiten kent

Het laatste initiatief was ook geselecteerd uit de database van Justus Uitermark en was in vergelijking met de voorgaande twee initiatieven minder groot gelet op aantal verwachte boundary spanning activiteiten, externe en interne actoren. Het gaat om Stichting Proefhof in de Agniesebuurt te

Rotterdam. Het intern netwerk leek te bestaan uit een voorzitter en algemeen coördinator. Er worden verschillende externe partijen vermeld op de website van de stichting, waaronder een woningbouwcorporatie (Stichting Proefhof, 2015). In vergelijking met het aantal partijen bij de overige twee cases lijkt dit initiatief relatief laag te scoren. Dit initiatief heeft een aantal functies: een kooklesprogramma voor basisschoolkinderen om te leren over gezond eten, kookworkshops voor ouders en kinderen, buurttuin beheer en geveltuinen inrichten voor kinderen en buurtbewoners ter bevordering van vergroening van de wijk en sociale ontmoeting.

Nadat het interview met de speeltuinvereniging werd genomen, bleek dat:

- De speeltuinvereniging niet hoog scoort op de onafhankelijke variabelen, zoals eerder verwacht was. Het aantal externe partijen en boundary spanning activiteiten was niet zo groot als verwacht (in hoofdstuk 4 wordt deze bevinding verder besproken).

Er werd besloten om het interview met het tweede initiatief, Rotterdamse Munt, eerst af te nemen alvorens veranderingen in de cases te maken. Na dit interview is gebleken dat:

- Het intern netwerk van Rotterdamse Munt groter was dan die van de speeltuinvereniging. Rotterdamse Munt bleek bovendien hoger te scoren op het aantal externe partijen en boundary spanning activiteiten dan de speeltuinvereniging.

Een voorlopige conclusie was dan ook om de speeltuinvereniging als pilotcase te gebruiken en een nieuwe case te zoeken die wel hoog scoort op de onafhankelijke variabelen. Maar eerst is besloten om het interview met het derde initiatief te houden. Hieruit bleek dat:

- De respondent geen toestemming gaf voor opname van het interview. Daarnaast had hij relatief weinig tijd voor het interview. Doordat er alleen aantekeningen konden worden gemaakt tijdens het interview en lang niet alle vragen konden worden gesteld, is ten behoeve van de validiteit en betrouwbaarheid besloten om deze casus niet mee te nemen in de scriptie.

Alles bij elkaar genomen betekende dit dat de speeltuinvereniging de casus is die:

- Relatief weinig interne actoren bevat
- Relatief weinig externe actoren bevat
- Relatief weinig boundary spanning activiteiten bevat

Er werd vervolgens een nieuwe case geselecteerd uit de database van de website van MAEXchange, namelijk: de Zeeheldentuin gelegen in het Zeeheldenkwartier, Den Haag (MAEXchange is een initiatief van KrachtinNederland om maatschappelijke initiatieven in Nederland en hun meerwaarde zichtbaar te maken op basis van de gegevens van de initiatiefnemer en de gebruiker (MAEXchange, 2015)). In deze database is gezocht naar initiatieven binnen het terrein van leefbare omgeving (waar ook openbare ruimte en ontmoeting onder worden gerekend) en binnen de provincie Zuid-Holland (waarbinnen de woonplaats van de onderzoeker is te vinden; dit om praktische redenen). De Zeeheldentuin, een initiatief bedacht en gedragen door bewoners, kwam als een mogelijke optie hieruit naar voren. Op grond van informatie uit de website was de verwachting dat dit initiatief een bestuur kent bestaande uit 5 tot 7 leden, verschillende externe partijen in het netwerk heeft, zoals de gemeente en het maatschappelijk middenveld; daardoor ook veel boundary spanning activiteiten onderneemt, ook vanwege de vele functies van het initiatief: een natuurspeeltuin, moestuinverhuur

voor bewoners, een plek voor ontmoeting en sociale participatie en picknickmogelijkheden. In vergelijking met speeltuin Kruiskamp en Rotterdamse Munt, zo was de verwachting, scoorde de Zeeheldentuin hoger op de onafhankelijke variabelen en daarom is de Zeeheldentuin de casus, waar:

- Relatief veel interne actoren aanwezig zijn
- Relatief veel externe actoren aanwezig zijn
- Relatief veel boundary spanning activiteiten aanwezig zijn

Uiteindelijk zijn de cases, op volgorde van hoge naar lagere scores op de onafhankelijke variabelen, als volgt voor dit onderzoek: Zeeheldentuin, Rotterdamse Munt en speeltuinvereniging Kruiskamp.